

**Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie**

**Autorskie programy rozwijania
kompetencji kluczowych w zakresie
PRZEDSIĘBIORCZOŚCI**

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Projekt: SZKOŁA KLUCZOWYCH KOMPETENCJI. Program rozwijania umiejętności uczniów szkół Polski Wschodniej” jest finansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Budżetu Państwa w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki: Priorytet II. Wysoka jakość systemu oświaty: Działanie 3.3 Poprawa jakości kształcenia: Poddziałanie 3.3.4 Modernizacja treści i metod kształcenia.

Biuro Projektu:

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie, ul. Mełgiewska 7-9, 20-209 Lublin

Filie Biura Projektu:

Podkarpackie Centrum Edukacji Nauczycieli w Rzeszowie, ul. Partyzantów 10a, 35-234 Rzeszów

Wyższa Szkoła Biznesu im. bp. Jana Chrapka w Radomiu, ul. Kolejowa 22, 26-600 Radom

Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu, ul. Krakowska 26, 27-600 Sandomierz

Wyższa Szkoła Administracji Publicznej im. Stanisława Staszica w Białymstoku, ul. Dojlidy Fabryczne 26, 15-555 Białystok

© Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie

Koordynator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Wydawca:

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie

20-209 Lublin, ul. Mełgiewska 7-9

Tel./fax +48817491777

e-mail: sekretariat@wsei.lublin.pl

Publikacja dystrybuowana bezpłatnie

Człowiek – najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Wykaz Autorskich programów rozwijania kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości

Województwo świętokrzyskie

- I. Zespół Szkół Zawodowych im. Stanisława Staszica w Pińczowie
Autor: Anita Domagała
- II. Zespół Szkół Ekonomicznych im. Mikołaja Kopernika w Kielcach
Autor: Ewa Borkowska
- III. Zespół Szkół Ekonomicznych im. Mikołaja Kopernika w Skarżysku-Kamiennej
Autor: Iwona Dębińska
- IV. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 3 w Końskich
Autor: Iwona Krzaczyńska
- V. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2 im. Hetmana Stefana Czarnieckiego
we Włoszczowie
Autor: Justyna Olczyk
- VI. Zespół Szkół Informatycznych im. Józefa Hanke Bosaka w Kielcach
Autor: Katarzyna Grimm
- VII. Ponadgimnazjalny Zespół Szkół Ekonomicznych im. Eugeniusza Kwiatkowskiego
w Sandomierzu
Autor: Magdalena Kubiak
- VIII. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1 im. Ks. Stanisława Konarskiego
w Jędrzejowie
Autor: Paulina Haja
- IX. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2 im. Stefana Roweckiego „Grota”
w Jędrzejowie
Autor: Renata Gola
- X. Zespół Szkół Ekonomicznych im. Jana Pawła II w Staszowie
Autor: Wiesława Klubińska

Autor
Anita Domagała

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Zawodowych
im. Stanisława Staszica
w Pińczowie**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Spis treści

Wprowadzenie i notatka o autorze	5
1. Cele nauczania.....	7
1.1. Cele nauczania wynikające z podstawy programowej	7
1.2. Cele nauczania wynikające z kluczowych kompetencji- inicjatywność i przedsiębiorczość	7
1.3. Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty	8
1.4. Cele kształcenia wynikające z profilu zawodowego	9
2. Treści / materiał nauczania.....	11
2.1. DZIAŁ I. ABC Przedsiębiorczości.....	11
2.2. DZIAŁ II. Procesy organizowania przedsiębiorstwa	11
2.3. DZIAŁ III. Wprowadzenie do zarządzania przedsiębiorstwem.....	11
2.4. DZIAŁ IV. Rachunkowość, podatki, ubezpieczenia.....	11
2.5. DZIAŁ V. Praca jako wartość w życiu człowieka	12
2.6. DZIAŁ VI. Pokaż się od najlepszej strony.....	12
2.7. DZIAŁ VII. Twórcy teorii ekonomicznych biznesu	12
3. Procedury osiągnięcia celów	13
3.1. Postulaty metodyczne	13
3.2. Proponowany podział godzin lekcyjnych.....	13
3.3. Metody preferowane w dydaktyce	13
3.4. Środki dydaktyczne	14
3.5. Spis wykorzystywanej literatury	15
3.6. Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	15
4. Opis założonych osiągnięć ucznia.....	16
4.1. Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	16
4.2. Osiągnięcia ucznia po zakończeniu programu	22
4.3. Główne narzędzia kontroli	24
5. Procedura ewaluacji programu nauczania	25
Bibliografia.....	28

Wprowadzenie i notatka o autorze

Anita Domagała jest nauczycielem podstaw przedsiębiorczości i przedmiotów administracyjnych w szkole ponadgimnazjalnej, absolwentka Uniwersytetu Rzeszowskiego kierunku: pedagog kształcenia zawodu administracja publiczna.

Podstawę prawną do stworzenia programu autorskiego stanowią następujące dokumenty:

- Rozporządzenie MEN z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (DZ. U. nr 89 poz.730).
- Rozporządzenie MEN i S w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego poszczególnych typach szkół (Dz. U. Nr 51 z 29.05.2002 r. ze zmianami z dnia 06.09.2003 r. i 13.01.2005 r).
- Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dnia 18.12.2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie 2006/962/WE.

Podstawy przedsiębiorczości są ważnym przedmiotem nauczania w zakresie kształcenia ogólnego w liceach ogólnokształcących, liceach profilowanych, technicznych i zasadniczych szkołach zawodowych, ponieważ wyposażają uczniów w potrzebną wiedzę i umiejętności, są elementem zbiorowego przygotowania młodzieży do racjonalnych zachowań w złożonych warunkach gospodarki rynkowej.

Przedsiębiorczość jest m.in. procesem organizowania, prowadzenia działalności gospodarczej i podejmowania związanego z nią ryzyka. Przedsiębiorczość oznacza również uruchomienie przedsięwzięcia gospodarczego i wykonywanie aktywnej roli w jego zarządzaniu.

Niniejszy program nauczania podstaw przedsiębiorczości został przygotowany w ramach projektu „Szkoła Kluczowych Kompetencji. Program rozwijania umiejętności uczniów szkół Polski Wschodniej”, który realizowanym przez Wyższą Szkołę Ekonomii i Innowacji w Lublinie wraz z partnerami.

Cele i treści programowe autorskiego programu nauczania odzwierciedlają integracyjny charakter podstaw przedsiębiorczości, preferują zasady: wszechstronnego rozwoju ucznia, rozumienia przekazywanych treści i dostrzegania różnego rodzaju związków i zależności, również w warunkach ekstremalnych, wykorzystania osiągniętej wiedzy i nabycia umiejętności w sposób odpowiedzialny, operatywny i odważny.

Program w sposób przystępny, klarowny prezentuje wiedzę niezbędną w życiu dorosłym, dając podstawy teoretyczne i praktyczne zagadnień ekonomicznych, gospodarczych, finansowych.

Został on opracowany na podstawie „Programu nauczania podstaw przedsiębiorczości dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum” kształcenie ogólne w zakresie podstawowym autorstwa Zbigniewa Makieli i Tomasza Rachwała, numer dopuszczenia DKOS – 4015-76/02.

Ważną cechą tego programu jest ukazanie, jak ściśle, wiedza teoretyczna z zakresu przedsiębiorczości powiązana jest z otaczającą nas rzeczywistością. Na realizację programu należy przeznaczyć w cyklu kształcenia 72 godziny. Materiał nauczania zawarty w programie został podzielony na moduły (obligatoryjny i fakultatywny) oraz na

rozdziały. W programie omówiono ponadto procedury osiągania celów, standardy kształcenia oraz zasady kontroli i oceny osiągnięć uczniów.

Do programu dołączono proponowany przydział godzin na realizację poszczególnych tematów oraz wykaz podstawowych pomocy i środków dydaktycznych niezbędnych do realizacji treści programowych podstaw przedsiębiorczości. Przyjęto założenie, że uczniowie szkół ponad gimnazjalnych są w znacznym stopniu zróżnicowani pod względem poziomu wiedzy ogólnej, zdolności, możliwości percepcyjnych i zainteresowań sprawami przedsiębiorczości. Zarówno program, jak i środki, pomoce dydaktyczne a także programy komputerowe i internet stwarzają duże możliwości wyboru sposobu realizacji celów oraz zadań szkoły kluczowych kompetencji oraz zdobycia przez uczniów zamierzonych osiągnięć. Nie do przecenienia jest w tym procesie nauczycielska koncepcja kształcenia przedsiębiorczości, wynikająca z profilu kształcenia technik budowlanec, przygotowania nauczyciela, poziomu ogólnego, zainteresowań uczniów oraz warunków i potrzeb lokalnych.

Autorski program nauczania „Podstawy przedsiębiorczości” jest ukierunkowany na kształtowanie kompetencji kluczowych i zawiera sposoby osiągania celów kształcenia oraz wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis założonych osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

1. Cele nauczania

1.1. Cele nauczania wynikające z podstawy programowej

- Przygotowanie młodzieży do racjonalnych zachowań i podejmowania decyzji w warunkach funkcjonowania gospodarki rynkowej.
- Przystwojenie przez młodzież niezbędnej wiedzy i umiejętności w zakresie zarządzania, planowania, kontroli, gospodarowania zasobami materialnymi, finansowymi oraz ludzkimi.
- Ukształtowanie podstaw przedsiębiorczych młodzieży i przygotowanie jej do uczestniczenia w przedsięwzięciach prowadzenia działalności gospodarczej na własne ryzyko w Polsce innych krajach Unii Europejskiej.
- Współpraca szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe z pracodawcami i instytucjami rynku pracy służąca podnoszeniu kwalifikacji zawodowych uczniów jako przyszłych absolwentów i wzmacnianie ich zdolności do zatrudnienia (w tym zwłaszcza w zakresie praktycznych form nauczania – praktyki i staże).

1.2. Cele nauczania wynikające z kluczowych kompetencji- inicjatywność i przedsiębiorczość

Uczeń posiada wiedzę, która wpływa na:

- dokonywanie samooceny w kontekście słabych i silnych stron własnej osobowości,
- określenie swojej wartości rynkowej,
- planowanie ścieżki zawodowej oraz zachowań przedsiębiorczych z uwzględnieniem potrzeb lokalnego rynku pracy,
- identyfikowanie elementów funkcjonowania gospodarki w oparciu o istniejące prawodawstwo,
- analizowanie ryzyka podejmowania działalności gospodarczej oraz określenie możliwości działania w wybranym sektorze gospodarki,
- znajomości prawa i obowiązków pracownika i pracodawcy,
- świadomość społecznej roli pracy indywidualnej i zespołowej,
- twórcze i świadome rozwiązywanie problemów związanych z funkcjonowaniem w określonym sektorze gospodarki,
- znajomość norm etycznych w funkcjonowaniu rynku oraz konsekwencji naruszenia etyki.

Uczeń wykazuje się umiejętnościami w zakresie:

- podejmowania decyzji, oceny ryzyka w sytuacjach niekonwencjonalnych,

- dokonywania moralnej i etycznej oceny zdarzeń gospodarczych,
- świadomego wykorzystania umiejętności poznania i eksponowania własnych predyspozycji do pracy zawodowej (mocnych stron),
- kreowania pracy indywidualnej i grupowej z uwzględnieniem potrzeb lokalnego, krajowego i międzynarodowego rynku pracy,
- wnioskowania, analizy, diagnozy w oparciu o różne źródła wiedzy ekonomicznej,
- pracy grupowej i pełnienia ról w zespole,
- skutecznego komunikowania się, negocjowania i współpracy z poszanowaniem norm moralnych i prawnych,
- planowania, podejmowania, prowadzenia, zarządzania, kontrolowania i analizowania działalności gospodarczej,
- racjonalnego gospodarowania zasobami finansowymi,
- konsekwentnego realizowania celów osobistych i zawodowych.

Uczeń prezentuje postawę:

- uczciwego podatnika,
- odpowiedzialnego, asertywnego i inicjatywnego uczestnika życia gospodarczego,
- poszanowania prawa, rzetelnej pracy, zasad współżycia społecznego,
- kreatywnego przedsiębiorcy lub pracownika,
- etyczną i patriotyczną,
- zorientowaną na ciągły samorozwój, aktywność i niezależność w podejmowaniu decyzji.

1.3. Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

Na podstawie diagnozy przeprowadzonej na potrzeby projektu wyodrębniono następujące cele nauczania:

- położenie nacisku na większe wykorzystanie metod aktywizujących w procesie nauczania,
- zwiększenie atrakcyjności nauczania poprzez uzupełnienie wyposażenia pracowni przedmiotowej w nowoczesne środki audiowizualne,
- dokonywanie przez uczniów analizy swoich mocnych i słabych stron,
- wyszukiwanie i weryfikowanie ofert rynku pracy,
- ocenianie predyspozycji własnych pod kątem ofert pracy,
- kształtowanie umiejętności krytycznej samooceny pod kątem zdobywania wiedzy w zakresie zawodowym niezbędnych na lokalnym rynku pracy,
- rozwijanie kompetencji komunikacyjnych,
- doskonalenie umiejętności analizy nowych zjawisk, formułowania zadań na przyszłość,
- kształcenie i doskonalenie umiejętności zarządzania, skutecznej prezentacji, negocjacji oraz współpracy w grupie,
- kształcenie umiejętności oceny ryzyka,
- doskonalenie już wykształconych umiejętności bez konieczności powtarzania ich,
- wyrównanie szans uczniów poprzez dostęp do darmowych podręczników, środków audiowizualnych, zajęć warsztatowych podczas nauki w szkole, bezpłatne

Wakacyjne Obozy Naukowe oraz zajęcia w nowoczesnie wyposażonych pracowniach,

- kształtowanie postawy dojrzałości w myśleniu o swojej przyszłości,
- ocena uczniów promująca indywidualność, kreatywność, innowacyjność w sytuacjach rozwiązywania problemu,
- zwiększanie motywacji do planowania kariery edukacyjnej i zawodowej podczas nauki w szkole ponad gimnazjalnej.

1.4. Cele kształcenia wynikające z profilu zawodowego

Ogólny cel kształcenia w ramach przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości” to wspomaganie wszechstronnego rozwoju młodego pokolenia, a szczególnie:

- budowanie zachowań przedsiębiorczych w miejscu zamieszkania,
- kształtowanie relacji z otoczeniem,
- budowanie systemu wartości zgodnego z normami społecznymi na różnych poziomach (w rodzinie, społeczności lokalnej, na poziomie krajowym i globalnym),
- rozwijanie myślenia analitycznego i syntetycznego,
- podejmowanie działań w środowisku lokalnym, regionalnym, krajowym
- ułatwienie zrozumienia otaczającego świata,
- ułatwienie znalezienia własnego miejsca w społeczności lokalnej,
- planowanie własnej kariery zawodowej,
- dostrzec znaczenie Egzaminów Zawodowych potwierdzających kwalifikacje zawodowe mające na uwadze perspektywę zatrudnienia,
- dokonywanie świadomego wyboru miejsca pracy,
- nawiązywanie kontaktów ze środowiskiem biznesowym i gospodarczym,
- ukierunkowywanie nauki na potrzeby przyszłego pracodawcy,
- wyznaczanie sobie celów zawodowych i edukacyjne,
- dokonywanie autoprezentacji wybranych sfer pracy,
- nawiązywanie kontaktów handlowych,
- nawiązywanie kontaktów z innymi firmami budowlanymi,
- wykonywanie rzetelnie swojej pracy,
- ocenianie własnych predyspozycji zawodowych.

Po zakończeniu nauki uczeń powinien:

- być przygotowany do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym i społecznym kraju oraz państw Unii Europejskiej,
- rozróżniać podstawowe rodzaje działalności gospodarczej oraz formy prawne jednostek organizacyjnych prowadzących działalność gospodarczą z uwzględnieniem danych statystycznych dotyczących regionu oraz branży informatycznej,
- znać podstawowe zasady oraz regulacje prawne i administracyjne prowadzenia działalności gospodarczej oraz umieć sporządzić dokumentację związaną z działalnością firmy,
- znać mechanizmy sterowania produkcją i obrotem,
- umieć pracować w zespole, skutecznie komunikować się i negocjować,
- rozumieć wpływ środowiska pracy na postawy i zachowania człowieka,

- wykazać się inicjatywą w sytuacjach nowych lub nietypowych,
- określić poziom ryzyka nowego przedsięwzięcia poprzez analizę wg określonych samodzielnie kryteriów,
- przełamywać stereotypy w rozumowaniu i działaniu (przejawy kreatywności i inicjatywności),
- określić własny plan rozwoju zawodowego wyznaczając cele i ramy czasowe,
- wybrać najlepszy sposób rozwiązania uprzednio zdefiniowanego problemu,
- sprawnie posługiwać się wybranymi przepisami prawa ze szczególnym uwzględnieniem zasad etycznych obowiązujących w życiu społecznym i branży informatycznej takich jak: prawo autorskie, licencje, ochrona znaku firmowego, uczciwa konkurencja, kradzież dorobku intelektualnego, ochrona danych oraz tajemnica służbowa,
- określić prawa i obowiązki pracodawcy i pracownika na podstawie Kodeksu Pracy,
- zdiagnozować lokalny rynek pracy i wskazać czynniki wpływające na atrakcyjność,
- branży informatycznej oraz określić czynniki ryzyka działalności w tym sektorze,
- umieć założyć i prowadzić własną firmę uwzględniając lokalny rynek dóbr i usług informatycznych,
- dokonać wyboru najlepszej oferty finansowej banku (lokaty, kredyty, pożyczki, inwestycje, usługi bankowości elektronicznej),
- racjonalnie gospodarować budżetem gospodarstwa domowego,
- porównać oferty instytucji wspomagających finansowanie działalności gospodarczej oraz dokonać wyboru najkorzystniejszej (w tym pozyskiwanie funduszy unijnych),
- umieć zaplanować własny rozwój i ścieżkę kariery zawodowej biorąc pod uwagę analizę swojej wartości rynkowej pod kątem wiedzy, umiejętności i doświadczenia,
- zastosować w praktyce aktywne metody poszukiwania swojego miejsca na rynku pracy krajowym i Unii Europejskiej (europejskie CV, Europass - suplement dyplomu technika w j. angielskim, uprawnienia Microsoft, ECDL- Europejskie Komputerowe Prawo Jazdy),
- rozróżnić przepisy dotyczące sprzedaży konsumenckiej w Polsce i Unii Europejskiej z uwzględnieniem zakupów przez Internet,
- znać mechanizmy funkcjonowania gospodarki rynkowej oraz rolę państwa i prawa w gospodarce rynkowej,
- znać zasady funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej oraz ocenić polską gospodarkę na tle gospodarki światowej.

2. Treści/materiał nauczania

2.1. DZIAŁ I. ABC Przedsiębiorczości

Istota przedsiębiorczości.
Małe przedsiębiorstwa a gospodarka globalna.
Sukcesy i porażki małych przedsiębiorstw.
Możliwości finansowania działalności gospodarczej.
Kredyty dla przedsiębiorcy.
Jak zasilić firmę ze środków Unijnych.
Pomysł i biznesplan.
Przygotowania dobrego biznesplanu – jak to zrobić.
Biznes w innym kraju Unii Europejskiej.
Powtórzenie, utrwalanie, sprawdzenie wiadomości i umiejętności uczniów.

2.2. DZIAŁ II. Procesy organizowania przedsiębiorstwa

Przedsiębiorstwo i jego cele w gospodarce rynkowej.
Forma prawna przedsiębiorstwa/firmy.
Prowadzenie działalności gospodarczej koncesjonowanej.

2.3. DZIAŁ III. Wprowadzenie do zarządzania przedsiębiorstwem

Ewolucja zarządzania.
Środowiskowy kontekst zarządzania.
Etyczny i społeczny kontekst zarządzania.
Elementy zarządzania i praca menadżera.
Podejmowanie decyzji.
Motywowanie pracownika do pracy.
Etapy procesu kontrolowania.
Jakość, wydajność i działalność operacyjna firmy w warunkach rynkowej konkurencji.
Technika, innowacje i systemy informacyjne w firmie.
Powtórzenie, utrwalenie, sprawdzenie wiadomości i umiejętności uczniów.

2.4. DZIAŁ IV. Rachunkowość, podatki, ubezpieczenia

Opodatkowanie i rachunkowość osób prawnych.
Zakładamy księgę przychodów i rozchodów.
Kto i kiedy jest podatnikiem VAT/PT.
Rozliczanie kosztów w firmie.

Rozliczenie z ZUS przy zakładaniu firmy i jej prowadzeniu.
Ordynacja podatkowa - kodeks prawa podatkowego.

2.5. DZIAŁ V. Praca jako wartość w życiu człowieka

Praca w życiu ekonomicznym, społecznym, filozoficznym, historycznym.
Podstawowe dokumenty osoby ubiegającej się o pracę.
Podstawy prawne zatrudnienia.
Obowiązki pracodawcy i pracownika.
Płaca i jej funkcje.
Bezpieczeństwo i higiena pracy.
Układy zbiorowe pracy, zakładowe i poza zakładowe.
Elastyczne formy zatrudnienia.

2.6. DZIAŁ VI. Pokaż się od najlepszej strony

Zrozumieć świat, zrozumieć siebie.
Poznanie własnej osobowości.
Asertywność „JA”, „TY”.
Kiedy używać asertywnych umiejętności.
Zarządzanie wizerunkiem.
Umiejętność rozwiązywania konfliktów/problemów.
Ocena predyspozycji własnych do pracy zawodowej oraz prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek. Powtórzenie, utrwalenie, sprawdzenie wiadomości, umiejętności uczniów.

2.7. DZIAŁ VII. Twórcy teorii ekonomicznych biznesu

Wybrani twórcy teorii ekonomicznych:
Adam Smith – twórca ekonomii politycznej.
Frederick Winslow Taylor – ojciec naukowego zarządzania.
Alvin Toffler – Futurolog, John Adair – przywództwo zorientowane na działanie.
Sun Tzu – strategia i sztuka prowadzenia wojny.
Polacy – polska myśl ekonomiczna - prezentacja.
Wybrani twórcy polskiej myśli ekonomicznej.
Tadeusz Kotarbiński – propagator skutecznego działania.
Andrzej Koźmiński – organizacja i zarządzanie.
Zdzisław Sadowski – Promotor reform gospodarczych.
Fryderyk Skarbek – Ojciec polskiej ekonomii.
Leszek Balcerowicz – Twórca polskiej gospodarki rynkowej.
Zapoznanie z wybranymi autorami, teoriami ekonomicznymi. Życie, kariera, główne idee. Wpływ na życie gospodarcze.

3. Procedury osiągnięcia celów

3.1. Postulaty metodyczne

Realizacja zajęć dydaktycznych z podstaw przedsiębiorczości w technikum budowlanym jest zgodna z obowiązującymi przepisami i ustaleniami w szkole – przeznaczone jest 2 godziny w cyklu kształcenia.

Zajęcia te mogą być realizowane po jednej godzinie tygodniowo w kolejnych latach szkolnych po 2 godziny tygodniowo w jednym roku szkolnym.

W roku szkolnym 2009/2010 program niniejszy zostanie wdrożony w klasie II technikum budowlanego i będzie kontynuowany w kolejnym roku szkolnym 2010/2011 w wymiarze 1 godzina w klasie II i w klasie III.

3.2. Proponowany podział godzin lekcyjnych

Zakres treści programu nauczania „Podstaw przedsiębiorczości” w technikum budowlanym w ramach Programu Rozwijania Umiejętności Uczniów Szkół Polski Wschodniej – Szkoła Kluczowych Kompetencji został podzielony na 7 części działów tematycznych .

Ponadto przewiduje się godziny do dyspozycji nauczyciela z przeznaczeniem na utrwalenie i sprawdzenie wiadomości, a także wycieczki programowe poza szkołę.

Tabela 1.

Działy tematyczne	Wymiar godzin
ABC Przedsiębiorczości	11
Proces organizowania przedsiębiorstwa/firmy	12
Wprowadzenie do zarządzania firmą	14
Rachunkowość, podatki, ubezpieczenia	14
Praca jako wartość w życiu człowieka	10
Pokaż się od najlepszej strony	10
Twórcy teorii ekonomicznych biznesu	1
Razem godzin	72 godziny

3.3. Metody preferowane w dydaktyce

Zgodnie z Podstawą programową przedmiot „Podstawy przedsiębiorczości” ma przygotować uczniów do życia w nowych warunkach społeczno – gospodarczych, uczyć samodzielności i podejmowania decyzji.

Proponowany program w sposób przystępny, klarowny prezentuje wiedzę niezbędną w życiu dorosłym, daje podstawy teoretyczne, prawne, zagadnień ekonomicznych, gospodarczych i finansowych. Ważną cechą tego programu jest ukazanie jak ściśle wiedza

teoretyczna z zakresu przedsiębiorczości powiązana jest z otaczającą nas rzeczywistością. Wymaga to szczególnie starannego doboru metod nauczania.

Aktywny udział uczniów w lekcji można osiągnąć, gdy w procesie kształcenia stosuje się metody aktywizujące np:

metodę projektów,

dyskusję,

burzę mózgów,

metodę sytuacyjną ,

studium przypadków,

debatę szkolną,

- analizę SWOT.

Dzięki stosowaniu tych metod uczniowie mogą aktywnie uczestniczyć w lekcjach i nabywać umiejętności, które będą im potrzebne w przyszłym życiu zawodowym np.: umiejętności krytycznego myślenia, prezentacji własnego stanowiska i jego obrony.

Metody te rozwijają również umiejętności jasnego prezentowania swoich poglądów, krytycyzmu, doskonałą kompetencje komunikacyjne.

Bardzo ważną rolę w nauczaniu podstaw przedsiębiorczości odgrywają metody oparte na bezpośrednich kontaktach takie jak:

spotkania,

wywiady,

wycieczki dydaktyczne,

obserwacja uczestnicząca.

Dzięki wykorzystaniu tych metod uczeń ma możliwość zapoznania się z procesami gospodarczymi zachodzącymi w rzeczywistości. Metody te stwarzają możliwość konfrontacji zdobytej wiedzy z praktyką gospodarczą.

Niektóre z zagadnień realizowanych ramach przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości” wymagają zastosowania tradycyjnych metod nauczania np.:

wykład,

praca z tekstem,

pogadanka.

3.4. Środki dydaktyczne

Najczęściej stosowane środki dydaktyczne podczas zajęć „Podstaw przedsiębiorczości”:

- Podręczniki przedmiotowe,
- Zeszyt ćwiczeń,
- Podręczniki uzupełniające,
- Podręczniki dla nauczyciela,
- Materiały edukacyjne – filmy, prezentacje multimedialne, foliogramy, tablice poglądowe, roczniki statystyczne,
- Rzutnik pisma,
- Rzutnik multimedialny,
- Stanowisko komputerowe – laptop,
- Odtwarzacz DVD,
- Kamera,
- Aparat fotograficzny,
- Nośnik pamięci zewnętrznej,
- Tablica – ekran interaktywny,

- Flipcharty,
- Folie,
- Masa klejąca.

3.5. Spis wykorzystywanej literatury

Biernacka M., Korba J., Smutek Z., *Podstawy przedsiębiorczości – podręcznik*, Wyd. drugie zmienione, Operon, Gdynia 2007.

Garbacik K., Żmiejko M., *Czas na przedsiębiorczość – podręcznik*. PWN, Warszawa 2008.

Garbacik K., Żmiejko M., *Czas na przedsiębiorczość – ćwiczenia*, PWN. Warszawa 2008.

Gregorczyk S., Romanowska M., Sopińska A., Wachowiak P., *Przedsiębiorczość bez tajemnic – podręcznik*, WSIP, Warszawa 2006.

Kodeks spółek handlowych.

1. Słownik ekonomiczny

3.6. Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

Zajęcia z „Podstaw przedsiębiorczości” powinny odbywać się w pracowni przedmiotowej wyposażonej w funkcjonalne stoliki i krzesła uczniowskie które można czasem ze względu na specyfikację i temat lekcji np. z komunikacji interpersonalnej swobodnie przestawić. Zasadnym jest, by w pracowni znajdowało się łącze internetowe, umożliwi to prowadzenie zajęć z wykorzystaniem Internetu jako bardzo istotnego źródła informacji gospodarczej.

Pracownia „Podstaw przedsiębiorczości” powinna być wyposażona w:

rzutnik pisma,

stolik pod rzutnik,

odtwarzacz video,

aparaturę cyfrową,

kamerę pozwalającą na nagrywanie prezentacji i autoprezentacji,

flipcharty,

folie,

pisaki,

masę mocującą.

Ponadto w pracowni powinna się znaleźć podręczna biblioteczka nauczyciela składająca się z:

podręcznika,

przewodnika dla nauczyciela,

podręcznej literatury fachowej (leksykony, słowniki) wybranych aktów prawnych,

filmów edukacyjnych wideo lub DVD.

4. Opis założonych osiągnięć ucznia

4.1. Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

DZIAŁ I. ABC przedsiębiorczości

WYMAGANIA KONIECZNE (stopień dopuszczający)	WYMAGANIA PODSTAWOWE (stopień dostateczny)	WYMAGANIA ROZSZERZAJĄCE (stopień dobry)	WYMAGANIA DOPEŁNIAJĄCE (stopień bardzo dobry)
Uczeń potrafi : <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić pojęcie „przedsiębiorczość” – wyjaśnić pojęcia: „prywatyzacja”, „popyt”, „podaż”, „cena”, „równowaga rynkowa”, „cena równowagi”, „nadwyżka”, „niedobór rynkowy” – wymienić podstawowe mierniki makroekonomiczne – wyjaśnić pojęcia: „PKB”, „wzrost gospodarczy” – wymienić podstawowe podmioty w gospodarce rynkowej – podać źródła dochodów i kierunki wydatków w gospodarstwie domowym – wymienić formy inwestowania oszczędności 	Uczeń potrafi : <ul style="list-style-type: none"> – opisać cechy osobowe człowieka przedsiębiorczego i dokonuje ich hierarchizacji – wyjaśnić pojęcia: „reprivatyzacja”, „produkcja globalna” – scharakteryzować czynniki wpływające na popyt, podaż i cenę – omówić równowagę rynkową dla prostych sytuacji rynkowych – zanalizować strukturę dochodów i wydatków przykładowej rodziny – korzystać z podstawowych źródeł informacji gospodarczej: rocznika statystycznego RP i książek teleadresowych 	Uczeń potrafi : <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić rolę postaw przedsiębiorczych w życiu człowieka – opisać kierunki restrukturyzacji przedsiębiorstw w okresie przemian gospodarczych – wyjaśnić pojęcie „restrukturyzacja” – zinterpretować wskaźniki elastyczności podaży i popytu – sklasyfikować przedsiębiorstwa według kryteriów własnościowych, prawno-organizacyjnych, wielkości i rodzaju działalności – wskazać źródła potencjalnych oszczędności i możliwości zwiększenia dochodów w przykładowym budżecie domowym – korzystać z różnych roczników i biuletynów statystycznych oraz podstawowych informacji statystycznych zamieszczanych w internecie 	Uczeń potrafi : <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśniać rolę postaw przedsiębiorczych w podnoszeniu konkurencyjności społeczeństwa i gospodarki – wyjaśniać, na czym polegają działania demonopolizacyjne w okresie przemian gospodarczych i wymienia instytucje w Polsce, które są za takie przemiany odpowiedzialne – wyjaśniać, jakie czynniki mają wpływ na wysokość – wykazywać chęć uczciwego zarabiania pieniędzy (w sposób niekolidujący z nauką) na swoje wydatki lub w celu odciążenia budżetu domowego – oceniać zdolność przykładowego gospodarstwa domowego do zaciągnięcia kredytu – korzystać ze wszystkich źródeł informacji dotyczących sytuacji finansowej firm (raportów rocznych, sprawozdań z działalności itp.), w tym ze źródeł internetowych

DZIAŁ II. Procesy organizowania przedsiębiorstwa oraz DZIAŁ III . Wprowadzenie do zarządzania firmą

WYMAGANIA KONIECZNE (stopień dopuszczający)	WYMAGANIA PODSTAWOWE (stopień dostateczny)	WYMAGANIA ROZSZERZAJĄCE (stopień dobry)	WYMAGANIA DOPEŁNIAJĄCE (stopień bardzo dobry)
<p>Uczeń potrafi :</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienić i omawia rodzaje działalności gospodarczej - wymienić wszystkie typy spółek, klasyfikuje je jako osobowe lub kapitałowe - wymienić organy spółki akcyjnej - wymienić podstawowe elementy i zasady sporządzania biznesplanu - wyjaśnić pojęcie „lokalizacja firmy” - wymienić źródła finansowania działalności firmy i klasyfikuje koszty - wyjaśnić, co znaczą skróty: „NIP”, „REGON” i wie, do czego służą te numery oraz kto je otrzymuje - wyjaśnić pojęcie „marketing” i zna jego podstawowe cele - wymienić podstawowe prawa konsumenta - wskazywać różnice między reklamacją niezgodności towaru z umową a gwarancją - wymienić podstawowe zasady organizacji pracy i zarządzania personelem w firmie - wymienić formy motywowania i podstawowe zasady oceny pracowników - wyjaśnić znaczenie zarządzania dokumentacją firmy - wymienić podstawowe zasady zarządzania dokumentami i prowadzenia rachunkowości firmy 	<p>Uczeń potrafi :</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić pojęcia: „przedsiębiorca” i „działalność gospodarcza” (na podstawie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej) - scharakteryzować cztery najbardziej popularne spółki (spółkę cywilną, spółkę jawną, spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością, spółkę akcyjną), w tym omawia kwestie odpowiedzialności za zobowiązania tych spółek - wymienić zalety i wady prowadzenia działalności jako jednoosobowy przedsiębiorca - wyjaśnić, jakie funkcje spełniają zarząd, rada nadzorcza i walne zgromadzenie akcjonariuszy spółki - wyjaśnić pojęcia: „dywidenda”, „holding”, „korporacja”, „koncern” - wyjaśnić podstawowe zasady związane z rozpoznaniem rynku i gdzie w najbliższym otoczeniu najkorzystniej zlokalizować firmę - wyjaśnić pojęcie „nisza rynkowa” - wymieniać poszczególne etapy procedury rejestracji firmy 	<p>Uczeń potrafi :</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienić podstawowe akty prawne regulujące działalność gospodarczą - wyjaśnić pojęcie „akcja uprzywilejowana” - dokonać analizy SWOT i opracowuje prosty biznesplan - wymienić podstawowe elementy, jakie powinna zawierać umowa spółki - w warunkach symulowanych zarejestrować firmę, wypełniając samodzielnie wszystkie niezbędne formularze (w najprostszym wariantcie jako jednoosobowy przedsiębiorca) - wyjaśnić pojęcie „rynek potencjalny” - wymyślić nazwę i projektuje logo firmy zgodnie z poznanymi zasadami - wymienić zasady prowadzenia polityki cenowej - wyjaśnić pojęcia: „joint-venture”, „public relations”, „dumping” - wyjaśnić znaczenie obsługi klienta oraz omawia podstawowe formy obsługi klienta - potrafi zorganizować pracę personelu (rozdzielić stanowiska, kompetencje, zadania i czas pracy) 	<p>Uczeń potrafi :</p> <ul style="list-style-type: none"> - czytać ze zrozumieniem podstawowe i szczegółowe uregulowania dotyczące funkcjonowania spółek, wynikające z kodeksu cywilnego oraz kodeksu spółek handlowych - sporządzić podstawową umowę spółki (cywilnej lub jawnej) - wymienić podstawowe warunki, jakie powinna spełniać umowa najmu lokalu - w warunkach symulowanych zarejestrować firmę (w wariantcie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością), wypełniając samodzielnie wszystkie potrzebne formularze - wypełnić druki ZUS obowiązujące przy zgłoszeniu firmy: ZUS ZZA, ZUS ZFA i druki obowiązujące przy zawieszaniu firmy ZUS ZWPA i ZUS ZWUA - omówić znaczenie budowania tożsamości firm - wyjaśnić znaczenie kreowania marki w uzyskiwaniu przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstwa na rynku - obsługiwać klienta (w warunkach symulacyjnych, np. w sklepie, biurze podróży) - wyjaśnić pojęcia: „sponsoring”, „merchandising” - przeprowadzić rekrutację pracowników (w warunkach symulacyjnych) na podstawie opracowanych kryteriów

<ul style="list-style-type: none"> – rozróżnić źródła finansowania majątku przedsiębiorstwa – rozróżnia aktywa i pasywa firmy – zdefiniować pojęcia: „przychód”, „koszt”, „dochód”, „strata”, „zysk firmy” 	<ul style="list-style-type: none"> – omówić podstawowe działania składające się na marketing przedsiębiorstwa – omówić sposoby reklamowania towarów i usług – omówić zasady oceniania wydajności pracy – wymienić podstawowe elementy, jakie powinien zawierać dowód księgowy – wystawiać (wypełnia) fakturę VAT – wypełnić księgę przychodów i rozchodów (na podstawie typowych dokumentów) – wymienić najważniejsze składniki pasywów i aktywów firmy – podać przykłady kosztów stałych i zmiennych przedsiębiorstwa 	<ul style="list-style-type: none"> – scharakteryzować style kierowania ludźmi, wymieniając ich wady i zalety – wymienić kryteria doboru pracowników – wyjaśnić pojęcia: „wadium”, „amortyzacja”, „inwentaryzacja” – wypełnić ewidencję sprzedaży (dla podatku zryczałtowanego), ewidencję zakupów i sprzedaży (dla podatku VAT), ewidencję przebiegu pojazdu – omówić pojęcie „kreatywna księgowość” – sklasyfikować koszty według różnych kryteriów 	<ul style="list-style-type: none"> – ocenić formy motywowania pracowników pod kątem etycznym i efektywności ich stosowania – wyjaśnić znaczenie uczciwego, zgodnego z prawem i profesjonalnego zarządzania personelem – sklasyfikować dowody księgowe wg różnych kryteriów – opracować listę płac – obliczyć i interpretować wynik finansowy firmy (na prostych przykładach) – czytać i interpretować sprawozdania finansowe przedsiębiorstw
---	--	--	--

DZIAŁ IV. Rachunkowość, podatki i ubezpieczenia

WYMAGANIA KONIECZNE (stopień dopuszczający)	WYMAGANIA PODSTAWOWE (stopień dostateczny)	WYMAGANIA ROZSZERZAJĄCE (stopień dobry)	WYMAGANIA DOPEŁNIAJĄCE (stopień bardzo dobry)
<p>Uczeń potrafi :</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić sens płacenia podatków – wymienić kilka podstawowych podatków – wyjaśnić pojęcia: „podatnik”, „płatnik”, „przedmiot opodatkowania”, „podstawa opodatkowania”, „stawka podatkowa” – wyjaśnić podstawowe obowiązki podatnika – i wie, jak oznaczone są deklaracje podatkowe związane 	<p>Uczeń potrafi :</p> <ul style="list-style-type: none"> – omówić rolę płacenia podatków i ich funkcje – opisać, jak płacono podatki w przeszłości – omówić rodzaje podatków (bezpośrednie – PIT i CIT, pośrednie – VAT i akcyza) – rozróżnić skalę podatkową progresywną od proporcjonalnej (liniowej) – wyjaśnić mechanizm 	<p>Uczeń potrafi :</p> <ul style="list-style-type: none"> – wymienić i objaśnia podstawowe zasady funkcjonowania wszystkich podatków centralnych i lokalnych w Polsce – wypełnić deklarację VAT-7 – wymienić stawki podatku ryczałtowego i przykładowe stawki karty podatkowej, wyjaśnia, jak oznaczane są deklaracje podatkowe związane 	<p>Uczeń potrafi :</p> <ul style="list-style-type: none"> – dobrać najkorzystniejszą formę opodatkowania dla osoby prowadzącej jednoosobową działalność gospodarczą (w warunkach symulowanych) – wyjaśnić funkcje podatku akcyzowego i wymienia przykładowe stawki tego podatku – wymienić podstawowe deklaracje ZUS i wypełnia je – wyjaśnić, co to są pracownicze programy emerytalne (PPE) i indywidualne konta emerytalne (IKE)

<p>z rocznym rozliczeniem podatkowym</p> <ul style="list-style-type: none">– omówić, system ubezpieczeń w Polsce i wymienia podstawowe rodzaje ubezpieczeń– wyjaśnić, co to są otwarte fundusze emerytalne i wie, kiedy należy do nich przystąpić– sklasyfikować różne typy ubezpieczeń majątkowych i osobowych– wymienić przykłady obowiązkowych ubezpieczeń majątkowych i osobowych– omówić, co to jest polisa ubezpieczeniowa	<p>funkcjonowania podatku VAT</p> <ul style="list-style-type: none">– wymienić stawki podatku VAT, wyjaśnić różnicę między stawką 0% a zwolnieniem od podatku, oblicza podatek (różne stawki podatkowe) od ceny brutto i netto– wymienić stawki podatku PIT i deklaracje podatkowe (z załącznikami) z nim związane– podać przykłady ulg podatkowych dla osób fizycznych– wypełnić roczne rozliczenie podatkowe (PIT-37 i PIT-36) wraz z załącznikami (w razie potrzeby posługuje się instrukcją)– omówić konsekwencje nie wywiązywania się z obowiązków podatkowych– wyjaśnić, na co są przeznaczane składki na poszczególne rodzaje ubezpieczeń społecznych oraz na ubezpieczenie zdrowotne i kiedy można korzystać z tych ubezpieczeń– wymienić kryteria wyboru oraz nazwy kilku otwartych funduszy emerytalnych– czytać ze zrozumieniem tzw. ogólne warunki ubezpieczenia	<p>z tym podatkiem</p> <ul style="list-style-type: none">– wypełnić deklarację PIT-5– podać przykłady ulg podatkowych dla firm– rozróżnić ulgi od przychodu i od dochodu– obliczać składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne od danej pensji– wyjaśniać, kto finansuje poszczególne składki na ubezpieczenie społeczne– dostrzegać i wyjaśnia znaczenie ubezpieczeń majątkowych i osobowych firmy oraz rodziny– porównywać oferty i zawiera umowę ubezpieczenia OC i AC samochodu, kompleksowego ubezpieczenia mieszkania/domu, polisy na życie (w warunkach symulowanych)	<ul style="list-style-type: none">– uzyskać odszkodowanie (świadczenie) w symulowanej sytuacji (np. po kolizji drogowej)– wyjaśnić rolę Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego
--	---	---	---

DZIAŁ V. Praca jako wartość człowieka.

WYMAGANIA KONIECZNE (stopień dopuszczający)	WYMAGANIA PODSTAWOWE (stopień dostateczny)	WYMAGANIA ROZSZERZAJĄCE (stopień dobry)	WYMAGANIA DOPEŁNIAJĄCE (stopień bardzo dobry)
<p>Uczeń potrafi :</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić rolę pracy w gospodarce i postrzega pracę jako wartość – wymienić motywy aktywności zawodowej człowieka – wyjaśnić pojęcie „bezrobocie” – wymienić warunki zmniejszające prawdopodobieństwo znalezienia się w grupie bezrobotnych, w tym bezrobotnych absolwentów – wyszukać informacje o wolnych miejscach pracy w prasie i na tablicach informacyjnych urzędów pracy – poprawnie pisać życiorys (CV) i list motywacyjny w odpowiedzi na konkretne ogłoszenie o pracy – i wymienić listę czynności, jakie należy wykonać, przygotowując się do rozmowy kwalifikacyjnej – przewidzieć pytania, które mogą być zadane podczas rozmowy kwalifikacyjnej i planuje odpowiedzi – sporządzić listę rzeczy, które należy zabrać na rozmowę i dobrać odpowiedni s – rozróżnić poszczególne typy umów o pracę – wymienić sposoby rozwiązywania umów o pracę 	<p>Uczeń potrafi :</p> <ul style="list-style-type: none"> – podać funkcje pracy – wyjaśnić funkcjonowanie mechanizmu popytu i podaży na rynku pracy oraz analizuje przyczyny nierównowagi na krajowym lub (i) lokalnym rynku pracy – wymienić metody przeciwdziałania bezrobociu – wymienić instytucje pomagające bezrobotnym – napisać własne ogłoszenie prasowe o poszukiwaniu pracy – zmodyfikować przygotowane dokumenty (CV i list motywacyjny) w zależności od charakteru pracy i stanowiska – merytorycznie przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej (zdobyć informacje o potencjalnym pracodawcy) – przeprowadzić symulacyjną rozmowę kwalifikacyjną (jako pracownik i jako pracodawca) – wymienia podstawowe przepisy kodeksu pracy – wymienić warunki, jakie musi spełniać skonstruowana umowa o pracę 	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analizować strukturę lokalnego rynku pracy – wymienić podstawowe czynniki makroekonomiczne kształtujące stopę bezrobocia oraz skutki bezrobocia (makroekonomiczne, społeczne oraz psychofizyczne) – analizować strukturę przestrzenną bezrobocia w Polsce na mapie statystycznej lub na podstawie tabeli z danymi – wyszukać w internecie informacje o wolnych miejscach pracy – wypełnić życiorys i pisać listy motywacyjne w edytorze tekstu oraz przesłała je pocztą elektroniczną – czytać i interpretuje szczegółowe zapisy prawa pracy – wymienić wady i zalety poszczególnych rodzajów umów o pracę z punktu widzenia pracownika i pracodawcy – omówić inne niż umowa o pracę formy zatrudnienia (umowa o dzieło, umowa-zlecenie) i podaje podstawowe cechy odróżniające je od umowy o pracę – wyjaśnić znaczenie referencji w poszukiwaniu pracy 	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analizować strukturę krajowego i europejskiego rynku pracy – ocenić metody przeciwdziałania bezrobociu – wyjaśnić pojęcia: „stopa bezrobocia”, „wskaźnik aktywności zawodowej” – sporządzić profil pracodawcy i wybiera najlepszą ofertę pracy, biorąc pod uwagę kilka kryteriów (w warunkach symulacyjnych) – wyszukać (także w internecie) i czyta ze zrozumieniem inne niż kodeks pracy ustawy i rozporządzenia związane z wykonywaniem pracy – skonstruować umowę o pracę, umowę-zlecenie i umowę o dzieło – wymienić warunki, jakie powinno spełniać prawidłowo napisane świadectwo pracy – napisać referencje pracownikowi – omówić sposoby przeciwdziałania mobbingowi w miejscu pracy – wymienić podstawowe zasady zatrudniania osób niepełnosprawnych – negocjować wysokość pensji (w warunkach symulacyjnych)

<ul style="list-style-type: none"> – wymienić podstawowe prawa i obowiązki pracownika oraz pracodawcy (na podstawie kodeksu pracy) – wymienić i stosuje (podczas zajęć w szkole) zasady bezpieczeństwa i higieny pracy – wyjaśnić pojęcie „mobbing” – rozróżnić płacę brutto i netto 	<ul style="list-style-type: none"> – omówić sposoby rozwiązywania umów o pracę oraz podaje przykłady sytuacji, w których pracodawca nie może rozwiązać umowy – wymienić prawa pracowników młodocianych i kobiet – wymienić formy wynagradzania – wymienić niepieniężne korzyści wynikające z pracy, dokonuje ich hierarchizacji 	<ul style="list-style-type: none"> – omówić drogę postępowania w razie roszczeń z tytułu nieprawidłowego rozwiązania umowy o pracę – wyszukać oraz czyta ze zrozumieniem szczegółowe prawa i obowiązki pracownika oraz pracodawcy (na podstawie kodeksu pracy) – wymienić funkcje płacy – omówić formy wynagradzania pod kątem ich funkcji motywacyjnej – wyszukać informacje o przeciętnej płacy na danym stanowisku (także w internecie) 	
--	---	---	--

DZIAŁ VI. Pokaż się od najlepszej strony

WYMAGANIA KONIECZNE (stopień dopuszczający)	WYMAGANIA PODSTAWOWE (stopień dostateczny)	WYMAGANIA ROZSZERZAJĄCE (stopień dobry)	WYMAGANIA DOPEŁNIAJĄCE (stopień bardzo dobry)
<p>Uczeń potrafi :</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozróżnić komunikację werbalną i niewerbalną – wymienić najważniejsze cechy przekazu werbalnego – wyjaśnić, na czym polega postawa asertywna, odróżnia ją od postawy agresywnej i biernej, – analizować mocne i słabe strony własnej osobowości – oceniać swoje predyspozycje do dalszej drogi kształcenia i rozwoju kariery zawodowej – wymienić formy inwestowania w siebie – wymienić podstawowe zasady niedopuszczania do konfliktu, bez całkowitej rezygnacji z własnych interesów 	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wymienić rodzaje wypowiedzi i formy komunikacji niewerbalnej oraz określa ich znaczenie – wyjaśnić, na czym polega aktywne słuchanie – reagować asertywnie w kilku podstawowych sytuacjach problemowych w warunkach symulacyjnych (np. odrzucanie próśb, wyrażanie negatywnych uczuć) – ocenić formy inwestowania w siebie – wymienić wady i zalety pracy zespołowej – zastosować podstawowe zasady pracy w zespole 	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none"> – odczytać podstawowe komunikaty niewerbalne – wyjaśnić pojęcie „empatia” – wyjaśnić rolę lidera zespołu – wymienić zasady i stosuje podstawowe metody rozwiązywania konfliktów – wyjaśnić pojęcia: „perswazja”, „manipulacja”, „kompromis” – prowadzić negocjacje w typowych sytuacjach (w warunkach symulacyjnych) – podać fizyczne i psychiczne skutki stresu 	<p>Uczeń potrafi :</p> <ul style="list-style-type: none"> – omówić cechy dobrego lidera zespołu (kierownika) – pokonać bariery komunikacyjne w pracy zespołowej – podać przykłady niepożądanego zespołowej – scharakteryzować podstawowe kategorie konfliktów – wymienić i stosuje podstawowe sposoby zapobiegania stresowi – podać i opisać specyficzne reguły etyczne wybranych zawodów (stanowisk) – wymienić podstawowe regulacje prawne służące przeciwdziałaniu korupcji

<ul style="list-style-type: none"> – wymienić podstawowe zasady prowadzenia negocjacji oraz błędy negocjacyjne – wyjaśnić, na czym polega postępowanie etyczne; rozróżnia postawę etyczną i nieetyczną – wyjaśnić, na czym polegają zjawiska korupcyjne 	<ul style="list-style-type: none"> – dokonać autoprezentacji – wymienić podstawowe błędy (zachowania, wypowiedzi) prowadzące do nasilenia, a nie rozwiązania konfliktu – wymienić podstawowe umiejętności i cechy osobowe przydatne podczas negocjacji – wyjaśnić, czym różni się postępowanie według norm prawnych od zachowania zgodnego z regułami moralnymi i obyczajowymi – podać przykłady zachowań etycznych i nieetycznych w domu, szkole, pracy itd. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić pojęcia: „wartość”, „własność”, „wolność”, „sprawiedliwość”, „odpowiedzialność” oraz ich rolę w życiu gospodarczym – wskazać zjawiska sprzyjające występowaniu korupcji – scharakteryzować metody przeciwdziałania korupcji 	
--	--	--	--

Dział VII. Twórcy teorii ekonomicznych

WYMAGANIA KONIECZNE (stopień dopuszczający)	WYMAGANIA PODSTAWOWE (stopień dostateczny)	WYMAGANIA ROZSZERZAJĄCE (stopień dobry)	WYMAGANIA DOPEŁNIAJĄCE (stopień bardzo dobry)
Uczeń potrafi : – wymienić wybranych twórców ekonomicznych	Uczeń potrafi; – zaprezentować postacie wybranych twórców ekonomicznych	Uczeń potrafi: – wyjaśnić i opisać szczegółowo teorie i idee wybranych twórców ekonomicznych	

4.2. Osiągnięcia ucznia po zakończeniu programu

Proponowany układ treści oraz ogólne cele nauczania podstaw przedsiębiorczości powinny zaowocować następującymi osiągnięciami:

Dział I. ABC przedsiębiorczości

Uczeń potrafi:

zdefiniować pojęcia dotyczące przedsiębiorczości (przedsiębiorczość, przedsiębiorca, biznes, planowanie kariery),

omówić cele działania przedsiębiorstwa oraz możliwości finansowania działalności gospodarczej (pieniądze na biznes, własne oszczędności, dostęp do kredytów, leasing),

scharakteryzować wymogi formalno – prawne, by uzyskać kredyt,

wyjaśnić jak zasilić firmę ze środków unijnych,
przedstawić projekt własnego przedsiębiorstwa oparty na biznesplanie,
przedstawić zasady rejestracji prowadzenia działalności gospodarczej w innych krajach Unii Europejskiej.

Dział II. Procesy organizowania przedsiębiorstwa (firmy).

Uczeń potrafi:

wskazać przepisy prawa dotyczące podejmowania działalności gospodarczej,
wyjaśnić procedurę postępowania w celu uruchomienia działalności gospodarczej przez osoby fizyczne,

- scharakteryzować wybrane dokumenty związane z uruchomieniem działalności gospodarczej przez osobę fizyczną,
- wyjaśnić mierniki makro i mikroekonomiczne oraz potrafi je interpretować.

Dział III. Wprowadzenie do zarządzania przedsiębiorstwem (firmą).

Uczeń potrafi:

przedstawić działania marketingowe projektowanego przedsiębiorstwa,

- przedstawić czynniki wpływające na wybór formy organizacyjno - prawnej działalności gospodarczej,
- wyjaśnić przepisy prawa dotyczące podejmowania działalności gospodarczej,
- wypełnić wybrane dokumenty związane z uruchomieniem działalności gospodarczej przez osobę fizyczną,
- wyjaśnić znaczenie planowania przy podejmowaniu działalności gospodarczej.

Dział IV. Rachunkowość, podatki, ubezpieczenia.

Uczeń potrafi:

wyjaśnić sens płacenia podatków, ich rolę i funkcję,
omówić ulgi podatkowe stymulujące działalność gospodarczą,
wyjaśnić rolę uczestniczenia w systemie ubezpieczeń społecznych gwarantującym bezpieczeństwo socjalne, w systemie dobrowolnym ubezpieczeń majątkowych, odpowiedzialności cywilnej oraz ubezpieczeń na życie.

Dział V. Praca jako wartość w życiu człowieka.

Uczeń potrafi:

zdefiniować podmioty występujące na rynku pracy,

- wyjaśnić zasady aktywnego poszukiwania pracy,
- scharakteryzować instytucje wspomagające proces aktywnego poszukiwania pracy,
- przygotować dokumenty potrzebne do poszukiwania pracy,
- scharakteryzować prawa i obowiązki bezrobotnego w przypadku utraty pracy lub trudności z jej znalezieniem po ukończeniu szkoły.

Dział VI Pokaż się od najlepszej strony.

Uczeń potrafi:

omówić własną osobowość, kształtuje umiejętności interpersonalne oraz postawy etyczne w kontaktach międzyludzkich,

- dokonać samooceny swoich mocnych i słabych stron pod kątem predyspozycji do podejmowania działalności gospodarczej,
- scharakteryzować zachowania asertywne i nie asertywne oraz analizuje ich wpływ na tworzenie relacji między ludzkich w życiu codziennym i zawodowym,
- wykorzystać odpowiednie techniki komunikacji werbalnej i niewerbalnej do budowania właściwych relacji z innymi ludźmi,
- omówić znaczenie komunikacji interpersonalnej w tworzeniu właściwych stosunków w życiu osobistym i miejscu pracy.

Dział VII. Twórcy teorii ekonomicznych biznesu.

Uczeń potrafi:

wymienić ważniejszych autorów oraz ich teorie ekonomiczne (życie, kariera i główne idee i ich wpływ na życie gospodarcze świata).

4.3. Główne narzędzia kontroli

Ocena poziomu osiągnięć uczniów jest integralną częścią procesu dydaktycznego. Podstawy przedsiębiorczości to taki przedmiot gdzie szczególny nacisk kładzie się na samodzielność, logiczne wnioskowanie, działania ucznia i jego aktywność i kreatywność. Istotnym jest, by przy ocenianiu ucznia brać pod uwagę nie tylko wiedzę i umiejętności zdobyte na lekcji, ale przede wszystkim przedsiębiorcze zachowania ucznia, jego zaangażowanie i inicjatywę.

Narzędziami kontroli osiągnięć ucznia są:

- sprawdziany pisemne,
- wypowiedzi ustne ucznia,
- aktywność ucznia na lekcji,
- testy (otwarte, zamknięte, jednokrotnego i wielokrotnego wyboru i inne),
- przygotowanie indywidualne i grupowe ćwiczenia,
- opracowanie i wygłoszenie referatu na temat z zakresu programu nauczania lub wykraczającego poza niego, indywidualne projekty,
- praca domowa (pisemna bądź ustna),
- sporządzanie prezentacji,
- referat,
- praca w grupie,
- aktywność na lekcji,
- udział w konkursach,
- uczestnictwo w zajęciach pozalekcyjnych,
- sporządzanie dokumentów aplikacyjnych CV, list motywacyjny ,Europas.

Formy sprawdzające osiągnięcia uczniów z umiejętności praktycznych powinny być stosowane sukcesywnie tj. odpowiednio do realizowania materiału nauczania.

Przykład karty samooceny kompetencji przedsiębiorczości ucznia

Lp.	Wyszczególnienie	Skala ocen (od 1 do 6)					
		1	2	3	4	5	6
1.	Sposób mediacji						
2.	Argumentowanie podjętych decyzji						
3.	Selekcjonowanie informacji						
4.	Formułowanie wniosków						
5.	Dostrzeganie współzależności pomiędzy zleceniami						
6.	Współdziałanie w zespole						
7.	Udział w przygotowaniu materiałów do realizacji tematu						

Źródło: Jolanta Sempruch 2009. str. 117.

5. Procedura ewaluacji programu nauczania

Opracowany program zajęć jest dokumentem otwartym na zmiany, w związku z tym podlegać będzie systematycznej ewaluacji. Poprzez ewaluację należy rozumieć badanie i ocenę programu w trakcie jego realizacji i po zakończeniu wdrażania. Ewaluacja ma na celu dokonać oceny efektów wdrażania tego programu w celu udoskonalenia programu i wyeliminowania niedociągnięć. Ewaluację programu nauczania ma odpowiedzieć na pytanie; jakie czynniki sprzyjają realizacji programu, co należałoby usprawnić, udoskonalić w jakim zostały osiągnięte itp.

Ocena programu ma na celu określenie jego atrakcyjności a także przydatności w dalszej pracy. Ma pomóc w ustaleniu które elementy programu można realizować w niezmienionej wersji, które elementy programu należy zmienić, a które odrzucić-bądź dodać nowe. Ważnym elementem jest samoocena autora programu, aby ewaluacja była wiarygodna należy skonstruować odpowiednie narzędzia pomiaru. Często posługujemy się w tym celu ankietami, przeprowadzamy badania, obserwację, wywiad, dokonujemy pomiaru osiągnięć uczniów, analizujemy dokumentację. Ważne jest, że podczas ewaluacji stałej czyli monitoringu dokonywać można modyfikacji na każdym etapie wdrażania programu. Wszelkie modyfikacje wymagają bowiem uzasadnienia.

Ewaluacja może być również przeprowadzona przez innych nauczycieli uczących danego przedmiotu, ale również przez metodyków, a także rodziców.

Niniejszy program ewaluacyjny będzie oceniany przy użyciu następujących narzędzi ewaluacji:

- ankieta dla ucznia,
- ankieta dla rodziców,
- arkusz samooceny nauczyciela.

Projekt ewaluacji autorskiego programu nauczania rozwijania kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości

Źródło: J. Szempruch 2009, str.53 – 55.

Etap ewaluacji	Obiekt ewaluacji	Pytania kluczowe (badawcze)	Kryteria ewaluacji	Metody badawcze	Próba badawcza	Prezentacja danych / raport	Uwagi
Przed rozpoczęciem realizacji programu	Projekt autorskiego programu nauczania	1.Czy i w jakim stopniu projekt programu uwzględnia zasoby realizatora? 2.Czy i w jakim stopniu projekt programu	Co najmniej 50 % punktów wg. arkusza oceny programu autorskiego j.w.	Studium przypadku, analiza wyników diagnozy implementacji KK oraz danych z arkusza oceny programu	Szkoła uczestnicząca w projekcie	Raport ewaluacyjny j.w.	

		uwzględnić potrzeby i ograniczenia odbiorców?					
		3.Czy i w jakim stopniu projekt programu uwzględni możliwości rozwijania KK z Przedsiębiorczość ?	j.w.			j.w.	
		4.Czy i w jakim stopniu projekt programu jest poprawnie koncepcyjnie?	j.w.			j.w.	
		5.Czy projekt programu zawiera propozycję oceny jego skuteczności?	Odpowiedź „ Tak”			j.w.	
		6.Jaka jest poprawność sposobu proponowanej w projekcie programu oceny programu?	Co najmniej 50% punktów wg. arkusza oceny			j.w.	
W czasie realizacji programu	Skuteczność programu	1.Jakiego rzędu nakłady finansowe wykorzystano w realizacji projektu programu?	Wyższe o 20% niż ponoszone dotychczas	Analiza dokumentów		j.w.	
		2.W jakim stopniu wzbogacono zestaw pomocy dydaktycznych?	Zakupienie co najmniej dwu rodzajów pomocy dydaktycznych	Analiza dokumentów		j.w.	
		3.Na ile realizacja projektu programu powodowała wzrost zaangażowania nauczycieli i szkoły?	Wzrost o 20% liczby hospitaacji dyrektora, udział nauczyciela w doskonaleniu zawodowym	Analiza dokumentów m.in. wyników monitoringu		j.w.	
		4.Jakiego rodzaju zabiegi stosował nauczyciel realizujący program?	Przewaga metod aktywizujących nad podającymi	Analiza dokumentów, obserwacja		j.w.	

Na koniec realizacji projektu		5. Jak uczniowie oceniali działania nauczyciela realizującego projekt programu? 6. Jakim stopniu w wyniku realizacji projektu program wzrósł poziom osiągnięć uczniów w zakresie rozwoju KK z Przedsiębiorczość	Co najmniej przeciętne wyniki Wzrost o min. 0,30 łatwości grup zadań sprawdzających opanowanie KK z Przedsiębiorczości	Ankietywanie uczniów Pomiar dydaktyczny „na wejściu” i „na wyjściu”		Raport ewaluacyjny. Promocja projektu Raport ewaluacyjny Promocja projektu. Promocja szkoły w środowisku	
Po pewnym czasie od realizacji programu		7. Na ile trwałe są zmiany w uczniach w zakresie nabytych wiadomości, umiejętności i postaw określonych przez KK z Przedsiębiorczości	Wzrost minimum o 20% średniego wyniku egzaminu zawodowego z części przedsiębiorczość	Analiza dokumentów (z wynikami egzaminu zawodowego)	Wszyscy uczestnicy	Raport ewaluacyjny. Promocja projektu. Promocja szkoły w regionie	

Bibliografia

Diagnoza regionalna implementacji Kompetencji Kluczowych w kontekście potrzeb i uwarunkowań lokalnych i regionalnych oświaty i rynku pracy przeprowadzonej w Zespole Szkół Zawodowych im. Stanisława Staszica w Pińczowie.

- [1] Garbacik K., Żmiejko M., *Czas na przedsiębiorczość. Program nauczania podstaw przedsiębiorczości. Zakres podstawowy*, Wydawnictwo szkolne PWN, Warszawa – Łódź 2008.
- [2] Korba J., Mistrzak M., Smutek Z., *Podstawy przedsiębiorczości. Program nauczania w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum*, Wyd. drugie zmienione. Operon, Gdynia 2007.
- [3] Makiela Z., Rachwał T., *Program nauczania podstaw przedsiębiorczości dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum. Kształcenie ogólne w zakresie podstawowy*, Nowa Era, Warszawa 2002.
- [4] Podstawa programowa zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 6 listopada 2003 r. (Dz.U. z 2003 r., nr 210, poz. 2041), *Podstawy przedsiębiorczości*.
- [5] Szempruch J., *Założenia ,zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczość*, WSEI w Lublinie ,Lublin 2009.
- [6] Treść podstawy programowej zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 6 listopada 2003 r. (Dz.U. z 2003 r., nr 210, poz. 2041), *Podstawy przedsiębiorczości*.
- [7] *Ekonomia po polsku*, CeDeWu.pl Wydawnictwa Fachowe.

Autor
Ewa Borkowska

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Ekonomicznych
im. Mikołaja Kopernika
w Kielcach**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Spis treści

Spis treści.....	3
Wstęp.....	5
Autor programu	7
1 Cele nauczania.....	9
1.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji inicjatywność i przedsiębiorczość	9
1.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty	9
1.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego.....	10
1.4 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej	10
2 Treści/materiały nauczania	11
3 Procedury osiągania celów	18
3.1 Postulaty metodyczne	18
3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych.....	19
3.3 Metody preferowane w dydaktyce	19
3.4 Środki dydaktyczne	21
3.5 Spis wykorzystywanej literatury	21
3.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	21
4 Opis założonych osiągnięć ucznia	23
4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	23
4.2 Narzędzia kontroli osiągnięć ucznia.....	29
5. Procedura ewaluacji programu nauczania	32
Bibliografia.....	36

Wstęp

Parlament Europejski i Rada Europy w grudniu 2006, zleciły państwom członkowskim rozwijanie kompetencji kluczowych, koniecznych, aby umożliwić obywatelom elastyczne dostosowanie się do zmian ekonomicznych i społecznych w zglobalizowanym świecie, takich których potrzebują wszystkie osoby do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia. Wyposażenie młodego człowieka w kompetencje kluczowe jest zasadniczym elementem działań na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia.

Jedną z istotnych kluczowych kompetencji jest inicjatywność i przedsiębiorczość, która oznacza zdolność osoby do wcielania pomysłów w czyn. Obejmuje ona kreatywność, innowacyjność i podejmowanie ryzyka, a także zdolność do planowania przedsięwzięć i prowadzenia ich dla osiągnięcia zamierzonych celów.

Inspiracją do napisania autorskiego programu do przedmiotu podstawy przedsiębiorczości kształcącej kompetencje kluczowe; inicjatywność i przedsiębiorczość jest udział Zespołu Szkół Ekonomicznych im. Mikołaja Kopernika w Kielcach w projekcie „Szkoła Kluczowych Kompetencji. Program rozwijania umiejętności uczniów szkół Polski Wschodniej” realizowanym przez Wyższą Szkołę Ekonomii i Innowacji w Lublinie wraz z partnerami.

Program autorski powstał w oparciu o Program nauczania „ABC przedsiębiorczości” Wydawnictw Szkolnych i Pedagogicznych, wydany w 2009 roku autorstwa Bartosza Majewskiego i Alberta Tomaszewskiego.

Podstawę prawną tworzenia autorskiego programu nauczania podstaw przedsiębiorczości stanowią następujące dokumenty:

- Rozporządzenie MEN z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. nr 89 poz.730 z 8.06.2009r),
- Rozporządzenie MENiS w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. Nr 51 z 29.05.2002 r. ze zmianami z dnia 06.09.2003 r. i 13.01.2005 r),
- Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18.12.2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie 2006/962/WE.

Program realizowany będzie w Zespole Szkół Ekonomicznych im. Mikołaja Kopernika w Kielcach w Technikum Nr 6 w zawodzie technik organizacji reklamy w wymiarze 1 godziny tygodniowo w klasie pierwszej i drugiej.

Głównym celem tego programu nauczania jest przedstawienie treści i celów podstawy programowej w ujęciu praktycznym, w taki sposób, aby korzyści z przedmiotu odniosły również osoby, które nigdy nie założą własnego przedsiębiorstwa, ale będą aktywnie uczestniczyć w procesach gospodarki rynkowej i podejmować decyzje ekonomiczne, choćby były one ograniczone tylko do pojedynczego gospodarstwa domowego. W programie nauczania znacznie większy nacisk położono na kształtowanie postaw przedsiębiorczych niż przekazywanie suchej, encyklopedycznej wiedzy.

Szerokoprofilowy zawód technik organizacji reklamy jest zawodem wymagającym łączenia w sobie, między innymi; wiedzy psychologicznej, ekonomicznej, lingwistycznej i plastycznej. Kształcenie w tym zawodzie powinno zapewnić osiągnięcie wysokiego poziomu umiejętności i świadomości działania właściwych dla tego zawodu oraz koniecznych, ze względu na coraz większe nakłady finansowe przeznaczane na reklamę. Reklama jest zjawiskiem ściśle związanym z gospodarką rynkową i stanowi jej integralną część, dlatego ważnym celem procesu kształcenia w zawodzie technik organizacji reklamy jest wyposażenie absolwenta w taki zakres wiedzy i umiejętności o charakterze ekonomicznym, który pozwoli na komunikowanie się oraz kształtowanie konsumpcji w skali makro i mikroekonomicznej. Technik organizacji reklamy powinien docierać do odbiorców różnymi środkami reklamy, skutecznie oddziaływać na ich pozytywne postawy, emocje, przekonania. Dlatego w procesie dydaktycznym należy położyć nacisk na kształtowanie takich cech i postaw jak: komunikatywność, odpowiedzialność i systematyczność w działaniu, umiejętność prowadzenia negocjacji, kształtowania prawidłowych stosunków interpersonalnych, łatwość nawiązywania kontaktów, stosowanie się do zasad prawa, etyki i kultury zawodowej.

Z analizy opisu kwalifikacji technika organizacji reklamy wynika, że przedmiot podstawy przedsiębiorczości będzie realizował wiele celów kształcenia w w/w zawodzie, a także będzie doskonałym fundamentem pod przyszły rozwój osobisty i zawodowy uczniów.

Program ujęto w siedmiu częściach:

1. Jak żyć z ludźmi?
2. Czy jestem osobą przedsiębiorczą?
3. W jakim otoczeniu funkcjonuje przedsiębiorca?
4. Będę pracownikiem!
5. Mogę zostać przedsiębiorcą!
6. Czy potrafię być przedsiębiorczy w życiu codziennym?
7. Światowe tendencje w gospodarce i ich konsekwencje.

Każda z siedmiu części koncentruje się na innych aspektach przedsiębiorczości i ma na celu kształtowanie postaw przedsiębiorczych w różnych sferach życia

Celem pierwszej i drugiej części programu nauczania, które uważam za fundamentalne dla dalszego szeroko pojętego rozwoju ucznia, jest przybliżenie uczniom podstawowych mechanizmów psychologicznych wywierających wpływ na kształtowanie zachowań przedsiębiorczych. Przełamany zostaje stereotyp przedsiębiorczości jako cechy wrodzonej. Wzmacniane są tu szczegółowe kompetencje i umiejętności psychologiczne, które zwiększają prawdopodobieństwo odniesienia sukcesu przez osobę przedsiębiorczą. Treścią tej części są: cechy osoby przedsiębiorczej, mechanizmy zaspokajania potrzeb ludzkich, zwiększenia motywacji, kształtowanie miękkich kompetencji psychologicznych, autoprezentacja. Według mnie niezwykle ważną umiejętnością jest budowanie poczucia własnej wartości, a także umiejętność uczenia się (kolejna kompetencja kluczowa), które to zagadnienia będą tu omawiane i trenowane.

W trzeciej części omawiane są podstawowe mechanizmy zachodzące w gospodarce wolnorynkowej oraz charakterystyka najważniejszych elementów otoczenia ekonomicznego. Po zrealizowaniu tej części uczniowie nabędą wiedzę pozwalającą ocenić zachodzące zjawiska ekonomiczne w kontekście wpływu na ich osobistą sytuację i sytuację innych podmiotów gospodarczych.

Celem czwartej i piątej części programu jest przygotowanie ucznia do aktywnego wzmacniania swojej pozycji na rynku pracy. Celem tej części jest przybliżenie odbiorcom najważniejszych umiejętności przedsiębiorcy przydatnych nie tylko w wypadku

prowadzania własnej działalności gospodarczej (przede wszystkim zagadnienia dotyczące tworzenia strategii przedsiębiorstw, elementy biznesplanu, wybór formy organizacyjno-prawnej i pozyskiwanie kapitału), ale w znacznie szerszym kontekście, do wykorzystania w wielu innych sytuacjach zawodowych, z którymi będą mieć styczność osoby, które nie zdecydują się na założenie własnego biznesu (między innymi negocjowanie, podejmowanie decyzji czy też organizowanie pracy).

Celem szóstej części jest przede wszystkim ułatwienie dokonywania świadomych wyborów finansowych przez praktyczne omówienie najczęstszych problemów decyzyjnych, z jakimi w przyszłości będzie się spotykał absolwent szkoły: począwszy od uświadomienia konieczności oszczędzania, przez racjonalne prowadzenie budżetów domowych, finansowe zabezpieczenie przyszłości aż po konkretne wskazówki związane z korzystaniem z określonych produktów finansowych i bardziej świadome egzekwowanie swoich praw konsumenckich. Ostatnia, siódma część programu przybliży problemy gospodarcze, polityczne i społeczne świata i ich wpływ na sytuację w Polsce.

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych „Podstawy przedsiębiorczości” zawiera sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis założonych osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

Autor programu

Ewa Borkowska – nauczyciel dyplomowany przedmiotów ekonomicznych w Zespole Szkół Ekonomicznych im. Mikołaja Kopernika w Kielcach. Ukończyła Akademię Ekonomiczną w Krakowie oraz Studium Pedagogiczne przy Akademii Ekonomicznej w 1985 roku, studia podyplomowe „Informatyka w szkole” w Akademii Ekonomicznej w Katowicach, kursy kwalifikacyjne: „Zarządzanie oświatą” i „Edukator”. Uczestniczyła w licznych kursach i szkoleniach z zakresu ekonomii, gospodarki, pedagogiki i psychologii. Jest trenerem edukacji ekonomicznej i europejskiej przy Centralnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie. Od kilku lat koordynuje programy unijne w szkole. Od 2007 roku pełni funkcję kierownika szkolenia praktycznego w ZSE.

1 Cele nauczania

1.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji inicjatywność i przedsiębiorczość

Uczeń:

- definiuje problemy oraz wyznacza cele i zadania,
- znajduje jak największą liczbę rozwiązań danego problemu,
- wybiera najlepsze pomysły,
- przewiduje ryzyko działań i potrafi je podjąć w uzasadnionych przypadkach,
- podejmuje działania mające wpływ na rozwój lokalnej przedsiębiorczości,
- identyfikuje możliwości działalności osobistej, zawodowej i gospodarczej,
- wyjaśnia zasady działania gospodarki,
- pracuje indywidualnie i we współpracy z zespołem,
- dokonuje skutecznej autoprezentacji,
- podejmuje innowacyjne działania w zakresie przedsiębiorczości,
- zarządza małymi projektami,
- skutecznie negocjuje,
- identyfikuje swoje mocne i słabe strony,
- przyjmuje postawy cechujące się niezależnością, aktywnością i innowacyjnością.

1.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

Uczeń:

- odnajduje swoje miejsce w środowisku lokalnym,
- wyszukuje i weryfikuje oferty lokalnego rynku pracy,
- ocenia swoje predyspozycje pod kątem ofert pracy,
- sporządza CV i list motywacyjny,
- rozpoznaje potencjalne miejsca pracy,
- współpracuje z instytucjami wspierającymi karierę zawodową,
- dokonuje świadomego wyboru oferty zatrudnienia,
- nawiązuje kontakty ze środowiskiem pracodawców,
- prezentuje postawy odpowiedzialności i wytrwałości w dążeniu do celów,
- włącza się w inicjatywy środowiska lokalnego,
- dostrzega konieczność mobilności na rynku pracy i nauki przez całe życie.

1.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

Uczeń :

- ocenia własne możliwości zawodowe w branży reklamowej,
- prezentuje w odpowiedni sposób walory osobiste i umiejętności zawodowe podczas rozmów z pracodawcami,
- wykorzystuje podstawy finansów oraz prawa do samodzielnej działalności gospodarczej,
- określa możliwości rynkowe przedsiębiorstwa i interpretuje je pod kątem działalności gospodarczej,
- organizuje stanowisko pracy własnej oraz kierowanego zespołu,
- planuje własną karierę zawodową,
- ocenia przebieg, skuteczność i efektywność przeprowadzonych projektów,
- pozyskuje informacje o nowościach i trendach rozwojowych w reklamie, o dostępnych materiałach, sprzęcie i ich producentach,
- prowadzi negocjacje i rozmowy handlowe,
- korzysta z literatury zawodowej, polskiej i obcojęzycznej,
- wykorzystuje podstawy psychologii i socjologii pracy dla potrzeb organizowania reklamy,
- dostrzega znaczenie egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe dla podnoszenia własnych kwalifikacji i perspektyw zatrudnienia.

1.4 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej

Uczeń:

- aktywnie i świadomie kształtuje zachowania przedsiębiorcze na rynku,
- świadomie uczestniczy w życiu gospodarczym,
- pracuje w grupie i skutecznie się komunikuje,
- aktywnie poszukuje pracy,
- wybiera świadomie i planuje swoją ścieżkę kariery zawodowej,
- przygotowuje plan własnej działalności gospodarczej,
- nawiązuje pozytywne relacje z otoczeniem,
- dowodzi konieczności zachowań etycznych w biznesie,
- wyjaśnia mechanizmy kierujące gospodarką,
- interpretuje zasady funkcjonowania gospodarki krajowej i światowej,
- analizuje tendencje w gospodarce europejskiej i światowej.

2 Treści/materiały nauczania

I. Jak żyć z ludźmi?

1. Poznawanie samego siebie

- pojęcie osobowości człowieka,
- typy osobowości,
- analiza SWOT własnej osobowości,
- analiza kompetencji technika organizacji reklamy,
- czy właściwie wybrałem zawód technika organizacji reklamy?

2. Budowanie poczucia własnej wartości

- pojęcie i sfery poczucia własnej wartości,
- uwarunkowania adekwatnej samooceny (dobrej lub złej),
- jak pracować nad budowaniem poczucia własnej wartości,
- pozytywne nastawienie i działanie (afirmacja, wizualizacja),
- czy jestem ambitny?
- czy zawód technika organizacji reklamy będzie dla mnie satysfakcjonujący?

3. Umiejętności interpersonalne

- techniki komunikacji (werbalna i pozawerbalna),
- praca w grupie,
- empatia,
- asertywność,
- radzeniem sobie ze stresem,
- kreatywność w kontaktach – cecha istotna w pracy w reklamie.

II. Czy jestem osobą przedsiębiorczą?

1. Osoba przedsiębiorcza

- pojęcie przedsiębiorczości,
- cechy osoby przedsiębiorczej,
- postawa przedsiębiorcza,
- charakterystyka przedsiębiorcy,
- czy ja mógłbym być przedsiębiorcą w branży reklamowej?

2. Potrzeby człowieka

- hierarchia potrzeb A. Masłowa,
- zmienność potrzeb,
- potrzeby ludzkie a wiek człowieka,
- przełożenie hierarchii potrzeb A. Masłowa na mechanizm motywacji, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji w pracy.

3. Motywacja jako siła sprawcza działań

- pojęcie motywacji,
- stawianie sobie celów,
- rewizja dotychczasowych celów,
- szukanie drogi dojścia do celów,
- eliminacja wewnętrznego krytyka,

- przyczyny braku motywacji,
- jak poprawić swoją motywację,
- jak bardzo chcę pracować w branży reklamowej?

4. Jak się uczyć skutecznie?

- wykorzystanie wszystkich zmysłów,
- zintegrowanie obydwu półkul mózgowych,
- relaksacje,
- nowe techniki zapamiętywania,
- szybsze czytanie,
- skuteczne powtórki.

5. Przygotowanie prezentacji

- wygłaszanie prezentacji,
- ocenianie prezentacji,
- odpowiedzi na pytania słuchaczy,
- zarządzanie czasem prezentacji,
- praca głosem w trakcie prezentacji,
- autoprezentacja.

III. W jakim otoczeniu funkcjonuje przedsiębiorca?

1. Funkcjonowanie gospodarki rynkowej

- rynek,
- ograniczenie zasobów,
- alokacja dóbr,
- popyt, podaż,
- gospodarka rynkowa,
- gospodarka centralnie planowana,
- okrężny obieg dochodów.

2. Rola państwa w gospodarce rynkowej

- rola państwa,
- instytucje państwowe,
- podstawowe funkcje
- ekonomiczne państwa,
- narzędzia ingerencji państwa w gospodarkę,
- interwencjonizm i leseferyzm.

3. Pieniądz w gospodarce rynkowej

- historia pieniądza,
- wymiana barterowa,
- pieniądz kruszcowy, pieniądz papierowy, pieniądz elektroniczny,
- funkcje pieniądza,
- motywy popytu na pieniądz.

4. System bankowy

- banki komercyjne,
- bank centralny i jego funkcje,
- polityka pieniężna,
- narzędzia polityki monetarnej.

5. Wzrost gospodarczy i jego mierniki

- rozwój gospodarczy,
- mierniki rozwoju gospodarczego,

- dochód narodowy,
- produkt krajowy brutto (netto), produkt narodowy brutto (netto),
- cykle koniunkturalne.
- 6. Inflacja
 - definicja inflacji i deflacji,
 - mierniki inflacji,
 - rozmiary inflacji,
 - efekt spirali inflacyjnej,
 - przyczyny inflacji,
 - inflacja kosztowa i popytowa,
 - skutki inflacji,
 - sposoby zmniejszania inflacji,
 - wynagrodzenie realne i nominalne.
- 7. Rynek finansowy
 - rynek finansowy,
 - uczestnicy rynku finansowego,
 - instrumenty dostępne na rynku finansowym,
 - rynek kapitałowy,
 - rynek pieniężny,
 - akcja, obligacja, opcja,
 - kontrakty terminowe.
- 8. Giełda papierów wartościowych
 - giełda papierów wartościowych,
 - Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie
 - indeksy rynków GPW,
 - ryzyko inwestycji;
 - hossa i bessy,
- 9. Budżet państwa
 - budżet państwa,
 - budżet jednostek samorządu terytorialnego,
 - źródła dochodów budżetowych,
 - wydatki budżetowe,
 - sektor budżetowy,
 - podatki pośrednie i bezpośrednie,
 - funkcja redystrybucyjna, alokacyjna, stabilizacyjna i bodźcowa budżetu,
 - państwo opiekuńcze, państwo liberalne,
 - deficyt budżetowy,
 - dług publiczny

IV. Będę pracownikiem!

1. Rynek pracy
 - rynek pracy,
 - równowaga na rynku pracy,
 - związki zawodowe,
 - bezrobocie, współczynnik aktywności zawodowej,
 - instytucje wspomagające walkę z bezrobociem.
2. Aktywne poszukiwanie pracy
 - gdzie i jak szukać pracy w sektorze reklamy,

- rozpoznanie własnych możliwości zawodowych,
 - predyspozycje do pracy w reklamie,
 - moja ścieżka kariery,
 - podnoszenie i zmiana kwalifikacji zawodowych.
3. Nawiązanie kontaktu z pracodawcą
- dokumenty aplikacyjne: CV, list motywacyjny,
 - rozmowa kwalifikacyjna.
4. Wynagrodzenie pracowników
- rodzaje wynagrodzenia,
 - zasady wynagradzania pracowników,
 - motywacja pracowników,
 - negocjowanie wynagrodzenia,
 - awans,
 - wynagrodzenia w sektorze reklamy.
5. Wybrane zagadnienia prawa pracy
- stosunek pracy,
 - rodzaje umów o pracę,
 - obowiązki i prawa pracowników oraz pracodawców,
 - instytucje chroniące pracowników,
 - kodeks pracy, rozwiązanie stosunku pracy,
 - samozatrudnienie,
 - prawo o ochronie własności intelektualnej.

V. Mogę zostać przedsiębiorcą

1. Formy prawne działalności gospodarczej
- działalność gospodarcza,
 - formy organizacyjno prawne,
 - procedury podjęcia działalności gospodarczej,
 - struktura organizacyjna przedsiębiorstw,
 - najlepsza forma organizacyjna dla agencji reklamowej.
2. Ryzyko działalności gospodarczej
- ryzyko działalności gospodarczej,
 - przetrwanie kryzysu,
 - restrukturyzacja,
 - konkurencja.
3. Finansowanie działalności gospodarczej
- źródła finansowania działalności gospodarczej,
 - środki własne,
 - kredyty.
4. Majątek przedsiębiorstwa i zarządzanie finansami
- koszty i przychody przedsiębiorstwa,
 - bilans przedsiębiorstwa,
 - aktywa, pasywa,
 - majątek trwały i obrotowy,
 - kapitał własny, kapitał obcy,
 - rachunek zysków i strat,
 - amortyzacja,
 - zasady rozliczeń finansowych przedsiębiorstw,

- podstawowe wskaźniki oceny kondycji finansowej przedsiębiorstwa.
5. Jak organizować pracę w firmie?
- zasady organizacji pracy,
 - działanie zespołowe i tworzenie zespołów,
 - zasady funkcjonowania zespołów,
 - planowanie pracy zespołowej w firmie reklamowej.
6. Trud podejmowania decyzji
- decyzje,
 - sposoby podejmowania decyzji z uwzględnieniem zasad etycznych,
 - decyzje racjonalne i nieracjonalne,
 - proces decyzyjny,
 - skutki złych decyzji.
7. Do czego służą negocjacje?
- definicja negocjacji,
 - istota negocjacji,
 - uwarunkowania negocjacji,
 - argumentacja,
 - ustępstwa i skuteczność negocjacji,
 - kompromis.
8. Działania marketingowe
- pojęcie i elementy marketingu,
 - rodzaje i funkcje reklamy,
 - oddziaływanie reklamy na konsumenta,
 - model AIDA,
 - etyka w reklamie.
9. Biznesplan
- pomysł na działalność biznesową,
 - planowanie działalności gospodarczej w reklamie,
 - tworzenie biznesplanu,
 - zarządzanie projektem
 - prezentacja biznesplanu.

VI. Czy potrafię być przedsiębiorczy w życiu codziennym?

1. Podstawowe pojęcia związane z finansami domowymi
 - kredyt, pożyczka, stopa procentowa i odsetki,
 - kapitalizacja odsetek,
 - procent składany,
 - wartość pieniądza w czasie, dyskonto i stopa dyskontowa,
 - spłata kredytu.
2. Planuję i zarządzam własnym budżetem domowym
 - plan dochodów i wydatków,
 - wydatki stałe, zmienne,
 - rezerwa na nieprzewidziane wydatki,
 - sposoby racjonalnego gospodarowania pieniędzmi,
 - spirala zadłużenia.
3. Wybieram usługi finansowe
 - podstawowe produkty finansowe,
 - usługi bankowe,
 - formy kredytów, rzeczywiste koszty kredytów,
 - sprzedaż ratalna,
 - karty płatnicze,
 - korzystanie z usług doradców i pośredników finansowych.
4. Inwestuję własne pieniądze
 - oszczędności,
 - sposoby lokowania oszczędności,
 - zyskowność i ryzyko inwestycji.
5. Myślę o przyszłości
 - pojęcie i rodzaje ubezpieczeń,
 - trzy filary ubezpieczeń społecznych w Polsce.
6. Moje prawa konsumenckie
 - prawa konsumenta,
 - instytucje wspierające konsumentów,
 - obowiązki producenta i sprzedawcy,
 - gwarancja, rękojmia, reklamacja.

VII. Światowe tendencje w gospodarce i ich konsekwencje.

1. Współpraca gospodarcza z zagranicą
 - międzynarodowy podział pracy,
 - formy powiązań gospodarczych z zagranicą:
 - międzynarodowe umowy gospodarcze,
 - przepływ pracowników,
 - przepływ kapitału, towarów i usług,
 - liberalizacja handlu.
2. Polska w UE
 - historia integracji europejskiej,
 - cztery swobody w UE,
 - wspólna waluta, euro,
 - fundusze strukturalne Unii Europejskiej,
 - Europejski Fundusz Socjalny, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego,

- Polska w Unii Europejskiej.
- 3. Globalizacja gospodarki światowej
 - pojęcie „globalnej wioski”,
 - szanse i zagrożenia związane z globalną gospodarką,
 - Polska w międzynarodowych organizacjach gospodarczych.
- 4. Społeczna odpowiedzialność i etyka biznesu
 - zasady prowadzenia biznesu,
 - zachowania etyczne i nieetyczne,
 - kodeks etyki,
 - społeczna odpowiedzialność biznesu,
 - dbałość o środowisko naturalne,
 - korupcja,
 - kreatywna księgowość, mobbing, lobbying,
 - rola państwa w przeciwdziałaniu korupcji.

3 Procedury osiągnięcia celów

3.1 Postulaty metodyczne

W autorskim programie nauczania przedmiotu podstawy przedsiębiorczości nadrzędnym celem jest przygotowanie młodego człowieka do świadomego i odpowiedzialnego wejścia w dorosłe życie. Realizacja tego celu wymaga pobudzenia wszelkich sfer aktywności u uczniów i skłonienia ich do przedsiębiorczych działań w życiu osobistym, społecznym i zawodowym. Szczególnie odpowiedzialne zadanie spoczywa na nauczycielu uczącym w technikum w zawodzie technik organizacji reklamy, gdzie twórczość, oryginalność, innowacyjność, przedsiębiorczość jest niezbędna do wykonywania zawodu. W związku z tym aktywne metody nauczania, kładące nacisk na samokształcenie na zajęciach edukacyjnych, powinny być poparte dodatkowymi elementami praktycznych działań, takich jak:

- spotkania z przedstawicielami środowiska lokalnego: przedsiębiorcami, pracownikami urzędu pracy, bankowcami, przedstawicielami biur maklerskich, absolwentami szkoły, którzy wykazali się postawą przedsiębiorczą i inicjatywą i zaistnieli na rynku pracy,
- uczestniczenie w różnych formach aktywności, pozwalających na zaangażowanie w życie gospodarcze, takie jak: szkolenia, seminaria, warsztaty, wakacyjne obozy naukowe i koła naukowe (realizowane i finansowane w ramach projektu SKK), sympozja, targi pracy, dni otwarte (NBP, Politechnika Świętokrzyska, Uniwersytet Jana Kochanowskiego, WSEiP, WSH, WSAP), konkursy organizowane przez lokalne i ogólnopolskie instytucje (np. konkursy: NBP, ŚCDN, FMP, Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości , konkurs Gazety Wyborczej „Z klasy do kasy”, Olimpiada Przedsiębiorczości, Olimpiada o Unii Europejskiej, itp.), ogólnopolskie akcje wspomagające kształtowanie umiejętności praktycznego i planowego działania, (np. Światowy Tydzień Przedsiębiorczości, Dzień Przedsiębiorczości):
- inicjowanie działań na rzecz szkoły i społeczności lokalnej: organizowanie wewnątrzszkolnych konkursów, warsztatów, prowadzenie firmy uczniowskiej, np. przedsiębiorstwa symulacyjnego (w ramach realizacji projektu SKK);
- korzystanie z różnych źródeł wiedzy, takich jak: portale wiedzy ekonomicznej (np. www.nbportal.pl, www.ceo.org.pl, www.newtrader.pl, www.money.pl, www.junior.org.pl, www.kluczowe.kompetencje.pl), kursy e learningowe (np. dostępne na stronie www.nbportal.pl), codzienna prasa (Rzeczpospolita, Gazeta Prawna itp.), programy telewizyjne, filmy edukacyjne, prezentacje multimedialne lub gry dydaktyczne (np. dostępne na stronie www.nbportal.pl).

Taki sposób prowadzenia zajęć pozwoli uczniom na zdobycie wiedzy merytorycznej, a jednocześnie wskaże, że nie jest ona tworem abstrakcyjnym, lecz ściśle wiąże się z sytuacjami spotykanymi w życiu codziennym.

Podczas pracy nad omawianymi zagadnieniami uczniowie kształtują i zdobywają nowe umiejętności oraz przygotowują się do podejmowania i inicjowania działań o charakterze przedsiębiorczym.

3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych

Program został podzielony na siedem działów tematycznych i na 64 jednostki dydaktyczne. Ponadto przewiduje się godziny do dyspozycji nauczyciela z przeznaczeniem na utrwalenie i sprawdzanie wiadomości, a także wycieczki programowe poza szkołę.

L.P.	Nazwa działu	Orientacyjna liczba godzin
I	Jak żyć z ludźmi?	8
II	Czy jestem osobą przedsiębiorczą?	12
III	W jakim otoczeniu funkcjonuje przedsiębiorca?	9
IV	Będę pracownikiem!	7
V	Mogę zostać przedsiębiorcą!	15
VI	Czy potrafię być przedsiębiorczy w życiu codziennym?	7
VII	Światowe tendencje w gospodarce i ich konsekwencje	6
	Godziny do dyspozycji nauczyciela	8
Razem		72

3.3 Metody preferowane w dydaktyce

Wybór metody nauczania musi być ściśle związany z jej efektywnością, tj. poszukiwaniem takiej formy przekazu wiedzy, która będzie najłatwiej przyswajana przez ucznia, uzależniona od możliwości percepcyjnych. W procesie dydaktycznym uczeń ma być aktywny, zdobywać wymagane umiejętności, kształtować swoje postawy oraz nawyki poprzez czynny udział w ćwiczeniach indywidualnych i grupowych, a także poprzez praktyczne wykonywanie określonych czynności. W osiągnięciu celów edukacyjnych znaczną rolę powinny odegrać metody aktywizujące. Ich wykorzystanie w procesie dydaktycznym umożliwi kształtowanie pożądanych umiejętności i postaw uczniów.

Metody aktywizujące (samodzielnego dochodzenia do wiedzy) stosowane w nauczaniu postaw przedsiębiorczości:

I. Metoda projektów – zaliczana jest do metod praktycznych

Jedną z najistotniejszych metod kształtujących kompetencje kluczowe w zakresie przedsiębiorczości jest metoda projektów. Polega ona na samodzielnym opracowaniu tematu wybranego przez grupę uczniów, a następnie zaprezentowaniu wyników pracy na forum klasy. Projekt taki powinien być realizowany w dłuższym czasie (kilka miesięcy lub nawet cały rok szkolny). Nauczyciel odgrywa rolę opiekuna uczniów i konsultanta prac.

Metoda ta kształtuje samodzielność, odpowiedzialność uczniów, umiejętność korzystania z różnych źródeł informacji, współpracy w zespole, rozwiązywania problemów, komunikowania się i prezentowania wykonanej pracy.

Uczniowie mogą w ten sposób opracować projekt zakładania i uruchomienia własnej firmy. Metoda ta będzie wykorzystana przynajmniej dwa razy w roku.

II. Dyskusja dydaktyczna

To kolejna aktywizująca metoda nauczania wykorzystywana w kształceniu kompetencji przedsiębiorczości. Zaliczana jest do metod opartych na słowie. Język dla technika organizacji reklamy to podstawowe narzędzie pracy, dlatego warto stosować

jak najwięcej ćwiczeń skłaniających do własnych wypowiedzi. Istotą metody jest zorganizowana wymiana myśli i poglądów uczestników grupy na dany temat. Dzięki stosowaniu jej rozwija się u uczniów umiejętność ścisłego formułowania własnych myśli i uważnego słuchania innych, oceniania wartości argumentów, analizowania i oceniania faktów. Ponadto kształtuje się umiejętność rozumienia innych ludzi, wymiany poglądów, empatii i wyrabiania postaw szacunku.

Rodzaje dyskusji stosowane w kształceniu kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości:

- a) dyskusja okrągłego stołu – polega na wymianie poglądów i zdań między nauczycielem a uczniami. Jej celem jest rozwiązanie problemu na drodze porozumienia i kompromisu.
- b) dyskusja grupowa – składa się z 3 faz. Pierwsza jest wprowadzeniem do dyskusji (określenie problemu). W drugiej fazie uczniowie podzieleni na grupy pracują nad rozwiązaniem konkretnego zadania. W fazie trzeciej liderzy grup prezentują wyniki pracy. Wybierane jest na koniec najbardziej optymalne rozwiązanie.
- c) dyskusja panelowa – służy kształtowaniu poglądów przed podjęciem decyzji w ważnych sprawach. Aktywne zadanie ma część uczniów jako osoby dyskutujące; pozostali są osobami słuchającymi.
- d) metaplan – cicha dyskusja, podczas której uczniowie tworzą plakat będący jej graficznym skrótem. Uczestnicy swoje myśli zapisują na kartkach określonego koloru i kształtu, które następnie przypinają do arkusza papieru umieszczonego na tablicy.

III. Metoda gier dydaktycznych – jest to rodzaj metody aktywizującej polegającej na przestrzeganiu sprecyzowanych reguł. Metoda ta może służyć przyswojeniu uczniom nowego materiału i utrwaleniu zdobytej wiedzy. Wśród gier dydaktycznych na uwagę zasługuje gra decyzyjna pod nazwą drzewka decyzyjnego. Polega ona na graficznym zapisie analizy procesu podejmowania decyzji. Metoda ta sprzyja umiejętności dokonywania wyboru i podejmowania decyzji.

IV. Mapa pojęciowa – metoda stosowana na zajęciach powtórzeniowych, pozwalająca na usystematyzowanie wiedzy. To metoda wizualnego opracowania pojęć problemów, zjawisk i sytuacji. Dzięki tej metodzie uczniowie kształtują takie umiejętności jak: twórcze myślenie, wyrażanie własnych poglądów, negocjowanie, porządkowanie wiedzy, współpraca w grupie.

V. Burza mózgów (giełda pomysłów) – zaletą tej metody jest łatwość stosowania, uczenie się powściągliwości, w cenzurowaniu wypowiedzi innych osób oraz kształtowanie umiejętności słuchania. Metoda ta polega na tym, że prowadzący przedstawia problem, a uczestnicy zgłaszają jak największą ilość pomysłów do rozwiązania, które są notowane. W kolejnym etapie następuje analiza i ocena pomysłów, a następnie przyjęcie najlepszego rozwiązania.

W nauczaniu podstaw przedsiębiorczości duże znaczenie mają – metody praktyczne. Wśród nich ważne są ćwiczenia techniczne. Umożliwiają one kształcenie umiejętności radzenia sobie w konkretnych sytuacjach (np. przygotowanie dokumentów osoby ubiegającej się o pracę, wystawianie faktur, poleceń przelewu, wypełnienie formularza PIT itp.).

Istotną kwestią jest również odwoływanie do bezpośredniego otoczenia, w którym funkcjonuje uczeń poprzez:

- zapraszanie na zajęcia praktyków gospodarczych (np. pracownika banku),
- wykorzystanie filmów edukacyjnych,
- organizowanie wycieczek przedmiotowych.

Natomiast mniejsze znaczenie mają metody podające (opis, wykład, opowiadanie), które powodują bierność uczniów i znużenie w czasie zajęć. Metody te należy ograniczać. Powinny one pełnić funkcję metod uzupełniających.

3.4 Środki dydaktyczne

Podstawowym i niezbędnym elementem realizowanego procesu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości są środki dydaktyczne. Właściwe ich dostosowanie do metod i treści kształcenia warunkuje efektywność procesu kształcenia. Środki dydaktyczne wspierają czynności nauczyciela, a uczniom ułatwiają przyswajanie wiedzy. Spełniają one wiele funkcji tj. dydaktyczną, poznawczą, motywacyjną i wychowawczą. Wskazana jest właściwa umiejętność, łączenie nowoczesnych i tradycyjnych środków dydaktycznych, będących podstawą kształcenia multimedialnego.

Najczęściej stosowane i wykorzystywane środki dydaktyczne podczas zajęć z podstaw przedsiębiorczości to:

- podręcznik do przedmiotu,
- zeszyt ćwiczeń,
- poradniki dla nauczyciela,
- materiały edukacyjne: filmy edukacyjne, prezentacje multimedialne, foliogramy, tablice poglądowe, roczniki statystyczne, słowniki, zbiory zadań, komputerowe programy edukacyjne,
- testy do sprawdzania osiągnięć uczniów,
- sprzęt multimedialny np.: rzutnik multimedialny, stanowisko komputerowe,
- telewizor, odtwarzacz DVD, kamera, aparat fotograficzny.

3.5 Spis wykorzystywanej literatury

- [1] Biernacka M., Korba J., Smutek Z., *Podstawy przedsiębiorczości*, Operon Gdynia 2007
- [2] Garbacki K., Żmiejko M., *Czas na przedsiębiorczość*, PWN, Warszawa 2008
- [3] Garbacki K., Żmiejko M., *Czas na przedsiębiorczość, Zeszyt ćwiczeń dla szkół ponadgimnazjalnych*, PWN, Warszawa 2008.
- [4] Majewski B., Tomaszewski A., *ABC przedsiębiorczości*, WSiP, Warszawa 2009
- [5] Majewski B., Tomaszewski A.: *ABC przedsiębiorczość, Poradnik dla nauczyciela*, WSiP, Warszawa 2009

3.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości powinny odbywać się w pracowni przedmiotowej wyposażonej w komputery oraz funkcjonalne stoliki i krzesła uczniowskie, które można czasem, ze względu na specyfikę i temat lekcji (np. z komunikacji interpersonalnej, pracy grupowej, symulowanej rozmowy kwalifikacyjnej), swobodnie przestawiać. Zasadnym jest

by w pracowni znajdowało się stałe łącze internetowe. Umożliwi to prowadzenie zajęć z wykorzystywaniem internetu jako istotnego źródła informacji.

Pracownia do nauczania podstaw przedsiębiorczości powinna być wyposażona w:

- komputery,
- rzutnik multimedialny,
- tablicę multimedialną,
- rzutnik pisma,
- stół pod rzutnik,
- telewizor,
- odtwarzacz DVD,
- odtwarzacz wideo,
- aparat cyfrowy,
- flipcharty,
- folie,
- pisaki.

Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości powinny odbywać się w pracowni przedmiotowej.

4 Opis założonych osiągnięć ucznia

Ocena poziomu osiągnięć uczniów jest integralną częścią procesu dydaktycznego. Podstawy przedsiębiorczości to przedmiot, gdzie szczególny nacisk kładzie się na samodzielności, logiczne wnioskowanie, działania ucznia, jego aktywność i kreatywność. Istotnym jest, by przy ocenianiu brać pod uwagę nie tylko wiedzę i umiejętności zdobyte na lekcji, ale przede wszystkim przedsiębiorcze zachowania ucznia, jego zaangażowanie i inicjatywę.

4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

L.P.	Dział	Wymagania podstawowe Uczeń potrafi:	Wymagania ponadpodstawowe Uczeń potrafi:
I	Jak żyć z ludźmi?	<ul style="list-style-type: none"> • wymienić typy osobowości człowieka, • wyjaśnić na czym polega zawód technika reklamy, • wyjaśnić pojęcia dotyczące komunikacji interpersonalnej, • rozpoznać elementy mowy ciała, • wyjaśnić znaczenie komunikacji niewerbalnej, • wyjaśnić znaczenie kreatywności dla pracownika reklamy, • wyliczyć sposoby radzenia sobie ze stresem, • wyjaśnić pojęcie i wymieniać sfery poczucia własnej wartości, • wyjaśnić sposoby pracy nad budowaniem poczucia własnej wartości, 	<ul style="list-style-type: none"> • porównać typy osobowości człowieka, • ocenić swoje kompetencje jako technika reklamy, • omówić proces komunikacji interpersonalnej, • zidentyfikować bariery komunikacyjne w sytuacjach symulowanych, • sprawnie komunikować się z innymi, • analizować, które sposoby radzenia sobie ze stresem są dla niego najodpowiedniejsze, • analizować poczucie własnej wartości, • stosować afirmacje i wizualizacje sukcesu, • stosować metody walki ze stresem,

II	Czy jestem osobą przedsiębiorczą?	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić, czym jest przedsiębiorczość,• wskazać, jakie cechy posiada osoba przedsiębiorcza,• określić swoje mocne strony,• wymienić, w jaki sposób można wzmocnić własną przedsiębiorczość,• określić pozytywne i negatywne aspekty prowadzenia własnej firmy,• posługiwać się pojęciem potrzeba,• scharakteryzować hierarchię potrzeb,• omówić poszczególne rodzaje potrzeb,• wymienić czynniki mające wpływ na zmianę hierarchii potrzeb• posługiwać się pojęciem motywacja,• scharakteryzować proces wzmocnienia zachowania człowieka,• wymienić i scharakteryzować podstawowe narzędzia motywacji,• przygotować się do publicznej prezentacji,• dobrać odpowiednie zachowania w trakcie publicznej prezentacji,• wskazać najczęściej popełniane błędy w publicznych wystąpieniach,	<ul style="list-style-type: none">• dobrać najbardziej odpowiedni rodzaj aktywności zawodowej do określonego profilu osobowościowego,• dokonać trafnej i uzasadnionej samooceny,• wskazać sposoby zmniejszenia ryzyka niepowodzenia nowo powstałej firmy,• wyznaczyć cele i działania,• wskazać praktyczne przełożenie znajomości ludzkich potrzeb na motywowanie do działania,• wyjaśnić zasady skutecznej motywacji• dobrać odpowiednie narzędzia motywacji do określonej sytuacji• przygotować prezentację wizualną,• odpowiednio pracować głosem w trakcie prezentacji publicznej,• odpowiedzieć w prawidłowy sposób na pytania zadawane w trakcie publicznych prezentacji,• dokonać samooceny swojej prezentacji,• przekazać wskazówki dotyczące wygłaszanej prezentacji innym prelegentom,
III	W jakim otoczeniu funkcjonuje przedsiębiorca?	<ul style="list-style-type: none">• scharakteryzować pojęcia rynku, popytu, podaży,• posługiwać się pojęciami konsumenta, producenta, zasobów, równowagi rynkowej,• opisać podmioty rynku i ich rolę w gospodarce,• wyjaśnić rolę rynku w gospodarce• opisać funkcje państwa,• wymienić instytucje państwowe, mające wpływ na życie gospodarcze,• scharakteryzować ekonomiczne funkcje państwa,• wymienić cele społeczne realizowane przez państwo,• scharakteryzować rolę pieniądza w codziennym życiu,• wymienić funkcje pieniądza,• podać przykłady pieniądza kruszcowego, papierowego i elektronicznego,• podać definicję banku komercyjnego,• objaśnić rolę banku centralnego,• posługiwać się pojęciami: PKB, PNB, koniunktura, recesja,	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić prawo popytu i prawo podaży oraz mechanizm „niewidzialnej ręki rynku”,• wskazać czynniki wpływające na popyt i podaż,• scharakteryzować zasoby występujące w gospodarce,• scharakteryzować proces okrężnego obiegu dochodów,• omówić kwestię wykorzystania zasobów i alokacji dóbr w gospodarce rynkowej oraz centralnie planowanej• wymienić narzędzia, za pomocą których państwo wpływa na życie gospodarcze,• opisać wpływ polityki państwa na życie gospodarcze w Polsce,• przedstawić wady i zalety interwencjonizmu oraz leseferyzmu,• podać i scharakteryzować motyw popytu na pieniądź,• scharakteryzować ekspansywną i restrykcyjną politykę monetarną,• wyjaśnić wpływ stóp procentowych na gospodarkę narodową,• wyjaśnić różnicę między

		<p>stagnacja,</p> <ul style="list-style-type: none">• scharakteryzować zjawisko rozwoju gospodarczego,• opisać tempo wzrostu gospodarczego w Polsce,• objaśnić definicje inflacji i deflacji,• wymienić przyczyny inflacji,• odróżnić inflację kosztową od inflacji popytowej,• obliczyć wskaźnik inflacji,• podać skutki inflacji dla budżetu domowego i przedsiębiorców,• scharakteryzować pojęcia hiperinflacji, inflacji galopującej, kroczącej i pełzającej,• scharakteryzować rynek finansowy,• wymienić instytucje systemu finansowego,• zdefiniować podstawowe instrumenty rynku kapitałowego: akcje i obligacje,• opisać rolę Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie,• podać możliwości inwestycji na GPW,• objaśnić zjawisko hossy i bessy,• wyjaśnić, na czym polega ryzyko inwestycji na rynku kapitałowym• wymienić źródła dochodów budżetu państwa,• scharakteryzować typy podatków,• wyjaśnić różnice między progresywną a liniową skalą podatkową,• wskazać zadania finansowane przez budżet państwa,• objaśnić pojęcie deficytu budżetowego,	<p>wskaźnikami produktu krajowego brutto, produktu krajowego netto, produktu narodowego brutto i produktu narodowego netto,</p> <ul style="list-style-type: none">• wskazać czynniki sprzyjające wzrostowi gospodarczemu,• scharakteryzować przyczyny zjawiska cykli koniunkturalnych• scharakteryzować sposoby walki z inflacją,• objaśnić skutki drukowania pieniędzy bez pokrycia przez władze• wyjaśnić monetarny charakter inflacji,• przedstawić kompleksowe skutki inflacji dla gospodarki narodowej z uwzględnieniem efektów działań przeciwinflacyjnych,• scharakteryzować pochodne instrumenty wykorzystywane na rynkach finansowych: opcje, kontrakty terminowe,• wymienić indeksy GPW• scharakteryzować założenia analizy fundamentalnej i technicznej,• omówić rolę systemu finansowego w gospodarce,• wyjaśnić różnice między modelem państwa opiekuńczego a liberalnego,• wskazać źródła finansowania deficytu budżetowego,• objaśnić pojęcie długu publicznego• scharakteryzować funkcje budżetu państwa,• określić aktualny poziom deficytu budżetowego i długu publicznego,
IV	Będę pracownikiem	<ul style="list-style-type: none">• posługiwać się pojęciami: rynek pracy, podaży pracy, popyt na pracę, wynagrodzenie, bezrobocie, współczynnik aktywności zawodowej,• przedstawić czynniki wpływające na popyt i podaż na rynku pracy,• scharakteryzować stan równowagi na rynku pracy,• wymienić rodzaje bezrobocia,• określić charakterystyczne cechy współczesnego rynku pracy,• wymienić sposoby poszukiwania pracy,• wymienić podstawowe formy wynagrodzenia,• scharakteryzować zasady wynagradzania pracowników,• opisać zróżnicowanie wynagrodzeń	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić wpływ związków zawodowych na rynek pracy• omówić zależność między wysokością płac a podażą i popytem na rynku pracy,• przedstawić przyczyny różnych rodzajów bezrobocia,• opisać sposoby walki z bezrobociem,• wymienić instytucje wspierające walkę z bezrobociem,• scharakteryzować rolę państwa na rynku pracy i w walce z bezrobociem,• scharakteryzować bezrobocie w Polsce,• wyjaśnić, na czym polega specyfika rynku pracy,• wyjaśnić skalę zróżnicowania

		<p>ze względu na stanowisko, branżę i miejsce zatrudnienia,</p> <ul style="list-style-type: none">• podać średnie wynagrodzenie w Polsce i w województwie,• omówić rodzaje umów o pracę,• scharakteryzować prawa i obowiązki pracowników oraz pracodawców,• scharakteryzować sposoby rozwiązania umowy o pracę,	<p>wynagrodzeń,</p> <ul style="list-style-type: none">• scharakteryzować wpływ różnych rodzajów wynagrodzenia na motywację pracowników,• przygotować się do rozmowy o awansie i podwyżce,• przeprowadzić symulację negocjacji wynagrodzenia z pracodawcą,• wyjaśnić pojęcie samozatrudnienia,• opisać rolę Państwowej Inspekcji Pracy i sądu pracy,• przedstawić wady i zalety różnych form umów o pracę z perspektywy zarówno pracodawcy, jak i pracownika,
V	Mogę zostać przedsiębiorcą!	<ul style="list-style-type: none">• scharakteryzować pojęcie działalności gospodarczej,• wymienić kolejne kroki procedury podjęcia działalności gospodarczej,• wymienić podstawowe formy prawne działalności gospodarczej,• scharakteryzować rodzaje spółek prawa handlowego,• rozróżniać struktury płaskie i struktury wysmukłe• wyjaśnić pojęcie ryzyka działalności gospodarczej• wskazać czynniki wpływające na szanse sukcesu oraz ryzyko niepowodzenia w działalności przedsiębiorstwa,• wymienić rodzaje kryzysu w przedsiębiorstwach,• zdefiniować pojęcie restrukturyzacji,• scharakteryzować podstawowe źródła finansowania działalności gospodarczej: środki własne, kredyty i sprzedaż udziałów nowemu wspólnikowi,• określić przydatność poszczególnych rodzajów finansowania pod kątem skali i rodzaju działalności,• podać przykłady przedsiębiorstw finansujących działalność z wykorzystaniem środków pozyskanych na giełdzie,• posługiwać się pojęciami: aktywa, pasywa, kapitał własny i obcy oraz zysk i strata,• rozróżnić pojęcia wydatków i kosztów oraz wpływów i przychodów,• scharakteryzować bilans przedsiębiorstwa i rachunek zysków i strat,• wyjaśnić pojęcie kosztu stałego i zmiennego,	<ul style="list-style-type: none">• scharakteryzować wady i zalety różnych form prawnych działalności gospodarczej,• ocenić przydatność form organizacyjno prawnych pod kątem rodzaju działalności i wielkości przedsiębiorstwa,• przedstawić wady i zalety struktur płaskich i wysmukłych,• posługiwać się kodeksem spółek handlowych i ustawą o swobodzie działalności gospodarczej,• scharakteryzować możliwe źródła kryzysów w przedsiębiorstwach,• omówić kwestię opłacalności przedsięwzięć z większym ryzykiem,• zdiagnozować ryzyko związane z prowadzeniem działalności gospodarczej,• wyjaśnić, dlaczego działalność gospodarcza zawsze wiąże się z ryzykiem,• wyjaśnić pojęcie <i>private equity</i> oraz różnice między inkubatorem przedsiębiorczości, instytucją aniołów biznesu i funduszami typu <i>venture capital</i>,• podać przykłady przedsiębiorstw finansujących działalność z wykorzystaniem środków z rynku <i>private equity</i>,• scharakteryzować wady i zalety różnych form finansowania działalności gospodarczej,• obliczyć zysk netto i brutto przedsiębiorstwa,• obliczyć podstawowe wskaźniki rentowności,• wymienić dokumenty wykorzystywane w rozliczeniu działalności gospodarczej z instytucjami państwowymi,

		<ul style="list-style-type: none">• podać przykłady majątku trwałego i obrotowego,• scharakteryzować i podać przykłady zobowiązań krótkoterminowych i długoterminowych,• wyjaśnić pojęcie amortyzacji• określić zasady organizacji pracy,• scharakteryzować działanie zespołowe,• opisać zasady tworzenia zespołów,• wymienić techniki pracy zespołu• posługiwać się pojęciami: problem decyzyjny, decyzja, racjonalności decyzji,• opisać etapy procesu decyzyjnego z uwzględnieniem zasad etycznych• omówić kwestię racjonalności decyzji,• wymienić formy podejmowania decyzji,• zdefiniować pojęcie negocjacji i określić ich rolę,• wymienić najczęstsze sytuacje negocjacyjne,• wymienić czynniki zwiększające szanse powodzenia negocjacji,• scharakteryzować, czym powinien się wyróżniać dobry pomysł na biznes,• wyjaśnić pojęcia modelu biznesowego i biznesplanu,• określić informacje niezbędne do oceny pomysłu na działalność gospodarczą,• posługiwać się pojęciami: wizja i misja firmy, strategia i przewaga konkurencyjna,• scharakteryzować różnicę między planem strategicznym a planem operacyjnym,• wymienić rodzaje strategii,	<ul style="list-style-type: none">• scharakteryzować czynniki wpływające na efekty pracy zespołowej,• wymienić rodzaje nieprawidłowości pracy zespołowej i podać ich przyczyny,• wyjaśnić pojęcie spójności i integracji grupy,• zdiagnozować pracę zespołu,• scharakteryzować rodzaje racjonalności decyzji,• wymienić bariery racjonalności decyzji,• wskazać wady i zalety decyzji indywidualnych i grupowych,• podać przykłady decyzji racjonalnych i nieracjonalnych, etycznych i nieetycznych,• wymienić kryteria oceny decyzji,• ocenić poprawność podjętej decyzji• scharakteryzować zasady negocjacji,• określić zasady efektywnej argumentacji i ustępowania,• przygotować strategię negocjacji,• podać zasady budowy biznesplanu,• wymienić źródła informacji potrzebnych do stworzenia biznesplanu,• wykazać przydatność biznesplanu w określonych sytuacjach,• omówić rolę strategii w przedsiębiorstwach,• wskazać aspekty brane pod uwagę przy formułowaniu strategii,• podać przykłady różnych strategii przedsiębiorstw,• przygotować krótką prezentację pomysłu na biznes wraz z modelem biznesowym i podstawowymi informacjami o rynku,• określić strategię rozwoju i strategię konkurencji dla nowego pomysłu biznesowego,
VI	Czy potrafię być przedsiębiorczy w życiu codziennym?	<ul style="list-style-type: none">• posługiwać się pojęciami: stopa procentowa, kapitalizacja odsetek, dyskonto, rata,• scharakteryzować i wykorzystać w obliczeniach mechanizm procenta składanego,• wyjaśnić zmienność wartości pieniądza w czasie,• określić wydatki i dochody budżetu domowego w różnych okresach,• scharakteryzować proces spirali zadłużenia,• posługiwać się pojęciami: oszczędności, kapitał, lokata, akcja,	<ul style="list-style-type: none">• obliczyć obecną wartość przyszłych dochodów,• ocenić atrakcyjność różnych możliwości inwestycyjnych z uwzględnieniem obecnej wartości przyszłych wpływów i ryzyka inwestycji,• wskazać sposoby racjonalnego gospodarowania środkami, finansowymi przez gospodarstwo domowe,• zidentyfikować ryzyko związane z wpadnięciem w spiralę zadłużenia• zarządzać budżetem domowym przy

		<p>dywidenda, obligacja, lokata rzeczowa,</p> <ul style="list-style-type: none">• scharakteryzować ryzyko różnych form lokowania oszczędności,• wyjaśnić pojęcie ubezpieczenia i opisać jego funkcje,• opisać cele i wymienić rodzaje ubezpieczeń,• scharakteryzować system ubezpieczeń społecznych w Polsce i założenia polskiego systemu emerytalnego,• scharakteryzować rolę Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i Otwartych Funduszy Emerytalnych w systemie emerytalnym• omówić prawa przysługujące konsumentom,• wymienić instytucje wspierające konsumentów,• scharakteryzować pojęcia: gwarancja, reklamacja i rękojmia,	<p>wykorzystaniu prostych narzędzi informatycznych,</p> <ul style="list-style-type: none">• scharakteryzować cechy dobrej lokaty,• przedstawić wady i zalety różnych form oszczędzania oraz inwestowania,• wykazać przewagę wybranych form lokowania pieniędzy nad gromadzeniem oszczędności „w skarbonce”,• wskazać najbardziej efektywne formy lokowania pieniędzy w ostatnim roku i scharakteryzować ryzyko wskazanych inwestycji• wyjaśnić różnice między różnymi modelami ubezpieczeń emerytalnych i podać ich przykłady w innych krajach,• opisać rolę III filaru ubezpieczeń emerytalnych oraz Pracowniczych Programów Emerytalnych oraz Indywidualnych Kont Emerytalnych,• wskazać alternatywne możliwości zabezpieczenia przyszłości,• scharakteryzować zagrożenia systemu ubezpieczeń społecznych wynikające ze zmian demograficznych,• wymienić i scharakteryzować obowiązki sprzedawcy i producenta,• opisać znaczenie informacji umieszczanych na etykietach produktów,• wyjaśnić rolę Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz Rzecznika Praw Konsumenta,
VII	Światowe tendencje w gospodarce i ich konsekwencje	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić pojęcie „globalnej wioski”,• podać przyczyny globalizacji,• wyjaśnić, z czego wynika wzrost znaczenia międzynarodowej wymiany handlowej,• opisać obszary działalności Światowej Organizacji Handlu, Banku Światowego, Międzynarodowego Funduszu Walutowego,• scharakteryzować cztery swobody wspólnego rynku Unii Europejskiej,• wyjaśnić znaczenie wspólnej waluty dla przedsiębiorców,• podać przykłady korzyści wynikających z integracji europejskiej na podstawie codziennych doświadczeń,• scharakteryzować pojęcia: etyka, korupcja, mobbing i lobbying,	<ul style="list-style-type: none">• zaprezentować pozytywne efekty globalizacji na przykładzie Polski,• wskazać negatywne efekty globalizacji na przykładzie Polski,• objaśnić zjawisko swobodnego przepływu kapitału,• podać przykłady pomocy oferowanej przedsiębiorcom w Polsce, finansowanej ze środków Unii Europejskiej,• wyjaśnić znaczenie kryteriów przystąpienia do strefy euro,• wyjaśnić, na czym polega odpowiedzialność etyczna przedsiębiorcy wobec innych podmiotów,• podać przykłady zachowań etycznych i nieetycznych w biznesie,• wskazać rolę państwa

		<p>kreatywna księgowość,</p> <ul style="list-style-type: none">• przedstawić zasady prowadzenia biznesu,• scharakteryzować zachowania etyczne i nieetyczne w biznesie,• opisać rolę przedsiębiorcy w działaniach na rzecz ochrony środowiska naturalnego.	<p>w przeciwdziałaniu korupcji,</p> <ul style="list-style-type: none">• scharakteryzować pojęcie odpowiedzialności społecznej biznesu.
--	--	---	--

4.2 Narzędzia kontroli osiągnięć ucznia

Narzędziami kontroli osiągnięć ucznia są:

- odpowiedź ustna,
- sprawdzian wiadomości (z działu),
- test sprawdzający,
- kartkówka (z trzech ostatnich lekcji),
- praca domowa (pisemna bądź ustna),
- sporządzenie prezentacji,
- referat,
- aktywność na lekcji,
- udział w konkursach,
- uczestnictwo w zajęciach pozalekcyjnych (koła naukowe, klub europejski, Szkolna Internetowa Gra Giełdowa),
- przygotowanie projektu na skalę klasy lub szkoły,
- inicjowane działań o charakterze przedsiębiorczym,
- sporządzenie dokumentów aplikacyjnych: CV, list motywacyjny, Europass.

Przykładowe pytania i zadania sprawdzające do Działu V.

1. Na jakie główne grupy można podzielić zagadnienia występujące w biznesplanie?
2. Jakie umiejętności z zakresu finansów powinna posiadać osoba planująca założenie własnej firmy? Czy te umiejętności są ważne z punktu widzenia panowania nad ryzykiem działalności gospodarczej? Uzasadnij swoją odpowiedź
3. Kto zajmuje się rachunkowością: a) w małej firmie, b) w dużej firmie (np. spółce akcyjnej)? Jakie czynności wykonują osoby zajmujące się rachunkowością?
4. Dlaczego rachunkowość nazywamy językiem biznesu? Wymień kilka terminów tego języka, Twoim zdaniem najważniejszych, i wyjaśnij ich znaczenie.
5. Grażyna szuka kurtki w sklepie odzieżowym. Podobają jej się dwie kurtki, z których jedna została wyprodukowana przez mały zakład krawiecki, a druga przez duże przedsiębiorstwo odzieżowe (spółkę akcyjną). Jak myślisz: która kurtka jest tańsza i dlaczego?
6. Kupujesz w sklepie płaszcz za 420 złotych. Oblicz, po jakiej cenie sprzedaje ten płaszcz producent, zakładając, że detalista zaopatruje się bezpośrednio u producenta i stosuje marżę handlową 25 procent.
7. Właściciel sklepu meblarskiego jest niezadowolony ze swoich zysków. Co może zrobić, aby je zwiększyć?
8. Przyporządkuj różne określenia cen poszczególnym rodzajom usług:

Określenia ocen	Usługi
A) bilet wstępu	1) przewozowe
B) czesne	2) prawnicze

- C) czynsz
D) honorarium
E) bilet na przejazd
- 3) edukacyjne
4) wynajem lokali
5) wyświetlanie filmów
9. Co jest produktem w poszczególnych rodzajach usług wymienionych w zadaniu 8?
10. Jacek kupuje u sadownika jabłka po 1,80 zł za kilogram, a sprzedaje na bazarze po 2,60 zł za kilogram. Oblicz marżę handlową Jacka w złotych i procentach
11. Przyporządkuj cenom A, B, C element, z których składa się dana cena
Cena	Elementy wchodzące w skład ceny
A) Cena zbytu	1) Koszty własne producenta
B) Cena hurtowa	2) Koszty własne hurtownika
C) Cena detaliczna	3) Koszty własne detalisty
	4) Zysk producenta
	5) Zysk hurtownika
	6) Zysk detalisty
12. Dokończ zdania wpisując odpowiedni przymiotnik:
- a) badanie rynku, kształtowanie produktu i jego ceny, planowanie dystrybucji i promocji należy do zakresu planowania
- b) kalkulacja kosztów, prognozowanie zysku i przepływu środków pieniężnych należy do zakresu planowania
13. Prowadzisz firmę i potrzebujesz księgowego, Zredaguj ogłoszenie do prasy w tej sprawie. Określ w nim, czym ma się zajmować księgowy w Twojej firmie, jakich umiejętności i cech osobowości oczekujesz od kandydata oraz co mu oferujesz
14. Przemówienie w parlamencie
Zostałeś zaproszony, aby jako przedstawiciel młodzieży przedstawić swoją opinię parlamentarzystom. Przygotuj krótkie przemówienie zawierające uzasadnienie jednej z dwóch tez (wybór należy do Ciebie):
- a) wszyscy uczniowie szkół ponad gimnazjalnych powinni zdobywać w szkole podstawowe wiadomości i umiejętności z zakresu finansów
- b) uczenie się o finansach w szkole ponad gimnazjalnej nie ekonomicznej jest niepotrzebne, to zwykła strata czasu.
15. Prezentacje
Przeprowadź wywiad z zaprzyjaźnionej firmie (prowadzonej przez rodziców, krewnych, znajomych) na temat *Finanse w firmie*. Efekt wywiadu zaprezentuj na zajęciach.
- Pytania pomocnicze do wywiadu:
- Czym się zajmuje firma? Jaki ma zakres działania? Kto w niej pracuje?
 - Jakie czynności z zakresu finansów, rachunkowości, ewidencji gospodarczej są w firmie wykonywane? Kto się nimi zajmuje?
 - W jaki sposób osoby te zdobyły kwalifikacje do wykonywania swoich czynności?
 - Czy w firmie prowadzi się tylko ewidencję i analizy finansowe dotyczące przeszłych zdarzeń, czy również planowanie na przyszłe okresy?

Opracowano na podstawie:

Żurkowski F.: *Przedsiębiorczość. Poszukiwanie pomysłu na firmę*. WSiP, 1999

Przykład arkusza analizy pracy grupowej

ANALIZA PRACY GRUPOWEJ

Podaj na ile poniższe wypowiedzi zgadzają się z Twoją opinią. Wykonaj to zadanie indywidualnie. Następnie nanieś swoje odpowiedzi na arkusz zbiorczy. Wyniki uzyskane przez grupę mogą być punktem wyjścia do dyskusji.

	A	B	C	D	E	F
1. Grupa analizowała problemy w stopniu wystarczającym						
2. Wiedzieliśmy dobrze, co chcemy osiągnąć						
3. Wszystkie pomysły członków są brane pod uwagę						
4. Pomagaliśmy sobie wzajemnie i wspieraliśmy się						
5. Słuchałem(am) uważnie, gdy inni się wypowiadali						
6. Inni słuchali uważnie, gdy ja miałem(am) coś do powiedzenia						
7. Moje umiejętności i doświadczenia były wykorzystywane przez grupę						
8. Doświadczenia i umiejętności innych były wykorzystywane przez grupę						
9. Grupa nie została zdominowana przez jedną lub kilka osób						
10. Uczestnicy byli aktywni i zainteresowani tematem						

- A – zgadzam się zupełnie
- B – zgadzam się z pewnymi zastrzeżeniami
- C – nie jestem pewien, ale raczej przyjmuje tę wypowiedź
- D – nie jestem pewien, ale raczej odrzucam tę wypowiedź
- E – wypowiedź tę poza niektórymi elementami odrzucam
- F – wypowiedź odrzucam zupełnie

Opracowano na podstawie:

Brudnik E., Moszyńska A., Owczarska B., Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących, Kielce 2000.

5. Procedura ewaluacji programu nauczania

Opracowany program nauczania jest dokumentem otwartym na zmiany, w związku z tym podlegać będzie systematycznej ewaluacji, która między innymi odpowie na pytania dotyczące osiągania celów i zamierzeń, ewentualnych usprawnień, czynników sprzyjających, bądź utrudniających realizację programu, itp.

Celami ewaluacji programu nauczania są:

- stwierdzenie skuteczności i trwałości osiągania założonych celów kształcenia w tym kompetencji kluczowych,
- dopracowanie się maksymalnej możliwej efektywności działań programowych,
- uświadomienie konsekwencji działań programowych dla całościowej realizacji kształcenia,
- uświadomienie skali korzyści, jakie przynosi jednostce i społeczeństwu zrealizowanie programu kształcenia, tzw. oddziaływanie programu.

Etapy procesu ewaluacji:

- planowanie ewaluacji,
- projektowanie ewaluacji,
- zbieranie i analiza danych,
- raportowanie,
- wykorzystanie wyników ewaluacji.

Metody zbierania danych do ewaluacji:

- analiza dokumentów,
- ankiety,
- wywiady,
- obserwacja.

Rodzaje ewaluacji, które będą zastosowane do oceny programu:

- I. przed realizacją programu
- II. podczas realizacji programu
- III. po zakończeniu realizacji programu

Ewaluacja przed realizacją programu ocenia, na ile planowane przedsięwzięcie (w tym wypadku program) jest trafne z punktu widzenia potrzeb oraz spójne w zakresie planowanych celów i sposobów ich realizacji. Służy ona również do diagnozowania potrzeb i identyfikacji potencjalnych trudności.

Ewaluacja podczas realizacji programu realizowana jest mniej więcej w połowie wdrażania interwencji. Poddaje analizie osiągnięte na tym etapie rezultaty. Dokonuje pierwszej oceny jakości realizacji programu oraz może się przyczynić do pewnych modyfikacji programu.

Ewaluacja po zakończeniu realizacji programu ocenia, na ile udało się osiągnąć założone cele i ocenia skuteczność i efektywność programu oraz jego trafność i użyteczność. Ponadto bada długotrwałe oddziaływanie programu oraz jego trwałość. Również stanowi cenne źródło informacji użytecznych przy planowaniu kolejnych przedsięwzięć.

Projekt ewaluacji programu nauczania rozwijania KK w zakresie przedsiębiorczości

Etap ewaluacji	Obiekt ewaluacji	Pytania kluczowe (badawcze)	Kryteria ewaluacji	Metody badawcze	Próba badawcza	Prezentacja danych / raport
Przed rozpoczęciem realizacji programu	Projekt autorskiego programu nauczania	1.Czy i w jakim stopniu projekt programu uwzględnia zasoby realizatora?	Co najmniej 50 % punktów wg. arkusza oceny programu autorskiego	Studium przypadku, analiza wyników diagnozy implementacji KK oraz danych z arkusza oceny programu	Szkoła uczestnicząca w projekcie	Raport Ewaluacyjny
		2.Czy i w jakim stopniu projekt programu uwzględnia potrzeby i ograniczenia odbiorców?	j.w.			j.w.
		3.Czy i w jakim stopniu projekt programu uwzględnia możliwości rozwijania KK ?	j.w			j.w.
		4.Czy i w jakim stopniu projekt programu jest poprawnie koncepcyjnie	j.w.			j.w.
		5.Czy projekt programu zawiera propozycję oceny jego skuteczności?	Odpowiedź „ Tak”			j.w.
		6.Jaka jest poprawność sposobu proponowanej w projekcie programu oceny programu?	Co najmniej 50 % punktów wg. arkusza oceny programu			j.w.
W czasie realizacji programu	Skuteczność programu	1.Jakiego rzędu nakłady finansowe wykorzystano	Wyższe o 20% niż ponoszone dotychczas	Analiza dokumentów		j.w

		<p>w realizacji projektu programu?</p> <p>2.W jakim stopniu wzbogacono zestaw pomocy dydaktycznych?</p> <p>3.Na ile realizacja projektu programu powodowała wzrost zaangażowania nauczycieli i szkoły?</p> <p>4.Jakiego rodzaju metody stosował nauczyciel realizujący program?</p>	<p>Zakupienie co najmniej dwu rodzajów pomocy dydaktycznych</p> <p>Wzrost o 20% liczby lekcji otwartych, udział nauczyciela w doskonaleniu zawodowym</p> <p>Przewaga metod aktywizujących nad podającymi</p>	<p>Analiza dokumentów</p> <p>Analiza dokumentów m.in. wyników monitoringu</p> <p>Analiza dokumentów, obserwacja</p>		<p>j.w</p> <p>j.w.</p> <p>j.w.</p>
<p>Na koniec realizacji projektu</p>		<p>5.Jak uczniowie oceniali działania nauczyciela realizującego projekt programu?</p> <p>6.Jakim stopniu w wyniku realizacji projektu program wzrósł poziom osiągnięć uczniów w zakresie rozwoju KK z Przedsiębiorczości</p>	<p>Co najmniej przeciętne wyniki</p> <p>Wzrost o min. 0,30 łatwości grup zadań sprawdzających opanowanie KK z Przedsiębiorczości</p>	<p>Ankieta dla uczniów</p> <p>Pomiar dydaktyczny „na wejściu” i „na wyjściu”</p>		<p>Raport Ewaluacyjny. Promocja projektu</p> <p>Raport Ewaluacyjny. Promocja projektu. Promocja szkoły w środowisku</p>

Po pewnym czasie od realizacji programu		7.Na ile trwały są zmiany w uczniach w zakresie nabytych wiadomości umiejętności i postaw określonych przez KK z Przedsiębiorczości	Wzrost minimum o 20% średniego wyniku egzaminu zawodowego z części przedsiębiorczość	Analiza dokumentów (z wynikami egzaminu zawodowego)	Wszyscy uczestnicy	Raport ewaluacyjny. Promocja projektu. Promocja szkoły w regionie
---	--	---	--	---	--------------------	---

Opracowano na podstawie:

Szempruch J., *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, Lublin 2009

Bibliografia

- [1] Bereźnicki F., *Dydaktyka kształcenia ogólnego*, Kraków 2007.
- [2] Brudnik E., Moszyńska A., Owczarska B., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*. Kielce 2000.
- [3] Garbacik K., Żmiejski M., *Czas na przedsiębiorczość*, Warszawa 2008.
- [4] Grzegorzczak S., Romanowska M., Sopińska A., Wachowiak P., *Przedsiębiorczość bez tajemnic*, Warszawa 2002.
- [5] Hamer H., Wołoszyn J., *Wybrane zagadnienia z psychologii społecznej*, Warszawa 1997.
- [6] Herbert M., *Rozwój społeczny ucznia*, Gdańsk 2007.
- [7] Jachimska M., *Scenariusz lekcji wychowawczych*, Warszawa 1997.
- [8] Komorowska W., *O programach prawie wszystko*, Warszawa 1999.
- [9] Królikowski J., *Nauczanie metodą projektu: Poradnik nauczyciela.*, Warszawa 2000.
- [10] Majewski B., Tomaszewski A., *ABC przedsiębiorczości*; Warszawa 2009.
- [11] Nęcki Z., *Negocjacje w biznesie*; Kraków 1995.
- [12] Szempruch J., *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*; Lublin 2009.
- [13] Warzecha W., *Diagnoza regionalna implementacji Kompetencji Kluczowych w kontekście potrzeb i uwarunkowań lokalnych, regionalnych, oświaty oraz rynku pracy w województwie świętokrzyskim*, Sandomierz, 2009.
- [14] Żurkowski F., *Przedsiębiorczość. Poszukiwanie pomysłu na firmę*. WSiP, 1999.
- [15] Rozporządzenie MEN z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. Nr 89 z 08.06.2009r, poz.730).
- [16] Rozporządzenie MENiS w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. Nr 51 z 29.05.2002 r. ze zmianami z dnia 06.09.2003 r. i 13.01.2005).
- [17] Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18.12.2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie 2006/962/WE.

Autor
Iwona Dębińska

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Ekonomicznych
im. Mikołaja Kopernika
w Skarżysku-Kamiennej**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Spis treści

Wstęp.....	5
1 Cele nauczania.....	9
1.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji – inicjatywność i przedsiębiorczość.....	9
1.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty:..	10
1.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego technika ekonomisty.....	10
1.4 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej	11
2 Materiał nauczania.....	12
3 Postulaty metodyczne	17
4 Proponowany podział godzin lekcyjnych.....	18
5 Metody preferowane w dydaktyce	23
6 Spis wykorzystywanej literatury	25
7 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	25
8 Opis założonych osiągnięć ucznia.....	26
8.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	26
8.2 Główne narzędzia kontroli.....	28
8.3 Kryteria oceniania.....	30
9 Procedura ewaluacji programu nauczania	37
10 Warunki niezbędne do realizacji programu.....	38
Bibliografia.....	39

Wstęp

Notatka o autorze

Autor programu: Iwona Dębińska

Ukończyła studia wyższe magisterskie na Wydziale Ekonomii w Wyższej Szkole Inżynierskiej im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu oraz Fakultatywne Studium Pedagogiczne w tej samej uczelni. Pracuje w Zespole Szkół Ekonomicznych im. Mikołaja Kopernika w Skarżysku Kamiennej jako nauczycielka przedmiotów ekonomicznych. Posiada stopień nauczyciela dyplomowanego. Jest egzaminatorem dla zawodu technik handlowiec. Pracując z młodzieżą podejmuje szereg działań dotyczących własnego rozwoju, a także rozwoju i podwyższania jakości pracy placówki, z którą zawodowo jest związana. Doskonalc swoje umiejętności pogłębia wiedzę w ramach szkolenia wewnątrzszkolnego oraz korzysta z zewnętrznych form doskonalenia nauczycieli. Jest autorką programu do nauczania specjalizacji finanse i rachunkowość. Pełniąc funkcję koordynatora ścieżki europejskiej opracowała własny program realizacji tej ścieżki. Jest opiekunem Koła Młodego Ekonomisty, sprawowała też opiekę nad Szkolnym Klubem Europejskim. Rokrocznie przygotowuje uczniów do uczestnictwa w olimpiadach i konkursach o tematyce ekonomicznej – np. Olimpiada Wiedzy Ekonomicznej, Olimpiada Przedsiębiorczości, Olimpiada Wiedzy o Finansach, Ogólnopolski Konkurs Wiedzy Bankowej itp. Jest organizatorką Dnia Przedsiębiorczości w szkole od jego pierwszej edycji.

Bardzo istotnym działaniem służącym podniesieniu jakości pracy szkoły jest również udział w napisaniu projektów unijnych w ramach programu Leonardo da Vinci „Wymiany i staże” dotyczących staży zagranicznych dla młodzieży. Dzięki pozyskanym funduszom unijnym, w stażach zagranicznych uczestniczyło już 160 uczniów ZSE w ramach 8 projektów, a kolejne grupy będą uczestniczyć w następnych latach. Zajmuje się również pozyskiwaniem funduszy unijnych w ramach innych projektów dających możliwość rozwijania działalności edukacyjnej i wychowawczej Zespołu Szkół Ekonomicznych.

Dynamiczny rozwój gospodarki rynkowej w Polsce determinuje konieczność właściwego przygotowania uczniów do życia w zmieniającej się rzeczywistości. Ponieważ na skutek zmiany niektórych przepisów prawnych część materiału nauczania dezaktualizuje się, powstaje konieczność tworzenia nowych lub modyfikacji istniejących programów nauczania. W takim właśnie celu powstał niniejszy program nauczania przedmiotu „podstawy przedsiębiorczości”. Został on opracowany w ramach programu rozwijania umiejętności kluczowych uczniów szkół Polski Wschodniej „Szkoła Kluczowych Kompetencji” w oparciu o diagnozę regionalną implementacji kompetencji kluczowych w kontekście potrzeb i uwarunkowań lokalnych i regionalnych oświaty oraz rynku pracy w województwie świętokrzyskim z myślą o uczniach kształcących się w zawodzie technik ekonomista. Program może być również stosowany do nauki podstaw przedsiębiorczości w technikach kształcących w innych zawodach, liceach profilowanych oraz w liceach ogólnokształcących. W zależności od potrzeb można zmienić liczbę godzin przeznaczonych na realizację poszczególnych działań tematycznych.

Młodzież kształcąca się w Zespole Szkół Ekonomicznych w Skarżysku – Kamiennej boryka się z większością problemów charakterystycznych dla uczniów szkół Polski Wschodniej. Uczniowie ci w dużej mierze wywodzą się ze środowisk wiejskich, z rodzin

dotkniętych problemem bezrobocia. Mają gorsze warunki dostępu do zajęć pozalekcyjnych, odczuwają bariery dotyczące rozwoju ich zainteresowań zarówno edukacyjnych, jak i kulturalnych (w tym np. sposobów spędzania wolnego czasu).

Program nauczania kładzie duży nacisk na kształtowanie przedsiębiorczych postaw młodych ekonomistów z zachowaniem korelacji między nauczaniem przedmiotem, a innymi przedmiotami, głównie ekonomicznymi. Zagadnienia teoretyczne poznawane w trakcie realizacji programu powinny być powiązane z wykonywaniem ćwiczeń kształtujących kluczowe umiejętności z zakresu tego przedmiotu. Program uwzględnia założenia i cele zawarte w Rozporządzeniu MEN z dnia 8 czerwca 2009 roku w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników, Rozporządzeniu MENiS w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. Nr 51 z 29.05.2002 r. ze zmianami z dnia 6.09.2003 r. i 13.01.2005 r.), Zaleceniach Departamentu Europejskiego i Rady z dnia 18.12.2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE) jak również wymagania i standardy egzaminacyjne egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe. Przy realizacji programu powinny być uwzględnione cele wynikające z kluczowej kompetencji inicjatywność i przedsiębiorczość, z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty, z profilu zawodowego, jak również ze wspomnianej podstawy programowej.

Program składa się z czterech części, z których każda pełni określoną funkcję w dobrym przygotowaniu ucznia do uczestnictwa w rynku pracy oraz w życiu gospodarczym.

Pierwsza część programu nauczania ma za zadanie przedstawienie wpływu cech osobowych na funkcjonowanie człowieka na rynku oraz ukazanie zasad współpracy z innymi ludźmi i ich wpływu na efekty pracy. Ma to szczególny wymiar w pracy przyszłych ekonomistów, którzy będą spotykać się z różnymi sytuacjami wymagającymi szybkiego podjęcia właściwej decyzji, radzenia sobie ze stresem, sprawnego komunikowania się i poruszania po rynku.

Druga część zawiera treści nauczania związane z funkcjonowaniem gospodarki rynkowej. W ramach tego rozdziału omówione zostaną mechanizmy funkcjonowania rynku, podmioty będące uczestnikami procesów rynkowych oraz treści dotyczące procesów globalizacji i integracji międzynarodowej. Ekonomisci to ciągle rozwijająca się grupa zawodowa, która na bieżąco musi aktualizować posiadaną wiedzę, korzystać z dostępnych źródeł informacji. Gospodarka rynkowa ciągle unowocześnia się i zachodzą w niej różne procesy. Uczniowie muszą więc nauczyć się korzystać także z wiedzy i umiejętności nabytych na innych przedmiotach ekonomicznych, aby stać się osobami przedsiębiorczymi (w szkole, a później w zawodzie).

Kolejne dwie części programu stanowią przygotowanie ucznia do ról, jakie może on pełnić w przyszłym życiu zawodowym – do roli pracownika oraz osoby prowadzącej działalność gospodarczą na własny rachunek. Są więc zawarte w nich treści związane z aktywnym poszukiwaniem pracy, znajomością praw i obowiązków pracownika i pracodawcy, a także zagadnienia związane z podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej na własny rachunek zgodnie z aktualnie obowiązującymi przepisami prawa. Szczególną uwagę należy tu zwrócić na zmiany przepisów dotyczących procedury uruchamiania działalności gospodarczej.

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych „Podstawy przedsiębiorczości” zawiera sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania

z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis założonych osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

Zalecany podręcznik do nauczania przedmiotu: Jacek Musiałkiewicz Podstawy przedsiębiorczości, Ekonomik, Warszawa 2007

1 Cele nauczania

Podstawowym celem edukacyjnym przedmiotu „podstawy przedsiębiorczości” jest przygotowanie uczniów do świadomego uczestnictwa w rynku pracy jako pracowników lub przedsiębiorców oraz świadome uczestniczenie we wszelkich procesach rynkowych. Cel ten wynika zarówno z kompetencji kluczowej – inicjatywność i przedsiębiorczość, jak również z podstawy programowej, profilu zawodowego technika ekonomisty oraz z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty.

Koncepcja programu nastawiona jest na realizację celów podstawy programowej z ukierunkowaniem na obszary tematyczne:

- człowiek jako istota przedsiębiorcza,
- funkcjonowanie rynku i gospodarki rynkowej,
- świadczenie pracy,
- podejmowanie działalności gospodarczej.

Ogólne cele nauczania ucznia to:

- Kształtowanie postaw przedsiębiorczości i kreatywności przyszłych ekonomistów.
- Aktywne i świadome uczestnictwo w życiu gospodarczym kraju oraz Unii Europejskiej.
- Nabycie i doskonalenie umiejętności pracy w zespole.
- Nabycie i doskonalenie umiejętności skutecznego komunikowania się.
- Nabycie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru.
- Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej.
- Poznanie zasad podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej.
- Rozbudzenie zainteresowania podejmowaniem działalności gospodarczej na własny rachunek.

1.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji – inicjatywność i przedsiębiorczość

- Nabycie umiejętności planowania przedsięwzięć i doprowadzania ich do zamierzonego celu.
- Rozwój osobisty w kierunku znalezienia sobie miejsca w społeczeństwie i pracy spełniającej oczekiwania oraz realizującej określone marzenia.
- Posiadanie obiektywnego poczucia własnej wartości i wykazywanie dążenia do stałego rozwijania i doskonalenia swojej osobowości.
- Nabycie umiejętności oceny własnych mocnych i słabych stron.
- Nabycie umiejętności bycia kreatywnym i skutecznym w działaniu.
- Otwarte wyrażanie własnych odczuć i opinii.
- Uświadomienie kontekstu pracy i zdolności wykorzystania szans.
- Nabycie umiejętności oceny ryzyka związanego z danym przedsięwzięciem.

1.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty:

- Poznanie instytucji i zasad funkcjonowania rynku pracy.
- Poznanie zasad funkcjonowania lokalnego rynku pracy.
- Kształtowanie własnej kariery zawodowej.
- Uświadomienie potrzeby aktywnego poszukiwania pracy w zawodzie technika ekonomisty.
- Rozpoznanie potencjalnych miejsc pracy.
- Wyszukiwanie i weryfikowanie ofert pracy na rynku.
- Kształtowanie umiejętności świadomego wyboru w zakresie weryfikacji ofert pracy.
- Zainteresowanie podejmowaniem własnej działalności gospodarczej związanej z wyuczonym zawodem technika ekonomisty.
- Ukształtowanie umiejętności niezbędnych w zawodzie technika ekonomisty przy podejmowaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej.
- Wykazywanie właściwej postawy w różnych sytuacjach.

1.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego technika ekonomisty

- Współuczestniczenie w pracy zespołu.
- Uświadomienie motywów aktywności zawodowej i gospodarczej człowieka oraz mechanizmów regulujących jego zachowanie się.
- Ocena własnych predyspozycji zawodowych.
- Rozróżnianie zjawisk ekonomicznych w życiu codziennym.
- Rozróżnianie podmiotów funkcjonujących na rynku.
- Poznanie uprawnień przysługujących konsumentom na rynku i umiejętne korzystanie z nich.
- Efektywne inwestowanie własnych pieniędzy.
- Rozumienie zasad tworzenia i wykonywania budżetu.
- Uświadomienie przyczyn i skutków globalizacji gospodarki.
- Nabycie i ukształtowanie umiejętności korzystania z przepisów prawa.
- Nabycie i ukształtowanie umiejętności wypełniania niezbędnych dokumentów i formularzy.
- Nabycie i ukształtowanie umiejętności sporządzania dokumentów dotyczących zatrudnienia.
- Nabycie i ukształtowanie umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji.
- Poznanie i rozumienie roli i znaczenia ubezpieczeń społecznych i gospodarczych.
- Poznanie i rozumienie roli i znaczenia banków i innych instytucji finansowych.

1.4 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej

- Przygotowanie do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym.
- Identyfikowanie problemów i poszukiwanie sposobów ich rozwiązania.
- Kształcenie postawy rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.
- Kształtowanie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się.
- Uświadomienie znaczenia właściwej komunikacji interpersonalnej.
- Kształtowanie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru.
- Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej.
- Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej.
- Poznanie podstawowych zasad podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w różnych formach.
- Poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej.
- Poznanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.
- Stosowanie zasad etycznego i tolerancyjnego zachowania się.

2 Materiał nauczania

Program nauczania realizowany będzie w klasie II technikum kształcącego w zawodzie technik ekonomista. Dla tego zawodu przewidziane jest sześć tygodni praktyki zawodowej, z czego trzy tygodnie w klasie drugiej. Dla realizacji materiału nauczania pozostaje więc 35 tygodni po dwie godziny lekcyjne, co daje w sumie 70 godzin. Materiał nauczania został podzielony na następujące działy tematyczne:

Nr działu	Nazwa działu	Orientacyjna liczba godzin
1	Poznanie siebie i zasad współpracy z innymi ludźmi	10
2	Funkcjonowanie rynku i gospodarki rynkowej	20
3	Świadczenie pracy	15
4	Podjęcie i prowadzenie działalności gospodarczej	20
Do dyspozycji nauczyciela		5
Razem: 35 tygodni po 2 godziny lekcyjne		70

W ramach realizacji poszczególnych działów realizowane będą tematy:

Dział 1. Poznanie siebie i zasad współpracy z innymi ludźmi:

Osobowość
Samocena i samoakceptacja. Zdolność do wyznaczania sobie celów i zadań.
Autoprezentacja.
Postawa przedsiębiorczości.
Potrzeby ludzkie jako czynnik motywujący do działalności społecznej, zawodowej i gospodarczej człowieka.
Komunikacja interpersonalna.
Język i styl komunikowania się.
Praca zespołowa.
Kierowanie zespołem ludzkim.
Poznanie siebie i zasad współpracy z innymi – utrwalenie materiału.

Dział 2. Funkcjonowanie rynku i gospodarki rynkowej:

Popyt, podaż i cena jako kategorie ekonomiczne.
Rynek i jego rodzaje.
Pieniądz w gospodarce rynkowej
Przepływ pieniądza w gospodarce.
Gospodarstwa domowe – dochody i wydatki, motywy postępowania.
Planowanie budżetu gospodarstw domowych – ćwiczenia.
Formy inwestowania pieniędzy.
Ochrona praw konsumentów.
Pojęcie i klasyfikacja przedsiębiorstw. Podmioty świadczące usługi finansowe.
Giełda papierów wartościowych.
Gospodarstwa domowe i przedsiębiorstwa jako uczestnicy rynku – powtórzenie materiału.
Rola państwa w gospodarce rynkowej.
Ochrona własności, umów i konkurencji.
Wzrost i rozwój gospodarczy. Cykl koniunkturalny.
Inflacja i bezrobocie.
Formy powiązań gospodarczych z zagranicą.
Integracja gospodarcza, proces globalizacji gospodarki.
Rola państwa w gospodarce, współpraca gospodarcza z zagranicą – powtórzenie materiału.

Dział 3. Świadczenie pracy:

Rynek pracy.
Aktywne poszukiwanie pracy.
Kodeks pracy i jego elementy. Nawiązywanie stosunku pracy.
Wynagrodzenie pracownicze.
Opodatkowanie przychodów z pracy.
Rozliczanie się z tytułu podatku dochodowego ćwiczenia
Wydajność pracy.
Rozwiązanie stosunku pracy.
Świadczenie pracy – sprawdzian wiadomości.

Dział 4. Podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej:

Ryzyko związane z prowadzeniem działalności gospodarczej.
Wspieranie przedsiębiorczości.
Podejmowanie działalności gospodarczej.
Pozyskiwanie kapitału.
Pojęcie i narzędzia marketingu.
Badania rynku.
Przychody i koszty firmy.
Współpraca z kontrahentami.
Rozliczenia z tytułu ubezpieczeń społecznych.
Rozliczenia podatkowe.
Podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej – utrwalenie materiału.

Program nauczania realizowany będzie w klasie II technikum kształcącego w zawodzie technik ekonomista. Dla tego zawodu przewidziane jest sześć tygodni praktyki zawodowej, z czego trzy tygodnie w klasie drugiej. Dla realizacji materiału nauczania pozostaje więc 35 tygodni po dwie godziny lekcyjne, co daje w sumie 70 godzin. Materiał nauczania został podzielony na następujące działy tematyczne:

Nr działu	Nazwa działu	Orientacyjna liczba godzin
1	Poznanie siebie i zasad współpracy z innymi ludźmi	10
2	Funkcjonowanie rynku i gospodarki rynkowej	20
3	Świadczenie pracy	15
4	Podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej	20
Do dyspozycji nauczyciela		5
Razem: 35 tygodni po 2 godziny lekcyjne		70

W ramach realizacji poszczególnych działów realizowane będą tematy:

Dział 1. Poznanie siebie i zasad współpracy z innymi ludźmi:

Osobowość
Samoocena i samoakceptacja. Zdolność do wyznaczania sobie celów i zadań.
Autoprezentacja.
Postawa przedsiębiorczości.
Potrzeby ludzkie jako czynnik motywujący do działalności społecznej, zawodowej i gospodarczej człowieka.
Komunikacja interpersonalna.
Język i styl komunikowania się.
Praca zespołowa.
Kierowanie zespołem ludzkim.
Poznanie siebie i zasad współpracy z innymi – utrwalenie materiału.

Dział 2. Funkcjonowanie rynku i gospodarki rynkowej:

Popyt, podaż i cena jako kategorie ekonomiczne.
Rynek i jego rodzaje.
Pieniądz w gospodarce rynkowej
Przepływ pieniądza w gospodarce.
Gospodarstwa domowe – dochody i wydatki, motywy postępowania.
Planowanie budżetu gospodarstw domowych – ćwiczenia.
Formy inwestowania pieniędzy.
Ochrona praw konsumentów.
Pojęcie i klasyfikacja przedsiębiorstw. Podmioty świadczące usługi finansowe.
Giełda papierów wartościowych.
Gospodarstwa domowe i przedsiębiorstwa jako uczestnicy rynku – powtórzenie materiału.
Rola państwa w gospodarce rynkowej.
Ochrona własności, umów i konkurencji.
Wzrost i rozwój gospodarczy. Cykl koniunkturalny.
Inflacja i bezrobocie.
Formy powiązań gospodarczych z zagranicą.
Integracja gospodarcza, proces globalizacji gospodarki.
Rola państwa w gospodarce, współpraca gospodarcza z zagranicą – powtórzenie materiału.

Dział 3. Świadczenie pracy:

Rynek pracy.
Aktywne poszukiwanie pracy.
Kodeks pracy i jego elementy. Nawiązywanie stosunku pracy.
Wynagrodzenie pracownicze.
Opodatkowanie przychodów z pracy.
Rozliczanie się z tytułu podatku dochodowego ćwiczenia
Wydatki na pracę.
Rozwiązanie stosunku pracy.
Świadczenie pracy – sprawdzian wiadomości.

Dział 4. Podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej:

Ryzyko związane z prowadzeniem działalności gospodarczej.
Wspieranie przedsiębiorczości.
Podejmowanie działalności gospodarczej.
Pozyskiwanie kapitału.
Pojęcie i narzędzia marketingu.
Badania rynku.
Przychody i koszty firmy.
Współpraca z kontrahentami.
Rozliczenia z tytułu ubezpieczeń społecznych.
Rozliczenia podatkowe.
Podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej – utrwalenie materiału.

Program nauczania realizowany będzie w klasie II technikum kształcącego w zawodzie technik ekonomista. Dla tego zawodu przewidziane jest sześć tygodni praktyki zawodowej, z czego trzy tygodnie w klasie drugiej. Dla realizacji materiału nauczania pozostaje więc 35 tygodni po dwie godziny lekcyjne, co daje w sumie 70 godzin. Materiał nauczania został podzielony na następujące działy tematyczne:

Nr działu	Nazwa działu	Orientacyjna liczba godzin
1	Poznanie siebie i zasad współpracy z innymi ludźmi	10
2	Funkcjonowanie rynku i gospodarki rynkowej	20
3	Świadczenie pracy	15
4	Podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej	20

Do dyspozycji nauczyciela	5
Razem: 35 tygodni po 2 godziny lekcyjne	70

W ramach realizacji poszczególnych działów realizowane będą tematy:

Dział 1. Poznanie siebie i zasad współpracy z innymi ludźmi:

Osobowość
Samoocena i samoakceptacja. Zdolność do wyznaczania sobie celów i zadań.
Autoprezentacja.
Postawa przedsiębiorczości.
Potrzeby ludzkie jako czynnik motywujący do działalności społecznej, zawodowej i gospodarczej człowieka.
Komunikacja interpersonalna.
Język i styl komunikowania się.
Praca zespołowa.
Kierowanie zespołem ludzkim.
Poznanie siebie i zasad współpracy z innymi – utrwalenie materiału.

Dział 2. Funkcjonowanie rynku i gospodarki rynkowej:

Popyt, podaż i cena jako kategorie ekonomiczne.
Rynek i jego rodzaje.
Pieniądz w gospodarce rynkowej
Przepływ pieniądza w gospodarce.
Gospodarstwa domowe – dochody i wydatki, motywy postępowania.
Planowanie budżetu gospodarstw domowych – ćwiczenia.
Formy inwestowania pieniędzy.
Ochrona praw konsumentów.
Pojęcie i klasyfikacja przedsiębiorstw. Podmioty świadczące usługi finansowe.
Giełda papierów wartościowych.
Gospodarstwa domowe i przedsiębiorstwa jako uczestnicy rynku – powtórzenie materiału.
Rola państwa w gospodarce rynkowej.
Ochrona własności, umów i konkurencji.
Wzrost i rozwój gospodarczy. Cykl koniunkturalny.
Inflacja i bezrobocie.
Formy powiązań gospodarczych z zagranicą.
Integracja gospodarcza, proces globalizacji gospodarki.
Rola państwa w gospodarce, współpraca gospodarcza z zagranicą – powtórzenie materiału.

Dział 3. Świadczenie pracy:

Rynek pracy.
Aktywne poszukiwanie pracy.
Kodeks pracy i jego elementy. Nawiązywanie stosunku pracy.
Wynagrodzenie pracownicze.
Opodatkowanie przychodów z pracy.
Rozliczanie się z tytułu podatku dochodowego ćwiczenia
Wydajność pracy.
Rozwiązanie stosunku pracy.
Świadczenie pracy – sprawdzian wiadomości.

Dział 4. Podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej:

Ryzyko związane z prowadzeniem działalności gospodarczej.
Wspieranie przedsiębiorczości.
Podejmowanie działalności gospodarczej.
Pozyskiwanie kapitału.
Pojęcie i narzędzia marketingu.

Badania rynku.
Przychody i koszty firmy.
Współpraca z kontrahentami.
Rozliczenia z tytułu ubezpieczeń społecznych.
Rozliczenia podatkowe.
Podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej – utrwalenie materiału.

3 Postulaty metodyczne

Do pełnego poznania i zrozumienia zagadnień podstaw przedsiębiorczości niezbędne jest całościowe przedstawienie problemów. Wiele tematów łatwiej będzie przyswoić uczniom kształcącym się w zawodzie technik ekonomista ze względu na możliwość zastosowania korelacji między nauczonym przedmiotem, a innymi przedmiotami ekonomicznymi.

Realizację celów kształcenia znacznie może ułatwić i uatrakcyjnić współpraca ze środowiskiem lokalnym (np. przedsiębiorcami, bankami, instytucjami ubezpieczeniowymi, biurem pracy, jednostkami samorządu terytorialnego). Współpraca taka może polegać na organizowaniu wycieczek edukacyjnych do tych instytucji lub zapraszaniu ich przedstawicieli na lekcje w szkole. Uczniowie mogą również przeprowadzać wywiady, obserwować pracę na różnych stanowiskach. Działania takie stwarzają możliwość konfrontacji wiedzy zdobytej w szkole z praktyką gospodarczą.

4 Proponowany podział godzin lekcyjnych

L.p.	Temat	L ba godz.	Cel ogólny	Podstawowe cele operacyjne
1	Organizacja pracy na lekcjach podstaw przedsiębiorczości.	1	Omówienie spraw organizacyjnych	<ul style="list-style-type: none"> • Uczeń zapoznaje się z programem nauczania i z PSO • Zwraca uwagę na rolę i znaczenie przedmiotu
POZNANIE SIEBIE I ZASAD WSPÓŁPRACY Z INNYMI LUDŹMI				
2	Osobowość	1	<ul style="list-style-type: none"> • Zapoznanie uczniów z cechami wewnętrznymi człowieka i czynnikami zewnętrznymi wpływającymi na jego funkcjonowanie w grupie • Wykształcenie umiejętności prawidłowego zaprezentowania własnej osoby oraz porozumiewania się z innymi • Zwrócenie uwagi na sposób, styl i język przekazywanych informacji • Zwrócenie uwagi na miejsce jednostki w zespole 	<ul style="list-style-type: none"> • Uczeń zapoznaje się z istotą i typami osobowości • Określa cechy różnych typów osobowości • Charakteryzuje asertywność jako cechę charakteru
3	Samoocena i samoakceptacja. Zdolność do wyznaczania sobie celów i zadań.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Uczeń zapoznaje się ze sposobami i zasadami dokonywania samooceny • Dokonuje oceny własnej osoby • Interpretuje znaczenie samoakceptacji • Prawidłowo formułuje cele do realizacji • Identyfikuje swoje słabe i mocne strony • Zwraca uwagę na plan działania jako pomoc przy realizacji celów
4	Autoprezentacja.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Uczeń określa elementy, jakie powinna zawierać autoprezentacja • Odpowiednio prezentuje własną osobę • Zwraca uwagę na zachowania niewerbalne podczas autoprezentacji
5	Postawa przedsiębiorczości.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Wyjaśnia pojęcie przedsiębiorczości • Rozpoznaje cechy osoby przedsiębiorczej • Określa i interpretuje przedsiębiorcze postawy uczniów
6	Potrzeby ludzkie jako czynnik motywujący do działalności społecznej, zawodowej i gospodarczej człowieka.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Omawia rodzaje potrzeb ludzkich i sposoby ich zaspakajania • Klasyfikuje własne potrzeby według poznanych kryteriów • Określa potrzeby jako czynnik motywujący do działalności społecznej, zawodowej i gospodarczej człowieka
7	Komunikacja interpersonalna.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Charakteryzuje rodzaje komunikatów • Interpretuje model procesu komunikacji interpersonalnej • Rozpoznaje komunikaty przekazywane za pomocą „języka ciała”
8	Język i styl komunikowania się.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Omawia style komunikowania się • Stosuje właściwy język komunikowania się • Podaje czynniki ułatwiające proces komunikowania się
9	Praca zespołowa.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Określa zasady pracy zespołowej • Określa i interpretuje zasady organizacji pracy

				<ul style="list-style-type: none"> • Zna funkcje kierownika zespołu • Wskazuje odpowiedni sposób rozwiązywania konfliktów powstających w zespole
10	Kierowanie zespołem ludzkim.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Identyfikuje zasady i metody prowadzenia negocjacji • Rozróżnia negocjacje twarde i miękkie • Interpretuje cechy negocjatora
11	Poznanie siebie i zasad współpracy z innymi – utrwalenie materiału.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Uczeń utrwala omówiony materiał
FUNKCJONOWANIE RYNKU I GOSPODARKI RYNKOWEJ				
12	Popyt, podaż i cena jako kategorie ekonomiczne.	1	<ul style="list-style-type: none"> • Zapoznanie uczniów z podstawowymi zagadnieniami dotyczącymi funkcjonowania rynku • Wykształcenie umiejętności określania kategorii rynkowych i ekonomicznych • Wykształcenie umiejętności określania miejsca gospodarstw domowych w ramach gospodarki rynkowej • Zwrócenie uwagi na podmioty rynkowej działające w najbliższej okolicy 	<ul style="list-style-type: none"> • Uczeń rozróżnia podstawowe kategorie ekonomiczne • Rysuje i interpretuje wykresy popytu i podaży • Wyznacza punkt równowagi rynkowej na wykresie • Analizuje rolę ceny, jako kategorii ekonomicznej
13	Rynek i jego rodzaje.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Charakteryzuje pojęcie i rodzaje rynku • Rozróżnia poszczególne rynki • Określa miejsce konsumenta na rynku
14	Pieniądz w gospodarce rynkowej	1		<ul style="list-style-type: none"> • Interpretuje pojęcie i funkcje pieniądza w gospodarce • Określa formy występowania pieniądza
15	Przepływ pieniądza w gospodarce.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Omawia schemat przepływu pieniądza w gospodarce • Analizuje przepływy pieniężne w gospodarce
16	Gospodarstwa domowe – dochody i wydatki, motywy postępowania.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Określa motywy postępowania gospodarstw domowych • Określa dochody i wydatki budżetów gospodarstw domowych • Interpretuje różnorodność decyzji gospodarstw domowych w związku z koniecznością dokonywania wyborów
17	Planowanie budżetu gospodarstw domowych – ćwiczenia.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Sporządza budżet gospodarstwa domowego
18 19	Formy inwestowania pieniędzy.	2		<ul style="list-style-type: none"> • Określa możliwości inwestowania pieniędzy • Dokonuje oceny poszczególnych form inwestowania • Analizuje możliwości lokowania pieniędzy w bankach na terenie miasta
20	Ochrona praw konsumentów.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Wskazuje źródła przepisów prawa dotyczących ochrony praw konsumenta • Poprawnie interpretuje poszczególne przepisy • Interpretuje znaczenie ochrony praw konsumenta
21	Pojęcie i klasyfikacja przedsiębiorstw. Podmioty świadczące usługi finansowe.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Określa rodzaje przedsiębiorstw działających na rynku • Rozróżnia cechy poszczególnych przedsiębiorstw • Podaje rodzaje podmiotów działających w okolicy

22 23	Giełda Papierów Wartościowych.	2		<ul style="list-style-type: none"> • Charakteryzuje zasady funkcjonowania giełdy papierów wartościowych • Rozróżnia rodzaje notowań giełdowych • Omawia działalność giełdy warszawskiej • Wyznacza kurs akcji na podstawie zleceń zakupu i sprzedaży
24	Gospodarstwa domowe i przedsiębiorstwa jako uczestnicy rynku – powtórzenie materiału.	1		Uczeń powtarza (utrwała) omówiony materiał
25	Rola państwa w gospodarce rynkowej.	1	<ul style="list-style-type: none"> • Zapoznanie ze zjawiskami ekonomicznymi w skali makro mającymi wpływ na funkcjonowanie gospodarki • Wykształcenie umiejętności dokonywania oceny zmian zachodzących w polskiej gospodarce • Zwrócenie uwagi na rolę państwa w gospodarce rynkowej 	<ul style="list-style-type: none"> • Uczeń charakteryzuje instrumenty polityki państwa wpływające na gospodarkę • Rozróżnia politykę fiskalną i monetarną • Omawia rodzaje podatków, jako instrument polityki fiskalnej
26	Ochrona własności, umów i konkurencji.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Interpretuje przepisy prawa dotyczące ochrony własności, umów i konkurencji • Analizuje znaczenie sprawnie działającego systemu wymiaru sprawiedliwości
27	Wzrost i rozwój gospodarczy. Cykl koniunkturalny.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Charakteryzuje przebieg cyklu koniunkturalnego • Rozróżnia wzrost i rozwój gospodarczy • Rysuje i interpretuje wykres cyklu koniunkturalnego klasycznego i współczesnego • Analizuje przyczyny cykliczności w gospodarce
28	Inflacja i bezrobocie.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Omawia zjawiska inflacji i bezrobocia • Charakteryzuje ich rodzaje • Określa bezrobocie i inflację, jako zjawiska społeczne
29	Formy powiązań gospodarczych z zagranicą.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Podaje obszary współpracy międzynarodowej • Rozróżnia międzynarodowe organizacje gospodarcze i walutowe • Ocenia znaczenie współpracy międzynarodowej • Charakteryzuje bilans handlowy i płatniczy oraz ich elementy
30	Integracja gospodarcza, proces globalizacji gospodarki.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Określa formy integracji gospodarczej • Określa korzyści i koszty wynikających z integracji • Ocenia znaczenie integracji gospodarczej dla kraju, regionu, obywatela
31	Rola państwa w gospodarce, współpraca gospodarcza z zagranicą – powtórzenie materiału.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Uczeń powtarza i utrwała omówiony materiał
ŚWIADCZENIE PRACY				
32	Rynek pracy.	1	<ul style="list-style-type: none"> • Zapoznanie uczniów z zagadnieniami dotyczącymi rynku pracy • Wykształcenie umiejętności posługiwania się przepisami prawa 	<ul style="list-style-type: none"> • Uczeń omawia podstawowe elementy rynku pracy
33 34	Aktywne poszukiwanie pracy.	2		<ul style="list-style-type: none"> • Uczeń wymienia i interpretuje metody aktywnego poszukiwania pracy • Wyszukuje oferty pracy, sporządza własne • Prawdłowo sporządza dokumenty niezbędne przy poszukiwaniu pracy
35	Kodeks pracy i jego elementy.	1		<ul style="list-style-type: none"> • Umiejętnie posługuje się Kodeksem Pracy • Wskazuje podstawę prawną nawiązywania

	Nawiązywanie stosunku pracy.		<p>pracy</p> <ul style="list-style-type: none"> Wykształcenie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy, sporządzania odpowiednich dokumentów Zwrócenie uwagi na sytuację na regionalnym, krajowym i międzynarodowym rynku pracy. 	<p>stosunku pracy</p> <ul style="list-style-type: none"> Określa elementy umowy o pracę Analizuje rodzaje umów
36 37	Wynagrodzenie pracownicze.	2		<p>Omawia sposoby ustalania wynagrodzenia według różnych systemów</p> <p>Ustala wysokości wynagrodzenia pracownika</p> <p>Określa elementy wynagrodzenia</p>
38 39	Opodatkowanie przychodów z pracy.	2		<ul style="list-style-type: none"> Wskazuje przepisy prawa dotyczące opodatkowania przychodów z pracy Oblicza wysokość podatku zgodnie z obowiązującymi zasadami
40 43	Rozliczanie się z tytułu podatku dochodowego ćwiczenia	4		<ul style="list-style-type: none"> Uczeń sprawnie dokonuje rozliczania z tytułu podatku dochodowego
44	Wydajność pracy.	1		<ul style="list-style-type: none"> Charakteryzuje sposoby ustalania wydajności pracy Oblicza i interpretuje wskaźniki wydajności pracy
45	Rozwiązanie stosunku pracy.	1		<ul style="list-style-type: none"> Wskazuje przepisy prawa dotyczące przyczyn i sposobów rozwiązywania stosunku pracy Charakteryzuje sposoby rozwiązania umowy o pracę Analizuje przyczyny i skutki rozwiązania umowy o pracę
46	Świadczenie pracy – sprawdzian wiadomości.	1		<ul style="list-style-type: none"> Uczeń dokonuje porównania własnej wiedzy z wymaganiami na poszczególne oceny
PODEJMOWANIE I PROWADZENIE DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ				
47	Ryzyko związane z prowadzeniem działalności gospodarczej.	1	<ul style="list-style-type: none"> Zapoznanie z podstawą prawną podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej Zapoznanie z zasadami podejmowania działalności gospodarczej Zwrócenie uwagi na zakres obowiązków przedsiębiorcy i przysługujące mu prawa Wykształcenie umiejętności wykonywania podstawowych czynności związanych z podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej 	<ul style="list-style-type: none"> Uczeń rozpoznaje szanse i zagrożenia związane z prowadzeniem działalności gospodarczej Podaje słabe i mocne strony planowanego przedsięwzięcia
48	Wspieranie przedsiębiorczości.	1		<ul style="list-style-type: none"> Uczeń posługuje się przepisami prawa dotyczącymi wspierania przedsiębiorczości Ocenia znaczenie etyki w działalności biznesowej
49 51	Podejmowanie działalności gospodarczej.	3		<ul style="list-style-type: none"> Określa procedurę podejmowania działalności gospodarczej na własny rachunek Umiejętnie wypełniania podstawową dokumentację związaną z uruchomieniem i prowadzeniem działalności gospodarczej Sporządza biznesplan
52 53	Pozyskiwanie kapitału.	2		<ul style="list-style-type: none"> Uczeń omawia metody pozyskiwania kapitału Określa korzyści i koszty korzystania z kapitałów obcych Oblicza koszty korzystania z kapitałów obcych Dokonuje wyboru sposobu pozyskania kapitału i dokonuje analizy wyboru
54	Pojęcie i narzędzia marketingu.	1		<ul style="list-style-type: none"> Uczeń charakteryzuje pojęcie marketingu, jego elementy i narzędzia Określa rolę i znaczenie marketingu w działalności biznesowej
55	Badania rynku.	1		<ul style="list-style-type: none"> Uczeń interpretuje metody badań rynku Planuje i przeprowadza proste badanie rynku oraz dokonuje jego interpretacji
56 57	Przychody i koszty firmy.	2		<ul style="list-style-type: none"> Omawia pojęcia, rodzaje i elementy przychodów i kosztów występujących w przedsiębiorstwie Ocenia efektywność gospodarowania firm na podstawie uzyskanych wyników finansowych

				<ul style="list-style-type: none">• Określa źródła przychodów i kosztów w zależności od rodzaju prowadzonej działalności
58 59	Współpraca z kontrahentami.	2		<ul style="list-style-type: none">• Uczeń określa zasady współpracy z kontrahentami• Wypełnia dokumenty sprzedaży i zakupu• Analizuje formy płatności
60 61	Rozliczenia z tytułu ubezpieczeń społecznych.	2		<ul style="list-style-type: none">• Określa zasady ubezpieczeń społecznych• Umiejętnie oblicza wysokość składek na ubezpieczenie społeczne
62 64	Rozliczenia podatkowe.	3		<ul style="list-style-type: none">• Omawia zasady i formy opodatkowania działalności gospodarczej• Dokonuje rozliczenia podatkowego podmiotu gospodarczego• Analizuje wpływ podatków na wielkość przychodów i wyników działalności
65 66	Podjęcie i prowadzenie działalności gospodarczej – utrwalenie materiału.	2		<ul style="list-style-type: none">• Uczeń utrwała wiedzę i umiejętności• Dokonuje porównania własnej wiedzy z wymaganiami na poszczególne oceny

5 Metody preferowane w dydaktyce

Przedmiot podstawy przedsiębiorczości powinien rozwijać kluczowe kompetencje uczniów, wyzwalać ich kreatywność, wdrażać do samokształcenia. Aby to osiągnąć, konieczne staje się stosowanie metod aktywizujących, np. dyskusje, burze mózgów, metodę symulacyjną, studium przypadku, metodę projektu, drzewko decyzyjne, analizę SWOT, inscenizację, ćwiczenia praktyczne. Niektóre z zagadnień wymagają zastosowania tradycyjnych metod nauczania, np. wykładu, pracy z tekstem.

Zalecane środki dydaktyczne to przede wszystkim podręcznik, materiały źródłowe (przepisy prawa, formularze podatkowe, druki bankowe, urzędowe, wzory umów cywilnych i prawnych, teksty źródłowe), dane statystyczne, mapy gospodarcze i polityczne, filmy, plansze, foliogramy, środki audiowizualne. W miarę możliwości wskazane jest zastosowanie oprogramowania komputerowego i wykorzystanie zasobów Internetu.

Metody kształcenia oraz procedury osiągania celów powinny być odpowiednio dobrane do celów kształcenia. Dla osiągnięcia zamierzonych celów można np. zastosować:

- dyskusję seminaryjną, polegającą na referowaniu wybranego problemu przez ucznia, a następnie ocenie i wypracowaniu nowego rozwiązania przez zespół klasowy. Metoda ta może być zastosowana np. do przedstawiania nowych zjawisk,
- dyskusję plenarną prowadzoną na forum całej klasy. Zadaniem nauczyciela jest określenie sytuacji problemowej i poprowadzenie dyskusji. Ważne staje się tutaj zaprezentowanie kilku możliwych stanowisk. Metoda ta może być zastosowana przy omawianiu zagadnień złożonych, np. rola państwa w gospodarce rynkowej,
- burzę mózgów, służącą do poszukiwania różnych wariantów rozwiązania określonego problemu i wyboru wariantu najlepszego. Metodę tę można z powodzeniem zastosować np. przy omawianiu niekorzystnych dla gospodarki zjawisk, jakimi mogą stać się inflacja czy bezrobocie,
- scenki sytuacyjne polegające na odgrywaniu przez uczniów określonych ról na wzór sytuacji, które mogą występować np. w prawdziwych przedsiębiorstwach. Metoda ta może być stosowana przy wskazywaniu różnych ról w społeczeństwie, grupie. Może doskonale służyć do rozwijania umiejętności rozumienia innych, obrony własnego zdania, bycia asertywnym,
- gry dydaktyczne, polegające na wykorzystaniu gier do przedstawiania pewnych nowych zjawisk ekonomicznych, np. działalność przedsiębiorstwa, funkcjonowanie giełdy papierów wartościowych,
- metodę projektów, polegającą na opracowaniu przez uczniów projektów edukacyjnych. Całe działanie kończy się prezentacją pracy ucznia lub zespołu uczniów. Metoda ta służy rozwijaniu samodzielności przy podejmowaniu decyzji, umiejętności wyszukiwania informacji, odpowiedniego ich segregowania i prezentowania, a także sprzyja rozwijaniu umiejętności pracy w grupie, systematyczności, odpowiedzialności itp.

Stosowanie tych, jak i innych metod uzależnione jest od realizowanego tematu lekcji, a także od bazy dydaktycznej i poziomu intelektualnego uczniów. Dlatego w każdym przypadku nauczyciel musi podjąć decyzję, którą z metod może zastosować, do której należy najpierw odpowiednio przygotować uczniów, a z której w danym zespole klasowym całkowicie zrezygnować.

6 Spis wykorzystywanej literatury

Ważnym elementem realizacji programu jest podręczna biblioteczka, w której powinna się znaleźć literatura przedmiotowa:

1. Jacek Musiałkiewicz, *Podstawy przedsiębiorczości*, Ekonomik, Warszawa 2007,
2. Jacek Musiałkiewicz, *Podstawy przedsiębiorczości ćwiczenia*, Ekonomik, Warszawa 2007, oraz inne zgromadzone przez nauczyciela,
3. Jacek Musiałkiewicz, *Podstawy przedsiębiorczości materiały dla nauczyciela*, Ekonomik, Warszawa 2006,
4. dzienniki ustaw zawierające niezbędne akty prawne lub ich publikacje książkowe, np., Kodeks cywilny, Kodeks spółek handlowych, Kodeks pracy, ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych itp.,
5. prasa, np. Rzeczpospolita, Gazeta Prawna,
6. bieżące roczniki statystyczne,
7. uzupełniająca literatura fachowa, np. niezbędna podczas przygotowywania się uczniów do Olimpiady Przedsiębiorczości lub innych konkursów tematycznych.

7 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości powinny odbywać się w pracowni, w której można dowolnie ustawiać stoliki i krzeselka uczniowskie. Jest to ważne ze względu na możliwość zastosowania różnych metod pracy z uczniami, np. praca w grupach wymaga stworzenia większego stanowiska pracy niż jedna tylko ławka.

Zaleca się, by uczniowie mieli dostęp do pracowni wyposażonej w komputery podłączone do Internetu. Umożliwi to przeprowadzenie niektórych lekcji. Aby program mógł być w pełni zrealizowany należy zastosować przynajmniej jedno stanowisko komputerowe i rzutnik multimedialny, dzięki któremu możliwe będzie zaprezentowanie niektórych informacji. Pracownia powinna być również wyposażona w rzutnik pisma, ekran, nośniki pamięci zewnętrznej, tablice poglądowe, tablicę magnetyczną, folie, pisaki, masę klejącą, papier ksero itp. oraz odpowiednią literaturę wykazaną w poprzednim punkcie.

8 Opis założonych osiągnięć ucznia

8.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Założone osiągnięcia ucznia w zakresie kształcenia.

Wiadomości – uczeń potrafi:

- zdefiniować pojęcie osobowości człowieka,
- wymienić i wyjaśnić mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka, takie jak:
 - potrzeby, motyw,
 - opisać mechanizmy zachowania się człowieka w sytuacjach trudnych,
- wymienić cechy osoby przedsiębiorczej,
- wymienić i opisać zasady pracy w zespole,
- wymienić i opisać sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie,
- uzasadnić potrzebę kompromisowego rozwiązywania konfliktów w grupie,
- wymienić i opisać środki komunikacji interpersonalnej,
- wyjaśnić uwarunkowania skutecznego komunikowania się,
- zdefiniować pojęcie gospodarstwa domowego i określić jego rolę w gospodarce rynkowej,
- zdefiniować pojęcia związane z wolnym rynkiem,
- wymienić cechy gospodarki rynkowej,
- wyjaśnić zależności pomiędzy własnością prywatną, konkurencją i systemem cen,
- wymienić formy organizacyjno prawne przedsiębiorstw,
- wymienić źródła przepisów prawa dotyczących działalności gospodarczej,
- wymienić źródła finansowania firm,
- wymienić składniki majątku firmy,
- wymienić i opisać zasady otwierania działalności gospodarczej,
- wyjaśnić znaczenie biznesplanu przy podejmowaniu działalności gospodarczej,
- wyjaśnić pojęcie bilansu i opisać jego elementy,
- wyjaśnić pojęcie rozliczeń finansowych i opisać ich formy,
- wymienić i opisać podstawowe funkcje banków,
- wyjaśnić znaczenie pieniądza w gospodarce rynkowej,
- wymienić rodzaje usług bankowych dla ludności i przedsiębiorstw,
- wyjaśnić konieczność korzystania z usług bankowych,
- wymienić i opisać formy inwestowania pieniędzy,
- wyjaśnić konieczność istnienia ubezpieczeń,
- zdefiniować pojęcie i funkcje budżetu państwa,
- wyjaśnić funkcje NBP jako banku centralnego,
- wymienić źródła finansowania budżetu państwa,
- opisać system podatkowy w Polsce,
- wymienić wydatki budżetu państwa,

- wyjaśnić pojęcia deficytu budżetowego i długu publicznego oraz opisać ich
- konsekwencje w życiu społecznym, politycznym i gospodarczym kraju,
- zdefiniować pojęcia: mierniki oraz czynniki wzrostu i rozwoju gospodarczego,
- opisać bariery wzrostu gospodarczego,
- wyjaśnić pojęcie cyklu koniunkturalnego,
- wyjaśnić pojęcie i rodzaje inflacji,
- wyjaśnić pojęcie i rodzaje bezrobocia,
- wyjaśnić przyczyny i skutki bezrobocia,
- wymienić instytucje ochrony konsumentów,
- wymienić prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy,
- wymienić rodzaje umów regulujących zatrudnienie,
- wyjaśnić pojęcie samozatrudnienia,
- wymienić i opisać metody poszukiwania pracy,
- wymienić dokumenty niezbędne przy ubieganiu się o pracę,
- wymienić formy międzynarodowej współpracy gospodarczej,
- wyjaśnić przyczyny integracji europejskiej,
- opisać konsekwencje procesu globalizacji.

Umiejętności – uczeń potrafi:

- podejmować decyzje w trudnych i ryzykownych sytuacjach,
- dokonywać oceny własnej osobowości,
- dokonywać autoprezentacji,
- samodzielnie wyznaczać sobie cele i zadania,
- organizować własne działanie,
- właściwie wypełniać powierzone role w grupie,
- rozwiązywać konflikty w grupie,
- przeprowadzić negocjacje,
- zaplanować budżet gospodarstwa domowego,
- określić relację między popytem a podażą,
- wyznaczyć cenę równowagi,
- wyznaczyć i przeanalizować zmiany warunków równowagi rynkowej,
- obliczyć cenę brutto i netto,
- obliczyć zobowiązanie z tytułu podatku VAT,
- wyliczyć i zinterpretować wynik finansowy,
- obliczyć zobowiązanie z tytułu innych podatków,
- wypełnić podstawowe dokumenty dotyczące podjęcia działalności gospodarczej,
- sporządzić prosty biznesplan,
- przeprowadzić analizę SWOT,
- ocenić ryzyko podjęcia działalności gospodarczej,
- wypełnić podstawowe druki urzędowe i bankowe,
- obliczyć zyski z inwestycji pieniężnych i dokonać wyboru bardziej korzystnej oferty,
- wypełnić roczne zeznanie podatkowe,
- dochodzić swoich praw jako konsument,
- ocenić własne możliwości znalezienia pracy,
- aktywnie poszukiwać pracy,
- sporządzić dokumenty niezbędne w poszukiwaniu pracy,
- przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej,

- korzystnie przedstawić własną ofertę pracy,
- obliczyć wysokość wynagrodzenia brutto i netto,
- obliczyć i zinterpretować wydajność pracy,
- określić wymiar urlopu,
- przeanalizować i ocenić procesy integracji i globalizacji gospodarki,
- określić miejsce Polski w strukturach europejskich,
- wyszukiwać informacje z różnych dostępnych źródeł,
- czytać i interpretować przepisy prawa

Założone osiągnięcia ucznia w zakresie wychowania i kształtowania postaw – uczeń:

- w sposób tolerancyjny odnosi się do innych osób,
- ma obiektywne poczucie własnej wartości,
- wykazuje zainteresowanie otaczającym światem i dąży do ciągłego rozwoju własnych
- cech osobowych,
- odnosi się z szacunkiem do przełożonych i liderów grup,
- wykazuje szacunek dla pieniądza,
- ocenia potrzebę wywiązywania się ze zobowiązań wobec budżetu państwa,
- szanuje mienie własne i innych,
- wykazuje postawę patriotyczną,
- ma świadomość potrzeby uczestnictwa Polski w organizacjach międzynarodowych,
- interpretuje potrzebę integracji europejskiej,
- wykazuje właściwą postawę w różnych sytuacjach.

8.2 Główne narzędzia kontroli

Pomiar osiągnięć szkolnych ucznia

Ocena poziomu postępów i osiągnięć uczniów jest integralną częścią procesu edukacyjnego. Rozpoczynając zajęcia z podstaw przedsiębiorczości w klasie kształcącej w awodzie technik ekonomista, należy zdiagnozować wiedzę i umiejętności uczniów nabyte w gimnazjum, w klasie pierwszej technikum lub wynikające z własnych zainteresowań. Można w tym celu przeprowadzić sprawdzian, ankietę, czy rozmowę z uczniami. Takie badanie wskaże, którym treściom należy poświęcić więcej czasu, a które należy tylko przypomnieć i zaktualizować. Takie badanie da również podstawę do oceny przyrostu wiedzy uczniów w wyniku realizacji programu nauczania. Będzie więc materiałem do ewaluacji programu nauczania po zrealizowaniu cyklu kształcenia.

Na bieżąco należy sprawdzać postępy uczniów, aby niwelować pojawiające się problemy. Po realizacji większej części materiału należy dokonać podsumowania i sprawdzenia wiedzy i umiejętności uczniów.

Podstawą oceny ucznia powinny więc stać się:

- wypowiedzi ustne,
- systematyczna obserwacja pracy i aktywności ucznia,
- testy i sprawdziany pisemne,
- ćwiczenia i projekty wykonywane samodzielnie lub w grupie,
- prace domowe ukierunkowane na konkretne problemy,
- umiejętność gromadzenia i selekcji informacji z różnych źródeł,
- umiejętności komunikacyjne (w mowie i piśmie).

Ocenę semestralną i roczną wystawia się na podstawie ocen cząstkowych, zgodnie z procedurą obowiązującą w Wewnątrzszkolnym Systemie Oceniania. Szczegółowe wymagania na poszczególne oceny powinny być zawarte w Przedmiotowym Systemie Oceniania. Z zasadami oceniania uczniowie powinni być zapoznani na pierwszej lekcji podstaw przedsiębiorczości. Ocena powinna wspierać rozwój intelektualny i emocjonalny ucznia, zachęcać do podejmowania nowych zadań i doskonalenia umiejętności.

Istnieje wiele sposobów badania i oceniania, w jakim stopniu nauczanie okazało się skuteczne, czyli doprowadziło do zakładanych celów. Można zastosować ocenianie kształtujące, ocenianie wspomagające, o charakterze ciągłym i ocenianie sumujące, obejmujące obszerne segmenty nauczania (dział, semestr, rok). Ocenianie kształtujące ma na celu doskonalenie umiejętności ucznia. Ma służyć gromadzeniu wskazówek: co uczeń ma zmienić, nad czym pracować. Ocenianie bieżące powinno odbywać się w klasie i polegać na ustaleniu, czy i na ile uczeń opanował wiedzę, nabył umiejętności oraz wykształcił postawy wyznaczone przez cele operacyjne jednostki tematycznej.

Aby ułatwić sobie ocenianie bieżące, nauczyciel może posłużyć się kartą obserwacji ucznia.

Dzięki korzystaniu z takiej karty można np.:

- śledzić indywidualne postępy każdego ucznia,
- gromadzić informacje o mocnych i słabych stronach poszczególnych uczniów,
- przekazać rodzicom lub dyrektorowi szkoły pełniejszą informację o uczniu.

Przykład karty obserwacji pracy ucznia w skali od 1 do 6:

KARTA OBSERWACJI PRACY UCZNIĄ

Wyszukiwanie informacji:

1. Wyszukuje i wykorzystuje informacje z różnych źródeł. 1 2 3 4 5 6

Skuteczne porozumiewanie się:

2. Formułuje wypowiedź pisemną i ustną logicznie, jasno i przejrzysto, dobierając odpowiednie dane, opinie, argumenty i oceny. 1 2 3 4 5 6

3. Zna i stosuje w praktyce zasady rządzące wypowiedzią publiczną w rozmowie, dyskusji itp. 1 2 3 4 5 6

Współpraca i współdziałanie:

4. Jest zainteresowany pracą, przyjmuje i stosuje w praktyce uwagi, rady, krytykę. 1 2 3 4 5 6

5. Jest wytrwały, stara się podnosić jakość swej pracy. 1 2 3 4 5 6

6. Potrafi pracować samodzielnie. 1 2 3 4 5 6

7. Bierze udział w pracy klasy/grupy. 1 2 3 4 5 6

Planowanie, organizowanie i ocenianie własnego uczenia się:

8. Rozumie zadanie (cel). 1 2 3 4 5 6

9. Planuje pracę i doprowadza ją do końca. 1 2 3 4 5 6

10. Prezentuje wyniki swojej pracy jasno i precyzyjnie. 1 2 3 4 5 6

11. Dokonuje samooceny i wyciąga wnioski. 1 2 3 4 5 6

Kreatywność:

12. Wygłasza ciekawe, oryginalne sądy i opinie. 1 2 3 4 5 6

13. Zgłasza ciekawe pomysły. 1 2 3 4 5 6

8.3 Kryteria oceniania

Poziom osiągnięć koniecznych

Na ocenę dopuszczającą uczeń powinien:

- z pomocą nauczyciela rozumieć i wykonywać polecenia,
- zapamiętać wiadomości konieczne do podstawowej orientacji w treściach danego działu
- tematycznego i umieć je odtworzyć z pomocą nauczyciela,
- z pomocą nauczyciela poprawnie rozpoznawać, klasyfikować i nazywać pojęcia, procesy,
- dokumenty itp.,
- wykonywać z pomocą nauczyciela proste ćwiczenia,
- wykonywać proste zadania w pracy zespołowej,
- prowadzić zeszyt przedmiotowy.

Poziom osiągnięć podstawowych

Na ocenę dostateczną uczeń powinien:

- rozumieć polecenia i instrukcje,
- rozumieć omawiane na lekcjach zagadnienia,
- zapamiętać podstawowe wiadomości z poszczególnych działów nauczania i samodzielnie je
- zaprezentować,
- dokonywać klasyfikacji, porównania,
- samodzielnie i poprawnie wykonywać proste ćwiczenia,
- umieć wykorzystać poznaną wiedzę w sytuacjach typowych,
- uczestniczyć w pracach zespołu i wywiązywać się z przydzielonych zadań,
- systematycznie prowadzić zeszyt przedmiotowy.

Poziom osiągnięć rozszerzających

Na ocenę dobrą uczeń powinien:

- rozumieć omawiane zagadnienia,
- rozumieć polecenia i instrukcje,
- znać omawiany materiał nauczania i umieć go logicznie zaprezentować,
- uogólniać treści i formułować wnioski,
- bronić swoich poglądów, wygłaszać prawidłowe argumenty,
- poprawnie i sprawnie wykonywać ćwiczenia i rozwiązywać zadania,
- aktywnie uczestniczyć w zajęciach lekcyjnych,
- umieć poprawnie wykorzystać zdobytą wiedzę w praktyce,
- wykazywać zainteresowanie omawianymi zagadnieniami,
- systematycznie i starannie prowadzić zeszyt przedmiotowy.

Poziom osiągnięć dopełniających

Na ocenę bardzo dobrą uczeń powinien wypełniać wszystkie wymagania takie jak na ocenę dobrą i ponadto:

- posiadać bogaty zakres wiadomości na poziomie treści dopełniających,
- umieć samodzielnie wyszukiwać potrzebne informacje w różnych dostępnych źródłach,
- selekcjonować zebrane informacje,
- samodzielnie rozwiązywać nowe problemy,
- samodzielnie interpretować nowe zjawiska i sytuacje,
- wyciągać prawidłowe wnioski, dokonywać oceny,

- kierować pracą zespołu uczniów,
- umieć podejmować prawidłowe decyzje, negocjować, osiągać kompromis,
- wykazywać duże zainteresowanie omawianą problematyką,
- uczestniczyć w konkursach na etapie szkolnym.

Poziom osiągnięć ponadprogramowych

Na ocenę celującą uczeń powinien wypełniać wymagania takie jak na ocenę bardzo dobrą i ponadto:

- wykazywać szczególne zainteresowanie przedmiotem,
- uczestniczyć w konkursach i olimpiadach, osiągać w nich dobre wyniki,
- wykonywać dodatkowe zadania wykraczające poza program nauczania.

Wymagania szczegółowe na poszczególne oceny szkolne

Poznanie siebie i zasad współpracy z innymi ludźmi.

Na ocenę bardzo dobrą uczeń powinien:

- zinterpretować pojęcie osobowości i cechy na nią wpływające,
- scharakteryzować typy osobowości, podawać przykłady cech dla każdego typu,
- dokonać samooceny,
- zidentyfikować własne słabe i mocne strony,
- wyznaczać sobie cele i zadania zgodnie z ich cechami,
- dokonać autoprezentacji,
- zinterpretować rodzaje potrzeb,
- scharakteryzować środki zaspokojenia potrzeb,
- scharakteryzować język i style komunikowania się, odpowiednio je stosować,
- zinterpretować zasady pracy w grupie,
- zinterpretować rolę poszczególnych członków grupy,
- scharakteryzować zasady, metody i fazy negocjacji.

Na ocenę dobrą uczeń powinien:

- omówić pojęcie osobowości,
- scharakteryzować typy osobowości według Hipokratesa,
- omówić zasady dokonywania samooceny, wskazać własne cechy osobowości,
- zinterpretować cechy prawidłowo sformułowanych celów,
- podawać przykłady prawidłowo sformułowanych celów,
- omówić zasady autoprezentacji, podjąć próbę jej dokonania,
- zinterpretować rodzaje potrzeb,
- omówić środki zaspokojenia potrzeb,
- omówić język i style komunikowania się,
- omówić zasady pracy w grupie,
- omówić zasady, metody i fazy negocjacji.

Na ocenę dostateczną uczeń powinien:

- podać pojęcie osobowości,
- wymienić typy osobowości,
- określić sposób dokonywania samooceny,
- wymienić zasady autoprezentacji,
- wymienić rodzaje potrzeb, z pomocą nauczyciela podawać przykłady,
- wymienić środki zaspokojenia potrzeb,
- określić zasady pracy w grupie,
- wymienić metody i fazy negocjacji.

Na ocenę dopuszczającą uczeń powinien:

- z pomocą nauczyciela podać pojęcie osobowości,
- podać pojęcie samooceny, z pomocą nauczyciela określić sposób jej dokonywania,
- z pomocą nauczyciela określić zasady dokonywania autoprezentacji,
- wymienić rodzaje potrzeb,
- wymienić środki zaspokojenia potrzeb,
- z pomocą nauczyciela wymienić metody negocjacji.

Funkcjonowanie rynku i gospodarki rynkowej.

Na ocenę bardzo dobrą uczeń powinien:

- zinterpretować pojęcia związane z rynkiem,
- scharakteryzować czynniki wpływające na popyt i podaż,
- zinterpretować czynniki cenotwórcze,
- rozróżniać rodzaje rynków,
- omówić zasady funkcjonowania gospodarki rynkowej,
- scharakteryzować czynniki wytwórcze, podawać przykłady,
- zinterpretować pojęcie i funkcje pieniądza,
- określić powiązania pomiędzy podmiotami działającymi w gospodarce,
- zaplanować budżet gospodarstwa domowego,
- wyliczyć odsetki od lokat bankowych,
- omówić formy inwestycji,
- obliczyć zysk z akcji i obligacji,
- omówić zakres ubezpieczeń społecznych,
- określić zasady i zakres ochrony praw konsumenta,
- podać instytucje zajmujące się ochroną praw konsumenta oraz ich zadania i kompetencje,
- określić rodzaje przedsiębiorstw występujących na rynku,
- określić rolę przedsiębiorcy,
- omówić zasady obrotu papierami wartościowymi oraz funkcjonowania giełdy,
- określić rolę państwa w gospodarce rynkowej,
- zinterpretować zasady polityki fiskalnej i monetarnej,
- scharakteryzować rodzaje podatków,
- scharakteryzować funkcje banku centralnego,
- zinterpretować pojęcia związane ze wzrostem i rozwojem gospodarczym,
- omówić mierniki wzrostu gospodarczego,
- przedstawić i omówić etapy cyklu koniunkturalnego,
- scharakteryzować przyczyny i skutki inflacji,
- scharakteryzować bezrobocie jako zjawisko społeczne,
- przedstawić zakres i formy współpracy gospodarczej z zagranicą,
- omówić bilans płatniczy i handlowy,
- zinterpretować proces globalizacji gospodarki.

Na ocenę dobrą uczeń powinien:

- podać pojęcia związane z rynkiem,
- omówić czynniki wpływające na popyt i podaż,
- wymienić i omówić rodzaje rynków,
- scharakteryzować czynniki wytwórcze,
- podać pojęcie i funkcje pieniądza,
- omówić zasady sporządzania budżetu gospodarstwa domowego,

- wymienić i omówić formy inwestycji,
- obliczyć odsetki,
- scharakteryzować ubezpieczenia emerytalne,
- wymienić instytucje zajmujące się ochroną praw konsumenta oraz ich podstawowe zadania,
- podać rodzaje przedsiębiorstw występujących na rynku,
- wymienić rodzaje papierów wartościowych,
- określić podstawowe zasady obrotu giełdowego.
- omówić politykę fiskalną i monetarną,
- sklasyfikować i omówić rodzaje podatków,
- przedstawić funkcje banku centralnego,
- omówić pojęcia związane ze wzrostem i rozwojem gospodarczym,
- narysować i określić etapy cyklu koniunkturalnego,
- omówić pojęcie i skutki inflacji,
- scharakteryzować przyczyny i skutki bezrobocia,
- omówić bilans płatniczy i handlowy,
- omówić proces integracji Polski z Unią Europejską.

Na ocenę dostateczną uczeń powinien:

- podać pojęcia: popyt, podaż, cena, rynek,
- wymienić czynniki wpływające na popyt i podaż,
- wymienić rodzaje rynków,
- podać pojęcie i funkcje pieniądza,
- podać pojęcie budżetu gospodarstwa domowego,
- wymienić formy inwestycji,
- wymienić rodzaje ubezpieczeń społecznych, z pomocą nauczyciela omówić ubezpieczenia emerytalne,
- wymienić instytucje zajmujące się ochroną praw konsumenta,
- wymienić rodzaje przedsiębiorstw występujących na rynku, z pomocą nauczyciela omówić wybrane,
- podać rodzaje papierów wartościowych,
- podać pojęcie giełdy papierów wartościowych.
- wymienić instrumenty polityki fiskalnej i monetarnej,
- sklasyfikować podatki,
- wymienić funkcje banku centralnego,
- podać pojęcie wzrostu gospodarczego
- wymienić mierniki wzrostu,
- narysować przebieg cyklu koniunkturalnego,
- podać pojęcie inflacji,
- podać pojęcie bezrobocia i jego najważniejsze skutki,
- podać pojęcia bilansu płatniczego i handlowego,
- wymienić podstawowe korzyści i koszty związane z integracją Polski z UE.

Na ocenę dopuszczającą uczeń powinien:

- z pomocą nauczyciela sformułować pojęcia: popyt, podaż, cena, rynek,
- wymienić rodzaje rynków,
- podać pojęcie pieniądza i przy pomocy nauczyciela określić jego funkcje,
- z pomocą nauczyciela podać pojęcie budżetu gospodarstwa domowego,
- z pomocą nauczyciela omówić ubezpieczenia emerytalne,

- podać przykład instytucji zajmującej się ochroną praw konsumenta,
- z pomocą nauczyciela wymienić rodzaje przedsiębiorstw występujących na rynku,
- wymienić podstawowe rodzaje papierów wartościowych,
- z pomocą nauczyciela sformułować pojęcie giełdy papierów wartościowych.
- z pomocą nauczyciela określić pojęcia polityki fiskalnej i monetarnej,
- podać pojęcie podatku,
- z pomocą nauczyciela dokonać klasyfikacji podatków,
- z pomocą nauczyciela wymienić funkcje banku centralnego,
- wymienić etapy cyklu koniunkturalnego i przy znacznej pomocy nauczyciela przedstawić je na wykresie,
- z pomocą nauczyciela podać pojęcie inflacji,
- określić, co to jest Unia Europejska.

Świadczenie pracy

Na ocenę bardzo dobrą uczeń powinien:

- zinterpretować pojęcia charakteryzujące rynek pracy,
- zinterpretować znaczenie etyki w relacjach między pracownikiem a pracodawcą,
- wykazać się znajomością metod aktywnego poszukiwania pracy,
- sporządzić i wypełniać dokumenty niezbędne w poszukiwaniu pracy,
- zaprezentować się w roli osoby poszukującej pracy,
- wyszukiwać i czytać ze zrozumieniem przepisy prawne dotyczące nawiązywania stosunku pracy,
- posługiwać się Kodeksem Pracy znać wymiar czasu pracy, długość urlopów itp.,
- obliczyć wysokość podatku dochodowego,
- obliczyć wysokość składek na ZUS,
- określić zasady oceniania pracowników,
- scharakteryzować warunki rozwiązywania umów o pracę.

Na ocenę dobrą uczeń powinien:

- zinterpretować pojęcia charakteryzujące rynek pracy,
- omówić metody aktywnego poszukiwania pracy,
- przygotować dokumenty niezbędne w poszukiwaniu pracy,
- omówić zasady przeprowadzania rozmowy kwalifikacyjnej,
- posługiwać się ze zrozumieniem Kodeksem Pracy,
- określić sposób obliczania podatku dochodowego od osób fizycznych,
- obliczyć wysokość składek na ZUS,

Na ocenę dostateczną uczeń powinien:

- podać pojęcia charakteryzujące rynek pracy,
- wymienić metody aktywnego poszukiwania pracy,
- wymienić dokumenty niezbędne w poszukiwaniu pracy,
- określić zasady przeprowadzania rozmowy kwalifikacyjnej,
- wyszukiwać potrzebne informacje z Kodeksu Pracy,
- określić sposób obliczania podatku dochodowego od osób fizycznych,
- podać wysokość składek na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne.

Na ocenę dopuszczającą uczeń powinien:

- podać pojęcie rynku pracy,
- z pomocą nauczyciela podać pojęcia popytu i podaży pracy,
- wymienić dokumenty niezbędne w poszukiwaniu pracy,
- z dużą pomocą nauczyciela wyszukać potrzebne informacje z Kodeksu Pracy,

- wymienić podstawowe prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy,
- z pomocą nauczyciela podaje wysokość składek na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne.

Podjęcie i prowadzenie działalności gospodarczej

Na ocenę bardzo dobrą uczeń powinien:

- zinterpretować sposób przygotowania się do podjęcia działalności,
- omówić procedurę podjęcia działalności gospodarczej,
- zinterpretować źródła finansowania działalności,
- scharakteryzować metody badania rynku,
- omówić i stosować w badaniach rynku instrumenty marketingu,
- zinterpretować pojęcia przychodów i kosztów,
- omówić zasady współpracy z kontrahentami,
- określić dokumentację zakupu i sprzedaży,
- scharakteryzować obrót bezgotówkowy i gotówkowy,
- obliczyć podatek dochodowy i składki na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne osób prowadzących działalność gospodarczą,
- dokonać rozliczenia z tytułu VAT.

Na ocenę dobrą uczeń powinien:

- podać kolejne etapy związane z procedurą podjęcia działalności gospodarczej,
- scharakteryzować własne i obce źródła finansowania działalności,
- podać różnice między pożyczką i kredytem,
- omówić zasady działania leasingu i franchisingu,
- scharakteryzować instrumenty marketingu,
- podać pojęcia przychodów i kosztów,
- określić dokumentację zakupu i sprzedaży,
- scharakteryzować formy płatności,
- omówić zasady obliczania podatku dochodowego i składek na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne osób prowadzących działalność gospodarczą,
- podać stawki VAT i sposób jego rozliczania.

Na ocenę dostateczną uczeń powinien:

- wymienić kolejne etapy związane z procedurą podjęcia działalności gospodarczej,
- wymienić własne i obce źródła finansowania działalności,
- określić podstawowe formy finansowania,
- podać pojęcie marketingu,
- scharakteryzować instrumenty marketingu,
- podać pojęcia przychodów i kosztów,
- wymienić dokumentację zakupu i sprzedaży,
- wymienić formy płatności,
- wymienić i krótko omówić rodzaje obciążeń podatkowych podmiotów gospodarujących,
- wymienić wysokość składek na ZUS dla osób prowadzących działalność gospodarczą.

Na ocenę dopuszczającą uczeń powinien:

- z pomocą nauczyciela wymienić etapy podjęcia działalności gospodarczej,
- wymienić własne i obce źródła finansowania działalności,

- podać pojęcie marketingu,
- wymienić instrumenty marketingu i z pomocą nauczyciela krótko je omówić,
- z pomocą nauczyciela podać pojęcia przychodów i kosztów,
- wymienić podstawową dokumentację zakupu i sprzedaży,
- z pomocą nauczyciela wymienić podstawowe formy płatności,
- nazwać rodzaje obciążeń podatkowych i na ZUS.

Aby otrzymać ocenę celującą (6) uczeń powinien:

- posiadać wiedzę wykraczającą poza zakres materiału,
- samodzielnie i z własnej inicjatywy korzystać z różnych źródeł informacji,
- brać udział w konkursach i olimpiadach, odnosić w nich sukcesy,
- umieć wykorzystać wiedzę z zakresu przedmiotu do nauki innych przedmiotów
- i sytuacji życiowych,
- sprawnie posługiwać się językiem przedmiotu.

9 Procedura ewaluacji programu nauczania

Program zakłada jego ewaluację w trakcie realizacji oraz po zakończeniu. Jej podstawowym zadaniem jest badanie efektów programu, ocena jego skuteczności, trafności i użyteczności. Istotna jest tu weryfikacja założonych celów programu oraz sprawdzenie stopnia ich realizacji. Ewaluacja stanowić będzie cenne źródło informacji użytecznych przy planowaniu kolejnych przedsięwzięć tego typu.

Najistotniejsza jest tu odpowiedź na pytania, jakie wymierne efekty przyniósł program jego bezpośrednim beneficjentom, a więc uczniom kształcącym się w zawodzie technik ekonomista i szkole, a także, jak szacować wartość programu dla projektu „Szkoła Kluczowych Kompetencji”.

Wśród planowanych metod badawczych można wymienić ankietę, wywiad, rozmowę, pomiar dydaktyczny (np. analizę osiągnięć ucznia na podstawie jego ocen, wyników egzaminu zawodowego), analizę dokumentów (np. opinie z praktyk zawodowych).

Ewaluacja może być przeprowadzona przez nauczyciela realizującego program, dyrektora szkoły, osobę wyznaczoną przez organ nadzorujący realizację programu. Również uczniowie mogą przeprowadzić samoocenę, która stanie się materiałem analitycznym.

Wyniki przeprowadzonych badań zostaną zebrane oraz poddane analizie i ocenie.

Poniżej przedstawiam przykład ankiety ewaluacyjnej dla ucznia.

KARTA EWALUACYJNA DLA UCZNIĄ

1. Określ w skali od 1 do 5, w jakim stopniu byłeś zainteresowany zajęciami na lekcjach „Podstaw przedsiębiorczości” w ramach realizacji programu „Szkoła Kluczowych Kompetencji”.

Mało 1 2 3 4 5 Dużo

2. Oceń w skali od 1 do 5 trudność materiału omawianego na lekcjach.

Łatwy 1 2 3 4 5 Trudny

W pozostałych pytaniach udziel odpowiedzi: TAK, NIE, NIE WIEM

3. Czy zaprezentowany materiał teoretyczny był przydatny?
4. Czy metody prowadzenia zajęć były dla Ciebie atrakcyjne?
5. Czy stosowane przez nauczyciela metody pracy pozwoliły Ci aktywnie uczestniczyć w zajęciach?
6. Czy mogłeś zapytać nauczyciela lub odnaleźć wiadomości w różnych źródłach, jeśli czegoś nie wiedziałeś lub nie rozumiałeś?
7. Czy nauczyłeś się samodzielnie zdobywać wiedzę?
8. Czy łączenie teorii z praktyką sprawia, że rozumiesz więcej materiału?
9. Czy w oparciu o proponowane zestawy ćwiczeń mogłeś rozwijać umiejętności praktyczne?
10. Czy wykonywanie zajęć praktycznych pozwoliło ci sprawdzić wyuczone umiejętności?
11. Czy przydzielone zadania problemowe powodowały, że musiałeś samodzielnie podejmować decyzje?
12. Czy uważasz, że rozwinąłeś umiejętności logicznego rozumowania i twórczego myślenia?
13. Czy materiał zrealizowany na zajęciach pomógł lub ułatwił Ci stawanie się osobą przedsiębiorczą?

Jeśli chcesz, to tutaj zapisz inne uwagi:

10 Warunki niezbędne do realizacji programu

Przedmiot podstawy przedsiębiorczości powinien rozwijać kluczowe kompetencje uczniów, wyzwać ich kreatywność, wdrażać do samokształcenia. Niniejszy program ma służyć rozwojowi takich kompetencji uczniów kształcących się w zawodzie technik ekonomista. Aby program mógł być w pełni zrealizowany muszą być zapewnione odpowiednie warunki jego realizacji. Zostały one szczegółowo mówione w poszczególnych punktach programu. Reasumując powyższe należy stwierdzić, iż pełnej realizacji celów programu służyć będzie stworzenie niezbędnej bazy dydaktycznej w postaci zgromadzonej literatury: podręcznika, materiałów do ćwiczeń, materiałów dla nauczyciela, dzienników ustaw zawierających niezbędne akty prawne lub ich publikacje książkowe, prasy zawierającej informacje gospodarcze i finansowe, bieżących roczników statystycznych, uzupełniającej literatury fachowej niezbędnej do realizacji poszczególnych lekcji lub podczas przygotowywania się uczniów do Olimpiady Przedsiębiorczości lub innych konkursów tematycznych.

Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości powinny odbywać się w pracowni przedsiębiorczości wyposażonej w odpowiednie środki wymienione przy charakterystyce wyposażenia, np. stanowisko komputerowe, rzutnik multimedialny, rzutnik pisma itp..

Bardzo ważnym elementem realizacji programu jest również zaangażowanie uczniów i przygotowanie merytoryczne nauczyciela.

Bibliografia

- [1] Biernacka M., Korba J., Smutek Z., *Podstawy przedsiębiorczości*, Wydawnictwo Pedagogiczne Operon, Gdynia 2003.
- [2] Buczyńska T., *Makroekonomia*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa – Łódź 2000.
- [3] Buczyńska T., *Mikroekonomia*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa – Łódź 1999.
- [4] Gregorczyk S., Romanowska M., Sopińska A., Wachowiak P., *Przedsiębiorczość bez tajemnic*, WSiP, Warszawa 2002.
- [5] Jarocka E., *Finanse*, Difin, Warszawa 2003.
- [6] Komosa A., *Funkcjonowanie przedsiębiorstwa w warunkach gospodarki rynkowej*, Ekonomik, Warszawa 2003.
- [7] Lewandowski J., *Elementy prawa*, WSiP, Warszawa 1997
- [8] Majchrzycka-Guzowska A., *Finanse i prawo finansowe*, Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 1995.
- [9] Musiałkiewicz J., *Podstawy przedsiębiorczości*, Ekonomik, Warszawa 2003.
- [10] Pietraszewski M., *Ekonomika i organizacja przedsiębiorstw*, eMPI², Poznań 1999.

Autor
Iwona Krzaczyńska

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr3
w Końskich**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Spis treści

Wstęp i notatka o autorze	5
1. Cele nauczania.....	7
1.1. Cele nauczania wynikające z podstawy programowej	7
1.2. Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji – inicjatywność i przedsiębiorczość	7
1.3. Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty	10
1.4. Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego	10
2. Treści nauczania	12
2.1. Człowiek – istota przedsiębiorcza	12
2.2. Gospodarka rynkowa	12
2.3. Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej.....	13
2.4. Podejmowanie działalności gospodarczej.....	14
2.5. Instytucje gospodarki rynkowej.....	14
2.6. Państwo w gospodarce rynkowej	15
2.7. Człowiek w gospodarce rynkowej.....	15
2.8. Integracja gospodarcza ze światem	16
3. Procedury osiągnięcia celów	18
3.1. Postulaty metodyczne	18
3.2. Proponowany podział godzin lekcyjnych	18
3.3. Metody preferowane w dydaktyce	18
3.4. Środki dydaktyczne	19
3.5. Spis wykorzystywanej literatury	20
3.6. Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	20
4. Opis założonych osiągnięć ucznia.....	21
4.1. Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	21
4.2. Główne narzędzia kontroli.....	22
5. Procedura ewaluacji programu nauczania.....	24
Bibliografia.....	26

Wstęp i notatka o autorze

Podstawę prawną do stworzenia autorskiego programu nauczania stanowią następujące dokumenty:

- Rozporządzenie MEN z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczenia użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników.
- Rozporządzenie MEN i S w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego poszczególnych typach szkół Dz. U. Nr 51 z 29.05.2002 r. ze zmianami z dnia 06.09.2003 r. i 13.01.2005 r.
- Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dnia 18.12.2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie 2006/962/WE.

Poniższy program będzie realizowany w wymiarze jednej godziny w tygodniu przez 2 lata w zawodzie technik ekonomista w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 3 w Końskich.

Udział szkoły w projekcie „Szkoła kluczowych kompetencji” stwarza konieczność zmian w nauczaniu przedsiębiorczości, aby priorytetem stawała się nie sama zdobyta wiedza, ale jej użyteczność. Dlatego tak ważnym aspektem jest wyposażyć młodych ludzi w kompetencje kluczowe, gdyż to od nich zależy i będzie zależeć przyszłość, rozwój i wzrost gospodarczy. Nauczanie przedsiębiorczości to ważny element edukacji w szkole ponadgimnazjalnej, ponieważ przygotowuje między innymi młodzież do wejścia na rynek pracy i funkcjonowania w gospodarce opartej na wiedzy.

Projekt ten ma na celu rozwijanie kompetencji kluczowych rozumianych jako umiejętności, których wszyscy potrzebują do samorealizacji i rozwoju osobistego.

Przedsiębiorczość i innowacyjność to zdolność osoby do wcielania pomysłów w czyn. Poniższy program nauczania kształtować będzie kreatywność, innowacyjność, podejmowanie ryzyka, a także zdolność do planowania przedsięwzięć i prowadzenia ich dla osiągnięcia zamierzonych celów. Kompetencje są definiowane jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu dotyczące warunków i trybu dopuszczania do użytku szkolnego programów nauczania, jednoznacznie określa zawartość programu nauczania:

- szczegółowe cele edukacyjne – kształcenia i wychowania,
- materiał nauczania związany ze szczegółowymi celami edukacyjnymi, uwzględniający treści nauczania zawarte w podstawie kształcenia ogólnego,
- procedury osiągania szczegółowych celów edukacyjnych,
- opis założonych osiągnięć ucznia i propozycje ich oceny,
- omówienie założeń dydaktycznych i wychowawczych, na których oparta została koncepcja programu.

Pisząc program nauczania wykorzystałam dotychczasowe doświadczenie jak również pasję w zakresie przedsiębiorczości jestem nauczycielem kontraktowym pracującym w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 3 w Końskich. Ukończyłam studia wyższe z zakresu ekonomii oraz studia podyplomowe z doradztwa zawodowego. Szczególnie interesuje się zagadnieniami dotyczącymi przedsiębiorczości oraz rynku pracy.

Uczestniczyłam w licznych formach doształcenia podnosząc kwalifikacje i doskonaląc swój warsztat pracy. Jestem Opiekunem Szkolnego Ośrodka Kariery, opiekunem Spółdzielni Uczniowskiej oraz Szkolnego Koła Wolontariatu. Szczególnie interesuje mnie tematyka z zakresu pozyskiwania funduszy europejskich. Praca z młodzieżą daje mi dużo satysfakcji, myślę że realizowany program będzie nowym wyzwaniem i kolejnym doświadczeniem zawodowym.

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych „Podstawy przedsiębiorczości” zawiera sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis założonych osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

1 Cele nauczania

1.1 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej

- przygotowanie uczniów do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym kraju oraz Unii Europejskiej.
- kształtowanie podstaw rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.
- doskonalenie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się przy zastosowaniu różnych środków werbalnych i niewerbalnych.
- kształtowanie umiejętności rozwiązywania konfliktów.
- doskonalenie umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji.
- wdrażanie uczniów do rozwijania swoich zainteresowań oraz samodzielnego zdobywania wiedzy i kształtowania umiejętności sprzyjających kształtowaniu postaw przedsiębiorczości.
- kształtowanie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru.
- poznawanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej oraz związanych z nią najważniejszych instytucji.
- rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej.
- zapoznanie z podstawowymi zasadami podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w różnych formach.
- zapoznanie z zasadami etycznymi obowiązującymi w życiu gospodarczym.
- poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej.
- przedstawienie zasad funkcjonowania oraz najpoważniejszych problemów gospodarki europejskiej i światowej.

1.2 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji – inicjatywność i przedsiębiorczość

Uczeń:

- definiuje pojęcie osobowości człowieka,
- wylicza cechy instrumentalne i kierunkowe osobowości,
- rozpoznaje i rozróżnia mechanizmy zachowania się człowieka w sytuacjach trudnych,
- identyfikuje i wymienia potrzeby człowieka,
- klasyfikuje sposoby zaspokajania potrzeb człowieka,
- wymienia cechy osoby przedsiębiorczej,
- wylicza zasady organizacji pracy w zespole,
- definiuje pojęcie działalności gospodarczej,

- identyfikuje zasady etyczne obowiązujące w działalności gospodarczej oraz etyki pracy,
- rozróżnia sposoby przeciwdziałania zjawisku mobbingu w miejscu pracy,
- definiuje sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie,
- kompromisowo rozwiązuje konflikty w grupie,
- charakteryzuje środki komunikacji interpersonalnej (werbalne i niewerbalne),
- wymienia zasady skutecznego komunikowania się,
- objaśnia pojęcie gospodarstwa domowego i jego rolę w gospodarce rynkowej,
- wymienia typy gospodarek,
- objaśnia różnicę pomiędzy gospodarką rynkową i innymi typami gospodarek,
- definiuje pojęcia związane z gospodarką rynkową (popyt, podaż, rynek),
- wymienia cechy gospodarki rynkowej (przedsiębiorczość, własność prywatna, system cen, konkurencja),
- charakteryzuje role norm etycznych w funkcjonowaniu rynku,
- wymienia przykłady nieetycznych zjawisk w funkcjonowaniu rynku, na przykład „kreatywna księgowość”, korupcja, dumping, nieuczciwa reklama itp.,
- objaśnia i rozpoznaje pojęcie zachęt ekonomicznych dla konsumenta, pracodawcy i przedsiębiorcy,
- charakteryzuje pojęcie pieniądza oraz jego właściwości i formy,
- wymienia funkcje pieniądza,
- wyjaśnia pojęcie wartości pieniądza,
- wymienia formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw,
- posługuje się przepisami dotyczącymi działalności gospodarczej,
- wymienia źródła finansowania firm,
- definiuje pojęcie majątku firmy,
- wylicza sposoby i zasady związane z podejmowaniem działalności gospodarczej,
- wskazuje instytucje i dokumenty wymagane przy zakładaniu własnej firmy,
- wyjaśnia istotę samozatrudnienia,
- wymienia formy działalności gospodarczej wymagające koncesji, zezwolenia koncesji,
- wyjaśnia pojęcie bilansu i rozliczeń finansowych,
- wyszczególnia elementy bilansu firmy, takie jak: aktywa i pasywa,
- określa rolę przedsiębiorstwa w gospodarce,
- definiuje pojęcie kosztów, przychodów i wyniku z działalności gospodarczej,
- wylicza zryczałtowane formy opodatkowania,
- przedstawia zasady prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów,
- opisuje istotę podatku VAT,
- wylicza podstawowe funkcje banków,
- wymienia zadania banku centralnego i banków komercyjnych,
- określa rolę banku centralnego w gospodarce,
- wymienia rodzaje usług bankowych dla ludności i przedsiębiorstw,
- podkreśla konieczność korzystania z usług bankowych,
- wylicza formy inwestowania na giełdzie,
- przedstawia ryzyko inwestowania na giełdzie,
- wylicza rodzaje ubezpieczeń,
- podkreśla konieczność istnienia ubezpieczeń,
- określa koncepcje roli państwa w gospodarce,

- wyjaśnia zakres i formy interwencjonizmu państwowego w gospodarce rynkowej,
- podkreśla wpływ państwa na życie gospodarcze kraju,
- określa rolę państwa w zwalczaniu korupcji,
- definiuje pojęcie i funkcje budżetu państwa,
- interpretuje zasady polityki budżetowej,
- wymienia źródła finansowania budżetu,
- przedstawia system podatkowy w Polsce,
- wymienia wydatki budżetu państwa,
- definiuje pojęcia deficytu budżetowego i długu publicznego,
- wymienia czynniki wzrostu gospodarczego
- rozpoznaje mierniki wzrostu gospodarczego,
- przedstawia bariery wzrostu gospodarczego,
- wymienia i opisuje przejawy kryzysu ekonomicznego,
- określa wpływ reklamy na konsumentów,
- wymienia prawa konsumentów,
- przedstawia konieczność istnienia instytucji chroniących konsumentów,
- wylicza prawa i obowiązki pracowników,
- wylicza przykłady zachowań etycznych i nieetycznych pracodawców i pracowników,
- wymienia rodzaje umów regulujących zatrudnienie,
- definiuje przyczyny i skutki bezrobocia,
- wymienia formy walki z bezrobociem,
- wyszczególnia metody poszukiwania pracy,
- wymienia dokumenty konieczne do ubiegania się o pracę,
- przedstawia strukturę i elementy listy płac,
- definiuje pojęcie międzynarodowego podziału pracy,
- wymienia formy powiązań gospodarczych zagranicą,
- wymienia międzynarodowe organizacje gospodarcze, z którymi współpracuje Polska,
- przedstawia zasady międzynarodowej współpracy gospodarczej,
- charakteryzuje genezę i rozwój Unii Europejskiej,
- definiuje cele integracji europejskiej,
- wymienia instytucje UE i rozumie cele i zasady ich funkcjonowania,
- formułuje podstawowe pojęcia integracji europejskiej, wchodzące w skład tak zwanego pierwszego filaru UE, jak: wspólny rynek, unia gospodarcza i monetarna, swobodny przepływ towarów, kapitału i usług, swobodny przepływ pracowników, swoboda prowadzenia działalności gospodarczej, polityka konkurencji, prawo antykorupcyjne,
- interpretuje podstawowe postanowienia Układu Europejskiego,
- wyjaśnia przebieg negocjacji akcesyjnych Polski z UE,
- wymienia problemy ekonomiczne współczesnego świata,
- objaśnia pojęcie globalizacji gospodarki światowej,
- przedstawia wpływ procesu globalizacji na zachowania społeczne,
- ocenia konsekwencje procesu globalizacji w sferze życia politycznego i kulturalnego świata.

1.3 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

Uczeń:

- samodzielnie dokonuje oceny własnej osobowości,
- dokonuje autoprezentacji,
- samodzielnie wyznacza sobie cele oraz zadania edukacyjne i zawodowe,
- organizuje własne działania edukacyjne,
- właściwie wypełnia przyjęte w grupie role,
- rozróżnia działania etyczne i nieetyczne w działalności gospodarczej,
- rozwiązuje konflikty w grupie, szczególnie w drodze negocjacji, prezentuje własnego stanowiska, stosując różne środki komunikacji werbalnej i niewerbalnej,
- dochodzi swoich praw konsumenckich,
- ocenia rolę instytucji chroniących konsumentów,
- porównuje prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy wynikające ze stosunku pracy i innych umów,
- ocenia teraźniejsze i przyszłe zmiany na rynku pracy,
- ocenia własne możliwości znalezienia pracy.
- ocenia przyczyny, skutki i strukturę bezrobocia w Polsce,
- aktywnie poszukuje pracy,
- przygotowuje curriculum vitae (cv) i list motywacyjny,
- przygotowuje się do rozmowy kwalifikacyjnej,
- przygotowuje się do prezentacji przyszłemu pracodawcy,

1.4 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

Uczeń:

- dokonuje wyboru odpowiedniej formy organizacyjnej przedsiębiorstwa do planowanej działalności gospodarczej,
- wskazuje najkorzystniejsze sposoby finansowania poszczególnych form działalności gospodarczej,
- opracowuje prosty biznesplan,
- wykazuje korzyści i zagrożenia związane z konkurencją i monopolem,
- prowadzi ewidencję księgową firmy w formie karty podatkowej, ryczałtu, podatkowej księgi przychodów i rozchodów,
- rozlicza podatek pośredni od towarów i usług na deklaracji VAT 7,
- ocenia rolę banku centralnego,
- porównuje oferty różnych banków komercyjnych,
- wskazuje najkorzystniejsze sposoby lokowania środków i zaciągania kredytów,
- analizuje i ocenia ryzyko inwestowania na giełdzie,
- dokonuje wyboru najkorzystniejszej oferty konta osobistego i lokaty,
- analizuje i porównuje oferty firm ubezpieczeniowych, funduszy emerytalnych oraz funduszy powierniczych,
- uzasadnia konieczność swojego przyszłego udziału w systemie emerytalnym,
- wyjaśnia wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na życie społeczne, polityczne i gospodarcze kraju,
- wypełnić zeznanie podatkowe PIT,

- sporządza listę płac,
- wskazuje pozytywne i negatywne przykłady wpływu reklamy na konsumentów,
- wymienia swoje prawa konsumenckie,
- planuje budżet gospodarstwa domowego,
- określa relację pomiędzy popytem i podażą,
- wyznacza cenę równowagi,
- dokonuje uzasadnionego wyboru zachęt ekonomicznych, jako konsument, pracodawca i przedsiębiorca,
- dokonuje etycznych ocen zjawisk w funkcjonowaniu rynku, ocenia rolę i funkcje pieniądza w gospodarce,
- porównuje postawy etyczne do postaw uczestników życia gospodarczego,
- wykazuje wpływ współpracy gospodarczej z zagranicą na gospodarkę kraju,
- ocenia wpływ swobód gospodarczych Unii Europejskiej na życie ekonomiczne państw członkowskich,
- ocenia realizację postanowień Układu Europejskiego oraz jego wpływ na rozwój gospodarczy kraju,
- ocenia stanowiska negocjacyjne strony polskiej i unijnej w najbardziej kontrowersyjnych obszarach (rolnictwo, swobodny przepływ pracowników, swobodny przepływ kapitału, polityka konkurencji),
- dokonuje analizy potencjalnych korzyści i kosztów wynikających z przystąpienia Polski do UE,
- ocenia wpływ globalizacji gospodarki na życie polityczne, społeczne i kulturalne współczesnego świata, ocenia konsekwencje procesu globalizacji dla Polski.

2 Treści nauczania

2.1 Człowiek – istota przedsiębiorcza

Poznanie własnej osobowości,

- pojęcie osobowości człowieka,
- cechy instrumentalne i kierunkowe osobowości,
- zachowanie się człowieka w sytuacjach trudnych (frustracje i stres, podejmowanie decyzji w sytuacji ryzykownej).

Potrzeby człowieka

- hierarchia potrzeb Masłowa,
- podział potrzeb,
- mechanizm zaspokajania potrzeb człowieka.

Postawy przedsiębiorczości

- cechy osoby przedsiębiorczej:
 - zdolność do samoakceptacji,
 - zachowania asertywne,
 - inicjatywność i kreatywność,
 - odpowiedzialność i uczciwość,
- ocena własnych - mocnych i słabych stron osobowości,
- organizacja pracy własnej i zawodowej.

Społeczne podstawy przedsiębiorczości

- funkcjonowanie grupy społecznej:
 - role przyjmowane w grupie,
 - zasady pracy zespołowej,
 - cechy dobrej grupy,
- kierowanie i podejmowanie decyzji w grupie,
- komunikacja interpersonalna w grupie (komunikacja werbalna i niewerbalna, rola Internetu w komunikacji interpersonalnej),
- kierowanie i podejmowanie decyzji w grupie,
- pojęcie działalności gospodarczej:
 - zasady etyczne obowiązujące w działalności gospodarczej oraz etyka pracy,
 - zjawisko mobbingu w miejscu pracy.

Rozwiązywanie konfliktów

- przyczyny powstawania konfliktów w grupie,
- sposoby ich rozwiązywania (mediacje, negocjacje, arbitraż, sąd).

2.2 Gospodarka rynkowa

Pojęcie i funkcjonowanie rynku

- pojęcie i funkcje rynku;
- popyt (prawo popytu, elastyczność popytu, zmiany popytu);

- podaż (prawo podaży, zmiany podaży);
- równowaga między popytem i podażą;
- rodzaje rynków:
 - rynek lokalny, regionalny, krajowy, międzynarodowy i światowy,
 - rynek towarów i usług, rynek czynników produkcji (ziemia, praca, kapitał),
 - rynek wydawniczy i mediów.

Cechy gospodarki rynkowej

- wolność gospodarcza;
- własność prywatna;
- system cen;
- konkurencja;
- rola zachęt ekonomicznych w gospodarce rynkowej:
 - dla konsumentów,
 - dla pracodawców,
 - dla przedsiębiorców;
- normy etyczne:
 - nieetyczne zjawiska w funkcjonowaniu rynku („kreatywna księgowość”, korupcja, dumping, nieuczciwa reklama).

Rola pieniądza w gospodarce rynkowej

- pojęcie pieniądza;
- właściwości pieniądza;
- funkcje pieniądza;
- wartość pieniądza.

Gospodarstwo domowe (dochody i wydatki)

- funkcje i cele działalności gospodarstwa domowego;
- gospodarstwo domowe jako małe przedsiębiorstwo;
- źródła dochodów gospodarstwa domowego;
- wydatki gospodarstwa domowego.

2.3 Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej

Formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw, formy pozyskiwania kapitału

- formy organizacyjne przedsiębiorstw:
- wyłączna własność przedsiębiorcy,
 - spółka (jawna, z ograniczoną odpowiedzialnością, komandytowa, akcyjna),
 - inne formy organizacyjne przedsiębiorstw (spółdzielnie, przedsiębiorstwa państwowe i zakłady budżetowe);
- źródła finansowania przedsiębiorstw.

Majątek przedsiębiorstw i źródła ich finansowania

- charakterystyka składników majątku firmy;
- źródła finansowania działalności firmy;
- kredyt bankowy jako obce źródło finansowania działalności firmy.

Formy opodatkowania i ewidencji działalności gospodarczej w małych przedsiębiorstwach

- koszty i przychody, wynik z działalności gospodarczej;
- zakres i formy opodatkowania kartą podatkową;
- formy ewidencji przy zryczałtowanym podatku dochodowym;

- zasady prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów;
- rozliczenia z tytułu podatku VAT.

2.4 Podejmowanie działalności gospodarczej

Formalności związane z podejmowaniem działalności gospodarczej

- etapy rejestracji firmy;
- instytucje i dokumenty wymagane do założenia własnej firmy;
- wady i zalety samo zatrudnienia.

Dokumentacja obowiązująca przy rejestracji działalności gospodarczej

- wniosek o dokonanie wpisu do ewidencji;
- wniosek o nadanie numeru regon;
- wniosek o nadanie numeru identyfikacji podatkowej NIP;
- dokumenty związane z wyborem formy opodatkowania;
- dokumenty zgłoszeniowe do ZUS;
- wniosek o otwarcie rachunku bankowego;
- zgłoszenie do Państwowej Inspekcji Pracy i Państwowej Inspekcji Sanitarnej.

Koncesjonowanie działalności gospodarczej

- formy działalności gospodarczej wymagające koncesji, zezwolenia licencji;
- dokumentacja w celu uzyskania koncesji lub zezwolenia (w koniecznym wypadku).

2.5 Instytucje gospodarki rynkowej

Rodzaje banków i usługi bankowe

- powstanie i rozwój banków;
- podstawowe funkcje banków;
- rola Narodowego Banku Polskiego jako banku centralnego;
- zadania banków komercyjnych;
- usługi bankowe:
 - dla ludności (konta osobiste, depozyty, kredyty),
 - dla przedsiębiorstw (prowadzenie rachunków, kredyty obrotowe i inwestycyjne).

Rynek papierów wartościowych

- pojęcie giełdy;
- rynek kapitałowy (pierwotny, wtórny);
- papiery wartościowe (akcje, obligacje);
- znaczenie Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie;
- biuro maklerskie;
- ryzyko inwestowania na giełdzie.

Poza bankowe instytucje finansowe

- firmy ubezpieczeniowe;
- fundusze emerytalne;
- fundusze powiernicze.

Rynek ubezpieczeń

- funkcje ubezpieczeń;
- rodzaje ubezpieczeń;

- społeczne,
- zdrowotne,
- emerytalne (system emerytalny w Polsce),
- majątkowe.

2.6 Państwo w gospodarce rynkowej

Rola i funkcje państwa w gospodarce rynkowej

- koncepcje roli państwa w gospodarce (etatyzm, neoliberalizm);
- funkcje państwa w gospodarce (funkcja alokacyjna, redystrybucyjna, stabilizacyjna, tworzenie norm prawnych przeciwdziałających korupcji);
- zakres i formy interwencjonizmu państwowego w gospodarce rynkowej;
- skutki interwencjonizmu państwowego.

Budżet państwa

- pojęcie i funkcje budżetu państwa;
- zasady polityki budżetowej;
- źródła finansowania budżetu;
 - rodzaje i cechy podatków;
 - wydatki budżetu państwa;
- deficyt budżetowy i dług publiczny.

Budżet samorządów (budżety lokalne)

- mienie komunalne;
- samorządowa gospodarka finansowa (dochody, wydatki, kontrola gospodarki finansowej).

Wzrost gospodarczy

- pojęcie wzrostu gospodarczego;
- mierniki wzrostu gospodarczego:
 - tempo wzrostu produkcji,
 - produkt krajowy brutto,
 - produkt narodowy brutto,
 - dochód narodowy;
- czynniki wzrostu gospodarczego:
 - postęp naukowo-techniczny,
 - zatrudnienie i wydajność pracy,
 - efektywność kapitału;
- granice wzrostu gospodarczego (wyczerpanie zasobów surowcowych, degradacja środowiska naturalnego, czynniki demograficzne, kapitał).

Kryzys w gospodarce rynkowej

- cykliczny rozwój gospodarki rynkowej;
- przejawy kryzysu (inflacja, stagnacja, recesja).

2.7 Człowiek w gospodarce rynkowej

Ochrona konsumenta

- prawne aspekty ochrony konsumentów;
- instytucje rządowe i pozarządowe zajmujące się ochroną konsumentów;
- wpływ reklamy na konsumentów.

Prawo pracy

- stosunek pracy i jego cechy;
- formy zatrudniania pracowników;
- nawiązywanie i rozwiązywanie stosunku pracy;
- podstawowe prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy:
 - obowiązki pracownika wobec pracodawcy;
 - ochrona praw pracowniczych;
 - przykłady zachowań etycznych i nieetycznych pracodawców i pracowników.

Dokumentacja związana z wynagradzaniem pracownika

- struktura i elementy listy płac;
- sporządzanie listy płac.

Rynek pracy i bezrobocie

- pojęcie rynku pracy;
- zmiany na rynku pracy;
- możliwości młodego człowieka na rynku pracy;
- pojawienie się bezrobocia w Polsce;
- rodzaje i struktura bezrobocia;
- aktywne i pasywne formy walki z bezrobociem.

Aktywne poszukiwanie pracy – metody i instytucje

- metody poszukiwania pracy i ocena ich skuteczności;
- przygotowanie aplikacji:
- zasady pisania curriculum vitae (cv),
 - list motywacyjny,
 - rozmowa kwalifikacyjna z przyszłym pracodawcą;
- instytucje wspierające osoby poszukujące pracy.

Etyka biznesu

- obszary problemów etycznych dotyczących przedsiębiorstwa,
- etyczne i nieetyczne zachowania pracownika oraz pracodawcy,
- obszary działalności etycznego państwa,
- zjawisko korupcji, jej skutki dla jednostki przedsiębiorstwa i państwa,
- metody walki z korupcją.

2.8 Integracja gospodarcza ze światem

Integracja Polski z Unią Europejską

- geneza, rozwój i instytucje Unii Europejskiej;
- wspólny rynek:
 - unia gospodarcza i monetarna
 - wspólnotowe prawo gospodarcze:
 - swobodny przepływ towarów, kapitału i usług,
 - swobodny przepływ pracowników,
 - swoboda prowadzenia działalności gospodarczej,
- polityka konkurencji,
- prawo antykorupcyjne,
- postanowienia Układu Europejskiego zawartego między Wspólnotami Europejskimi a Polską,
- korzyści i koszty przystąpienia Polski do Unii Europejskiej.

Współpraca gospodarcza Polski z zagranicą

- międzynarodowy podział pracy;
- formy powiązań gospodarczych z zagranicą:
 - eksport i import towarów i usług oraz przepływ kapitału (bilans handlowy i płatniczy),
 - przepływ pracowników,
- międzynarodowe umowy gospodarcze;
 - Polska w międzynarodowych organizacjach gospodarczych (Światowa Organizacja Handlu, Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju, Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, Środkowoeuropejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu).

Proces globalizacji gospodarki i jego konsekwencje dla Polski

- pojęcie i przejawy globalizacji gospodarki;
- szanse i zagrożenia związane z globalizacją gospodarki;
- ruch antyglobalistyczny w Polsce i na świecie;
- problemy ekonomiczne współczesnego świata.

3 Procedury osiągnięcia celów

3.1 Postulaty metodyczne

Realizację celów kształcenia, zwłaszcza dotyczących wiedzy na temat instytucji gospodarki rynkowej (giełda papierów wartościowych, banki, fundusze powiernicze, firmy ubezpieczeniowe i inne), rodzajów i zasad funkcjonowania przedsiębiorstw, finansów samorządowych, znacznie może ułatwić i uatrakcyjnić współpraca ze środowiskiem lokalnym. Zasady funkcjonowania rynku papierów wartościowych można poznać podczas wizyty w biurze maklerskim lub na spotkaniu z maklerem giełdowym. Finanse samorządu terytorialnego najlepiej poznać współpracując z radą oraz z zarządem gminy lub miasta (spotkanie z członkami zarządu gminy lub miasta, radnymi, obserwowanie obrad rady, przeglądanie dokumentów oraz innych materiałów dotyczących budżetu samorządu). Wiadomości na temat rynku pracy i zasad jego funkcjonowania można uzupełnić, nawiązując kontakty z lokalnym biurem pracy. Współpraca z tymi środowiskami może polegać na organizowaniu wycieczek edukacyjnych do tychże instytucji. Można je przygotować, wykorzystując metodę projektów, zgodnie z którą uczniowie planują szczegółowe cele i przebieg całej wizyty lub organizując spotkania na terenie szkoły z ekspertami w danej dziedzinie.

3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych

Zagadnienie/Dział	Liczba godzin
I Człowiek - Istota przedsiębiorcza	7
II Gospodarka rynkowa	8
III Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej	8
IV Podejmowanie działalności gospodarczej	10
V Instytucje gospodarki rynkowej	8
VI Państwo w gospodarce rynkowej	8
VII Człowiek w gospodarce rynkowej.	8
VIII Integracja gospodarcza ze światem.	3
IX Godziny do dyspozycji nauczyciela.	4
Razem	64

3.3 Metody preferowane w dydaktyce

Podstawa programowa kształcenia ogólnego szkół ponadgimnazjalnych zaleca odejście od encyklopedyzmu, podkreśla prymat umiejętności, a nie, jak dotąd, wiadomości.

Dotyczy to również przedmiotu podstawy przedsiębiorczości. Już sama nazwa przedmiotu wskazuje na kompetencje, a nie na wiedzę. Jednak, aby rozwijać kompetencje ucznia, wyzwać jego kreatywność, wdrażać do samokształcenia, trzeba zmienić metody nauczania. Konieczne staje się stosowanie metod aktywizujących w codzienności szkolnej. Zyskają na tym nie tylko uczniowie, ale i nauczyciele. Nauka przestanie być nudna

i monotonna. Może stanie się wreszcie przygodą intelektualną, dzięki której młody człowiek będzie odkrywał świat i dostrzegał jego swoisty porządek. Także specyfika przedmiotu wymaga stosowania w szerszym zakresie metod aktywizujących, oto najbardziej przydatne w realizacji celów edukacyjnych: debata szkolna, dyskusja i analiza argumentów, burza mózgów, metoda projektów, portfolio i ćwiczenia praktyczne. Szczególnie godna polecenia jest debata szkolna.

Stosowanie tych metod pozwala na kształtowanie umiejętności krytycznego myślenia (np. ocena korzyści i kosztów integracji Polski z UE), uczestnictwa w dialogu, prezentacji własnego stanowiska i jego obrony. Uczniowie muszą oddzielić opinie od faktów, tylko te ostatnie skutecznie wspierają własne argumenty.

Uczniowie na lekcjach podstaw przedsiębiorczości mogą wcielać się w role pracodawcy i pracownika, konsumenta, bankowca, negocjatora, mediatora itd. W ten sposób zdobywają nie tylko wiedzę ale i umiejętności składające się na szeroko rozumianą przedsiębiorczość.

Zalecane środki dydaktyczne to przede wszystkim podręcznik i zeszyt ćwiczeń, materiały źródłowe (przepisy prawa, formularze podatkowe, bankowe, urzędowe, wzory umów cywilnych i prawnych, teksty źródłowe), dane statystyczne, mapy gospodarcze i polityczne, filmy, foliogramy. Aby w pełni zrealizować program, wskazane jest zastosowanie oprogramowania komputerowego i korzystanie z zasobów Internetu.

3.4 Środki dydaktyczne

LP.	Nazwa	Opis		
1.	Podręcznik	autor	tytuł	wydawnictwo
	Podstawy przedsiębiorczości	Katarzyna Garbacik Magdalena Żmiejko	„Czas na przedsiębiorczość”	Wydawnictwo Szkolne PWN
2.	Zeszyty ćwiczeń	autor	tytuł	wydawnictwo i rok wydania
	Podstawy przedsiębiorczości	Katarzyna Garbacik Magdalena Żmiejko	„Czas na przedsiębiorczość”	Wydawnictwo Szkolne PWN
3.	Zeszyt twarda oprawa ,w kratkę, format A5, 96 stron,			
4.	Materiały piśmiennicze długopis, ołówek, zakreślacz fluorescencyjny, linijka, gumka, kolorowe pisaki			
5.	Notes w kratkę ,format A4			
6.	Pamięć zewnętrzna, płyty CD/DVD R do archiwizacji			
7.	Teczka na dokumenty twarda oprawa			
3.	Kodeks pracy			
4.	Słownik psychologiczny			
5.	Testy z przedsiębiorczości			
6.	Słownik pojęć ekonomicznych			
16.	Pamięć zewnętrzna dla każdego ucznia i nauczyciela			
17.	Foliogramy			
18.	Tablice poglądowe			
19.	Komputerowe programy edukacyjne			
20.	Filmy edukacyjne			
21.	Flipchart, pisaki			
22.	Masa mocująca,magnesy			

3.5 Spis wykorzystywanej literatury

- [1] Garbacik K., Żmiejski M., *Czas na przedsiębiorczość*, PWN, Warszawa-Łódź 2008.
- [2] Gregorczyk S., Romanowska M., Sopińska A., Wachowiak P., *Przedsiębiorczość bez tajemnic*. WSiP, Warszawa 2002.
- [3] Ustawa z dnia 20 listopada 1998r. z późn. zm. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne.
- [4] Ustawa z dnia 26 lipca 1991r. o podatku dochodowym od osób fizycznych z późn. zm.
- [5] Ustawa z dnia 2 lipca 2004r. o swobodzie działalności gospodarczej.
- [6] Z ekonomią na ty. Opr. zbiorowe. Centrum Edukacji Obywatelskiej CEO Civitas Warszawa 2003r.
- [7] Kodeks Pracy.
- [8] Słownik psychologiczny.

3.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

W pracowni przedmiotowej powinny być dostępne:

- pomoce audiowizualne: filmy dydaktyczne, płyty CD, slajdy, obrazy, mapy, plakaty, tablice, ilustracje, schematy, foliogramy,
- środki techniczne: komputery, drukarka, rzutnik multimedialny, telewizor, ekran, rzutnik pisma (grafoskop), odtwarzacz DVD, flipcharty, pamięć zewnętrzna dla każdego ucznia, aparat fotograficzny, kamera, tablica interaktywna.

Poza wymienionymi pomocami audiowizualnymi i środkami technicznymi pracownia powinna być wyposażona w lekkie funkcjonalne stoliki uczniowskie i krzesła, które można dowolnie ustawiać, zależnie od planowanej formy organizacyjnej lekcji.

Niezbędne jest zaopatrzenie pracowni w stanowiska komputerowe z dostępem do Internetu – uczniowie mogliby wyszukiwać informacje niezbędne do przygotowania się do zajęć warsztatowych, przygotowania prac na zajęcia, wykorzystując nośniki (pamięć zewnętrzna, płyty DVD, aparaty cyfrowe lub kamery). W pracowni powinien znaleźć się aparat cyfrowy i kamera wraz z płytami do zapisu zdjęć – konieczność dokumentowania osiągnięć uczniów, utrwalania wycieczek, spotkań itp. odbywających się w ramach realizacji projektu SKK.

W nowoczesnej pracowni powinna znaleźć się tablica interaktywna, zajęcia z wykorzystaniem takiego środka dydaktycznego wpisują się w innowacyjne podejście do nauczania przedmiotu, którego atutem jest konieczność nieustannej aktualizacji treści i metod pracy.

Oprócz podręczników i ćwiczeń niezbędnych do realizacji zajęć pod tytułem: „Czas na przedsiębiorczość” szkoły ponadgimnazjalne, Wydawnictwo Szkolne PWN powinna znajdować się biblioteczka wyposażona w filmy edukacyjne, foliogramy (lub folie do sporządzenia folii edukacyjnych samodzielnie), roczniki statystyczne, słowniki pojęć ekonomicznych, zestaw aktualnych publikacji takich jak „Kodeks pracy”, słowniki psychologiczne, tablice poglądowe (wyeksponowane na ścianach nadają charakteru pracowni i są wykorzystywane na zajęciach) oraz komputerowe programy edukacyjne, materiały dydaktyczne oferowane przez wydawnictwo zawierające programy nauczania, testy dla uczniów, propozycje scenariuszy zajęć, poradniki metodyczne.

Flipcharty, pisaki, masa klejąca, magnesy na tablicę stanowią dopełnienie wyposażenia nowoczesnej pracowni do nauczania podstaw przedsiębiorczości.

4 Opis założonych osiągnięć ucznia

Ważną częścią programu podstaw przedsiębiorczości jest określenie spodziewanych rezultatów w postaci kompetencji uczniów oraz wskazanie ich pomiaru. W tym celu stosowne jest określenie wymagań oraz narzędzi kontroli, które pomogą w określeniu stopnia opanowania umiejętności kluczowych przez uczniów.

4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Wymagania edukacyjne z przedmiotu podstawy przedsiębiorczości:

Poziom osiągnięć koniecznych

Na ocenę dopuszczającą uczeń powinien:

- z pomocą nauczyciela rozumieć i wykonywać polecenia,
- zapamiętać wiadomości konieczne do podstawowej orientacji w treściach danego działu tematycznego i umieć je odtworzyć z pomocą nauczyciela,
- z pomocą nauczyciela poprawnie rozpoznawać, klasyfikować i nazywać pojęcia, procesy, dokumenty itp.,
- wykonywać z pomocą nauczyciela proste ćwiczenia,
- wykonywać proste zadania w pracy zespołowej,
- prowadzić zeszyt przedmiotowy.

Poziom osiągnięć podstawowych

Na ocenę dostateczną uczeń powinien:

- rozumieć polecenia i instrukcje,
- rozumieć omawiane na lekcjach zagadnienia,
- zapamiętać podstawowe wiadomości z poszczególnych działów nauczania i samodzielnie je zaprezentować,
- dokonywać klasyfikacji, porównania,
- samodzielnie i poprawnie wykonywać proste ćwiczenia,
- umieć wykorzystać poznaną wiedzę w sytuacjach typowych,
- uczestniczyć w pracach zespołu i wywiązywać się z przydzielonych zadań,
- systematycznie prowadzić zeszyt przedmiotowy.

Poziom osiągnięć rozszerzających

Na ocenę dobrą uczeń powinien:

- rozumieć omawiane zagadnienia,
- rozumieć polecenia i instrukcje,
- znać omawiany materiał nauczania i umieć go logicznie zaprezentować,
- uogólniać treści i formułować wnioski,
- bronić swoich poglądów, wygłaszać prawidłowe argumenty,
- poprawnie i sprawnie wykonywać ćwiczenia i rozwiązywać zadania,
- aktywnie uczestniczyć w zajęciach lekcyjnych,
- umieć poprawnie wykorzystać zdobytą wiedzę w praktyce,
- wykazywać zainteresowanie omawianymi zagadnieniami,

- systematycznie i starannie prowadzić zeszyt przedmiotowy.

Poziom osiągnięć dopełniających

Na ocenę bardzo dobrą uczeń powinien wypełniać wszystkie wymagania takie jak na ocenę dobrą i ponadto:

- posiadać bogaty zakres wiadomości na poziomie treści dopełniających,
- umieć samodzielnie wyszukiwać potrzebne informacje w różnych dostępnych źródłach,
- selekcjonować zebrane informacje,
- samodzielnie rozwiązywać nowe problemy,
- samodzielnie interpretować nowe zjawiska i sytuacje,
- wyciągać prawidłowe wnioski, dokonywać oceny,
- kierować pracą zespołu uczniów,
- umieć podejmować prawidłowe decyzje, negocjować, osiągać kompromis,
- wykazywać duże zainteresowanie omawianą problematyką,
- uczestniczyć w konkursach na etapie szkolnym.

Poziom osiągnięć ponadprogramowych

Na ocenę celującą uczeń powinien wypełniać wymagania takie jak na ocenę bardzo dobrą i ponadto:

- wykazywać szczególne zainteresowanie przedmiotem,
- uczestniczyć w konkursach i olimpiadach, osiągać w nich dobre wyniki,
- wykonywać dodatkowe zadania wykraczające poza program nauczania.

4.2 Główne narzędzia kontroli

Realizacja wszystkich celów edukacyjnych wymaga stosowania skutecznego systemu kontroli i oceny postępów ucznia. Należy pamiętać, że ocena pełni nie tylko funkcję diagnostyczną, ale ma również motywować ucznia do pogłębiania swojej wiedzy, kształtowania umiejętności i postaw. Uczeń oceniany jest na lekcjach podstaw przedsiębiorczości systematycznie w ciągu całego okresu nauczania przy pomocy różnorodnych narzędzi pomiaru dydaktycznego. Ważną rolę w ocenianiu postępów ucznia i motywowaniu go do pracy odgrywa samoocena.

- Przedmiotem kontroli i oceny ucznia są
 - wiadomości i umiejętności oraz gotowość do ich zaprezentowania,
 - różne przejawy aktywności intelektualnej, w tym rozumienie tekstów i instrukcji, uczestniczenie w dyskusjach, praca indywidualna i w zespole, sprawne wykonywanie ćwiczeń praktycznych i innych powierzonych zadań oraz opracowanie i realizacja projektów,
 - umiejętność gromadzenia i selekcji informacji z różnych źródeł, w tym z Internetu i oprogramowania komputerowego,
 - umiejętności komunikacyjne (w mowie i w piśmie), w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjnych.
- Oceny bieżące, według skali obowiązującej w wewnątrzszkolnym systemie oceniania, uczeń otrzymuje za:
 - wypowiedzi ustne – na określony temat, referaty, udział w dyskusji,
 - sprawdziany różnego typu (np. testy, sprawdziany umiejętności praktycznych),
 - prace domowe (pisemne i ustne, tworzenie stron www., folderów, plakatów, plansz itp.),
 - systematyczne prowadzenie zeszytu przedmiotowego i zeszytu ćwiczeń,

- aktywny udział w zajęciach, w tym również pozalekcyjnych (konkursy, sesje popularnonaukowe, debaty, projekty itp.).
- Ocenę semestralną i roczną wystawia się na podstawie ocen cząstkowych, zgodnie z procedurą obowiązującą w Wewnątrzszkolnym Systemie Oceniania.
- Szczegółowe wymagania na poszczególne oceny określa przedmiotowy system oceniania.
- Ocena wiedzy i umiejętności ucznia powinna być obiektywna, zgodna z obowiązującymi, znanymi uczniom i rodzicom, kryteriami oraz jawna.
- Ocena powinna wspierać rozwój intelektualny i emocjonalny uczniów, zachęcać do podejmowania nowych zadań i doskonalenia własnych umiejętności.

Przykład samooceny ucznia

ARKUSZ PODSUMOWUJĄCY TWOJĄ PRACĘ PODCZAS ZAJĘĆ Z PODSTAW PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Nazwisko

Imię

Klasa

Temat lekcji:

Wyraż swoją opinię dotyczącą dzisiejszych zajęć poprzez dokończenie poniższych zdań:

1. Zrozumiałam/zrozumiałem, że.....
2. Dowiedziałam/dowiedziałem się, że.....
3. Nauczyłam/nauczyłem się, że.....
4. Nowością dla mnie było
5. Nie zrozumiałam/nie zrozumiałem
6. Zainteresowało mnie.....
7. Przeszkadzało mi.....
8. Podobało mi się.....
9. Nie podobało mi się.....

Źródło: Maria Krogulec - Sobow

5 Procedura ewaluacji programu nauczania

Ewaluacja powyższego programu przeprowadzona będzie po zakończeniu cyklu kształcenia z przedmiotu podstawy przedsiębiorczości. Ewaluacji podlegać będą oczekiwania, potrzeby i możliwości uczniów, zgodność programu nauczania z podstawą programową, konstrukcja programu nauczania, powiązania programu nauczania z programem szkoły. Nauczyciel będzie prowadził obserwację uczniów, ich umiejętności oraz potrzeb edukacyjnych i dostosowywał do nich treści i metody pracy. Program spełni swoją rolę, gdy uczniowie będą wykazywać aktywność na zajęciach, będą dociekliwi i poszukujący. Pod koniec roku szkolnego nauczyciel, opierając się na poczynionych obserwacjach i rozmowie podsumowującej, dokona ewaluacji podsumowującej. Będzie ona miała na celu odpowiedź na pytania; czy i w jakim stopniu realizowany program pomógł uczniom wykształcić postawy przedsiębiorcze, rozbudził zainteresowania uczniów, stworzył możliwość rozwoju, poszerzył wiedzę i umiejętności. Ponadto do przeprowadzenia ewaluacji wykorzystana zostanie opinia nauczycieli o programie autorskim. Narzędziem niezbędnym do jej przeprowadzenia będzie ankieta.

Celem ewaluacji programu nauczania jest stwierdzenie skuteczności i trwałości osiągania założonych celów kształcenia w tym kompetencji kluczowych, , uświadomienie skali korzyści, jakie zrealizowanie kształcenia przynosi uczniom i społeczności.

Przykład ankiety ewaluacyjnej programu nauczania

KWESTIONARIUSZ EWALUACJI PROGRAMU NAUCZANIA PO CYKLU KSZTAŁCENIA Z PODSTAW PRZEDSIĘBIORCZOŚCI.

METRYCZKA

Imię i nazwisko nauczyciela:

Rok szkolny:

Nazwa programu nauczania:

Etap edukacyjny:

I. OCZEKIWANIA, POTRZEBY I MOŻLIWOŚCI UCZNIÓW

1. Czy program jest dostosowany do możliwości wiekowych uczniów w zakresie:

a) doboru materiału nauczania TAK __NIE__

b) procedur kształcenia właściwych dla danego etapu kształcenia TAK __NIE__

c) standardów wymagań egzaminacyjnych i metod ich pomiaru TAK __NIE__

d) celów kształcenia dla określonego etapu edukacyjnego TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego?

2. Czy program nauczania jest adekwatny do warunków bazowych, środowiskowych, w których funkcjonuje szkoła ? TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego?

3. Czy program pozwala na osiągnięcie celów kształcenia z uwzględnieniem indywidualnych możliwości każdego ucznia? TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego?

4. Czy realizacja treści programowych pozwala na kształcenie postaw przedsiębiorczych uczniów? TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego?

II. ZGODNOŚĆ PROGRAMU NAUCZANIA Z PODSTAWĄ PROGRAMOWĄ

1. Czy realizacja programu pozwala na kształcenie umiejętności ponadprzedmiotowych uczniów:

a) uczenia się TAK __NIE__

b) komunikowania się TAK __NIE__

c) pracy w zespole TAK __NIE__

d) kreatywnego rozwiązywania problemów TAK __NIE__

e) stosowania wiedzy w praktyce TAK __NIE__

f) rozwijania zdolności i zainteresowań TAK __NIE__

g) poszukiwania, porządkowania i przetwarzania informacji z różnych źródeł
TAK __NIE__

h) negocjacyjnego rozwiązywania problemów i konfliktów TAK __NIE__

2. Czy program pozwala realizować zadania szkoły zapisane w Podstawie Programowej? TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego?

III. KONSTRUKCJA PROGRAMU NAUCZANIA

1. Czy dobór materiału nauczania w programie jest zgodny z treściami kształcenia opisanymi w Podstawie Programowej?

TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego?

2. Czy dobór materiału nauczania pozwala osiągać cele kształcenia w zakresie? :

a) wiadomości przedmiotowych TAK __NIE__

b) umiejętności przedmiotowych TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego?

3. Czy program nauczania pozwala nauczycielowi na jego indywidualną interpretację?

TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego?

IV. PROGRAM NAUCZANIA A PROGRAM SZKOŁY

1. Czy program nauczania wpisuje się w program działania szkoły (misja, wizja szkoły, program wychowawczy, plan rozwoju szkoły)?

TAK __NIE__

2. Jeśli NIE to dlaczego?

3. V. INNE UWAGI NAUCZYCIELA O REALIZACJI PROGRAMU:

Bibliografia

- [1] Garbacik K., Żmiejko M., *Czas na przedsiębiorczość*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2008.
- [2] Szempruch J., *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, Lublin 2009.
- [3] Program nauczania podstaw przedsiębiorczości Wydawnictwa OPERON.
- [4] Podstawa programowa zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 6 listopada 2003r. (Dz. U. z 2003r. Nr 210, poz. 2041) Podstawy Przedsiębiorczości”.
- [5] Diagnoza regionalna implementacji Kompetencji Kluczowych w kontekście potrzeb i uwarunkowań lokalnych i regionalnych oświaty i rynku pracy przeprowadzonej w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 3 w Końskich, Lublin 2009r.

Autor
Justyna Olczyk

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2
im. Hetmana Stefana Czarnieckiego
we Włoszczowie**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Spis treści

Wprowadzenie	5
1 Charakterystyka programu nauczania	7
2 Cele nauczania	8
2.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji-inicjatywność i przedsiębiorczość.....	8
2.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty....	8
2.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego	9
2.4 Cele nauczania wynikające z podstaw programowych	9
3 Proponowany podział godzin	11
4 Szczegółowy materiał nauczania.....	11
5 Środki dydaktyczne niezbędne do realizacji programu.....	24
6 Wyposażenie dla ucznia niezbędne do realizacji programu.....	25
6.1 Materiały dla ucznia	25
7 Procedury osiągania celów	26
8 Opis założonych osiągnięć ucznia.....	28
8.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	28
8.2 Wymagania szczegółowe na poszczególne oceny nauczania.....	30
8.3 Główne narzędzia kontroli	36
8.4 Pomiar osiągnięć szkolnych ucznia.....	36
9 Ewaluacja programu nauczania	38
Bibliografia.....	40

Wprowadzenie

W ramach projektu „SZKOŁA KLUCZOWYCH KOMPETENCJI. Program rozwijania umiejętności uczniów Polski wschodniej”, powstała potrzeba modyfikacji istniejących programów nauczania. Niniejszy program powstał jako modyfikacja programu nauczania przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości” Biernacka M., Korba J., Smutek Z. wyd. OPERON Gdynia 2008, nr dopuszczenia DKOS -5002 - 98/03, w oparciu o podstawę programową zgodną z Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. Nr 51 z 29.05.2002r. ze zmianami z dnia 6.09.2003r. i 13.01.2005r.).

Zasadniczym celem nauczania przedmiotu podstawy przedsiębiorczości jest odpowiedź na następujące pytanie: Co młody człowiek, przygotowujący się do aktywności zawodowej powinien wiedzieć o firmie – jej celach funkcjonowania, otoczeniu współpracującym i konkurencyjnym, podstawach podejmowania decyzji ekonomicznych, uruchamianiu, planowaniu i organizacji działalności, zarządzaniu i strategiach konkurowania firmy na rynku oraz zatrudnianiu i samo zatrudnianiu, a także jakie powinien posiadać intelektualne i praktyczne umiejętności, aby dobrze przygotować się do aktywnego udziału w życiu gospodarczym.

Program uwzględnia podstawę programową, założenia projektu „Szkola Kluczowych Kompetencji. Program rozwijania umiejętności uczniów Polski wschodniej” w tym kompetencję kluczową – inicjatywność i przedsiębiorczość, diagnozę lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty oraz profil zawodowy: technik informatyk.

Program będzie realizowany w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2 im. Hetmana Stefana Czarnieckiego we Włoszczowie w klasie I i II technikum informatycznego.

Program „Podstawy przedsiębiorczości” składa się z następujących części stanowiących logiczną całość:

1. Człowiek istota przedsiębiorcza
2. Gospodarka rynkowa
3. Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej
4. Instytucje gospodarki rynkowej
5. Państwo w gospodarce rynkowej
6. Obywatel w gospodarce rynkowej
7. Integracja gospodarcza ze światem

Program jest zgodny z aktami prawnymi:

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 8 czerwca 2009r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania o użytku szkolnego podręczników (DZ.U. nr 89 z 08.06.2009),
- Rozporządzenie MENiS w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (DZ.U. nr 51 z 29.05.2002 ze zmianami z dn. 06.09.2003 i 13.01.2009),
- Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dn. 18.12.2006 w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE).

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych „Podstawy przedsiębiorczości” zawiera sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis założonych osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

1 Charakterystyka programu nauczania

Program nauczania jest zgodny z podstawą programową podstaw przedsiębiorczości – jej celami, treściami i osiągnięciami oraz z założeniami programu kształtowania Kluczowych Kompetencji w zakresie Przedsiębiorczości i Innowacyjności.

Program ujęto w siedmiu działach:

Dział 1: Człowiek – istota przedsiębiorcza.

W dziale tym wprowadza się uczniów w tematykę psychologiczną omawiając mechanizmy zaspakajania potrzeb ludzkich, typy osobowości oraz umiejętność pracy w zespole.

Dział 2: Gospodarka rynkowa.

W dziale tym młodzież poznaje mechanizmy zachodzące w gospodarkach wolnorynkowych, tj. obieg okrężny i równowaga rynkowa oraz zagadnienia związane z historią i formami pieniądza. Uczniowie zdobywa wiedzę o funkcjonowaniu gospodarstwa domowego i planowaniu budżetu domowego.

Dział 3: Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej.

Dział ten przybliży najważniejsze umiejętności przedsiębiorcy przydatne w przypadku prowadzenia własnej działalności gospodarczej (dokumenty, zasady rozliczeń finansowych, opłacalność biznesu) oraz w szerszym kontekście, do wykorzystania w wielu innych sytuacjach zawodowych, formy organizacyjno – prawne przedsiębiorstwa, marketing i inne.

Dział 4: Instytucje gospodarki rynkowej.

Celem działu jest przybliżenie uczniom terminologii ekonomicznej, podstaw wiedzy o: systemie bankowym, giełdzie papierów wartościowych, instytucjach poza bankowych i firmach ubezpieczeniowych.

Dział 5: Państwo w gospodarce rynkowej.

Zostają tutaj poruszone zagadnienia makroekonomiczne: budżet, inflacja, bezrobocie, wzrost i rozwój gospodarczy państwa.

Dział 6: Obywatel w gospodarce rynkowej.

Celem działu 6 jest przygotowanie ucznia do aktywnego wzmocnienia swojej pozycji na rynku pracy. Uczniowie otrzymują praktyczną wiedzę dotyczącą przygotowania dokumentów aplikacyjnych oraz prowadzenia rozmowy kwalifikacyjnej. Poznają mechanizm rekrutacji i selekcji pracowników, zagadnienia dotyczące wynagradzania oraz podstawowe elementy prawa pracy.

Dział 7: Integracja gospodarce ze światem.

Dział siódmy dotyczy wymiany międzynarodowej i korzyści z niej płynących oraz porusza problem globalizacji gospodarki

2 Cele nauczania

2.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji- inicjatywność i przedsiębiorczość

W wyniku uczestnictwa w zajęciach uczeń będzie umiał:

- formułować swoje cele i zadania,
- sterować swoim rozwojem, szczególnie w obszarze kariery zawodowej,
- określić swoją inteligencję emocjonalną i racjonalną,
- sporządzić diagnozę swoich mocnych i słabych stron,
- wykazać związek między samoakceptacją a zdolnością do rozwoju,
- poznać warunki osobiste budujące własny potencjał,
- włączać się do współpracy w środowisku biznesowym, oparciu o znajomość jego charakterystyki,
- wyjaśnić istotę postaw i zachowań przedsiębiorczych, ze szczególnym uwzględnieniem inicjatywności i kreatywności,
- wykazać wagę twórczego myślenia,
- zaplanować rozwój osobisty tak, aby znaleźć swoje miejsce w społeczeństwie i pracę spełniającą oczekiwania i realizującą określone marzenia,
- wykazać się kreatywnością i skutecznością w kształtowaniu przychodów i wydatków gospodarstwa domowego,
- podkreślać rolę rzetelnej pracy i umiejętności wykorzystywania życiowych szans w prowadzeniu własnej działalności,
- zaplanować inwestowanie własnych pieniędzy,
- podjąć decyzję o wyborze sposobów zabezpieczenia emerytalnego,
- ocenić własną zdolność do zachowań asertywnych,
- dokonać autoprezentacji i samooceny,
- komunikować się z innymi z wykorzystaniem wiedzy o mowie ciała i komunikacji werbalnej.

2.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb ryнку pracy i oświaty

W wyniku uczestnictwa w zajęciach uczeń będzie umiał:

- charakteryzować zasady rozwoju osobistego uwzględniając środowiskowe uwarunkowania np. miasto, wieś,
- przeprowadzić analizę SWOT pracy w zawodach informatycznych w powiecie,
- analizować hierarchię potrzeb jednostkowych i społecznych oraz sposobów ich zaspokajania,
- przedstawić istotę procesu komunikowania społecznego,

- określać warunki podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w środowisku lokalnym,
- określić i ocenić swoje miejsce w niszy rynkowej w branży informatycznej na rynku lokalnym i regionalnym,
- wymienić możliwe obszary działania małej firmy na rynku lokalnym,
- współpracować z instytucjami, firmami w zakresie doradztwa zawodowego branży informatycznej,
- wyjaśnić funkcje lokalnych struktur rynku pracy,
- wyjaśnić zjawisko bezrobocia, charakteryzować bezrobocie w województwie świętokrzyskim,
- przeprowadzić lekcje informatyki w Gimnazjum nr 2 w Jędrzejowie w ramach programu ogólnokrajowego „Dzień przedsiębiorczości”,
- zorganizować spotkanie z lokalnym pracodawcą, który przedstawi wymagania stawiane absolwentom - przyszłym pracownikom branży informatycznej.

2.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

W wyniku uczestnictwa w zajęciach uczeń będzie umiał:

- charakteryzować różne typy osobowości człowieka akcentując predyspozycje w zawodach informatycznych,
- zaplanować przedsięwzięcie z uwzględnieniem własnych zdolności informatycznych, uwarunkowań ekonomiczno – finansowych, lokalnych i etyczno-moralnych,
- brać aktywny udział w pracy zespołu zgodnie z zasadami pracy zespołowej,
- kształtować umiejętności formułowania i identyfikowania celów własnej działalności gospodarczej w branży informatycznej,
- sporządzić zarys biznes planu dla własnej firmy,
- zaprojektować stronę internetową własnej firmy,
- sporządzić zeznanie podatkowe PIT,
- kształtować umiejętności korzystania z metod aktywnego poszukiwania pracy, m.in. sporządzanie dokumentów (CV, list motywacyjny), umiejętność zachowania się w trakcie rozmowy kwalifikacyjnej, rozwiązywania testów kwalifikacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem zawodu - technik informatyk,
- pozyskiwać kapitał na otwarcie i prowadzenie działalności gospodarczej.
- znać przepisy dotyczące branży informatycznej,
- znać czynniki ryzyka w branży informatycznej.

2.4 Cele nauczania wynikające z podstaw programowych

W wyniku uczestnictwa w zajęciach uczeń będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami i terminami: potrzeba, osobowość, asertywność, kreatywność, przedsiębiorczość, stres, inicjatywność,
- wymienić cechy człowieka asertywnego, uległego, agresywnego,
- wymienić zasady i narzędzia skutecznej motywacji,
- wymieniać metody aktywnego poszukiwania pracy,
- scharakteryzować gospodarkę rynkową,
- wyjaśnić działanie mechanizmu rynkowego,

- przedstawić zasady racjonalnego gospodarowania; wyjaśnić zależności między zyskiem a ryzykiem,
- przedstawić rolę państwa w systemie gospodarki rynkowej,
- zinterpretować podstawowe mierniki poziomu sprawności gospodarki i wzrostu gospodarczego,
- rozróżnić funkcje pieniądza,
- zidentyfikować przyczyny inflacji,
- wyjaśnić wpływ inflacji na gospodarkę, na sytuację finansową przedsiębiorstw i na poziom życia ludności,
- przedstawić sposoby przeciwdziałania inflacji,
- wymienić rodzaje instytucji finansowych i scharakteryzować ich usługi,
- wyjaśnić zasady funkcjonowania giełdy papierów wartościowych,
- omówić specyfikę funkcjonowania i struktury gospodarstwa domowego,
- rozróżnić podstawowe formy organizacyjno-prawne prowadzenia działalności gospodarczej,
- wymienić procedury związane z podejmowaniem działalności gospodarczej,
- sporządzić dokumenty niezbędne do podjęcia działalności gospodarczej,
- omówić istotę i funkcje budżetu państwa,
- wymienić podstawowe typy podatków pośrednich i bezpośrednich,
- wymienić formy opodatkowania dochodów,
- ocenić specyfikę i prawa rządzące rynkiem pracy w Polsce i UE,
- analizować podstawowe zagadnienia prawa pracy (nawiązywanie i rozwiązywanie stosunku pracy, prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy itp.),
- rozróżniać ekonomiczne, psychologiczne i społeczne konsekwencje bezrobocia,
- omówić zasady uczestnictwa w systemie ubezpieczeniowym i emerytalnym,
- wykazać sens międzynarodowej wymiany gospodarczej,
- wymienić korzyści i koszty wynikające dla Polski z europejskiej integracji gospodarczej,
- scharakteryzować główne problemy etyczne współczesnego świata oraz rolę środowisk gospodarczych w rozwiązywaniu tych problemów,
- przedstawić argumenty za i przeciw globalizacji,
- dochodzić praw konsumenta korzystając z porad Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz Krajowej Federacji Konsumentów.

3 Proponowany podział godzin

Numer rozdziału	Część materiału nauczania	Wymiar godzin
I	Człowiek istota przedsiębiorcza	10
II	Gospodarka rynkowa	8
III	Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej	13
IV	Instytucje gospodarki rynkowej	11
V	Państwo w gospodarce rynkowej	12
VI	Człowiek w gospodarce rynkowej	15
VII	Integracja gospodarcza ze światem	6
IX	Godzina do dyspozycji nauczyciela	1
	Razem godzin	76

4 Szczegółowy materiał nauczania

TEMAT	Lg	TREŚCI PROGRAMOWE	SZCZEGÓŁOWE CELE NAUCZANIA	PROCEDURY OSIĄGANIA CEŁÓW
Lekcja organizacyjna	1	<ul style="list-style-type: none"> omówienie programu nauczania 	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> zapoznaje się z programem nauczania i PSO zwraca uwagę na rolę znaczenia przedmiotu 	
Rozdział I: Człowiek istota przedsiębiorcza				
Osobowość i poczucie własnej wartości człowieka przedsiębiorczego	1	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikacja typów osobowości czynniki sprzyjające rozwojowi osobowości ocena swojej osobowości 	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcie osobowość wyjaśnia znaczenie rozwoju osobowości dla własnej kariery zawodowej rozdziela typy osobowości według J. Hollanda rozdziela typy osobowości według Hipokratesa określa cechy charakterystyczne dla danego typu osobowości charakteryzuje własny typ osobowości wyznacza cel własnych działań odnosi się do kolegów i koleżanek z szacunkiem, niezależnie od typu ich osobowości pracuje nad rozwojem własnej osobowości określa motywacje własnego działania w swoim zawodzie-technik informatyk 	<ul style="list-style-type: none"> pogadanka ćwiczenia burza mózgów
Istota i znaczenie przedsiębiorczości	1	<ul style="list-style-type: none"> pojęcie przedsiębiorczości podstawowe cechy osobowości człowieka 	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcie przedsiębiorczość opisuje cechy osobowości człowieka przedsiębiorczego dokonyuje hierarchizacji cech osobowości wyjaśnia znaczenie przedsiębiorczych 	<ul style="list-style-type: none"> pogadanka burza mózgów (w grupach) dyskusja gra dydaktyczna (rozwiązywanie)

		przedsiębiorczego	postaw dla funkcjonowania gospodarki • określa sens kształtowania w sobie postawy „przedsiębiorczości”	testu)
Moje potrzeby a potrzeby grupy	1	<ul style="list-style-type: none">• potrzeby człowieka• piramida potrzeb według A. Masłowa	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcie potrzeba• klasyfikuje potrzeby zgodnie z hierarchią A. Masłowa• określa własne potrzeby i możliwości ich zaspokojenia.	<ul style="list-style-type: none">• pogadanka• burza mózgów• dyskusja
Rodzaje zachowań, postawa asertywna	1	<ul style="list-style-type: none">• rodzaje zachowań: agresywne, asertywne, manipulacyjne, uległe	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia, na czym polega postawa asertywna,• odróżnia postawę asertywną od postawy agresywnej i biernej• wyjaśnia, na czym polega postawa bierna, agresywna, manipulacyjna• podaje przykłady asertywnych zachowań i ich skutki• reaguje asertywnie w kilku podstawowych sytuacjach problemowych w warunkach symulacyjnych• wyjaśnia znaczenie pojęć: egoizm, konformizm,• wyjaśnia przyczyny i skutki różnych postaw wobec problemów• wymienia prawa asertywności	<ul style="list-style-type: none">• pogadanka• praca w grupach• inscenizacja
Przyczyny i sposoby zapobiegania stresowi	2	<ul style="list-style-type: none">• symptomy, przyczyny, stresu	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• przedstawia psychiczne fizyczne skutki stresu• wymienia i stosuje podstawowe sposoby zapobiegania stresowi• wyjaśnia, że stres jest nieodłącznie związany ze wszystkimi rodzajami działalności: uczenie się, praca, prowadzenie firmy, życie codzienne	<ul style="list-style-type: none">• pogadanka• burza mózgów• metoda waloryzacyjna – spotkanie z psychologiem
Mocne i słabe strony własnej osobowości	1	<ul style="list-style-type: none">• mocne i słabe strony – analiza SWOT• metody wywierania wrażenia na innych• elementy autoprezentacji	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: mocne i słabe strony, analiza SWOT autoprezentacja• wyjaśnia konieczność dokonywania autoprezentacji w określonych sytuacjach• określa swoje mocne i słabe strony za pomocą analizy SWOT,• definiuje rodzaje autoprezentacji,• dokonuje autoprezentacji na forum klasy,• świadomie ocenia własne możliwości i potrafi je zaprezentować	<ul style="list-style-type: none">• pogadanka,• analiza SWOT,• prezentacje uczniowskie,• ćwiczenia
Praca zespołowa	1	<ul style="list-style-type: none">• wady i zalety pracy indywidualnej i zespołowej• zakłócenia w procesie komunikacji między pracownikami	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• wymienia zalety i wady pracy zespołowej• charakteryzuje rosnące znaczenie pracy zespołowej i wyjaśnia rolę lidera zespołu• wyjaśnia role innych członków zespołu• podaje przykłady, w których praca zespołowa jest niepożądana• wymienia przyczyny i skutki zakłóceń w procesie komunikacji między pracownikami	<ul style="list-style-type: none">• dyskusja• inscenizacja• studium przypadku• ćwiczenia

Znaczenie i rodzaje komunikacji społecznej. Bariery komunikacji	1	<ul style="list-style-type: none">komunikacja werbalna i niewerbalnarodzaje wypowiedziformy komunikacji niewerbalnejcechy przekazu werbalnegobariery komunikacji	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: komunikacja werbalna, niewerbalna, „mowa ciała”, parafraza, aktywne słuchanie bariery komunikacyjne,wymienia rodzaje wypowiedzi i formy komunikacji niewerbalnej oraz określa ich znaczenieodczytuje podstawowe komunikaty niewerbalnewymienia najważniejsze cechy przekazu werbalnegookreśla bariery w komunikacyjne w symulowanych i rzeczywistych sytuacjach oraz niweluje jewymienia typowe zniekształcenia informacji oraz przyczyny, które je powodują wskazuje czynniki sprzyjające porozumiewaniu sięsprawnie komunikuje się z innymiwskazuje czynniki sprzyjające porozumiewaniu siędokonuje prezentacji własnego stanowiska stosując różne środki komunikacji niewerbalnej i werbalnej	<ul style="list-style-type: none">dyskusjaodgrywanie rólćwiczeniaburza mózgów
Rozwiązują nie konfliktów	1	<ul style="list-style-type: none">konflikt i jego rodzajezasady rozwiązywania konfliktówstrategie rozwiązywania konfliktów	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">wyjaśnia pojęcia: perswazja, manipulacja, kompromiswymienia podstawowe zasady niedopuszczania do konfliktu bez całkowitej rezygnacji z własnych interesówwymienia podstawowe zasady i stosuje podstawowe metody rozwiązywania konfliktówwymienia podstawowe błędy (zachowania, wypowiedzi) –prowadzące do nasilania a nie do rozwiązania konfliktustosuje w sytuacjach symulowanych metody rozwiązywania konfliktówocenia skuteczność metod rozwiązywania konfliktu	<ul style="list-style-type: none">burza mózgówodgrywanie róldyskusjaćwiczenia
Rozdział II: Gospodarka rynkowa				
Rynek i jego funkcje	2	<ul style="list-style-type: none">funkcje rynkurodzaje rynkówustalanie cen	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: rynek, , równowaga rynkowa,określa proces ustalania ceny rynkowejopisuje powiązania między swoimi działaniami a funkcjonowaniem rynku,wyraża swój pogląd na temat zachowań, z którymi spotyka się na rynku,wymienia rodzaje rynków według różnych kryteriów	<ul style="list-style-type: none">pogadanka z wykorzystaniem prezentacji multimedialnejdyskusjaćwiczenia
Zależność między popytem a podażą	2	<ul style="list-style-type: none">wielkość popytu i czynniki kształtujące popytwielkość podaży i czynniki kształtujące	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">dostrzega różnicę między popytem a wielkością popytu, podażą a wielkością podażyrysuje i zinterpretuje wykresy popytu, podaży oraz ustala punkt równowagi rynkowej,	<ul style="list-style-type: none">dyskusjaćwiczenia

		<p>podaż i prawo popytu podaży</p> <ul style="list-style-type: none"> • historia pieniądza, • wymiana barterowa, • płaciło, pieniądz kruszcowy, papierowy elektroniczny, • początki bankowości, 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki wpływające na popyt i podaż 	
Rola pieniądza w gospodarce	1	<ul style="list-style-type: none"> • historia pieniądza, • wymiana barterowa, • płaciło, pieniądz kruszcowy, papierowy elektroniczny, • początki bankowości, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opowiada historię pieniądza, • definiuje pojęcia: barter, bank, • wyjaśnia, dlaczego powstały banki, • charakteryzuje rolę pieniądza w codziennym życiu, • podaje przykłady płaciła, pieniądza kruszcowego, papierowego i elektronicznego, 	<ul style="list-style-type: none"> • wprowadzenie do tematyki zajęć, • mini wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej, • panel dyskusyjny • ćwiczenia utrwalające
Funkcje i cele działalności gospodarstwa domowego	1	<ul style="list-style-type: none"> • pojęcie gospodarstwa domowego • źródła dochodów gospodarstw domowych • rodzaje wydatków w gospodarstwach domowych • sposoby racjonalnego gospodarowania pieniędzmi 	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcia: gospodarstwo domowe, budżet gospodarstwa domowego, nadwyżka budżetowa, deficyt budżetowy, dochody gospodarstwa domowego, wydatki gospodarstwa domowego • opisuje zależność między potrzebami członków gospodarstwa domowego a planowaniem budżetu rodziny • wymienia źródła dochodów gospodarstwa domowego • klasyfikuje rodzaje wydatków gospodarstwa domowego 	<ul style="list-style-type: none"> • praca z komputerem • dyskusja • gra symulacyjna • ćwiczenia
Budżet gospodarstwa domowego	2	<ul style="list-style-type: none"> • budżet gospodarstwa domowego i jego planowanie • deficyt w budżecie domowym i sposoby „łatania” dziury budżetowej 	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia sposoby zapobiegania deficytowi w budżecie domowym • planuje budżet własnego gospodarstwa domowego z uwzględnieniem potrzeb wszystkich członków rodziny 	<ul style="list-style-type: none"> • praca z komputerem • ćwiczenia
Rozdział III. Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej				
Podstawowe podmioty w gospodarce rynkowej	2	<ul style="list-style-type: none"> • rodzaje przedsiębiorstw państwowych, spółdzielnie, spółki • rodzaje przedsiębiorstw mikro, małe, średnie, duże, 	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia podstawowe podmioty gospodarki rynkowej, • określa ich znaczenie i funkcje • klasyfikuje przedsiębiorstwa według kryteriów własnościowych, prawno-organizacyjnych, wielkości i rodzaju działalności • wyjaśnia pojęcia: budżet, dochód, zysk, spółdzielnia, spółka • określa, dlaczego własność jest głównym filarem gospodarki rynkowej 	<ul style="list-style-type: none"> • elementy pogadanki i wykładu • praca w grupach, • ćwiczenia
Cele i rodzaje działalności gospodarczej	2	<ul style="list-style-type: none"> • rodzaje działalności gospodarczej • fazy rozwoju gospodarczego • zysk a ryzyko 	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia i omawia podstawowe cele działalności gospodarczej • wyjaśnia znaczenie pojęć: przedsiębiorca i przedsiębiorstwo • wymienia fazy rozwoju gospodarczego • kwalifikuje wybrane kraje (w tym Polskę) do odpowiedniej kategorii, uwzględniającej fazę rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> • mapa mentalna • pogadanka • ćwiczenia

			<ul style="list-style-type: none">• ocenia, że zysk jest podstawowym celem działalności	
Formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstw	1	<ul style="list-style-type: none">• rodzaje przedsiębiorstw : jednoosobowy przedsiębiorca, spółki• charakterystyka spółek osobowych• charakterystyka spółek kapitałowych	Uczeń <ul style="list-style-type: none">• wymienia wszystkie typy spółek• klasyfikuje spółki, jako osobowe lub kapitałowe• scharakteryzuje spółki: cywilną, jawną, partnerską, komandytową, komandytowo-akcyjną, z o.o. spółkę akcyjną• określa kwestie odpowiedzialności za ich zobowiązania• poprawnie określa pojęcia: dywidenda, holding, korporacja, monopol, koncern	<ul style="list-style-type: none">• pogadanka• praca w grupach• studium przypadku• elementy burzy mózgów• dyskusja• ćwiczenia
Majątek przedsiębiorstwa	2	<ul style="list-style-type: none">• aktywa trwałe• aktywa obrotowe• źródła finansowania aktywów (pasywa)• formy kapitałów własnych• bilans	Uczeń <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: aktywa, aktywa trwałe, aktywa obrotowe, pasywa, kapitały własne, kapitały obce, bilans,• wymienia składniki aktywów trwałych i aktywów obrotowych,• wymienia element składowe pasywów• wyjaśnia zasadę bilansową• sporządza uproszczony bilans symulacyjnej firmy	<ul style="list-style-type: none">• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej• ćwiczenia
Źródła finansowania działalności firmy	1	<ul style="list-style-type: none">• kapitał własny• kredyty i pożyczki• leasing• fundusze strukturalne Unii Europejskiej	Uczeń <ul style="list-style-type: none">• wymienia źródła kapitałów własnych nowo powstałej firmy• wymienia sposoby zdobycia kapitałów obcych• wyjaśnia na czym polega leasing, i jakie korzyści z niego wynikają• wymienia rodzaje kredytów i pożyczek, jakie można otrzymać na uruchomienie działalności• wymienia rodzaje funduszy strukturalnych Unii Europejskiej• wymienia cele realizowane za pomocą funduszy strukturalnych	<ul style="list-style-type: none">• pogadanka• burza mózgów• metoda projektów
Moja firma w moim mieście	1	<ul style="list-style-type: none">• poszukiwanie pomysłu na własną działalność gospodarczą• zalety i wady prowadzenia własnego przedsiębiorstwa• pozyskiwanie funduszy na działalność gospodarczą	Uczeń <ul style="list-style-type: none">• wymienia zalety i wady prowadzenia własnego przedsiębiorstwa• wymienia sposoby pozyskiwania funduszy na działalność gospodarczą• określa formalności związane założeniem jednoosobowej działalności gospodarczej w zawodzie technik informatyk• planuje własną działalność gospodarczą w zawodzie technik informatyk i wie, że nie należy kopiować cudzych pomysłów	<ul style="list-style-type: none">• burza mózgów• wykład z wykorzystaniem foliogramów lub prezentacji multimedialnej• ćwiczenia
Dokumenty związane z działalnością gospodarczą	1	<ul style="list-style-type: none">• formalności związane z zakładaniem małego przedsiębiorstwa	Uczeń <ul style="list-style-type: none">• przygotowuje niezbędne dokumenty do zarejestrowania i rozpoczęcia działalności, (ZUS, Urząd Skarbowy, bank)• wyjaśnia, co oznaczają skróty NIP, REGON wie do czego służą	<ul style="list-style-type: none">• wykład z wykorzystaniem foliogramów• ćwiczenia
Zasady sporządzania biznesplanu	1	<ul style="list-style-type: none">• elementy i zasady sporządzania	Uczeń <ul style="list-style-type: none">• wymienia sytuacje, w których niezbędne jest tworzenie biznesplanu	<ul style="list-style-type: none">• burza mózgów w grupach• studium

		biznesplanu	<ul style="list-style-type: none"> wymienia podstawowe elementy i zasady sporządzania biznesplanu wyjaśnia jak rozpoznać rynek i gdzie w najbliższym otoczeniu najkorzystniej zlokalizować firmę wymienia źródła finansowania działalności firmy określa przewidywane koszty uruchomienia działalności wyjaśnia znaczenie pojęć: nisza rynkowa, potencjalny rynek, lokalizacja 	<p>przypadku</p> <ul style="list-style-type: none"> metoda projektów
Tworzenie biznesplanu z uwzględnieniem zawodu i lokalnego rynku pracy	1	<ul style="list-style-type: none"> uproszczony biznesplan 	<ul style="list-style-type: none"> Uczeń sporządza prosty biznesplan dla symulacyjnej firmy 	<ul style="list-style-type: none"> ćwiczenia praca z komputerem
Opłacalność działalności gospodarczej	1	<ul style="list-style-type: none"> przychody w przedsiębiorstwie koszty w przedsiębiorstwie próg rentowności, zysk 	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia przychody możliwe do osiągnięcia przez przedsiębiorstwo klasyfikuje i definiuje koszty przedsiębiorstwa oblicza próg rentowności określa możliwe zyski lub straty w przedsiębiorstwie wyjaśnia pojęcie progu rentowności oraz wyjaśnia potrzebę stosowania tego wskaźnika w firmie wyjaśnia na czym polega ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej 	<ul style="list-style-type: none"> wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej studium przypadku ćwiczenia
Rozdział IV. Instytucje gospodarki rynkowej				
Funkcje banku centralnego i banków komercyjnych	3	<ul style="list-style-type: none"> funkcje banku centralnego, funkcje banków komercyjnych, 	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none"> rozdzieli funkcje banku centralnego charakteryzuje wpływ banku centralnego na sytuację finansową kraju(m.in. na kształtowanie inflacji) wymienia i omawia funkcje banków komercyjnych wymienia nazwy kilku banków komercyjnych ze wskazaniem ich siedziby wymienia adresy kilku banków internetowych wyjaśnia na czym polega bankowość elektroniczna 	<ul style="list-style-type: none"> wykład z prezentacją drzewko decyzyjne z elementami dyskusji ćwiczenia terenowe – wizyta w banku lub praca z komputerem
Kredyt bankowy-rodzaje i ich zaciąganie	1	<ul style="list-style-type: none"> kredyt a pożyczka rodzaje kredytów: studencki, mieszkaniowy, hipoteczny, konsumpcyjny, konsolidacyjny kryteria wyboru kredytu rodzaje zabezpieczenia kredytu, 	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: kredyt, pożyczka, zdolność kredytowa żyrant określa różnicę między kredytem a pożyczką, charakteryzuje różne rodzaje kryteriów przedstawia czynniki wpływające na wybór kredytu, wymienia etapy postępowania przy zaciąganiu kredytu wyjaśnia zasadę działania zastawu bankowego hipoteki określa rodzaje zabezpieczenia kredytu wypełnia wniosek kredytowy w warunkach 	<ul style="list-style-type: none"> wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej studium przypadku gra symulacyjna dyskusja ćwiczenia

		<ul style="list-style-type: none">• etapy postępowania przy zaciąganiu kredytu	symulacyjnych	
Rachunek i lokata bankowa	1	<ul style="list-style-type: none">• konto osobiste• lokaty bankowe• karta płatnicza	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none">• porównuje oferty banków w zakresie prowadzenia• rachunków osobistych oraz lokat bankowych• czyta ze zrozumieniem umowę rachunku i lokaty oraz• wyciągi bankowe• odszukuje w swoim miejscu zamieszkania oddział banku• lub wyszukuje w Internecie adresy banków internetowych• zbiera informacje, porównuje i ocenia oferty banków• w zakresie prowadzenia rachunków osobistych oraz• lokat terminowych,• wyjaśnia, jak założyć rachunek bankowy i podstawową• lokatę w banku tradycyjnym lub internetowym• rozróżnia rodzaje kart kredytowych	<ul style="list-style-type: none">• gra symulacyjna• obserwacja i pomiar• praca w grupach• ćwiczenia terenowe (wizyta w banku) lub praca z komputerem
Dokumenty bankowe	1	<ul style="list-style-type: none">• dokumenty bankowe	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none">• wypełnia polecenie przelewu i bankowy dowód wpłaty• posługuje się czekiem i kartą płatniczą	<ul style="list-style-type: none">• ćwiczenia
Giełda papierów wartościowych	1	<ul style="list-style-type: none">• rodzaje giełd• struktura rynku kapitałowego• Giełda Papierów Wartościowych• papiery wartościowe• notowania giełdowe• indeksy giełdowe• inwestowanie na giełdzie papierów wartościowych	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: giełda papierów wartościowych, papiery wartościowe, rynek podstawowy i równoległy, kurs akcji, indeks giełdowy, hossa, bessa, akcja, obligacja,• określa zasadę ustalania kursu akcji,• czyta ze zrozumieniem tabele z notowaniami giełdowymi• nazywa i charakteryzuje podstawowe indeksy giełdowe,• wymienia kolejne działania, które należy podjąć, aby zainwestować na giełdzie papierów wartościowych,• wyszukuje informacji niezbędnych do wyboru spółki giełdowej w przypadku zakupu jej akcji	<ul style="list-style-type: none">• film edukacyjny np. „Chciałbym zainwestować” przygotowany przez GPW• wykład z wykorzystaniem foliogramów lub plansz,• ćwiczenia• praca z komputerem,
Rodzaje ubezpieczeń Ubezpieczenia społeczne	2	<ul style="list-style-type: none">• ubezpieczenia• rodzaje ubezpieczeń• system emerytalny	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcie ubezpieczenie• wymienia i charakteryzuje rodzaje ubezpieczeń• wyjaśnia celowość ubezpieczania się• wymienia składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne od danego wynagrodzenia• wyjaśnia, kto finansuje poszczególne składki na ubezpieczenia społeczne• oblicza składki na ubezpieczenia społeczne	<ul style="list-style-type: none">• pogadanka• dyskusja panelowa• praca z podręcznikiem i materiałami pomocniczymi• burza mózgów

			<p>i zdrowotne od danego wynagrodzenia</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia zasady funkcjonowania systemu emerytalnego w Polsce • opisuje budowę systemu emerytalnego • dostrzega znaczenie uczestnictwa w systemie ubezpieczeń społecznych, gwarantujący bezpieczeństwo socjalne 	
Ubezpieczenia majątkowe i osobowe	2	<ul style="list-style-type: none"> • ubezpieczenia majątkowe • ubezpieczenia osobowe • polisa ubezpieczeniowa • ubezpieczenia obowiązkowe i dobrowolne 	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia obowiązkowe i dobrowolne ubezpieczenia majątkowe oraz osobowe • wymienia przykłady obowiązkowych ubezpieczeń np. ubezpieczenia związane z wykonywaniem niektórych zawodów • sporządza umowę ubezpieczenia polisy na życie w warunkach symulowanych • określa znaczenie ubezpieczeń majątkowych i osobowych firmy oraz rodziny 	<ul style="list-style-type: none"> • pogadanka • wycieczka do zakładu ubezpieczeń np. PZU • ćwiczenia
Rozdział V Państwo w gospodarce rynkowej				
Rola państwa w gospodarce rynkowej	2	<ul style="list-style-type: none"> • państwo i jego funkcje • zewnętrzne i wewnętrzne funkcje państwa • funkcje samorządów terytorialnych 	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcia: subwencja, dotacja, wewnętrzne funkcje państwa, zewnętrzne funkcje państwa, dobra publiczne, samorząd terytorialny, • wymienia wewnętrzne funkcje państwa i zewnętrzne funkcje państwa, • wymienia i charakteryzuje funkcje samorządów terytorialnych, • wyjaśnia zależność między funkcjami państwa a wydatkami budżetowymi, 	<ul style="list-style-type: none"> • metoda projektów, • dyskusja, • ćwiczenia
Podstawowe mierniki rozwoju społeczno-gospodarczego	2	<ul style="list-style-type: none"> • wzrost gospodarczy • rozwój gospodarczy • wskaźniki wzrostu gospodarczego: PKB, PNB • stagnacja gospodarcza • kryzys gospodarki 	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcia: wzrost gospodarczy, rozwój gospodarczy, dobra pośrednie, finalne, PKB, PNB, nominalny PKB, realny PKB, stagnacja gospodarcza, kryzys gospodarki, • wymienia różnice między wzrostem a rozwojem gospodarczym, • wyjaśnia różnice między dobrami pośrednimi a finalnymi, • wymienia podstawowe wskaźniki wzrostu gospodarczego: PKB, PNB, • wyjaśnia zasadę pomiaru PKB, • interpretuje wysokość i przyrost PKB, • wyjaśnia przyczyny różnic między nominalnym a realnym PKB, • wyjaśnia dlaczego wskaźnik PKB ma zawężone • znaczenie przy porównywaniu jakości życia obywateli różnych państw, • wyjaśnia przyczyny kryzysu gospodarki 	<ul style="list-style-type: none"> • wykład z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej, • ćwiczenia • praca z danymi statystycznymi
Budżet państwa i jednostek samorządu terytorialnego	2	<ul style="list-style-type: none"> • dochody państwa i jednostek samorządu terytorialnego, • wydatki państwa i 	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia źródła dochodów budżetu państwa, • wymienia źródła dochodów budżetu jednostek samorządu terytorialnego poszczególnych szczebli, • wymienia kierunki wydatków budżetu 	<ul style="list-style-type: none"> • pogadanka, • burza mózgów, • ćwiczenia,

		<p>jednostek samorządu terytorialnego,</p> <ul style="list-style-type: none">• zasady konstrukcji budżetu,	<p>państwa,</p> <ul style="list-style-type: none">• wymienia kierunki wydatków budżetu jednostek samorządu terytorialnego poszczególnych szczebli,• wymienia i wyjaśnia podstawowe zasady konstrukcji budżetu państwa,• wyjaśnia pojęcia: dług publiczny, deficyt budżetowy• charakteryzuje zasady konstruowania budżetu państwa• wyszukuje w dostępnych źródłach założenia budżetowe na bieżący rok i sprawozdania z wykonania budżetu za lata ubiegłe• uzasadnia konieczność decentralizacji finansów państwa	
Rodzaje podatków i sens ich płacenia	1	<ul style="list-style-type: none">• sens płacenia podatków• funkcje podatków• rodzaje podatków	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: podatek, płatnik podatnik, przedmiot opodatkowania, podstawa opodatkowania, stawka podatkowa• wyjaśnia sens płacenia podatków• określa podstawowe funkcje podatków• wymienia i opisuje rodzaje podatków	<ul style="list-style-type: none">• praca z podręcznikiem• elementy debaty „Za i przeciw”• pogadanka
Podatek od towarów i usług VAT oraz podatek akcyzowy	1	<ul style="list-style-type: none">• stawki podatku VAT• mechanizm funkcjonowania podatku VAT• deklaracja VAT-7• funkcje podatku akcyzowego	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia mechanizm funkcjonowania podatku VAT• wymienia stawki podatku VAT• oblicza podatek VAT i akcyzowy dla różnych stawek podatkowych od ceny brutto i netto• wyjaśnia funkcje podatku akcyzowego• wypełnia deklarację VAT-7	<ul style="list-style-type: none">• pogadanka• wykład• ćwiczenia - praca z podręcznikiem i materiałami pomocniczymi
Podatek dochodowy płacony przez firmy	1	<ul style="list-style-type: none">• formy opodatkowania• przedsiębiorstw• ulgi podatkowe dla firm	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none">• rozróżnia formy opodatkowania przedsiębiorstw: na zasadach ogólnych, ryczałtowych, karty podatkowej wymienia przykłady ulg podatkowych dla firm• wyjaśnia mechanizm funkcjonowania podatku dochodowego od osób prawnych	<ul style="list-style-type: none">• pogadanka• praca w grupach• dyskusja• ćwiczenia• burza mózgów
Podatek dochodowy od osób fizycznych	1	<ul style="list-style-type: none">• podatek dochodowy przychody, koszty uzyskania, dochody,• stawki podatku• rodzaje deklaracji	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: przychody, koszty uzyskania, dochód, odliczenia podatkowe, skala podatkowa, PIT• wymienia stawki podatku dochodowego• oblicza kwotę podatku dochodowego PIT na podstawie skali podatkowej• wybiera odpowiedni rodzaj deklaracji podatkowej PIT	<ul style="list-style-type: none">• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej• spotkanie z doradcą podatkowym lub wycieczka do urzędu skarbowego• ćwiczenia
Wypełnianie deklaracji PIT	1	<ul style="list-style-type: none">• podatkowych PIT• wypełnianie deklaracji podatkowej PIT	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none">• wypełnia roczną deklarację podatkową z załącznikami• określa konsekwencje nie wywiązywania się z obowiązków podatkowych• przyjmuje postawę uczciwego podatnika, terminowo składającego deklaracje podatkowe i rzetelnie płacącego podatki	<ul style="list-style-type: none">• ćwiczenia• praca z komputerem• współpraca z kompetencją technologii informatycznej

Inflacja i jej skutki	1	<ul style="list-style-type: none"> pojęcie inflacji rodzaje inflacji metody walki z inflacją 	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia na czym polega inflacja klasyfikuje rodzaje inflacji według różnych kryteriów wyszukuje informacje dotyczące aktualnego poziomu inflacji w Polsce i na świecie wymienia skutki inflacji określa wpływ inflacji na obieg okrężny i funkcjonowanie gospodarki wyjaśnia znaczenie pojęć: aprecjacja, deprecjacja, ewaluacja, denominacja, stopa inflacji 	<ul style="list-style-type: none"> mini wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej schemat przyczyn i skutków praca w grupach burza mózgów
Rozdział VI Obywatel w gospodarce rynkowej				
Obsługa konsumenta i jego prawa	2	<ul style="list-style-type: none"> obowiązki sprzedawcy wobec klienta formy obsługi klienta ochrona konsumenta prawo do bezpieczeństwa i ochrony zdrowia prawo do informacji prawo do ochrony interesu ekonomicznego prawo do reprezentowania instytucje wspierające konsumentów 	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: prawo do bezpieczeństwa i ochrony zdrowia, prawo do informacji, prawo do ochrony interesu ekonomicznego, prawo do reprezentowania wyjaśnia znaczenie obsługi klienta obsługuje klienta (w warunkach symulacyjnych) wyjaśnia konieczność ochrony konsumenta wymienia instytucje wspierające konsumenta i określa zakres ich działania rozpoznaje informacje umieszczane na opakowaniach towarów wyjaśnia konieczność odpowiedzialnego zachowania sprzedawcy i producenta 	<ul style="list-style-type: none"> gra symulacyjna studium przypadku debata ćwiczenia
Podstawy prawne zatrudnienia	2	<ul style="list-style-type: none"> formy zatrudnienia wynikające z Kodeksu Pracy typy umów o pracę wady i zalety form zatrudnienia sposoby rozwiązania umów o pracę 	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none"> rozdzieli poszczególne typy umów o pracę wymienia wady i zalety poszczególnych umów o pracę z punktu widzenia pracownika i pracodawcy wymienia warunki, jakie musi spełniać poprawnie sporządzona umowa o pracę charakteryzuje inne formy zatrudnienia – umowa o dzieło, umowa zlecenia omawia sposoby rozwiązania umów o pracę określa drogę postępowania w przypadku roszczeń z tytułu nieprawidłowego rozwiązania umowy o pracę 	<ul style="list-style-type: none"> dyskusja prezentacja przygotowana przez ucznia ćwiczenia
Prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy	1	<ul style="list-style-type: none"> prawa i obowiązki pracownika prawa i obowiązki pracodawcy bezpieczeństwo i higiena pracy regulamin pracy 	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia podstawowe obowiązki pracodawcy wymienia prawa pracodawcy wymienia obowiązki pracodawcy w odniesieniu do różnych grup zawodowych wymienia podstawowe obowiązki pracownika określa podstawowe prawa pracownika 	<ul style="list-style-type: none"> wykładz wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej spotkanie z pracownikiem odpowiedzialny m za bhp

			<ul style="list-style-type: none">wskazuje przykłady przepisów prawa pracy w odniesieniu do kobiet, pracowników młodocianych lub niepełnosprawnych	<ul style="list-style-type: none">dyskusjaburza mózgów
Mobbing w pracy	1	<ul style="list-style-type: none">zjawisko mobbingu i jego fazyprzykłady działań mobbingowychobrona przed mobbingiemsposoby przeciwdziałania a mobbingowiinstrukcje do walki z mobbingiem	Uczeń <ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: mobbing, ofiara mobbingu,rozpoznaje zachowania mobbingowewyjaśnia konieczność obrony przed mobbingiemwymienia sposoby przeciwdziałania mobbingowiopisuje zależność między własnym postępowaniem a możliwością wystąpienia zjawiska mobbinguprezentuje postawę solidarności wobec ofiar mobbingu	<ul style="list-style-type: none">studium przypadkudyskusjaćwiczenia
Praca, jako wartość w życiu człowieka	1	<ul style="list-style-type: none">wielkość popytu i podażyczynniki kształtujące popyt i podaż na rynku pracystruktura lokalnego rynku pracy	Uczeń <ul style="list-style-type: none">wyjaśnia rolę pracy w gospodarce i postrzega pracę jako wartośćwyjaśnia funkcjonowanie mechanizmu popytu i podażyna rynku pracy oraz analizuje przyczyny nierównowagina krajowym i lokalnym rynku pracyanalizuje strukturę lokalnego rynku pracy	<ul style="list-style-type: none">pogadankaburza mózgówćwiczenia
Bezrobocie, sposoby przeciwdziałania bezrobociu	1	<ul style="list-style-type: none">osoba bezrobotna,przyczyny bezrobocia,rodzaje bezrobocia orazmetody walki z bezrobociem	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: bezrobocie, osoba bezrobotna zasoby siły roboczej, bierni zawodowo, aktywni zawodowo, stopa bezrobociacharakteryzuje rodzaje bezrobociawymienia przyczyny bezrobociawyszukuje informacje dotyczące aktualnego poziomu bezrobocia w Polsce i na świecie,oblicza stopę bezrobocia,wymienia warunki, jakie musi spełnić osoba, aby otrzymać status bezrobotnego,wymienia i ocenia metody przeciwdziałania bezrobociuuzasadnia potrzebę aktywnej i efektywnej walki z bezrobociemwyjaśnia konieczność ciągłego rozwoju własnych kompetencji	<ul style="list-style-type: none">wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnejćwiczeniaburza mózgów
Sens inwestowania w siebie, poszukiwanie pracy	1	<ul style="list-style-type: none">plan własnego rozwoju osobowegofazy cyklu rozwoju osobistego	Uczeń <ul style="list-style-type: none">przygotowuje plan własnego rozwoju zawodowego z uwzględnieniem swoich możliwości i oczekiwań rynku pracy w zawodzie technik informatykprzygotowuje własne ogłoszenie prasowe o poszukiwaniu pracy z zaznaczeniem wyuczonego zawodu technik informatykwyszukuje informacje o wolnych miejscach pracy (również w Internecie)	<ul style="list-style-type: none">pogadanka,debata,inscenizacja,praca z komputerem
Instytucje pomagające znaleźć	1	<ul style="list-style-type: none">instytucje pomagające w znalezieniu	Uczeń <ul style="list-style-type: none">wymienia instytucje pomagające w znalezieniu pracy	<ul style="list-style-type: none">debatapraca z komputerem

pracę		pracy	<ul style="list-style-type: none"> • efektywnie prowadzi pierwszą wstępną symulacyjną rozmowę telefoniczną z potencjalnym pracodawcą 	<ul style="list-style-type: none"> • ćwiczenia
Dokumentó w osoby ubiegającej się o pracę	2	<ul style="list-style-type: none"> • proces rekrutacji • zasady pisania CV • zasady pisania listu motywacyjnego • przygotowanie Europass CV 	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia rolę CV i listu motywacyjnego, • poprawnie pisze CV i list motywacyjny w odpowiedzi na konkretne ogłoszenie • wyszukuje typowe błędy w życiorysach oraz w listach motywacyjnych projektuje odpowiednią formę graficzną przygotowanych dokumentów • pracy i stanowiska - technik informatyk • wykorzystuje komputer do tworzenia dokumentacji • posługuje się edytorem tekstu i przesyła dokumenty pocztą elektroniczną • wypełnia formularz Europass CV • wyjaśnia konieczność planowania własnej kariery zawodowej z uwzględnieniem profilu zawodowego – technik informatyk • wyjaśnia znaczenie zdobywania doświadczeń zawodowych na etapie szkoły ponadgimnazjalnej 	<ul style="list-style-type: none"> • pogadanka, • odgrywanie ról, • wykonywanie portfolio, • ćwiczenia utrwalające, • praca z komputerem, • praca z zeszytem ćwiczeń, podręcznikiem
Rozmowa kwalifikacyjna	1	<ul style="list-style-type: none"> • przygotowanie rozmowy kwalifikacyjnej • wygląd zewnętrzny • przebieg rozmowy kwalifikacyjnej 	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie rozmowy kwalifikacyjnej, • przygotowuje się merytorycznie do rozmowy kwalifikacyjnej w procesie rekrutacji – zdobywa informacje o potencjalnym pracodawcy), • kontroluje elementy komunikacji niewerbalnej podczas rozmowy kwalifikacyjnej • przewiduje pytania, które mogą być zadane podczas rozmowy i zaplanować odpowiedzi na nie • sporządza listę przedmiotów, które należy zabrać na rozmowę i dobrać odpowiedni rodzaj ubrania, • dba o wygląd zewnętrzny przed rozmową kwalifikacyjną, • przeprowadza symulowaną rozmowę kwalifikacyjną (jako pracownik i jako pracodawca), • sporządza profil pracodawcy i wybiera najlepszą ofertę pracy w warunkach symulacyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> • inscenizacja • dyskusja z elementami • burzy mózgów • odgrywanie ról
Zarządzanie personelem	1	<ul style="list-style-type: none"> • dobór i rekrutacja personelu • organizacja pracy • kierownicy na różnych szczeblach zarządzania • umiejętności kierownicze • style zarządzania 	<p>Uczeń</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia zasady doboru pracowników i przeprowadza • ich rekrutację (w warunkach symulacyjnych) • organizuje pracę personelu – odpowiednio rozdziela stanowiska, kompetencje, zadania i czas pracy • wymienia rodzaje stanowisk kierowniczych • charakteryzuje obowiązki i umiejętności na poszczególnych szczeblach zarządzania • opisuje różne style kierowania • wymienia formy motywowania 	<ul style="list-style-type: none"> • studium przypadku • dyskusja • inscenizacja • ćwiczenia

			pracowników • ocenia wydajność pracy • opisuje znaczenie uczciwego, zgodnego z prawem profesjonalnego zarządzania personelem	
Etyczny biznes w pracy	1	<ul style="list-style-type: none">• etyka i wartości etyczne• etyczny pracownik• odpowiedzialność za podejmowane działania	Uczeń <ul style="list-style-type: none">• rozpoznaje etyczne i nieetyczne zachowania w miejscu pracy• wyjaśnia, na czym polega etyczna odpowiedzialność za podejmowane działania w zawodzie technik informatyk• wymienia konsekwencje etycznych i nieetycznych zachowań w miejscu pracy• czynnie uczestniczy w dyskusji i poprawnie przytacza argumenty	<ul style="list-style-type: none">• studium przypadku• dyskusja• ćwiczenia
Rozdział VII. Integracja gospodarcza ze światem				
Wymiana gospodarcza z zagranicą	2	<ul style="list-style-type: none">• eksport i import• korzyści z wymiany międzynarodowej• finansowanie handlu zagranicznego	Uczeń <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: handel zagraniczny, eksport, import, kurs walutowy, bilans handlowy• wymienia korzyści wynikające z handlu zagranicznego• wyszukuje informacje dotyczące aktualnego poziomu eksportu i importu w Polsce i na świecie• przelicza walutę krajową na walutę obcą i walutę obcą na walutę krajową	<ul style="list-style-type: none">• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej• studium przypadku• burza mózgów• ćwiczenia
Integracja europejska	2	<ul style="list-style-type: none">• cele i założenia UE• korzyści wynikające z członkostwa w UE	Uczeń <ul style="list-style-type: none">• określa najważniejsze cele i założenia unii europejskiej• wymienia korzyści i zagrożenia wynikające z integracji polski z Unią Europejską	<ul style="list-style-type: none">• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej• dyskusja• ćwiczenia
Globalizacja gospodarki	2	<ul style="list-style-type: none">• integracja gospodarcza• łączenie przedsiębiorstw – koncerny, korporacje• korzyści i koszty gospodarki globalnej	Uczeń <ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia pojęcia: globalizacja, outsourcing, offshoring• wymienia etapy tworzenia integracji gospodarczej• wyjaśnia celowość tworzenia firm wielonarodowych• wymienia korzyści wynikające z globalizacji• wyjaśnia znaczenie właściwego kierowania własnym rozwojem i karierą zawodową w zdobywaniu międzynarodowego rynku pracy• planuje naukę i doskonalenie znajomości języków obcych	<ul style="list-style-type: none">• studium przypadku• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej• ćwiczenia

5 Środki dydaktyczne niezbędne do realizacji programu

Do realizacji Programu Kształtowania Kluczowej Kompetencji w zakresie Przedsiębiorczości i Inicjatywności oraz osiągnięcia celów ogólnych i szczegółowych celów edukacyjnych – kształcenia i wychowania określonych w programie autorskim niezbędne są następujące środki dydaktyczne.

1. Biernacka M., Korba J., Smutek Z.: *Podstawy przedsiębiorczości*, Operon Nr dopuszczenia 103/04.
2. Biernacka M., Korba J., Smutek Z., *Podstawy przedsiębiorczości Zeszyt ćwiczeń*.
3. Korba Jarosław, Smutek Z., *Podstawy przedsiębiorczości Poradnik. metodyczny*.
4. Nowy słownik ekonomiczny przedsiębiorcy.
5. Prezentacje multimedialne.
6. Tablica pogładowa.
7. Filmy o tematyce związanej z przedsiębiorczością.
8. Komputerowe programy edukacyjne.
9. Sprzęt multimedialny: rzutnik multimedialny, ekran, notebook, skaner, rzutnik pisma, nośnik pamięci zewnętrznej, ekran interaktywny, tablica.
10. Flipcharty, komplety pisaków, folie, masa mocująca, komplet markerów.
11. Stanowiska komputerowe dla uczniów.
12. Plansze i foliogramy.

6 Wyposażenie dla ucznia niezbędne do realizacji programu.

Lp.	Nazwa	Opis			
1	Podręcznik	Biernacka M., Korba J., Smutek Z	Podstawy przedsiębiorczości	OPERON najnowsze wydanie 2008 lub 2009	Uwagi
2	Zeszyt ćwiczeń	Biernacka M., Korba J., Smutek Z	Podstawy przedsiębiorczości	OPERON najnowsze wydanie 2008 lub 2009	
3	Stanowisko komputerowe		Z dostępem do Internetu		

6.1 Materiały dla ucznia

LP	Nazwa	Opis
1	Zeszyt	W kratkę, 100 stron
2	Długopis	Komplet długopisów w kilku kolorach
3	Papier do ksero	1 ryza dla ucznia
4	Marker	Komplet
5	Notatnik	W kratkę A4 100 stron

7 Procedury osiągnięcia celów

Podczas prowadzenia lekcji z podstaw przedsiębiorczości i realizacji kluczowych kompetencji istotny jest dobór odpowiednich form i metod nauczania. Często na lekcjach uczniowie będą pracować w grupach. W grupach będą również realizować prace długoterminowe dotyczące min.: ofert banków znajdujących się we Włoszczowie, tworzeniu biznesplanu, zagadnień dotyczących integracji Polski z Unią Europejską. Na lekcji pojawią się gry dydaktyczne dotyczące mechanizmu rynkowego. Uczniowie będą pracować z tekstem przewodnim podczas lekcji wprowadzających elementy biznesplanu.

Kształtowanie postaw przedsiębiorczych uczniów odbywać się będzie również poprzez działalność inną niż typowa na lekcjach. Należą do nich m. in:

- działalność w samorządzie uczniowskim i samorządzie lokalnym Włoszczowy,
- spotkania z przedsiębiorcami i wycieczki do lokalnych przedsiębiorstw,
- spotkania z pracownikami biura pracy,
- spotkanie z pracownikiem bhp,
- spotkanie z pracownikiem ZUS, urzędu skarbowego,
- wycieczki do banków lokalnych,
- organizowanie akcji w celu poszukiwania funduszy na Wielką Orkiestrę Świątecznej Pomocy,
- organizowanie dni otwartych w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych nr.2 im. Hetmana Stefana Czarnieckiego dla gimnazjalistów,
- udział w przygotowywaniu imprez szkolnych.

W trakcie tych przedsięwzięć i akcji uczniowie będą nabywać umiejętności marketingowe, organizacji i planowania, komunikowania się, podejmowania decyzji, prowadzeniem negocjacji, zarządzania oraz sprawnego wykorzystania kluczowych kompetencji z zakresu technologii informacyjnej, matematyki oraz języków obcych.

Zgodnie z podstawą programową, przedmiot podstawy przedsiębiorczości ma przygotować ucznia do życia w nowych warunkach społeczno – gospodarczym, uczyć samodzielności i podejmowania decyzji. Między innymi przywiązuje się wielką wagę do kształtowania u młodzieży różnorodnych umiejętności niezbędnych w dorosłym życiu oraz prowadzeniu działalności gospodarczej, a także nowych zachowań i postaw. Wymaga to szczególnego doboru metod nauczania – małą przydatność mają metody podające (opis, opowiadanie, wykład, pogadanka), dlatego należy ograniczyć je do minimum. Znacznie bardziej efektywne są metody samodzielnego dochodzenia do wiedzy, np:

- metoda problemowa, pobudzająca uczniów do samodzielności,
- metoda studiów przypadkowych kładąca nacisk na samodzielne dochodzenie uczniów do nowej wiedzy na podstawie badań terenowych, materiałów źródłowych (źródła statystyczne, mapy, fotografie)
- dyskusja, przy której należy stosować metody aktywizujące uczniów (burza mózgów, drzewko decyzyjne metaplan),
- obserwacja i pomiar, polegające na planowym i świadomym postrzeganiu przedmiotów, zjawisk i procesów, np. bezpośrednio w banku, urzędzie, przedsiębiorstwie,

- gry dydaktyczne, zwłaszcza typu strategicznego, sytuacyjne i symulacyjne; metoda ta wyzwala zachowania operacyjne uczniów (zachowania w działaniu), spontaniczność kreuje liderów oraz określa hierarchie wartości,
- filmy dydaktyczne jako studia przykładowe zachowań i procedur podczas poszukiwania pracy.

W nauczaniu podstaw przedsiębiorczości należy zwrócić uwagę na metody praktyczne: ćwiczenia techniczne i terenowe, metody służące realizacji zadań odtwórczych i usługowych. Umożliwiają one kształcenie umiejętności radzenia sobie w konkretnych sytuacjach (np. napisaniu listu motywacyjnego, wypełnianiu dokumentów związanych z rozliczeniami gotówkowymi i bezgotówkowymi, formularza PIT) oraz aktywnej postawy. Podstawy przedsiębiorczości muszą kształtować umiejętności podejmowania decyzji, decydowania za siebie, poczucie odpowiedzialności za swoich najbliższych i pracowników, oraz uczyć kreatywności i samodzielnego myślenia. Między innymi z tego powodu zamierza często organizować samodzielną pracę uczniów w grupach. Konieczne jest także stosowanie metod wymagających samodzielnego podejmowania decyzji i oceny atrakcyjności poszczególnych rodzajów działalności gospodarczej.

8 Opis założonych osiągnięć ucznia

8.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Założone osiągnięcia ucznia w zakresie kształcenia.

Wiadomości – uczeń potrafi:

- zdefiniować pojęcie osobowości człowieka,
- wymienić i wyjaśnić mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka, takie jak: potrzeby, motywy,
- opisać mechanizmy zachowania się człowieka w sytuacjach trudnych,
- wymienić cechy osoby przedsiębiorczej,
- wymienić i opisać zasady pracy w zespole,
- wymienić i opisać sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie,
- uzasadnić potrzebę kompromisowego rozwiązywania konfliktów w grupie,
- wymienić i opisać środki komunikacji interpersonalnej,
- wyjaśnić uwarunkowania skutecznego komunikowania się,
- zdefiniować pojęcie gospodarstwa domowego i określić jego rolę w gospodarce rynkowej,
- zdefiniować pojęcia związane z wolnym rynkiem,
- wymienić cechy gospodarki rynkowej,
- wyjaśnić zależności pomiędzy własnością prywatną, konkurencją i systemem cen,
- wymienić formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw,
- wymienić źródła przepisów prawa dotyczących działalności gospodarczej,
- wymienić źródła finansowania firm,
- wymienić składniki majątku firmy,
- wymienić i opisać zasady otwierania działalności gospodarczej,
- wyjaśnić znaczenie biznesplanu przy podejmowaniu działalności gospodarczej,
- wyjaśnić pojęcie bilansu i opisać jego elementy,
- wyjaśnić pojęcie rozliczeń finansowych i opisać ich formy,
- wymienić i opisać podstawowe funkcje banków,
- wyjaśnić znaczenie pieniądza w gospodarce rynkowej,
- wymienić rodzaje usług bankowych dla ludności i przedsiębiorstw,
- wyjaśnić konieczność korzystania z usług bankowych,
- wymienić i opisać formy inwestowania pieniędzy,
- wyjaśnić konieczność istnienia ubezpieczeń,
- zdefiniować pojęcie i funkcje budżetu państwa,
- wyjaśnić funkcje NBP jako banku centralnego,
- wymienić źródła finansowania budżetu państwa,
- opisać system podatkowy w Polsce,
- wymienić wydatki budżetu państwa,

- wyjaśnić pojęcia deficytu budżetowego i długu publicznego oraz opisać ich konsekwencje w życiu społecznym, politycznym i gospodarczym kraju,
- zdefiniować pojęcia: mierniki oraz czynniki wzrostu i rozwoju gospodarczego,
- opisać bariery wzrostu gospodarczego,
- wyjaśnić pojęcie cyklu koniunkturalnego,
- wyjaśnić pojęcie i rodzaje inflacji,
- wyjaśnić pojęcie i rodzaje bezrobocia,
- wyjaśnić przyczyny i skutki bezrobocia,
- wymienić instytucje ochrony konsumentów,
- wymienić prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy,
- wymienić rodzaje umów regulujących zatrudnienie,
- wyjaśnić pojęcie samozatrudnienia,
- wymienić i opisać metody poszukiwania pracy,
- wymienić dokumenty niezbędne przy ubieganiu się o pracę,
- wymienić formy międzynarodowej współpracy gospodarczej,
- wyjaśnić przyczyny integracji europejskiej,
- opisać konsekwencje procesu globalizacji.

Umiejętności – uczeń potrafi:

- podejmować decyzje w trudnych i ryzykownych sytuacjach,
- dokonywać oceny własnej osobowości,
- dokonywać autoprezentacji,
- samodzielnie wyznaczać sobie cele i zadania,
- organizować własne działanie,
- właściwie wypełniać powierzone role w grupie,
- rozwiązywać konflikty w grupie,
- przeprowadzić negocjacje,
- zaplanować budżet gospodarstwa domowego,
- określić relację między popytem a podażą,
- wyznaczyć cenę równowagi,
- wyznaczyć i przeanalizować zmiany warunków równowagi rynkowej,
- obliczyć cenę brutto i netto,
- obliczyć zobowiązanie z tytułu podatku VAT,
- wyliczyć i zinterpretować wynik finansowy,
- obliczyć zobowiązanie z tytułu innych podatków,
- wypełnić podstawowe dokumenty dotyczące podjęcia działalności gospodarczej,
- sporządzić prosty biznesplan,
- przeprowadzić analizę SWOT,
- ocenić ryzyko podjęcia działalności gospodarczej,
- wypełnić podstawowe druki urzędowe i bankowe,
- obliczyć zyski z inwestycji pieniężnych i dokonać wyboru bardziej korzystnej oferty,
- wypełnić roczne zeznanie podatkowe,
- dochodzić swoich praw jako konsument,
- ocenić własne możliwości znalezienia pracy,
- aktywnie poszukiwać pracy,
- sporządzić dokumenty niezbędne w poszukiwaniu pracy,

- przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej,
- korzystnie przedstawić własną ofertę pracy,
- obliczyć wysokość wynagrodzenia brutto i netto,
- obliczyć i zinterpretować wydajność pracy,
- określić wymiar urlopu,
- przeanalizować i ocenić procesy integracji i globalizacji gospodarki,
- określić miejsce Polski w strukturach europejskich,
- wyszukiwać informacje z różnych dostępnych źródeł,
- czytać i interpretować przepisy prawa.

Założone osiągnięcia ucznia w zakresie wychowania i kształtowania postaw – uczeń:

- w sposób tolerancyjny odnosi się do innych osób,
- ma obiektywne poczucie własnej wartości,
- wykazuje zainteresowanie otaczającym światem i dąży do ciągłego rozwoju własnych cech osobowych,
- odnosi się z szacunkiem do przełożonych i liderów grup,
- wykazuje szacunek dla pieniądza,
- ocenia potrzebę wywiązywania się ze zobowiązań wobec budżetu państwa,
- szanuje mienie własne i innych,
- wykazuje postawę patriotyczną,
- ma świadomość potrzeby uczestnictwa Polski w organizacjach międzynarodowych,
- interpretuje potrzebę integracji europejskiej,
- wykazuje właściwą postawę w różnych sytuacjach.

8.2 Wymagania szczegółowe na poszczególne oceny nauczania

Człowiek – istota przedsiębiorcza

Na ocenę bardzo dobrą uczeń powinien:

- zinterpretować pojęcie osobowości i cechy na nią wpływające,
- scharakteryzować typy osobowości, podawać przykłady cech dla każdego typu,
- dokonać samooceny,
- zidentyfikować własne słabe i mocne strony,
- wyznaczać sobie cele i zadania zgodnie z ich cechami,
- dokonać autoprezentacji,
- zinterpretować rodzaje potrzeb,
- scharakteryzować środki zaspokojenia potrzeb,
- scharakteryzować język i style komunikowania się, odpowiednio je stosować,
- zinterpretować zasady pracy w grupie,
- zinterpretować rolę poszczególnych członków grupy,
- scharakteryzować zasady, metody i fazy negocjacji.

Na ocenę dobrą uczeń powinien:

- omówić pojęcie osobowości,
- scharakteryzować typy osobowości według Hipokratesa,
- omówić zasady dokonywania samooceny, wskazać własne cechy osobowości,
- zinterpretować cechy prawidłowo sformułowanych celów,
- podawać przykłady prawidłowo sformułowanych celów,
- omówić zasady autoprezentacji, podjąć próbę jej dokonania,

- zinterpretować rodzaje potrzeb,
- omówić środki zaspokojenia potrzeb,
- omówić język i style komunikowania się,
- omówić zasady pracy w grupie,
- omówić zasady, metody i fazy negocjacji.

Na ocenę dostateczną uczeń powinien:

- podać pojęcie osobowości,
- wymienić typy osobowości,
- określić sposób dokonywania samooceny,
- wymienić zasady autoprezentacji,
- wymienić rodzaje potrzeb, z pomocą nauczyciela podawać przykłady,
- wymienić środki zaspokojenia potrzeb,
- określić zasady pracy w grupie,
- wymienić metody i fazy negocjacji.

Na ocenę dopuszczającą uczeń powinien:

- z pomocą nauczyciela podać pojęcie osobowości,
- podać pojęcie samooceny, z pomocą nauczyciela określić sposób jej dokonywania,
- z pomocą nauczyciela określić zasady dokonywania autoprezentacji,
- wymienić rodzaje potrzeb,
- wymienić środki zaspokojenia potrzeb,
- z pomocą nauczyciela wymienić metody negocjacji.

Gospodarka rynkowa.

Na ocenę bardzo dobrą uczeń powinien:

- zinterpretować pojęcia związane z rynkiem,
- scharakteryzować czynniki wpływające na popyt i podaż,
- zinterpretować czynniki cenotwórcze,
- rozróżniać rodzaje rynków,
- omówić zasady funkcjonowania gospodarki rynkowej,
- scharakteryzować czynniki wytwórcze, podawać przykłady,
- zinterpretować pojęcie i funkcje pieniądza,
- określić powiązania pomiędzy podmiotami działającymi w gospodarce,
- zaplanować budżet gospodarstwa domowego.

Na ocenę dobrą uczeń powinien:

- podać pojęcia związane z rynkiem,
- omówić czynniki wpływające na popyt i podaż,
- wymienić i omówić rodzaje rynków,
- scharakteryzować czynniki wytwórcze,
- podać pojęcie i funkcje pieniądza,
- omówić zasady sporządzania budżetu gospodarstwa domowego.

Na ocenę dostateczną uczeń powinien:

- podać pojęcia: popyt, podaż, cena, rynek,
- wymienić czynniki wpływające na popyt i podaż,
- wymienić rodzaje rynków,
- podać pojęcie i funkcje pieniądza,
- podać pojęcie budżetu gospodarstwa domowego.

Na ocenę dopuszczającą uczeń powinien:

- z pomocą nauczyciela sformułować pojęcia: popyt, podaż, cena, rynek,
- wymienić rodzaje rynków,
- podać pojęcie pieniądza i przy pomocy nauczyciela określić jego funkcje,
- z pomocą nauczyciela podać pojęcie budżetu gospodarstwa domowego.

Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej

Na ocenę bardzo dobrą uczeń powinien:

- określić rodzaje przedsiębiorstw występujących na rynku,
- zinterpretować sposób przygotowania się do podjęcia działalności,
- omówić procedurę podejmowania działalności gospodarczej,
- zinterpretować źródła finansowania działalności,
- scharakteryzować metody badania rynku,
- omówić i stosować w badaniach rynku instrumenty marketingu,
- zinterpretować pojęcia przychodów i kosztów,
- omówić zasady współpracy z kontrahentami,
- określić dokumentację zakupu i sprzedaży,
- scharakteryzować obrót bezgotówkowy i gotówkowy,
- dokonać rozliczenia z tytułu VAT.

Na ocenę dobrą uczeń powinien:

- podać kolejne etapy związane z procedurą podejmowania działalności gospodarczej,
- scharakteryzować własne i obce źródła finansowania działalności,
- scharakteryzować instrumenty marketingu,
- podać pojęcia przychodów i kosztów,
- określić dokumentację zakupu i sprzedaży,
- scharakteryzować formy płatności,
- podać rodzaje przedsiębiorstw występujących na rynku,
- podać stawki VAT i sposób jego rozliczania.

Na ocenę dostateczną uczeń powinien:

- wymienić rodzaje przedsiębiorstw występujących na rynku, z pomocą nauczyciela omówić wybrane,
- wymienić kolejne etapy związane z procedurą podejmowania działalności gospodarczej,
- wymienić własne i obce źródła finansowania działalności,
- określić podstawowe formy finansowania,
- podać pojęcie marketingu,
- scharakteryzować instrumenty marketingu,
- podać pojęcia przychodów i kosztów,
- wymienić dokumentację zakupu i sprzedaży,
- wymienić formy płatności.

Na ocenę dopuszczającą uczeń powinien:

- z pomocą nauczyciela wymienić rodzaje przedsiębiorstw występujących na rynku,
- z pomocą nauczyciela wymienić etapy podejmowania działalności gospodarczej,
- wymienić własne i obce źródła finansowania działalności,

- podać pojęcie marketingu,
- wymienić instrumenty marketingu i z pomocą nauczyciela krótko je omówić,
- z pomocą nauczyciela podać pojęcia przychodów i kosztów,
- wymienić podstawową dokumentację zakupu i sprzedaży,
- z pomocą nauczyciela wymienić podstawowe formy płatności.

Institucje gospodarki rynkowej

Na ocenę bardzo dobrą uczeń powinien:

- wyliczyć odsetki od lokat bankowych,
- omówić formy inwestycji,
- obliczyć zysk z akcji i obligacji,
- omówić zakres ubezpieczeń społecznych,
- wymienić rodzaje papierów wartościowych,
- omówić politykę fiskalną i monetarną,
- scharakteryzować ubezpieczenia emerytalne.

Na ocenę dobrą uczeń powinien:

- wymienić i omówić formy inwestycji,
- obliczyć odsetki,
- scharakteryzować ubezpieczenia emerytalne,
- wymienić rodzaje papierów wartościowych,
- określić podstawowe zasady obrotu giełdowego,
- omówić politykę fiskalną i monetarną,
- sklasyfikować i omówić rodzaje podatków,
- przedstawić funkcje banku centralnego,
- podać różnice między pożyczką i kredytem.

Na ocenę dostateczną uczeń powinien:

- wymienić funkcje banku centralnego,
- wymienić formy inwestycji,
- wymienić rodzaje ubezpieczeń społecznych, z pomocą nauczyciela omówić ubezpieczenia emerytalne,
- podać rodzaje papierów wartościowych,
- podać pojęcie giełdy papierów wartościowych.

Na ocenę dopuszczającą uczeń powinien:

- z pomocą nauczyciela wymienić funkcje banku centralnego,
- z pomocą nauczyciela omówić ubezpieczenia emerytalne,
- wymienić podstawowe rodzaje papierów wartościowych,
- z pomocą nauczyciela sformułować pojęcie giełdy papierów wartościowych.

Państwo w gospodarce rynkowej

Na ocenę bardzo dobrą uczeń powinien:

- obliczyć wysokość podatku dochodowego,
- obliczyć wysokość składek na ZUS,
- określić zasady oceniania pracowników,
- scharakteryzować warunki rozwiązywania umów o pracę,
- obliczyć podatek dochodowy i składki na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne osób prowadzących działalność gospodarczą.

Na ocenę dobrą uczeń powinien:

- omówić pojęcia związane ze wzrostem i rozwojem gospodarczym,
- narysować i określić etapy cyklu koniunkturalnego,
- omówić pojęcie i skutki inflacji,
- scharakteryzować przyczyny i skutki bezrobocia,
- omówić bilans płatniczy i handlowy,
- omówić proces integracji Polski z Unią Europejską,
- określić sposób obliczania podatku dochodowego od osób fizycznych,
- obliczyć wysokość składek na ZUS,
- omówić zasady obliczania podatku dochodowego i składek na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne osób prowadzących działalność gospodarczą.

Na ocenę dostateczną uczeń powinien:

- wymienić instrumenty polityki fiskalnej i monetarnej,
- sklasyfikować podatki,
- podać pojęcie wzrostu gospodarczego,
- wymienić mierniki wzrostu,
- narysować przebieg cyklu koniunkturalnego,
- podać pojęcie inflacji,
- określić sposób obliczania podatku dochodowego od osób fizycznych,
- podać wysokość składek na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne,
- wymienić i krótko omówić rodzaje obciążeń podatkowych podmiotów gospodarujących,
- wymienić wysokość składek na ZUS dla osób prowadzących działalność gospodarczą.

Na ocenę dopuszczającą uczeń powinien:

- z pomocą nauczyciela określić pojęcia polityki fiskalnej i monetarnej,
- podać pojęcie podatku,
- z pomocą nauczyciela dokonać klasyfikacji podatków,
- wymienić etapy cyklu koniunkturalnego i przy znacznej pomocy nauczyciela przedstawić je na wykresie,
- z pomocą nauczyciela podać pojęcie inflacji,
- z pomocą nauczyciela podać wysokość składek na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne.

Obywatel w gospodarce rynkowej

Na ocenę bardzo dobrą uczeń powinien:

- posługiwać się Kodeksem Pracy - znać wymiar czasu pracy, długość urlopów itp.,
- zinterpretować pojęcia charakteryzujące rynek pracy,
- wyszukiwać i czytać ze zrozumieniem przepisy prawne dotyczące nawiązywania stosunku pracy,
- zaprezentować się w roli osoby poszukującej pracy,
- zinterpretować znaczenie etyki w relacjach między pracownikiem a pracodawcą,
- wykazać się znajomością metod aktywnego poszukiwania pracy,
- sporządzić i wypełniać dokumenty niezbędne w poszukiwaniu pracy,
- określić zasady i zakres ochrony praw konsumenta,

- podać instytucje zajmujące się ochroną praw konsumenta oraz ich zadania i kompetencje,
- bezrobocie jako zjawisko społeczne.

Na ocenę dobrą uczeń powinien:

- zinterpretować pojęcia charakteryzujące rynek pracy,
- omówić metody aktywnego poszukiwania pracy,
- przygotować dokumenty niezbędne w poszukiwaniu pracy,
- omówić zasady przeprowadzania rozmowy kwalifikacyjnej,
- posługiwać się ze zrozumieniem Kodeksem Pracy,
- wymienić instytucje zajmujące się ochroną praw konsumenta oraz ich podstawowe zadania,
- omówić zasady działania leasingu i franchisingu.

Na ocenę dostateczną uczeń powinien:

- podać pojęcia charakteryzujące rynek pracy,
- wymienić metody aktywnego poszukiwania pracy,
- wymienić dokumenty niezbędne w poszukiwaniu pracy,
- określić zasady przeprowadzania rozmowy kwalifikacyjnej,
- wyszukiwać potrzebne informacje z Kodeksu Pracy,
- wymienić instytucje zajmujące się ochroną praw konsumenta,
- podać pojęcie bezrobocia i jego najważniejsze skutki.

Na ocenę dopuszczającą uczeń powinien:

- podać pojęcie rynku pracy,
- z pomocą nauczyciela podać pojęcia popytu i podaży pracy,
- wymienić dokumenty niezbędne w poszukiwaniu pracy,
- z pomocą nauczyciela wyszukać potrzebne informacje z Kodeksu Pracy,
- podać przykład instytucji zajmującej się ochroną praw konsumenta,
- wymienić podstawowe prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy.

Integracja gospodarcza ze światem

Na ocenę bardzo dobrą uczeń powinien:

- przedstawić zakres i formy współpracy gospodarczej z zagranicą,
- omówić bilans płatniczy i handlowy,
- zinterpretować proces globalizacji gospodarki,
- przedstawi problemy ekonomiczne współczesnego świata.

Na ocenę dobrą uczeń powinien:

- ocenić korzyści i koszty związane z integracją Polski z UE,
- omówić możliwości współpracy gospodarczej z krajami UE,
- posługiwać się pojęciem i podać przykłady firm o charakterze globalnym.

Na ocenę dostateczną uczeń powinien:

- wymienić podstawowe korzyści i koszty związane z integracją Polski z UE,
- podać pojęcia bilansu płatniczego i handlowego,
- z pomocą nauczyciela wyjaśnić pojęcie globalizacji.

Na ocenę dopuszczającą uczeń powinien:

- określić, co to jest Unia Europejska,
- z pomocą nauczyciela wymienić korzyści współpracy Polski z UE,
- z pomocą nauczyciela wyjaśnić pojęcie globalizacji.

Aby otrzymać ocenę celującą (6) uczeń powinien:

- posiadać wiedzę wykraczającą poza zakres materiału,
- samodzielnie i z własnej inicjatywy korzystać z różnych źródeł informacji,
- brać udział w konkursach i olimpiadach, odnosić w nich sukcesy,
- umieć wykorzystać wiedzę z zakresu przedmiotu do nauki innych przedmiotów i sytuacji życiowych,
- sprawnie posługiwać się językiem przedmiotu.

8.3 Główne narzędzia kontroli

Do pomiaru osiągnięć ucznia w zakresie kompetencji przedsiębiorczości mogą być wykorzystywane:

- wypowiedzi ustne ucznia, które pozwolą sprawdzić zrozumienie podstawowych pojęć i terminów,
- prace pisemne przygotowane w domu i na lekcji (referaty, plakaty, plansze, tworzenie stron www),
- aktywność ucznia na lekcji,
- praca w grupie,
- sprawdziany różnego typu (teksty otwarte, zamknięte, jednokrotnego wielokrotnego wyboru, zadania z luką , krzyżówki),
- przygotowanie indywidualnego projektu,
- systematyczne prowadzenie zeszytu przedmiotowego i zeszytu ćwiczeń,
- zdobycie wyróżnienia na zajęciach pozalekcyjnych np. udział w konkursach, projektach, itp.,

8.4 Pomiar osiągnięć szkolnych ucznia

Po zakończeniu każdego nauczyciel przeprowadza badanie poziomu postępów i osiągnięć uczniów i porównać je z założonymi celami. Po realizacji większej części materiału należy dokonać podsumowania i sprawdzenia wiedzy i umiejętności uczniów.

Takie badanie da podstawę do oceny przyrostu wiedzy uczniów w wyniku realizacji programu nauczania.

W toku nauczania tego przedmiotu i kształtowania Kluczowej Kompetencji Przedsiębiorczość i Inicjatywność szczególny nacisk położony jest na samodzielność, logiczne wnioskowanie, działania ucznia i przejawianą przez niego aktywność. Zasadne zatem jest, aby podczas oceny brać pod uwagę nie tylko zdobyte wiadomości, ale także zachowania przedsiębiorcze ucznia.

Do pomiaru osiągnięć ucznia w zakresie kompetencji przedsiębiorczości mogą być wykorzystane:

- wypowiedzi ustne ucznia;
- prace pisemne przygotowane w domu i na lekcji;
- aktywność ucznia na lekcji;
- testy (otwarte, zamknięte, jednokrotnego i wielokrotnego wyboru i inne);
- kartkówki (materiał z 3 ostatnich lekcji);
- przygotowane indywidualnie i grupowo ćwiczenia;
- przygotowane indywidualne projekty;

- opracowanie i wygłoszenie referatu na temat z zakresu programu nauczania lub wykraczającego poza niego;
- przygotowanie prezentacji na zadany temat;
- zdobycie wyróżnienia w olimpiadzie przedsiębiorczości, konkursach;
- karty samooceny (karty służące do sprawdzenia przez uczniów technikum informatycznego efektów swojej pracy).

Przykład samooceny ucznia w zakresie nabytej kompetencji przedsiębiorczości

Karta samooceny kompetencji przedsiębiorczości ucznia

Lp.	8.4.1.1 Wyszczególnienie	Skala ocen (od 1 do 6)						
		1	2	3	4	5	6	7
1	Sposób mediacji							
2	Argumentowanie podjętych decyzji							
3	Selekcjonowanie informacji							
4	Formułowanie wniosków							
5	Dostrzeganie współzależności pomiędzy zleceniami							
6	Współdziałanie w zespole							
7	Udział w przygotowaniu materiałów do realizacji tematu							

Źródło: Szempruch J. 2009. str. 117

Ocenę semestralną i roczną wystawia się na podstawie ocen cząstkowych, będących ocenami wiedzy i umiejętności kluczowych kompetencji zgodnie z procedurą obowiązującą w Wewnątrzszkolnym Systemie Oceniania. Szczegółowe wymagania na poszczególne oceny powinny być zawarte w Przedmiotowym Systemie Oceniania. Z zasadami oceniania uczniowie powinni być zapoznani na pierwszej lekcji podstaw przedsiębiorczości. Ocena powinna wspierać rozwój intelektualny i emocjonalny ucznia, zachęcać do podejmowania nowych zadań i doskonalenia umiejętności.

9 Ewaluacja programu nauczania

Program „Podstawy przedsiębiorczości” zakłada ewaluację po zakończeniu jego realizacji. Podstawowym jej zadaniem jest badanie efektów programu, ocena jego skuteczności, trafności i użyteczności. Istotna jest tu weryfikacja założonych celów programu oraz sprawdzenie stopnia ich realizacji. Ewaluacja stanowić będzie cenne źródło informacji użytecznych przy planowaniu kolejnych przedsięwzięć tego typu.

Ewaluacja programu da odpowiedź na pytania, jakie efekty przyniósł program jego bezpośrednim beneficjentom, a więc uczniom kształcącym się w zawodzie technik informatyk i szkole, a także, jak szacować wartość programu dla projektu „Szkoła Kluczowych Kompetencji”.

Ewaluacja uczniów składa się z samooceny, oceny grupy i oceny nauczyciela.

Źródłem ocen są: obserwacja zachowań i postaw uczniów podczas wykonywania ćwiczeń i zadań (indywidualnych i zespołowych), wyniki prac, prezentacje, odpowiedzi podczas sprawdzianów ustnych i pisemnych, umiejętności poszukiwania wiadomości, umiejętności komunikowania się, postawa przedsiębiorcza, inicjatywność.

Ewaluacja zajęć może być przeprowadzona w następujących formach:

- ankieta,
- swobodna wypowiedź pisemna,
- dyskusja,
- rozmowa w kręgu.

Przykład ankiety ewaluacyjnej skierowanej do ucznia

KARTA EWALUACYJNA DLA UCZNIĄ

1. Oceń w skali od 1 do 5, w jakim stopniu byłeś/łaś zainteresowany zajęciami na lekcjach „Podstaw przedsiębiorczości” w ramach realizacji programu „Szkoła Kluczowych Kompetencji”.

Mało 1 2 3 4 5 Dużo

2. Oceń w skali od 1 do 5 trudność materiału omawianego na lekcjach.

Łatwy 1 2 3 4 5 Trudny

3. Oceń w skali od 1 do 5 przydatność w przyszłej karierze zawodowej wiadomości i umiejętności, które nabyłeś/łaś podczas zajęć „Podstaw przedsiębiorczości” w ramach realizacji programu „Szkoła Kluczowych Kompetencji”.

Wcale nieprzydatne 1 2 3 4 5 Bardzo przydatne

W pozostałych pytaniach wstaw X w odpowiednią kolumnę.

Pytanie	TAK	NIE	NIE WIEM
Czy zaprezentowany materiał teoretyczny był przydatny?			
Czy stosowane przez nauczyciela metody pracy pozwoliły Ci aktywnie uczestniczyć w zajęciach?			
Czy metody prowadzenia zajęć były dla Ciebie atrakcyjne?			
Czy mogłeś zapytać nauczyciela lub odnaleźć wiadomości w różnych źródłach, jeśli czegoś nie wiedziałeś lub nie rozumiałeś?			
Czy nauczyłeś się samodzielnie zdobywać wiedzę?			
Czy w oparciu o proponowane zestawy ćwiczeń mogłeś rozwijać umiejętności praktyczne?			
Czy przydzielone zadania problemowe powodowały, że musiałeś samodzielnie podejmować decyzje?			
Czy uważasz, że rozwinąłeś umiejętności logicznego rozumowania i twórczego myślenia?			
Czy materiał zrealizowany na zajęciach pomógł lub ułatwił Ci stawanie się osobą przedsiębiorczą?			

Źródło: Maria Krogulec - Sobowiec

Bibliografia

- [1] Biernacka M., Korba J., Smutek Z., *Podstawy przedsiębiorczości*, Wydawnictwo Pedagogiczne Operon, Gdynia 2008, nr dopuszczenia DKOS -5002 - 98/03.
- [2] Biernacka M., Korba J., Smutek Z., *Podstawy przedsiębiorczości. Zeszyt ćwiczeń.*, Wydawnictwo Pedagogiczne Operon, Gdynia 2008.
- [3] Biernacka M., *Scenariusze zajęć edukacyjnych*, Wydawnictwo Pedagogiczne Operon, Gdynia 2008.
- [4] Buczyńska T., *Mikroekonomia.*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa, Łódź 1999.
- [5] Buczyńska T., *Makroekonomia*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa, Łódź 2000.
- [6] Garbacik. K, Żmiejko M., *Czas na przedsiębiorczość*, WSzPWN, Warszawa 2008.
- [7] Gregorczyk S., Romanowska M., Sopińska A., Wachowiak P., *Przedsiębiorczość bez tajemnic*, WSiP, Warszawa 2002.
- [8] Jarocka E., *Finanse*, Delfin, Warszawa 2003.
- [9] Komosa A., *Funkcjonowanie przedsiębiorstwa w warunkach konkurencji rynkowej*, Ekonomik, Warszawa 2003.
- [10] Lewandowski J., *Elementy prawa*, WSiP, Warszawa 1997.
- [11] Majchrzycka-Guzowska A., *Finanse i prawo finansowe*, Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 1995.
- [12] Pietraszewski M., *Ekonomika i organizacja przedsiębiorstw*, EMPI, Poznań 1999.
- [13] Szempruch J., *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości.*, WSEI, Lublin 2009.
- [14] *Diagnoza regionalna implementacji Kompetencji Kluczowych w kontekście potrzeb i uwarunkowań lokalnych, regionalnych, oświaty oraz rynku pracy w województwie świętokrzyskim.*
- [15] *Diagnoza implementacji Kompetencji Kluczowych w kontekście potrzeb i uwarunkowań lokalnych i regionalnych oświaty i rynku pracy*, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2 im. Hetmana Stefana Czarnieckiego we Włoszczowie. Lublin 2009.

Autor
Katarzyna Grimm

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Informatycznych
im. Józefa Hauke Bosaka
w Kielcach**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Spis treści

Wprowadzenie i notatka o autorze	5
1. Cele nauczania.....	9
1.1. Cele nauczania wynikające z podstawy programowej.....	9
1.2. Cele nauczania wynikające kluczej kompetencji inicjatywność i przedsiębiorczość.....	9
1.3. Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty.....	10
1.4. Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego	11
2. Treści/materiały nauczania.....	13
2.1. Umiejętności interpersonalne	13
2.2. Rynek i gospodarka rynkowa	13
2.3. Decyzje ekonomiczne w gospodarstwie domowym punkty.....	13
2.4. Pracownik na rynku pracy	13
2.5. Przedsiębiorca i działalność gospodarcza,.....	13
2.6. Zarządzanie przedsiębiorstwem.....	14
2.7. Etyka w biznesie	14
2.8. Państwo i gospodarka. Problemy ekonomiczne państwa	14
2.9. Polska i świat we współczesnej gospodarce	14
3. Procedury osiągnięcia celów	15
3.1. Postulaty metodyczne	15
3.2. Proponowany podział godzin lekcyjnych	16
3.3. Metody preferowane w dydaktyce.....	16
3.4. Środki dydaktyczne.....	18
3.5. Spis wykorzystywanej literatury.....	18
3.6. Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej.....	19
4. Opis założonych osiągnięć ucznia.....	20
4.1. Główne narzędzia kontroli.....	26
5. Procedura ewaluacji programu nauczania.....	28
Bibliografia.....	30

Wprowadzenie i notatka o autorze

Podstawę prawną do stworzenia autorskiego programu nauczania stanowią następujące dokumenty:

- Rozporządzenie MEN z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczenia użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. Nr 89 z 08.06.2009r, poz.730).
- Rozporządzenie MEN i S w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego poszczególnych typach szkół (Dz. U. Nr 51 z 29.05.2002 r. ze zmianami z dnia 06.09.2003 r. i 13.01.2005 r).
- Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dnia 18.12.2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie 2006/962/WE.

Zgodnie z podstawą programową kształcenia ogólnego w szkołach ponadgimnazjalnych jednym z głównych zadań stawianych przed szkołą jest kształcenie u uczniów umiejętności praktycznego wykorzystywania zdobytej wiedzy oraz przygotowanie ich do dorosłego życia i podjęcia pracy zawodowej z uwzględnieniem zasad etycznych. Należy także ułatwić młodemu pokoleniu znalezienie własnego miejsca w społeczności lokalnej, poznanie specyfiki lokalnego rynku pracy oraz zapewnić pomoc w rozwijaniu u uczniów umiejętności samokształcenia i samodoskonalenia oraz indywidualnych zainteresowań prowadzeniem działalności gospodarczej.

Treści z zakresu przedsiębiorczości są ujęte jako zajęcia edukacyjne o nazwie „Podstawy przedsiębiorczości”, realizowane w ramach kształcenia ogólnego, na nauczanie których przeznaczono 2 godziny tygodniowo w całym cyklu kształcenia po jednej godzinie w klasie pierwszej i drugiej.

Każdy z nas codziennie podejmuje różnorodne decyzje, które mają w naszym życiu określony skutek ekonomiczny. Szeroko pojęte problemy gospodarcze dotyczą każdego z nas; jesteśmy coraz bardziej świadomymi swoich praw będąc konsumentami. Praktycznie codziennie zawieramy transakcje kupna czy sprzedaży, poszukujemy dodatkowych źródeł dochodu, planujemy budżet domowy lub firmy. Absolwenci zakładają i prowadzą własne przedsiębiorstwo, porównują różne oferty finansowania, inni szukają pracy, jeszcze inni inwestują na Giełdzie Papierów Wartościowych. Z uwagi na to, że społeczeństwo uświadomiło sobie potrzeby zmian, i chce odnaleźć swoje miejsce na wspólnotowym rynku pracy obowiązkiem szkoły jest wyposażenie uczniów w umiejętności, wiedzę i postawy niezbędne do poruszania się wśród opisanych zagadnień. Uregulowania prawne wynikające z przynależności do Unii Europejskiej, oczekiwania społeczne oraz konieczność podnoszenia skuteczności nauczania uzupełnione o zestaw 8 miu Kluczowych Kompetencji, które powinny charakteryzować Europejczyka charakteryzują główne przesłanki, które przyświecały idei modyfikacji obowiązującego programu nauczania podstaw przedsiębiorczości. Są to kompetencje ogólne nie odnoszą się do żadnej konkretnej branży, ale ich posiadanie sprawia, że absolwent szkoły ponadgimnazjalnej będzie w stanie skutecznie realizować postawione przed nim zadania. Wystarczy dodać do tej listy wymagań tylko te związane z zawodem, w którym kształci się uczeń klasy realizującej daną kompetencję oraz branżę, w której będzie funkcjonował na rynku pracy (w tym przypadku: branża informatyczna).Postępujący rozwój technologii

wymaga od młodych ludzi interdyscyplinarnego podejścia do nauki, wiedzy i umiejętności – treści nauczania muszą przenikać się i uzupełniać.

W projekcie Szkoła Kluczowych Kompetencji realizowanym w Zespole Szkół Informatycznych w Kielcach kompetencja **Inicjatywność i Przedsiębiorczość**, udział wezmą uczniowie klasy pierwszej o profilu „technik teleinformatyk”.

Z diagnozy implementacji Kompetencji Kluczowych w kontekście potrzeb i uwarunkowań lokalnych oraz regionalnych oświaty i rynku pracy przeprowadzonej w Zespole Szkół Informatycznych w Kielcach wynikają istotne wnioski uzasadniające potrzebę modyfikacji istniejących programów nauczania. Winni jesteśmy to uczniom, którzy po czterech latach nauki powinni stanowić siłę napędową firm bez względu na to, czy będą tam pracownikami czy właścicielami. Główne problemy sygnalizowane w tym opracowaniu:

- programy nauczania są przeładowane treściami,
- ocena procesu nauczania wykazała zbyt małe wykorzystanie metod aktywizujących oraz braki w wyposażeniu pracowni przedmiotowych w środki audiowizualne,
- pisemne egzaminy zewnętrzne obniżają motywację do rozwijania kompetencji komunikacyjnych,
- ocena uczniów zwykle dotyczy sytuacji typowych, powtarzalnych, wg „klucza” nie jest premiowana indywidualność, kreatywność, innowacyjność w sytuacjach rozwiązywania problemu (braki w umiejętnościach analizy nowych zjawisk, formułowania zadań na przyszłość),
- uczniowie uważają, że niektóre partie materiału są realizowane zbyt szybko ze względu na przeładowanie programów nauczania konsekwencją jest brak zrozumienia problemu i zniechęcanie się do dalszej nauki,
- występuje pewna niedojrzałość w myśleniu o swojej przyszłości uczniowie odwołują się w czasie stworzenia ścieżki zawodowej, co powoduje słabą motywację do planowania kariery edukacyjnej i zawodowej,
- uczniowie chętnie wykonują proste zadania trudności występują w sytuacjach, w których muszą wykazać się umiejętnością zarządzania, skutecznej prezentacji, negocjacji oraz współpracy w grupie,
- niewystarczająco identyfikowana jest ocena własnych mocnych i słabych stron a także oceny ryzyka i podejmowania go,
- duży odsetek uczniów nie ma dostępu do komputerów i Internetu w środowisku domowym ważne, żeby maksymalnie korzystać na lekcji z tych środków,
- aktualizacja podręczników następuje zbyt wolno, ale z kolei młodzież chętniej kupuje podręczniki starsze ze względu na ich cenę udział szkoły w projekcie SKK zniweluje ten problem,
- tylko ok.50% uczniów wchodzących na rynek pracy deklaruje, że potrafi napisać życiorys, podanie o pracę, list motywacyjny, a tylko 39.8 % ocenia, że czują się przygotowani do rozmowy z potencjalnymi pracodawcami (słabe umiejętności komunikacyjne).

Podsumowując – w uzasadnieniu proponowanego programu nauczania mocną stroną jest możliwość dostosowania programu nauczania do zmieniających się warunków rynku pracy oraz oczekiwań uczniów w stosunku do szkoły (jasno sprecyzowali problemy). Szkoła zna problemy finansowe uczniów, ale nie dysponuje funduszami na kompensowanie niskiego statusu ekonomicznego – udział szkoły w projekcie SKK zniweluje ten problem – uczniowie bezpłatnie otrzymają aktualne podręczniki dobrane pod kątem profilu kształcenia. Pomoce naukowe dla uczniów, zajęcia w nowocześnie

wyposażonych pracowniach, bezpłatne Wakacyjne Obozy Naukowe, zajęcia dodatkowe pozwolą na wyrównanie szans uczniów oraz zwiększą atrakcyjność nauczania. Ze względu na interdyscyplinarny charakter projektu należy:

- wzmocnić współpracę nauczycieli i uzupełniać treści nauczania (np. CV przedsiębiorczość i j. angielskiego EUROPASS CV, faktury VAT wypełnianie na przedsiębiorczości, tworzenie faktur przy użyciu odpowiedniego programu na technologii informacyjnej, kapitalizacja odsetek –ćwiczenia praktyczne matematyka),
- wykorzystywać już wykształcone umiejętności a nie ciągle je powtarzać,
- przeanalizować PSO pod kątem możliwości wielostronnej oceny z uwzględnieniem indywidualnych zdolności i możliwości uczniów, a co za tym idzie zmotywować ich do pracy,
- położyć większy nacisk na wykorzystanie metod aktywizujących w procesie nauczania.

Przy pracy nad programem korzystałam z programu nauczania podstaw przedsiębiorczości autorstwa Z.Makieły i T.Rachwała z wyd. Nowa Era oraz *Czas na przedsiębiorczość* autorstwa K.Garbacik, M.Żmiejkę z Wydawnictwa Szkolnego PWN.

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych *Podstawy przedsiębiorczości* zawiera sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis założonych osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą. Przy pisaniu programu wykorzystałam swoje dotychczasowe doświadczenie zawodowe. Posiadam wykształcenie dwukierunkowe – jestem magistrem pedagogiki, dodatkowo w 2002 r. w odpowiedzi na zmieniające się warunki na rynku pracy ukończyłam studia podyplomowe w zakresie przedsiębiorczości. Jestem nauczycielem z dziewiętnastoletnim stażem, posiadam tytuł nauczyciela mianowanego. Systematycznie podnoszę swoje kwalifikacje oraz doskonalam swój warsztat pracy. Uczestniczyłam w szkoleniach metodycznych w ramach programów: „Ekonomia w szkole”, „Moje finanse”, „Zawodowe Drogowskazy”. Brałam udział w warsztatach nt. poradnictwa grupowego, „E learning do samozatrudnienia”, „Jestem świadomym konsumentem”. Dodatkowo byłam aktywnie zaangażowana w realizację projektów unijnych „Socrates Comenius”, „Leonardo da Vinci”, „Młodzież”. Pracowałam również nad opracowaniem wniosku do Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (podniesienie atrakcyjności szkolnictwa zawodowego). Poza cyklicznymi konkursami realizowałam z młodzieżą projekt pt. „Portfolio Młodego Przedsiębiorcy”. Realizacja programu Szkoła Kluczowych Kompetencji będzie nowym i ciekawym doświadczeniem zarówno dla mnie, jak i dla uczniów naszej szkoły.

1. Cele nauczania

1.1. Cele nauczania wynikające z podstawy programowej

- Przygotowanie do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym.
- Kształcenie postaw rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.
- Kształtowanie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się.
- Kształtowanie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru.
- Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej.
- Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej.
- Poznanie podstawowych zasad podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w różnych formach, w tym zasad etycznych.
- Poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej. Rola państwa w tworzeniu norm prawnych przeciwdziałających korupcji.
- Poznanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

1.2. Cele nauczania wynikające kluczowej kompetencji inicjatywność i przedsiębiorczość

Uczeń potrafi:

- dokonać samooceny w kontekście słabych i silnych stron własnej osobowości,
- określić swoją wartość rynkową,
- zaplanować własną ścieżkę zawodową z uwzględnieniem potrzeb lokalnego rynku pracy oraz branży, w której się kształci,
- zidentyfikować elementy istotne dla funkcjonowania gospodarki w oparciu o istniejące prawodawstwo,
- dokonać analizy ryzyka podejmowania działalności gospodarczej oraz określić możliwości działania w wybranym sektorze gospodarki,
- wykazać się znajomością praw i obowiązków pracownika i pracodawcy,
- scharakteryzować społeczną rolę pracy indywidualnej i zespołowej,
- twórczo i świadomie rozwiązywać problemy związanych z funkcjonowaniem w określonym sektorze gospodarki,
- wyjaśnić znaczenie norm etycznych w funkcjonowaniu rynku oraz konsekwencji naruszenia etyki,
- podejmować decyzję oraz ocenić ryzyko w sytuacjach niekonwencjonalnych,
- dokonać moralnej i etycznej oceny zdarzeń gospodarczych,
- świadomie wykorzystać umiejętności poznania i eksponowania własnych predyspozycji do pracy zawodowej (mocnych stron),
- kreować pracę indywidualną i grupową z uwzględnieniem potrzeb lokalnego, krajowego i międzynarodowego rynku pracy,

- wnioskować, analizować i diagnozować w oparciu o różne źródła wiedzy ekonomicznej,
- wyjaśnić znaczenie pracy grupowej i odpowiedzialnego pełnienia ról w zespole,
- skutecznie komunikować się, negocjować i współpracować z poszanowaniem norm moralnych i prawnych,
- planować, podejmować, prowadzić, zarządzać, kontrolować i analizować działalność gospodarczą,
- racjonalnie gospodarować zasobami finansowymi,
- konsekwentnie realizować cele osobiste i zawodowe,
- określić postawę uczciwego podatnika,
- scharakteryzować odpowiedzialnego, asertywnego i inicjatywnego uczestnika życia gospodarczego,
- respektować poszanowanie prawa, rzetelnej pracy, zasad współżycia społecznego,
- opisać kreatywnego przedsiębiorcę lub pracownika,
- zaprezentować etyczną i patriotyczną postawę,
- zorientować się na ciągły samorozwój, aktywność i niezależność w podejmowaniu decyzji.

1.3. Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

Uczeń potrafi:

- doskonalić i rozwijać kompetencje komunikacyjne,
- analizować nowe zjawiska i na ich podstawie formułować zadania na przyszłość,
- wykształcić i doskonalić umiejętności zarządzania,
- skutecznie zaprezentować się potencjalnemu pracodawcy,
- prowadzić negocjacje,
- współpracować w grupie,
- ocenić ryzyko i znaleźć alternatywne rozwiązania dla sformułowanego przez siebie problemu,
- świadomie doskonalić już wykształcone umiejętności i wiedzę ze względu na potrzebę samorealizacji i rozwoju,
- zaplanować swoją przyszłość edukacyjną i zawodową podczas nauki w szkole ponadgimnazjalnej uwzględniając potrzeby lokalnego rynku pracy,
- ocenić oferty pracy pod kątem swojej wartości rynkowej,
- aktywnie poszukiwać pracy,
- scharakteryzować lokalny rynek pracy,
- rozwiązać problem w sposób indywidualny, kreatywny i innowacyjny,
- zidentyfikować i ocenić własne mocne i słabe strony,
- wskazać na wybranych przykładach powiązania zagadnień teoretycznych z taczającą rzeczywistością,
- skorzystać w trakcie procesu zdobywania wiedzy i umiejętności z różnorodnych źródeł informacji oraz doświadczeń osób z lokalnego środowiska,
- skorzystać w trakcie procesu zdobywania wiedzy i umiejętności z różnorodnych źródeł informacji oraz doświadczeń osób z lokalnego środowiska.

1.4. Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

Uczeń potrafi:

- aktywnie i świadomie uczestniczyć w życiu gospodarczym i społecznym kraju oraz państw Unii Europejskiej,
- rozróżnić podstawowe rodzaje działalności gospodarczej oraz formy prawne jednostek organizacyjnych prowadzących działalność gospodarczą z uwzględnieniem danych statystycznych dotyczących regionu oraz branży informatycznej,
- wymienić podstawowe zasady oraz regulacje prawne i administracyjne prowadzenia działalności gospodarczej,
- sporządzić dokumentację związaną z działalnością firmy,
- przedstawić mechanizmy sterowania produkcją i obrotem,
- pracować w zespole, skutecznie komunikować się i negocjować,
- wyjaśnić wpływ środowiska pracy na postawy i zachowania człowieka,
- wykazać się inicjatywą w sytuacjach nowych lub nietypowych,
- określić poziom ryzyka nowego przedsięwzięcia poprzez analizę wg określonych samodzielnie kryteriów,
- przełamywać stereotypy w rozumowaniu i działaniu (przejawy kreatywności i inicjatywności),
- określić własny plan rozwoju zawodowego wyznaczając cele i ramy czasowe,
- wybrać najlepszy sposób rozwiązania uprzednio zdefiniowanego problemu,
- sprawnie posługiwać się wybranymi przepisami prawa ze szczególnym uwzględnieniem zasad etycznych obowiązujących w życiu społecznym i branży informatycznej takich jak: prawo autorskie, licencje, ochrona znaku firmowego, uczciwa konkurencja, kradzież dorobku intelektualnego, ochrona danych oraz tajemnica służbowa,
- określić prawa i obowiązki pracodawcy i pracownika na podstawie Kodeksu Pracy,
- zdiagnozować lokalny rynek pracy i wskazać czynniki wpływające na atrakcyjność branży informatycznej oraz określić czynniki ryzyka działalności w tym sektorze,
- założyć i prowadzić własną firmę uwzględniając lokalny rynek dóbr i usług informatycznych,
- dokonać wyboru najlepszej oferty finansowej banku (lokaty, kredyty, pożyczki, inwestycje, usługi bankowości elektronicznej),
- racjonalnie gospodarować budżetem gospodarstwa domowego,
- porównać oferty instytucji wspomagających finansowanie działalności gospodarczej oraz dokonać wyboru najkorzystniejszej (w tym pozyskiwanie funduszy unijnych),
- zaplanować własny rozwój i ścieżkę kariery zawodowej biorąc pod uwagę analizę swojej wartości rynkowej pod kątem wiedzy, umiejętności i doświadczenia,
- zastosować w praktyce aktywne metody poszukiwania swojego miejsca na rynku pracy krajowym i Unii Europejskiej (europejskie CV, Europass suplement dyplomu technika w j. angielskim, uprawnienia Microsoft, ECDL Europejskie Komputerowe Prawo Jazdy),
- rozróżnić przepisy dotyczące sprzedaży konsumenckiej w Polsce i Unii Europejskiej z uwzględnieniem zakupów przez Internet,
- określić mechanizmy funkcjonowania gospodarki rynkowej oraz rolę państwa i rwa w gospodarce rynkowej,

- wymienić zasady funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej,
- ocenić polską gospodarkę na tle gospodarki światowej.

Wśród celów wychowawczych szczególnie ważne jest wspieranie motywacji uczniów do przyjmowania odpowiedzialności za własne życie i rozwój osobowy. Nauczanie podstaw przedsiębiorczości powinno przyczynić się do:

- rozwoju osobowego i społecznego,
- przyjmowania pozytywnych postaw wobec ludzi, szczególnie niepełnosprawnych i ich aktywności zawodowej,
- kształtowania odpowiedzialności za siebie i innych, umiejętnego godzenia własnego dobra z dobrem innych,
- odnalezienia własnego miejsca w świecie,
- realizacji celów życiowych,
- umiejętności praktycznego wykorzystywania zdobytej wiedzy oraz przygotowanie uczniów do dorosłego życia i podjęcia pracy zawodowej w branży informatycznej z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań,
- wdrożenia młodych ludzi do aktywnego uczestnictwa w życiu gospodarczym dając teoretyczne podstawy dla zrozumienia zjawisk ekonomicznych i kojarzenie faktów,
- przygotowania do życia w rodzinie, społeczności lokalnej, państwie,
- rozpoznawania wartości moralnych i umiejętności ich hierarchizacji,
- kształtowania postaw dialogu, umiejętności słuchania innych,
- poznania swoich mocnych i słabych stron oraz wzmocnienia samoakceptacji.

2. Treści/materiały nauczania

2.1. Umiejętności interpersonalne

- Potrzeby. Piramida potrzeb Maslowa.
- Osobowość.
- Komunikacja interpersonalna.
- Postawy aktywne człowieka.
- Ocena własnej wartości rynkowej

2.2. Rynek i gospodarka rynkowa

- Podmioty gospodarki rynkowej.
- Równowaga rynkowa. Prawo popytu i podaży.
- Pieniądz. Rola NBP

2.3. Decyzje ekonomiczne w gospodarstwie domowym punkty

- Gospodarstwo domowe. Budżet gospodarstwa domowego.
- Usługi bankowe.
- Inwestycje. Rodzaje inwestycji.
- Giełda Papierów Wartościowych.
- Opodatkowanie dochodów.
- Konsument na rynku. Ochrona konsumenta.
- Uprawnienia konsumenta. Konsument w Unii Europejskiej.
- Ubezpieczenia.
- System emerytalny.

2.4. Pracownik na rynku pracy

- Rozmowa kwalifikacyjna.
- Formy zatrudnienia na rynku pracy.
- Wynagrodzenie – rodzaje. Składniki wynagrodzenia.
- Kodeks Pracy.
- Bezpieczeństwo i higiena pracy. Specyfika pracy osób niepełnosprawnych

2.5. Przedsiębiorca i działalność gospodarcza,

- Prawne podstawy działalności gospodarczej.
- Finansowanie działalności gospodarczej. Pozyskiwanie funduszy unijnych.
- Analiza (sondaż) rynku. Segmentacja rynku.

- Planowanie działalności gospodarczej.
- Biznesplan i analiza SWOT firmy informatycznej.
- Procedura zakładania własnej firmy.
- Majątek w firmie.
- Opłacalność działalności gospodarczej. Próg rentowności.
- Formy rozliczeń finansowych firmy. Dokumentacja finansowa.
- Marketing w firmie. Marketing mix..
- Formy organizacyjno prawne działalności gospodarczej

2.6. Zarządzanie przedsiębiorstwem

- Kierowanie firmą. Style kierowania.
- Negocjacje. Rozwiązywanie konfliktów.
- Praca zespołowa.

2.7. Etyka w biznesie

- Etyczny pracownik.
- Etyczne przedsiębiorstwo uczciwość wobec klientów i współpracowników.
- Etyczne państwo.
- Korupcja.

2.8. Państwo i gospodarka. Problemy ekonomiczne państwa

- Rola państwa w gospodarce.
- Budżet państwa.
- Inflacja.
- Rynek pracy.
- Bezrobocie.

2.9. Polska i świat we współczesnej gospodarce

- Integracja Polski z Unią Europejską.
- Wymiana międzynarodowa.
- Globalizacja – korzyści i zagrożenia.

3. Procedury osiągnięcia celów

3.1. Postulaty metodyczne

Nauczanie przedmiotu podstawy przedsiębiorczości wiąże się z pobudzeniem aktywności poznawczej u uczniów i skłonieniem ich do przedsięwzięć i planowanych działań. Ważnym elementem zajęć edukacyjnych powinny być:

- spotkania z przedstawicielami środowiska lokalnego: przedsiębiorcami, pracownikami urzędu pracy, bankowcami, przedstawicielami biur maklerskich, osobami zatrudnionymi w zakładach pracy znajdujących się w najbliższej okolicy, absolwentami szkoły, którzy wykazali się postawą przedsiębiorczą i inicjatywą i zaistnieli na rynku pracy;
- uczestniczenie we wszystkich formach aktywności, pozwalających na zaangażowanie w pewne aspekty życia gospodarczego, takie jak: szkolenia, seminaria, warsztaty, Wakacyjne Obozy Naukowe i koła naukowe (realizowane i finansowane w ramach projektu SKK), sympozja, targi pracy, dni otwarte (NBP, Politechnika Świętokrzyska, Uniwersytet Jana Kochanowskiego,) konkursy organizowane przez lokalne i ogólnopolskie instytucje (np. konkurs NBP na pracę pisemną, konkurs Gazety Wyborczej „Z klasy do kasy”, Olimpiada Przedsiębiorczości itp.), ogólnopolskie akcje wspomagające kształtowanie umiejętności praktycznego i planowego działania, (np. Dzień Przedsiębiorczości);
- inicjowanie działań na rzecz szkoły i społeczności lokalnej: organizowanie wewnątrzszkolnych konkursów, warsztatów, prowadzenie firmy uczniowskiej, np. w formie przedsiębiorstwa symulacyjnego (w ramach realizacji projektu SKK);
- korzystanie z różnych źródeł wiedzy, takich jak: portale wiedzy ekonomicznej (np. www.nbportal.pl, www.ceo.org.pl, www.newtrader.pl, www.money.pl, www.junior.org.pl), kursy e learningowe (np. dostępne na stronie www.nbportal.pl), codzienna prasa („Rzeczpospolita”, „Gazeta Prawna” itp.), programy telewizyjne, (np. „Firma”, „Puls Biznesu” itp.), filmy edukacyjne, prezentacje multimedialne (możliwość wykorzystania nowoczesnych środków audiowizualnych dzięki nowoczesnie wyposażonej pracowni przedmiotowej) lub gry dydaktyczne (np. dostępne na stronie www.nbportal.pl).

Osiągnięcie zakładanych celów edukacyjnych powinno odbywać się według następujących etapów:

1. Wprowadzenie do tematyki zajęć:
 - a) określenie celu lekcji,
 - b) nawiązanie do sytuacji z życia codziennego (lektura krótkiego artykułu prasowego, przedstawienie fragmentu filmu lub audycji radiowej, opisanie sylwetki znanej postaci, zadanie pytań związanych z tematyką zajęć zawartych w podręczniku ucznia itp.).
2. Stosowanie odpowiednich metod pracy ze szczególnym uwzględnieniem metod aktywizujących.

3. Podsumowanie zajęć:

- a) dyskusja,
- b) wyjaśnienie wątpliwości uczniów,
- c) zwrócenie uwagi na najważniejsze pojęcia i zagadnienia,
- d) sporządzenie notatki w zeszycie przedmiotowym,
- e) praca domowa.

Taki sposób prowadzenia zajęć pozwoli uczniom na zdobycie wiedzy merytorycznej, a jednocześnie wskaże, że nie jest ona tworem abstrakcyjnym, lecz ściśle wiąże się z sytuacjami spotykanymi w życiu codziennym.

Podczas pracy nad omawianymi zagadnieniami uczniowie kształtują i zdobywają nowe umiejętności oraz przygotowują się do podejmowania i inicjowania działań o charakterze przedsiębiorczym.

3.2. Proponowany podział godzin lekcyjnych

	Nazwa działu programowego	Orientacyjna liczba godzin
1.	Umiejętności interpersonalne.	5
2.	Rynek i gospodarka rynkowa	6
3.	Decyzje ekonomiczne w gospodarstwie domowym	10
4.	Pracownik na rynku pracy	7
5.	Przedsiębiorca i działalność gospodarcza	16
6.	Zarządzanie przedsiębiorstwem	3
7.	Etyka w biznesie	5
8.	Państwo i gospodarka. Problemy ekonomiczne państwa.	6
9.	Polska i świat we współczesnej gospodarce	3
Razem		61

3.3. Metody preferowane w dydaktyce

Założeniem pracy dydaktycznej jest nie tyle realizacja programu, tylko osiągnięcie założonych celów. Należy skupić się na efektach przeprowadzanych działań i zastosować w trakcie pracy zindywidualizowane metody pracy dostosowanego możliwości i potrzeb uczniów. Powinny być tak dobrane, aby rozwijały aktywność, kreatywność i wdrażały do samokształcenia.

Opisy wybranych metod pracy z uczniem:

Dyskusja

Kontrolowana dyskusja powinna składać się z 5 etapów:

1. Przedstawienie zasad, które będą obowiązywały podczas dyskusji: kultura wypowiedzi, nieprzerywanie rozmówcom itp., oraz kryteriów oceny uczestników dyskusji.
2. Przedstawienie tematu przewodniego oraz celów dyskusji; zmotywowanie uczniów do wyrażania swoich konstruktywnych opinii
3. Właściwa dyskusja – nauczyciel jest jej moderatorem, pilnuje przestrzegania ustalonych wcześniej reguł, ale również wyraża swoją opinię na dany temat.

4. Zakończenie dyskusji – nauczyciel prezentuje najbardziej trafne wnioski w formie krótkiego podsumowania.
5. Analiza przebiegu dyskusji oraz ocenienie jej uczestników według przekazanych wcześniej kryteriów oceny. Dyskusja jako metoda aktywizująca ma na celu nie tylko urozmaicenie zajęć, ale przede wszystkim zmobilizowanie uczniów do myślenia na zadany temat oraz nauczenie ich przekazywania w sposób zrozumiały swoich poglądów, czyli komunikowania się w grupie.

Studium przypadku

Metoda, dzięki której uczniowie zapoznają się z realną sytuacją związaną z tematem danej lekcji. Polega na analizie materiału tekstowego lub filmowego. Przypadek powinien być ogólnym przedstawieniem jakiegoś problemu i mieć kilka wariantów rozwiązań. Pod opisem sytuacji muszą pojawić się problemowe pytania, które będą kierunkowskazami dla uczniów przy rozwiązywaniu problemu.

Studium przypadku jako metoda rozwija w uczniach umiejętność logicznego myślenia, gromadzenia i syntetyzowania informacji, weryfikuje wiedzę, pozwala postawić się w sytuacji bohatera opisywanego przypadku, a dzięki temu skonfrontować swoje wyobrażenia na określony temat.

Wystąpienia i prezentacje

Metody polegające na prezentowaniu przygotowanego wcześniej zagadnienia szerokiej publiczności. Mają na celu zaktywizowanie ucznia oraz kształtowanie w nim umiejętności prezentowania swojej wiedzy, zdania i opinii na forum publicznym.

Analiza SWOT

Analiza SWOT to metoda, która składa się z czterech części: słabe i mocne strony oraz szanse i zagrożenia. Jest bardzo pomocna przy podejmowaniu różnego rodzaju decyzji oraz w przygotowywaniu się do prezentacji zjawisk, problemów, celów. Uczniowie mogą pracować tą metodą w dwojaki sposób:

- klasa dzielona jest na cztery grupy i każda grupa zajmuje się inną częścią analizy, a następnie przedstawia wyniki pracy na forum klasy;
- klasa dzielona jest na kilka grup i każda grupa przeprowadza całą analizę tego samego problemu; w czasie przedstawiania efektów pracy przez poszczególne grupy na tablicy zapisywana jest jedna wspólna analiza.

Gra symulacyjna

Różnego rodzaju gry symulacyjne pomagają zdobyć uczniom doświadczenie w zakresie wybranego tematu. Zazwyczaj są uproszczoną wersją realnych sytuacji związanych z rynkiem dóbr i usług, rynkiem kapitałowym czy funkcjonowaniem przedsiębiorstwa. Odmianą gry symulacyjnej mogą być decyzyjne gry komputerowe dostępne w Internecie .

Portfolio

Jest to metoda indywidualnej pracy ucznia, polegająca na gromadzeniu różnego rodzaju materiałów dotyczących wybranego tematu – wycinków prasowych, artykułów z prasy fachowej, informacji z Internetu , własnych opracowań. Dzięki niej uczeń uczy się odpowiedzialności oraz systematycznej pracy. Zgromadzony materiał uczeń estetycznie i systemowo porządkuje w teczce, segregatorze czy skoroszycie.

Metoda projektów

Metoda zakładająca długookresową pracę uczniów nad zadaniem. Uczniowie, pracując grupowo lub indywidualnie, przygotowują projekty, referaty, prezentacje multimedialne, wystawy fotograficzne lub portfolio.

W czasie prac konsultują się z nauczycielem, który ma za zadanie kontrolować poprawność merytoryczną i tok prac nad tematem. Projekt kończy się prezentacją na forum

klasowym, międzyklasowym, szkolnym. Metoda ta pozwala kształtować u ucznia takie umiejętności, jak: praca w grupie, organizacja pracy, zbieranie i przetwarzanie informacji, planowanie działań, prezentacja efektów swojej pracy, kreatywność w poszukiwaniu nowych rozwiązań.

Metaplan (plakat)

Jest to nowoczesna forma dyskusji, do przeprowadzenia której potrzebne są: tablica do zamocowania papieru, arkusze białego papieru i kolorowe karteczki o różnych kształtach. Na wstępie prowadzący prezentuje na białym papierze problem, następnie uczniowie na kartkach o określonym kolorze i kształcie proponują rozwiązania. W dalszej części zajęć odpowiedzi zostają posegregowane w różne grupy tematyczne, po czym tworzy się tematy cząstkowe (na kartkach innego koloru i kształtu). Takie plakaty stanowią podstawę do dyskusji, do której uczniowie powinni być odpowiednio przygotowani.

3.4. Środki dydaktyczne

Materiały programowe (podręcznik i zeszyt ćwiczeń) wraz ze stanowiskiem komputerowym (z dostępem do internetu) dla nauczyciela, drukarką, rzutnikiem multimedialnym, telewizorem, odtwarzaczem DVD oraz rzutnikiem folii (grafoskop) stanowią podstawowe środki dydaktyczne związane z realizacją programu kształtowania kompetencji kluczowych w zakresie inicjatywności i przedsiębiorczości. Pakiet uczniowski powinien być powiększony o artykuły piśmiennicze (długopis, zakreślacz fluorescencyjny, ołówek, linijka, gumka, notes, zeszyt w kratkę 96 kartek w twardej oprawie, format A5, teczkę do przechowywania pomocy) oraz dodatkowo pamięć zewnętrzną umożliwiającą przechowywanie prac długoterminowych – uczniowie preferują elektroniczne nośniki – szczególnie przy przygotowywaniu prezentacji pendrive umożliwi wielokrotne używanie oraz korektę na bieżąco, przy użyciu komputera. Powiększenie wyposażenia dla ucznia o tak nietypowe pomoce z pewnością podniesie atrakcyjność zajęć i wyróżni klasę realizującą kompetencję przedsiębiorczość i innowacyjność uwzględniając dodatkowo specyfikę klasy o profilu teleinformatycznym.

Nauczyciel powinien być wyposażony oprócz wiodącego podręcznika w pozycję uzupełniającą: „Czas na przedsiębiorczość” szkoły ponadpodstawowe, zakres podstawowy (plus płyty DVD i CD) Wydawnictwo Szkolne PWN oraz filmy edukacyjne z najnowszej oferty wydawnictwa. Uzupełnieniem wyposażenia powinny być foliogramy (lub folie do sporządzenia folii edukacyjnych samodzielnie), roczniki statystyczne, słowniki pojęć ekonomicznych, zestaw aktualnych publikacji takich jak „Kodeks pracy”, słownik ekonomiczny, słowniki psychologiczne, roczniki statystyczne, tablice poglądowe – wyeksponowane na ścianach nadają charakteru pracowni i są wykorzystywane na zajęciach jako pomoc dydaktyczna oraz komputerowe programy edukacyjne – np.: „Symulacyjne przedsiębiorstwo”.

Pracę nauczyciela ułatwią pakiety materiałów dydaktycznych oferowanych przez wydawnictwo zawierające program nauczania, testy dla uczniów, propozycje scenariuszy zajęć, poradniki metodyczne.

Flipcharty, pisaki, masa mocująca, magnesy na tablicę stanowią dopełnienie wyposażenia nowoczesnej pracowni do nauczania podstaw przedsiębiorczości.

3.5. Spis wykorzystywanej literatury

1. Garbarcik K., Żmiejko M., *Czas na przedsiębiorczość podręcznik*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2008.

2. Garbarcik K., Żmiejko M., *Czas na przedsiębiorczość – ćwiczenia*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2008.
3. Garbarcik K., Żmiejko M., *Czas na przedsiębiorczość. Niezbędnik nauczyciela*. Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2008 (plus płyty DVD i CD).

Literatura uzupełniająca:

1. Aronson E., *Człowiek istota społeczna*, Warszawa 2001.
2. *Ekonomia po polsku*, CeDeWu.pl Wydawnictwa Fachowe
3. *Ekonomia stosowana podręcznik i zeszyt ćwiczeń*, Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości Warszawa 2005
4. Jamrożek B., Sobczak J., *Komunikacja interpersonalna*. eMPI², Poznań 2000
5. Komosa, *Szkolny słownik ekonomiczny*, Warszawa 2002
6. Majewski B., Tomaszewski A., *ABC przedsiębiorczości*. WSiP, Warszawa 2009
7. Merta T., Pacewicz A., *Z ekonomią na ty*, Centrum Edukacji Obywatelskiej CEO Civitas, Warszawa 2004
8. Materiały dydaktyczne z cyklu szkoleń „Ekonomia w szkole”, „Moje finanse”, „Moja przedsiębiorczość” –zanim uczeń przystąpi do egzaminu zawodowego.

3.6. Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

Poza wymienionymi środkami audiowizualnym i multimedialnymi niezbędne jest zaopatrzenie pracowni w dodatkowe stanowisko komputerowe z dostępem do Internetu – mogliby korzystać z niego uczniowie przy prezentacji przygotowanych materiałów z racji specyfiki szkoły i zawodu młodzież naszej szkoły korzysta głównie z elektronicznych nośników (pamięć zewnętrzna, płyty DVD, aparaty cyfrowe lub kamery).

Idealnym rozwiązaniem byłoby wyposażenie pracowni w tablicę interaktywną – zajęcia z wykorzystaniem takiego środka dydaktycznego wpisują się w innowacyjne podejście do nauczania przedmiotu, którego atutem jest konieczność nieustannej aktualizacji treści i metod pracy. Uzupełnieniem powinien być ekran do prezentacji, tablice korkowe oraz meble umożliwiające stworzenie warunków do pracy w grupach (dające się przesuwać stoliki) oraz regały na książki i publikacje.

Pracownię należy również „doposażyć” w aparat cyfrowy i kamerę wraz z płytami do zapisu zdjęć konieczność dokumentowania osiągnięć uczniów, utrwalania wycieczek, spotkań itp.działań odbywających się w ramach realizacji projektu SKK.

4. Opis założonych osiągnięć ucznia

Przedmiotem zarówno bieżącej, jak i końcowej oceny powinien być nie tylko stan wiedzy uczniów, lecz również ich postępy w nabywaniu umiejętności, samodzielność, logiczne wnioskowanie, działania ucznia i przejawianą przez niego aktywność. Od znajomości definicji (co to jest rynek, przedsiębiorstwo, giełda itp.) ważniejsza jest umiejętność stosowania pojęć w analizie i ocenie sytuacji (np. sytuacji gospodarczej regionu oraz branży związanej z kierunkiem kształcenia lub kraju). Dlatego istotne jest, aby podczas oceny brać pod uwagę nie tylko wiadomości zdobyte przez młodzież, ale przede wszystkim przedsiębiorcze zachowania. Uwzględnienie tych przesłanek spowoduje, że ocena stanie się nie tylko instrumentem diagnozy i kontroli osiągnięć, ale zmotywuje uczniów, zachęcając ich do podejmowania przedsiębiorczych działań oraz rozwoju intelektualnego. Da to także nauczycielom informację o efektywności stosowanych metod i organizacji pracy dydaktyczno wychowawczej. Nauczyciele powinni stosować sprawdziany pisemne obejmujące wycinki treści programowych. Sprawdziany pisemne powinny charakteryzować się jednoznacznością kryteriów oceniania. Ustalenie precyzyjnych, znanych uczniom kryteriów zapobiega konfliktom i rozczarowaniom, wzmacnia też autorytet nauczyciela (przejrzysty Przedmiotowy System Oceniania).

Należy stosować także kontrolę ustną, szczególnie w stosunku do uczniów, którzy uzyskali bardzo słabe wyniki podczas kontroli pisemnej. Stosując kontrolę ustną, nauczyciel dokonuje weryfikacji wyników sprawdzianu pisemnego.

Kontrola ustna powinna być stosowana w przypadku, gdy uczeń ma stwierdzoną dysleksję lub dysgrafię. Nauczyciel uzyskuje wtedy obiektywną ocenę stanu wiedzy ucznia.

Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Dział/Temat	Wymagania podstawowe (P) Uczeń potrafi:	Wymagania ponadpodstawowe (PP) Uczeń potrafi:
Dział I. Umiejętności interpersonalne		
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zdefiniować pojęcie potrzeby, ▪ wskazać potrzeby niższego i wyższego rzędu, ▪ klasyfikować potrzeby zgodnie z hierarchią Masłowa, ▪ wymienić własne potrzeby ▪ zdefiniować pojęcie osobowości, ▪ zdefiniować pojęcia: mocne i słabe strony, analiza SWOT, ▪ dokonać autoprezentacji ▪ zdefiniować rodzaje autoprezentacji, ▪ dokonać autoprezentacji na forum klasy, ▪ świadomie ocenić własne możliwości 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ objaśnić zjawisko zmienności potrzeb, ▪ określić sposoby zaspokojenia potrzeb, ▪ rozróżnić typy osobowości zgodnie z ich klasyfikacją, ▪ określić cechy charakterystyczne dla danego typu osobowości, ▪ scharakteryzować własny typ osobowości, ▪ wyznaczyć cel własnych działań, ▪ określić swoje mocne i słabe strony za pomocą analizy SWOT, ▪ określić metody stosowane w autoprezentacji, dokonać autoprezentacji ▪ komunikować się z szacunkiem z kolegami i koleżankami niezależnie od typu ich osobowości, ▪ pracować nad rozwojem własnej osobowości, ▪ określić motywy własnego działania

		<ul style="list-style-type: none">▪ określić swoje preferencje zawodowe analizując siebie jako szefa firmy i pracownika w firmie oraz jako przedsiębiorcy prowadzącego działalność gospodarczą (z naciskiem na działalność usługową w sektorze informatycznym)▪ wyjaśnić konieczność dokonywania autoprezentacji w określonych sytuacjach,▪ świadomie ocenić własne możliwości i zaprezentować je na forum klasy
Dział II. Rynek i gospodarka rynkowa		
	<ul style="list-style-type: none">▪ zdefiniować pojęcia: popyt, podaż, cena i równowaga rynkowa,▪ scharakteryzować proces ustalania ceny rynkowej,▪ wymienić czynniki wpływające na popyt i podaż,▪ opisać rolę banku centralnego w gospodarce,▪ wymienić elementy systemu bankowego,▪ opisać funkcje banku centralnego.▪ zdefiniować pojęcia: pieniądź, pieniądź gotówkowy, pieniądź elektroniczny, pieniądź bezgotówkowy,▪ podać różnicę pomiędzy kartą płatniczą a kredytową,▪ opisać funkcje pieniądza,▪ wymienić cechy pieniądza,	<ul style="list-style-type: none">▪ wskazać różnicę między popytem a wielkością popytu, podażą a wielkością podaży,▪ narysować i interpretować wykresy: popytu, podaży, oraz ustalić punkt równowagi rynkowej,▪ opisać powiązania między swoimi działaniami a funkcjonowaniem rynku,▪ wyjaśnić powód powstania banków,▪ określić swój pogląd na temat zachowań ekonomicznych, z którymi spotyka się na rynku.▪ opisać rolę banku▪ opowiedzieć historię pieniądza,▪ scharakteryzować obecnie używane formy pieniądza,▪ przedstawić i uzasadnić swój pogląd na znaczenie pieniądza w życiu człowieka
Dział III. Decyzje ekonomiczne w gospodarstwie domowym		
	<ul style="list-style-type: none">▪ zdefiniować pojęcia: gospodarstwo domowe, budżet gospodarstwa domowego, nadwyżka budżetowa, deficyt budżetowy, dochody gospodarstwa domowego, wydatki gospodarstwa domowego,▪ wymienić źródła dochodów gospodarstw domowych,▪ sklasyfikować rodzaje wydatków gospodarstw domowych,▪ zaplanować budżet własnego gospodarstwa domowego z uwzględnieniem potrzeb wszystkich członków rodziny,▪ zdefiniować pojęcia: kredyt, pożyczka, zdolność kredytowa, żyrant,▪ określić różnicę między kredytem i pożyczką,▪ zidentyfikować usługi świadczone przez banki komercyjne,▪ rozpoznać prawidłowy numer rachunku bankowego,▪ wyjaśnić różnicę między kontem osobistym a lokatą bankową,▪ podjąć decyzję związaną z wyborem najkorzystniejszej dla siebie oferty bankowej▪ zdefiniować pojęcia: inwestowanie, oszczędzanie, inwestycje rzeczowe i finansowe, spekulacja, obligacje, akcje, waluty obce, jednostki funduszy inwestycyjnych,	<ul style="list-style-type: none">▪ opisać zależność między potrzebami członków gospodarstwa domowego a planowaniem budżetu rodziny,▪ wymienić sposoby zapobiegania deficytowi w budżecie domowym▪ wskazać powody konieczności planowania własnych wydatków▪ przedstawić czynniki wpływające na wybór kredytu,▪ podjąć decyzję związaną z wyborem najkorzystniejszego dla siebie kredytu.▪ wymienić czynniki wpływające na wybór banku,▪ wyliczyć korzyści płynące z bankowości elektronicznej▪ scharakteryzować różne rodzaje kredytów,▪ opisać zależność pomiędzy zyskiem a ponoszonym ryzykiem,▪ scharakteryzować rodzaje inwestycji rzeczowych oraz określać ich wady i zalety,▪ scharakteryzować rodzaje inwestycji finansowych oraz określać ich wady i zalety,▪ wybrać najkorzystniejszą formę inwestowania,▪ ocenić możliwość inwestowania poprzez założenie i prowadzenie własnego przedsiębiorstwa usługowego w sektorze informatycznym,▪ określić zasadę ustalania kursu akcji,

<ul style="list-style-type: none">▪ odróżnić oszczędzanie od inwestowania,▪ podać przykłady inwestycji rzeczowych,▪ podać przykłady inwestycji finansowych,▪ określić rodzaje funduszy inwestycyjnych▪ wyjaśnić konieczność inwestowania w siebie,▪ zdefiniować pojęcia: Giełda Papierów Wartościowych, papiery wartościowe, rynek podstawowy i równoległy, kurs akcji, indeks giełdowy, dywersyfikacja portfela, rachunek inwestycyjny, zlecenie, hossa, bessy,▪ scharakteryzować instytucje rynku kapitałowego,▪ omówić kolejne działania, które należy podjąć, aby zainwestować na giełdzie papierów wartościowych,▪ zdefiniować pojęcia: PIT, przychody, koszt uzyskania, dochód, odliczenia podatkowe, skala podatkowa,▪ obliczyć kwotę podatku dochodowego PIT na podstawie obowiązującej skali podatkowej▪ wypełnić deklarację podatkową PIT▪ zdefiniować pojęcia: prawo do bezpieczeństwa, prawo do ochrony zdrowia, prawo do informacji, prawo do ochrony interesu ekonomicznego, prawo do reprezentowania,▪ wymienić instytucje wspierające konsumenta i określić zakres ich działania▪ rozpoznać informacje umieszczane na opakowaniach towarów,▪ wymienić obowiązki ciężące na sprzedawcy i producencie do rzetelnej informacji, wynikające z praw konsumenta,▪ określić rolę Miejskiego Rzecznika Konsumentów oraz Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów,▪ zdefiniować pojęcia: reklamacja, niezgodność towaru z umową, gwarancja (w tym: gwarancja europejska –na przykładzie sprzętu elektronicznego), asertywność▪ przygotować i złożyć pisemną reklamację,▪ zdefiniować pojęcie ubezpieczenia,▪ scharakteryzować różnego rodzaju ubezpieczenia▪ opisać budowę systemu emerytalnego	<ul style="list-style-type: none">▪ czytać ze zrozumieniem informacje zawarte w cedule giełdowej,▪ nazwać i scharakteryzować podstawowe indeksy giełdowe,▪ wyszukać informacje niezbędne do wyboru spółki giełdowej w przypadku zakupu jej akcji,▪ określić ryzyko inwestowania na giełdzie papierów wartościowych.▪ wybrać odpowiedni rodzaj deklaracji podatkowej PIT,▪ wyszukać informacje dotyczące obowiązujących stawek podatkowych i odliczeń,▪ wyjaśnić konieczność rzetelnego wypełniania deklaracji PIT▪ wyjaśnić konieczność ochrony konsumenta▪ wyjaśnić, co oznacza prawo do ochrony interesu ekonomicznego,▪ objaśnić, jakie prawa przysługują konsumentowi,▪ wyjaśnić wagę ochrony konsumenta,▪ uzasadnić konieczność odpowiedzialnego zachowania sprzedawcy oraz producenta▪ określić, kiedy towar jest niezgodny z umową,▪ wyjaśnić różnicę pomiędzy uprawnieniami z tytułu niezgodności towaru z umową a gwarancją,▪ rozpoznać zachowania uległe, agresywne i asertywne,▪ reprezentować asertywną postawę w różnych aspektach życia (szczególnie w sytuacji obrony własnych praw konsumenckich)▪ poprawnie argumentować swoje racje podczas dochodzenia swoich praw konsumenckich▪ scharakteryzować różnego rodzaju ubezpieczenia,▪ wyjaśnić celowość ubezpieczania się,▪ wyjaśnić zasady funkcjonowania systemu emerytalnego w Polsce.▪ wyjaśnić, jak ważne jest, by o wysokości emerytury zadbać od samego początku aktywności zawodowej
--	--

Dział IV. Pracownik na rynku pracy	
<ul style="list-style-type: none">▪ zdefiniować pojęcia: rozmowa kwalifikacyjna, portfolio,▪ przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej,▪ wymienić czynniki wpływające na wygląd zewnętrzny (prezencję)▪ przygotować odpowiednie dokumenty oraz portfolio▪ rozróżnić i opisać formy zatrudnienia z uwzględnieniem podstawy prawnej▪ wymienić i zdefiniować różne formy wynagrodzenia,▪ obliczyć składniki wynagrodzenia z tytułu umowy o pracę▪ zdefiniować pojęcie: regulamin pracy,▪ wymienić prawa i obowiązki pracownika,▪ wymienić prawa i obowiązki pracodawcy,▪ zdefiniować pojęcie BHP,▪ wskazać możliwości pracy osób niepełnosprawnych w sektorze usług informatycznych▪ opisać stanowisko pracy osoby niepełnosprawnej▪ zdefiniować pojęcie ergonomii	<ul style="list-style-type: none">▪ wyjaśnić znaczenie rozmowy kwalifikacyjnej w procesie rekrutacji,▪ skontrolować elementy komunikacji niewerbalnej podczas rozmowy kwalifikacyjnej.▪ porównać formy wynagrodzenia i dokonać wyboru najbardziej korzystnego z punktu widzenia pracownika▪ wskazać wady i zalety różnych form wynagradzania▪ wskazać wady i zalety różnych form wynagradzania▪ wyjaśnić znaczenie regulaminu pracy, zarówno z punktu widzenia pracodawcy, jak i pracownika,▪ wyjaśnić rolę związków zawodowych,▪ asertywnie reagować w obronie swoich praw jako pracownika (happening na forum klasy)▪ określić znaczenie przestrzegania przepisów BHP w firmie informatycznej▪ wyjaśnić znaczenie zatrudniania osób niepełnosprawnych
Dział V Przedsiębiorca i działalność gospodarcza	
<ul style="list-style-type: none">▪ zdefiniować pojęcia: działalność gospodarcza, mikroprzedsiębiorstwo, małe przedsiębiorstwo, średnie przedsiębiorstwo,▪ wymienić zalety i wady prowadzenia własnego przedsiębiorstwa informatycznego▪ wymienić sposoby pozyskiwania funduszy na działalność gospodarczą ze szczególnym uwzględnieniem absolwentów podejmujących działalność gospodarczą▪ zdefiniować pojęcie sondażu rynku i niszy rynkowej▪ wybrać kryteria segmentacji i określić rynek docelowy dla świadczonych przez firmę informatyczną usług▪ wymienić elementy składowe biznesplanu,▪ opisać funkcje biznesplanu w przedsiębiorstwie informatycznym,▪ sporządzić uproszczony biznesplan dla firmy usługowej z branży informatycznej,▪ wymienić formalności związane z założeniem jednoosobowej działalności gospodarczej w sektorze usług informatycznych▪ wypełnić podstawowe dokumenty do Urzędu Miasta lub Urzędu Gminy:<ul style="list-style-type: none">➢ wniosek o dokonanie wpisu do ewidencji➢ wniosek o nadanie numeru regon➢ wniosek o nadanie numeru identyfikacji podatkowej NIP➢ dokumenty związane z wyborem formy opodatkowania➢ dokumenty zgłoszeniowe do ZUS➢ wniosek o otwarcie rachunku bankowego➢ zgłoszenie do Państwowej Inspekcji Pracy i Państwowej Inspekcji Sanitarnej	<ul style="list-style-type: none">▪ wymienić przykłady najbardziej innowacyjnych firm w różnych sektorach gospodarki▪ wyjaśnić rolę małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce,▪ ocenić szansę na pracę i rozwój zawodowy, gdy prowadzi się własne przedsiębiorstwo informatyczne▪ wymienić i scharakteryzować metody badania rynku▪ dokonać oceny metod badania rynku pod kątem kosztów, skuteczności i innych kryteriów▪ określić szanse na funkcjonowanie firmy usługowej w branży informatycznej▪ wyjaśnić zasadność tworzenia biznesplanu,▪ uzasadnić konieczność rzetelnego sporządzania biznesplanu▪ stosować analizę za pomocą metody SWOT z uwzględnieniem lokalnego rynku i konkurencji w branży informatycznej▪ wyjaśnić zasadę bilansową,▪ omówić konsekwencje bilansu nie zrównoważonego,▪ wyjaśnić konieczność rzetelnego i uczciwego wypełniania dokumentów finansowych,▪ wymienić konsekwencje prawne nierzetelnego prowadzenia dokumentacji.▪ obliczyć próg rentowności,▪ określić możliwe zyski lub straty w przedsiębiorstwie,▪ wyjaśnić pojęcie progu rentowności oraz uzasadnić potrzebę stosowania tego wskaźnika w przedsiębiorstwie,

<ul style="list-style-type: none"> ▪ zdefiniować pojęcia: koncesja, licencja, zezwolenie ▪ zdefiniować pojęcia: bilans, aktywa, pasywa, aktywa trwałe, aktywa obrotowe, kapitał własny, kapitał obcy, ▪ wymienić elementy składowe aktywów i pasywów ▪ opisać potencjalne źródła przychodów przedsiębiorstw, ▪ klasyfikować i definiować koszty przedsiębiorstwa ▪ definiować pojęcia: podatek, pełna księgowość, zasady ogólne: ryczałt ewidencjonowany, karta podatkowa, podatek liniowy, podatek płacony wg skali podatkowej, ▪ wymienić sposoby rozliczania się z podatku w przypadku prowadzenia jednoosobowej działalności gospodarczej, ▪ obliczyć kwotę podatku wg zasad ogólnych, ▪ zaksięgować proste operacje w PKPiR, ▪ wymienić kryteria niezbędne przy tworzeniu segmentu docelowego w sektorze produkcji i w sektorze usług(ze szczególnym uwzględnieniem sektora tele i informatycznego), ▪ definiować pojęcia: marketing mix, AIDA, promocja, dystrybucja, produkt, ▪ wymienić rodzaje przedsiębiorstw, ▪ scharakteryzować poszczególne spółki osobowe i kapitałowe, ▪ wymienić zasady dot. świadczenia usług za pośrednictwem Internetu ▪ wyjaśnić pojęcie telepracy 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wyjaśnić, na czym polega ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej. ▪ wyjaśnić różnicę pomiędzy formami rozliczania się z podatku, ▪ świadomie wybrać formę opodatkowania ze wskazaniem najbardziej korzystnego dla działalności małej firmy usługowej informatycznej, ▪ uzasadnić znaczenie właściwego wypełniania dokumentów finansowych. ▪ wyjaśnić sens ustalania segmentu docelowego, ▪ opisać działania składające się na promocję w firmie, ▪ wyjaśnić istotę i znaczenie działań marketingowych dla przedsiębiorstwa, ▪ określić wpływ działań promocyjnych na wysokość ceny produktu, ▪ ocenić, czy jest świadomym odbiorcą działań promocyjnych oraz asertywnym konsumentem. ▪ określić różnicę pomiędzy osobą fizyczną a prawną, ▪ podjąć decyzję o wyborze najlepszej (dla firmy informatycznej) formy organizacyjno prawnej prowadzenia działalności gospodarczej ▪ podać przykłady działalności gospodarczej za pomocą Internetu dla informatyków i teleinformatyków
Dział VI Zarządzanie przedsiębiorstwem	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ wymienić rodzaje stanowisk kierowniczych, ▪ opisać różne style zarządzania, ▪ zdefiniować pojęcia: konflikt, negocjacje, ▪ wymienić zasady negocjacji, ▪ opisać różne techniki negocjacji, ▪ zdefiniować pojęcia: efekt synergii, syndrom grupowego myślenia, wymienić wady i zalety pracy zespołowej i indywidualnej 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ scharakteryzować obowiązki i umiejętności na poszczególnych szczeblach zarządzania, ▪ ocenić zastosowanie różnych stylów kierowania w zależności od rodzaju przedsiębiorstwa i przedmiotu działalności ▪ wyjaśnić powody stosowania różnych stylów zarządzania ▪ wyjaśnić zasadność stosowania poszczególnych technik negocjacyjnych, ▪ określić role członków zespołu negocjacyjnego, ▪ wymienić przyczyny i skutki zakłóceń w procesie komunikacji między pracownikami,
Dział VII Etyka w biznesie	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ zdefiniować pojęcia: etyka, kodeks etyczny, ▪ rozpoznać etyczne i nieetyczne zachowania w miejscu pracy, ▪ definiować pojęcie etycznego informatyka ▪ zdefiniować pojęcia: uczciwa reklama, uczciwa płaca, uczciwa praca, uczciwa konkurencja, ▪ wymienić rodzaje problemów etycznych w skali przedsiębiorstwa, ▪ rozpoznać etyczne i nieetyczne działania, ▪ podać przykład nieetycznego zachowania w branży informatycznej, ▪ zdefiniować pojęcia: mobbing, ofiara mobbingu, 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wyjaśnić, na czym polega etyczna odpowiedzialność za podejmowane działania, ▪ omówić konsekwencje etycznych i nieetycznych zachowań w miejscu pracy, względem kontrahentów, ▪ wymienić korzyści wynikające z etycznych działań przedsiębiorstwa, ▪ wyjaśnić znaczenie uczciwości w pracy i konieczność stosowania zasad etycznych w aspekcie działalności przedsiębiorstwa, ▪ wyjaśnić konieczność obrony przed lobbieniem

<ul style="list-style-type: none">▪ rozpoznać zachowania mobbingowe,▪ wymienić sposoby przeciwdziałania mobbingowi,▪ zdefiniować pojęcia: szara strefa (podając przykłady z życia), społeczeństwo obywatelskie,▪ scharakteryzować obszary działalności etycznego państwa,▪ zdefiniować pojęcie korupcji,▪ scharakteryzować formy korupcji,▪ podać przykłady różnych form korupcji spotykanych w życiu codziennym,	<ul style="list-style-type: none">▪ opisać zależność między własnym postępowaniem a możliwością wystąpienia zjawiska mobbingu,▪ zaprezentować postawę solidarności wobec ofiar lobbingu,▪ scharakteryzować obszary działalności etycznego państwa,▪ opisać przyczyny powstania szarej strefy w gospodarce,▪ wyjaśnić konieczność propagowania wartości społecznych, wprowadzenia przejrzystego i prostego systemu prawnego, działań proekologicznych oraz odpowiedniej kontroli ze strony państwa,▪ wyjaśnić konieczność budowy otwartego społeczeństwa obywatelskiego.▪ wymienić skutki korupcji dla jednostki, społeczeństwa i państwa,▪ wyjaśnić rolę własnej postawy w walce z korupcją,▪ uzasadnić szkodliwość zarówno „brania”, jak i „dawania” łapówek.
Dział VIII Państwo i gospodarka. Problemy ekonomiczne państwa	
<ul style="list-style-type: none">▪ zdefiniować pojęcia: subwencja, dotacja, wewnętrzne▪ funkcje państwa, zewnętrzne funkcje państwa, dobra publiczne, samorząd terytorialny,▪ wymienić wewnętrzne i zewnętrzne funkcje państwa,▪ definiować pojęcia: budżet państwa, podatek, wartość▪ wymienić zasady tworzenia budżetu państwa,▪ opisać najważniejsze źródła przychodów i wydatki budżetu państwa,▪ sklasyfikować podatki▪ definiować pojęcie inflacji,▪ klasyfikować rodzaje inflacji według różnych kryteriów,▪ zdefiniować pojęcia: bezrobocie, popyt na rynku pracy, podaż na rynku pracy,▪ wymienić czynniki wpływające na podaż pracy i popyt na pracę▪ scharakteryzować rodzaje bezrobocia,▪ wymienić przyczyny bezrobocia▪ wymienić sektory gospodarki najbardziej i najmniej zagrożone bezrobociem▪ obliczyć stopę bezrobocia,▪ wymienić warunki, jakie musi spełnić osoba, aby otrzymać status bezrobotnego,▪ opisać metody walki z bezrobociem,	<ul style="list-style-type: none">▪ scharakteryzować funkcje samorządów terytorialnych▪ wyjaśnić rolę podatków w państwie,▪ obliczyć podatek VAT,▪ uzasadnić istotę rzetelnego rozliczania się z podatków.▪ wyjaśnić sposoby pokrycia deficytu budżetowego▪ odnaleźć informacje dotyczące aktualnego poziomu inflacji w Polsce i na świecie,▪ wymienić skutki inflacji,▪ uzasadnić wpływ inflacji na obieg okrężny i funkcjonowanie gospodarki.▪ omówić czynniki wpływające na rynek pracy w branży informatycznej oraz w naszym regionie▪ odnaleźć informacje dotyczące aktualnego poziomu bezrobocia w regionie, mieście,▪ uzasadnić potrzebę aktywnej i efektywnej walki z bezrobociem,▪ uzasadnić konieczność ciągłego rozwoju własnych kompetencji (zawód informatyk, teleinformatyk)▪ podać przykłady innowacyjnych pomysłów na działalność w branży informatycznej

Dział IX Polska i świat we współczesnej gospodarce	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ wymienić zasady funkcjonowania firm w UE, ▪ zdefiniować pojęcia: handel zagraniczny, import, eksport, ▪ zdefiniować pojęcia: integracja gospodarcza, globalizacja, outsourcing, offshoring, ▪ wymienić etapy integracji gospodarczej ▪ wymienić korzyści wynikające z globalizacji, 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ uzasadnić pozytywne i negatywne skutki przynależności Polski do UE, ▪ scharakteryzować możliwości i perspektywy działalności gospodarczej teleinformatyków i informatyków na rynku europejskim, ▪ podać zależność między kursem walut (dolar, euro) a cenami sprzętu informatycznego, ▪ wymienić korzyści ekonomiczne i intelektualne płynące z handlu zagranicznego(z uwzględnieniem sektora usług informatycznych), ▪ odnaleźć informacje dotyczące aktualnego poziomu eksportu i importu w Polsce i na świecie, ▪ wyjaśnić celowość tworzenia firm wielonarodowych, ▪ wyjaśnić znaczenie właściwego kierowania własną karierą zawodową w zdobywaniu międzynarodowego rynku pracy, ▪ zaplanować naukę i doskonalenie Kompetencji Kluczowych tworząc profil europejskiego pracownika.

4.1. Główne narzędzia kontroli

Przedmiotem zarówno bieżącej, jak i końcowej oceny powinien być nie tylko stan wiedzy uczniów, lecz również ich postępy w nabywaniu umiejętności, samodzielność, logiczne wnioskowanie, działania ucznia i przejawianą przez niego aktywność. Od znajomości definicji (co to jest rynek, przedsiębiorstwo, giełda itp.) ważniejsza jest umiejętność stosowania pojęć w analizie i ocenie sytuacji (np. sytuacji gospodarczej regionu oraz branży związanej z kierunkiem kształcenia lub kraju). Dlatego istotne jest, aby podczas oceny brać pod uwagę nie tylko wiadomości zdobyte przez młodzież, ale przede wszystkim przedsiębiorcze zachowania. Uwzględnienie tych przesłanek spowoduje, że ocena stanie się nie tylko instrumentem diagnozy i kontroli osiągnięć, ale zmotywuje uczniów, zachęcając ich do podejmowania przedsiębiorczych działań oraz rozwoju intelektualnego. Da to także nauczycielom informację o efektywności stosowanych metod i organizacji pracy dydaktyczno wychowawczej. Nauczyciele powinni stosować sprawdziany pisemne obejmujące wycinki treści programowych. Sprawdzian pisemny powinien charakteryzować się jednoznacznością kryteriów oceniania. Ustalenie precyzyjnych, znanych uczniom kryteriów zapobiega konfliktom i rozczarowaniom, wzmacnia też autorytet nauczyciela (przejrzysty Przedmiotowy System Oceniania). Należy stosować także kontrolę ustną, szczególnie w stosunku do uczniów, którzy uzyskali bardzo słabe wyniki podczas kontroli pisemnej. Stosując kontrolę ustną, nauczyciel dokonuje weryfikacji wyników sprawdzianu pisemnego.

Kontrola ustna powinna być stosowana w przypadku, gdy uczeń ma stwierdzoną dysleksję lub dysgrafię. Nauczyciel uzyskuje wtedy obiektywną ocenę stanu wiedzy ucznia.

Ze względu na przedmiot oceny

- **wiadomości ucznia:** sprawdzian, kartkówka (materiał z 3 ostatnich lekcji), studium przypadku, ćwiczenia wykonywane na lekcji, praca domowa,
- **umiejętności poszukiwania wiadomości:** portfolio, przygotowanie prezentacji na zadany temat, referat (ocena na poszczególnych, kolejnych etapach przygotowań),
- **umiejętności praktycznego działania:** prace i ćwiczenia wykonywane w grupie, udział w konkursach, uczestnictwo w zajęciach pozalekcyjnych (Koło

Przedsiębiorczości, przedsiębiorstwo symulacyjne), przygotowanie projektów uczniowskich pozaszkolnych na skalę szkoły lub klasy,

- **umiejętności komunikowania się:** przygotowanie CV i listu motywacyjnego, prezentowanie własnych poglądów, autoprezentacja, postawy przedsiębiorcze, inicjowanie działań o charakterze przedsiębiorczym, uczestnictwo w działaniach o charakterze przedsiębiorczym.

PRZYKŁADY NARZĘDZI SAMOOCENY UCZNIĄ

Arkusz podsumowujący twoją pracę podczas zajęć z podstaw przedsiębiorczości

Nazwisko

Imię

Klasa

Temat lekcji:

Wyraż swoją opinię dotyczącą dzisiejszych zajęć poprzez dokończenie poniższych zdań:

1. Zrozumiałam/zrozumiałem, że.....
2. Dowiedziałam/dowiedziałem się, że.....
3. Nauczyłam/nauczyłem się, że.....
4. Nowością dla mnie było.....
5. Nie zrozumiałam/nie zrozumiałem.....
6. Zainteresowało mnie.....
7. Przeszkadzało mi.....
8. Podobało mi się.....
9. Nie podobało mi się.....

Źródło: Maria Krogulec Sobowiec

Karta samooceny kompetencji przedsiębiorczości ucznia:

oceny w skali 1-6; ocena dotyczy każdego z 7 miu punktów

1. Sposób mediacji
2. Argumentowanie podjętych decyzji
3. Selekcjonowanie informacji
4. Formułowanie wniosków
5. Dostrzeganie współzależności pomiędzy zleceniami
6. Współdziałanie w zespole
7. Udział w przygotowaniu materiałów do realizacji tematu

Źródło: Szempruch J. 2009. str. 117

5. Procedura ewaluacji programu nauczania

Ewaluacja programu polega na określeniu, czy w wyniku realizacji programu edukacyjnego wystąpiły założone efekty – w zakresie wiedzy, postaw i umiejętności. Proces ewaluacji powinien dostarczyć informacji z zakresu:

- oceny wyników z punktu widzenia celów,
- oceny trwałości uzyskanych efektów,
- porównania rezultatów tego programu z rezultatami podobnych programów,
- refleksji nauczycieli nad oczekiwaniami szkoły i dostosowania własnego postępowania do oczekiwań własnych wobec programu,
- warunków panujących w środowisku lokalnym oraz na lokalnym rynku pracy.

Kryterium ewaluacji powinno uwzględniać przydatność programu oraz potrzeby uczących się oraz stopień innowacyjności.

Ewaluacja podsumuje dwuletnią pracę, ale nauczyciel na bieżąco będzie zbierał informacje i opinie uczniów na temat zajęć - ich oczekiwań, umiejętności, potrzeb i osiągniętych efektów pracy. W ten sposób będzie możliwe dostosowanie metod pracy i modyfikowanie treści do poziomu uczniów. Uczniowie wypowiedzą się na temat atrakcyjności zajęć za pomocą anonimowej ankiety (może być przeprowadzana kilka razy w semestrze). Inną formą sprawdzania postępów uczniów w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych w zakresie innowacyjności i przedsiębiorczości jest samoocena – uczeń ocenia swoje umiejętności i postawy wg „Karty samooceny” zaznaczając na skali stopień (od 1 do 6).

Pod koniec roku szkolnego nauczyciel, opierając się na poczynionych obserwacjach i rozmowie podsumowującej, dokona ewaluacji podsumowującej, która pomoże określić stopień i poziom realizacji założeń programu: czy realizowany program pomógł uczniom wykształcić postawy przedsiębiorcze, zaktywizował uczniów, czy stworzył bazę do samorozwoju, wzbogacił wiedzę i umiejętności. Ponadto w ewaluacji wykorzystana zostanie opinia nauczycieli o programie autorskim. Narzędziem niezbędnym do jej przeprowadzenia będzie ankieta.

Przykład ankiety ewaluacyjnej programu nauczania

KWESTIONARIUSZ EWALUACJI PROGRAMU NAUCZANIA PO DWULETNIEM CYKLU KSZTAŁCENIA

METRYCZKA

Imię i nazwisko nauczyciela:

Rok szkolny:

Nazwa programu nauczania:

Etap edukacyjny:

I. OCZEKIWANIA, POTRZEBY I MOŻLIWOŚCI UCZNIÓW

1. Czy program dostosowany jest dostosowany do możliwości wiekowych uczniów w zakresie:

a) doboru materiału nauczania TAK __NIE__

b) procedur kształcenia właściwych dla danego etapu kształcenia TAK __NIE__

c) standardów wymagań egzaminacyjnych i metod ich pomiaru TAK__NIE__

d) celów kształcenia dla określonego etapu edukacyjnego TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego?

2. Czy program nauczania jest adekwatny do warunków bazowych, środowiskowych, w których funkcjonuje szkoła ? TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego?

3. Czy program pozwala na osiąganie celów kształcenia z uwzględnieniem indywidualnych możliwości każdego ucznia? TAK__NIE__

Jeśli NIE to dlaczego?

4. Czy realizacja treści programowych pozwala na kształcenie postaw uczniów?

TAK__NIE__

Jeśli NIE to dlaczego?

II. ZGODNOŚĆ PROGRAMU NAUCZANIA Z PODSTAWĄ PROGRAMOWĄ

1. Czy realizacja programu pozwala na kształcenie umiejętności ponadprzedmiotowych uczniów:

a) uczenia się TAK __NIE__

b) komunikowania się TAK __NIE__

c) pracy w zespole TAK __NIE__

d) kreatywnego rozwiązywania problemów TAK __NIE__

e) stosowania wiedzy w praktyce TAK __NIE__

f) rozwijania zdolności i zainteresowań TAK __NIE__

g) poszukiwania, porządkowania i przetwarzania informacji z różnych źródeł
TAK __NIE__

h) negocyjnego rozwiązywania problemów i konfliktów TAK __NIE__

2. Czy program pozwala realizować zadania szkoły zapisane w

Podstawie Programowej?TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego?

III. KONSTRUKCJA PROGRAMU NAUCZANIA

1. Czy dobór materiału nauczania w programie jest zgodny z treściami kształcenia opisanymi w Podstawie Programowej?

TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego?

2. Czy dobór materiału nauczania pozwala osiągać cele kształcenia w zakresie? :

a) wiadomości przedmiotowych TAK __NIE__

b) umiejętności przedmiotowych TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego?

3. Czy program nauczania pozwala nauczycielowi na jego indywidualną interpretację?

TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego?

Źródło: Szempruch J. 2009 s. 57-58

Bibliografia

- [1] Garbarcik K., Żmiejko M., *Czas na przedsiębiorczość. Program nauczania*, PWN, Warszawa 2008.
- [2] Komorowska H., *O programach prawie wszystko*, Warszawa 1999.
- [3] Król I., Pielachowski J., *Nauczyciel i jego warsztat pracy*, eMPI², Poznań 1995.
- [4] Makiela Z., Rachwał T. *Program nauczania podstaw przedsiębiorczości dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum, Kształcenie ogólne w zakresie podstawowym*. Nowa Era, Warszawa 2002.
- [5] Merta T., Pacewicz A., *Z ekonomią na ty*, Centrum Edukacji Obywatelskiej CEO Civitas Warszawa 2004.
- [6] Mikina A., *Metoda projektów w kreowaniu przedsiębiorczych postaw uczniów*, WSiP, Warszawa 1997.
- [7] Niemierko B., *Pomiar sprawdzający w dydaktyce*, PWN, Warszawa 1990.
- [8] Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, PWN, Warszawa 1987.
- [9] Sołtys D., Szmigiel M., *Doskonalenie kompetencji nauczycieli w zakresie diagnozy edukacyjnej*, „Zamiast korepetycji”, Kraków 1997.
- [10] Szempruch J., *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, Lublin 2009.
- [11] *Diagnoza regionalna implementacji Kompetencji Kluczowych w kontekście potrzeb i uwarunkowań lokalnych i regionalnych oświaty i rynku pracy przeprowadzonej w Zespole Szkół Informatycznych w Kielcach*, Lublin 2009.
- [12] *Ekonomia po polsku*, CeDeWu.pl Wydawnictwa Fachowe.

Autor
Magdalena Kubiak

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Ponadgimnazjalny Zespół Szkół Ekonomicznych
im. Eugeniusza Kwiatkowskiego
w Sandomierzu**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Spis treści

Wprowadzenie	5
1. Cele nauczania	7
1.1. Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji inicjatywność i przedsiębiorczość	7
1.2. Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty	7
1.3. Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego	8
1.4. Cele nauczania wynikające z podstawy programowej	8
2. Treści / materiał nauczania	10
3. Procedury osiągnięcia celów	15
3.1. Postulaty metodyczne	15
3.2. Proponowany podział godzin lekcyjnych	15
3.3. Metody preferowane w dydaktyce	15
3.4. Środki dydaktyczne	17
3.5. Spis wykorzystywanej literatury	17
3.6. Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	18
4. Opis założonych osiągnięć ucznia	19
4.1. Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych	19
4.2. Główne narzędzia kontroli	29
5. Procedura ewaluacji programu nauczania	32
Bibliografia	36

Wprowadzenie

Autorski program kształcenia kompetencji kluczowych z podstaw przedsiębiorczości jest jednym z elementów projektu „**SZKOŁA KLUCZOWYCH KOMPETENCJI. Program rozwijania umiejętności uczniów szkół Polski Wschodniej**” realizowanego przez Wyższą Szkołę Ekonomii i Innowacji w Lublinie wraz z partnerami: Podkarpackim Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Rzeszowie, Wyższą Szkołą Administracji Publicznej im. Stanisława Staszica w Białymstoku, Wyższą Szkołą Humanistyczno – Przyrodniczą w Sandomierzu oraz Wyższą Szkołą Biznesu im. Bpa Jana Chrapka w Radomiu. Celem projektu jest zwiększenie dostępności do rozwoju kompetencji kluczowych uczniów szkół ponadgimnazjalnych o profilu zawodowym w Polsce Wschodniej.

W związku z postępującą globalizacją Unia Europejska staje przed coraz to nowymi wyzwaniami, dlatego też każdy obywatel będzie potrzebował szerokiego wachlarza kompetencji kluczowych, by łatwo przystosować się do szybko zmieniającego się świata, w którym zachodzą rozliczne wzajemne powiązania.

Edukacja w swym podwójnym – społecznym i ekonomicznym – wymiarze ma do odegrania zasadniczą rolę polegającą na zapewnieniu nabycia przez obywateli Europy kompetencji kluczowych koniecznych, aby umożliwić im elastyczne dostosowanie się do takich zmian. Kompetencje kluczowe są przesłanką samorealizacji i rozwoju osobistego, a także bycia aktywnym i sprawnie funkcjonującym obywatelem na rynku pracy.

Jedną z istotnych kompetencji kluczowych jest przedsiębiorczość rozumiana jako cecha lub sposób zachowania się ludzi, sprowadzające się do gotowości i zdolności podejmowania i rozwiązywania w sposób twórczy i nowatorski nowych problemów i umiejętności elastycznego przystosowania się do zmieniających się warunków funkcjonowania gospodarki.

Wyposażenie młodego człowieka w kompetencje kluczowe jest zasadniczym elementem działań na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia.

Parlament Europejski i Rada Europy w grudniu 2006, zleciły państwom członkowskim rozwijanie kompetencji kluczowych dla wszystkich, z równoczesnym wykorzystaniem dokumentu „Kompetencje kluczowe w uczeniu się przez całe życie – Europejskie ramy odniesienia”.

Kompetencje kluczowe zdefiniowane przez dokument Parlament Europejski to te, których wszystkie osoby potrzebują do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej oraz zatrudnienia.

Kompetencje inicjatywność i przedsiębiorczość oznaczają zdolność osoby do wcielania pomysłów w czyn. Obejmują one kreatywność, innowacyjność i podejmowanie ryzyka, a także zdolność do planowania przedsięwzięć i prowadzenia ich dla osiągnięcia zamierzonych celów. Stanowią one wsparcie dla indywidualnych osób nie tylko w ich życiu codziennym życiu prywatnym i społecznym ale także w ich miejscu pracy pomagając im uzyskać świadomość kontekstu ich pracy i zdolność wykorzystania szans: są podstawą bardziej konkretnych umiejętności i wiedzy potrzebnych tym, którzy podejmują przedsięwzięcia o charakterze społecznym lub handlowym lub w nim uczestniczą.

Kompetencje są definiowane jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji.

Wiedza to:

- Zdolność identyfikowania dostępnych możliwości działalności osobistej, zawodowej lub gospodarczej;
- Zrozumienie zasad działania gospodarki;
- Szanse i wyzwania stojące przed pracownikami i organizacjami;
- Świadomość zagadnień etycznych związanych z przedsiębiorstwami.

Umiejętności to:

- Proaktywne zarządzanie projektami (planowanie, organizowanie, zarządzanie, kierowanie i zlecanie zadań, analizowanie, komunikowanie sporządzanie raportów, ocenę i sprawozdawczość);
- Skuteczna reprezentacja i negocjacja;
- Zdolność do pracy indywidualnej oraz zespołowej;
- Ocena i identyfikacja własnych mocnych i słabych stron;
- Ocena ryzyka i podejmowanie go w uzasadnionych przypadkach.

Postawy to:

- Inicjatywność, aktywność, niezależność i innowacyjność zarówno w życiu osobistym i społecznym przedsiębiorcy w życiu osobistym, społecznym jak i w pracy;
- Motywacja i determinacja w kierunku realizacji celów osobistych, wspólnych zarówno prywatnych jak i w pracy.

Dlatego należy uwzględnić kompetencje kluczowe inicjatywności i przedsiębiorczości w programie autorskim z zakresu przedsiębiorczości.

Program skierowany jest do ucznia klasy I technikum ekonomicznego na rok szkolny 2009/2010 napisany zgodnie z Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 roku w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowawczych, przedszkolnych i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników.

Program powstał na bazie programu „Czas na przedsiębiorczość” Wydawnictwo Szkolne PWN numer dopuszczenia DKOS 5002 75/07 i zawiera wszystkie cele oraz treści podstawy programowej przedmiotu podstawy przedsiębiorczości.

Ponadto program ten uwzględnia cele i treści nauczania wynikające z kluczowej kompetencji – inicjatywność i przedsiębiorczość, diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty oraz z profilu zawodowego szkoły, w której będzie wdrażany.

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych „Podstawy przedsiębiorczości” zawiera sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis założonych osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

1. Cele nauczania

1.1. Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji inicjatywność i przedsiębiorczość

- Przygotowanie absolwenta do myślenia i działania przedsiębiorczego,
- Kształtowanie postawy przedsiębiorczej,
- Kształtowanie umiejętności identyfikowania dostępnych możliwości działalności osobistej i zawodowej,
- Kształtowanie umiejętności podejmowania decyzji,
- Kształtowanie umiejętności skutecznego współdziałania i komunikacji,
- Kształtowanie umiejętności przewidywania opłacalności przedsięwzięcia gospodarczego,
- Kształtowanie umiejętności oceny ryzyka i podejmowania go w uzasadnionych przypadkach,
- Przygotowanie absolwenta do aktywności na rynku pracy,
- Rozumienie roli zarządzania w gospodarce,
- Kształtowanie umiejętności wykorzystywania zasad funkcjonowania gospodarki w życiu codziennym,
- Kształtowanie umiejętności przystosowania się do zmieniających się warunków funkcjonowania gospodarki,
- Rozumienie roli etyki zawodowej w kształtowaniu postaw społecznych,
- Kształtowanie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy,
- Kształtowanie umiejętności przygotowania podstawowych dokumentów niezbędnych w ubieganiu się na rynku pracy,
- Poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej.
- Kształtowanie umiejętności czytania i posługiwania się przepisami prawa w działalności gospodarczej,
- Kształtowanie umiejętności uzyskiwania i przekazywania informacji,
- Przygotowanie absolwenta do elastycznego dostosowania się do szybko zmieniającego się świata w związku z postępującą globalizacją.

1.2. Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

- Dokonać analizy swoich mocnych i słabych stron,
- Wyszukiwać i weryfikować oferty pracy,
- Rozpoznać potencjalne miejsca pracy,
- Ocenić swoje predyspozycje pod kątem ofert pracy,
- Dokonywać świadomego wyboru ofert pracy,
- Dostrzegać związek między podnoszeniem kwalifikacji a korzystną ofertą pracy,

- Nawiązywać korzyści z potencjalnym pracodawcą,
- Ułatwienie znalezienia własnego miejsca w społeczności lokalnej,
- Kształtowanie postawy przedsiębiorczej przydatnej w życiu dorosłym i pracy zawodowej,
- Kształtowanie właściwych postaw, wiara we własne możliwości, wytrwałość w dążeniu do celu, odpowiedzialność za podejmowane decyzje,
- Kształtowanie umiejętności świadomego wyboru pracy zawodowej,
- Poznanie obowiązujących przepisów, bieżąca orientacja w sytuacji na rynku pracy – uwzględnienie lokalnego rynku pracy,
- Kształtowanie umiejętności posługiwania się technikami marketingu personalnego (autoprezentacji),
- Zachęcanie do samokształcenia i mobilności na rynku pracy – wskazywanie na uniwersalność umiejętności kluczowych.

1.3. Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

- Kształtowanie świadomości ciągłej aktualizacji wiedzy oraz podnoszenia kwalifikacji zawodowych,
- Kształtowanie umiejętności myślenia analitycznego i syntetycznego,
- Przekonanie o konieczności planowania własnego rozwoju zawodowego,
- Kształtowanie umiejętności organizowania i usprawniania pracy,
- Przygotowanie do kreowania własnej ścieżki rozwoju zawodowego,
- Kształtowanie umiejętności planowania przedsięwzięć i ich realizacja dla osiągnięcia zamierzonych celów,
- Kształtowanie umiejętności dostrzegania szans dla własnej działalności zawodowej w procesie integracji europejskiej,
- Kształtowanie umiejętności oceny i identyfikacji własnych mocnych i słabych stron
- Kształtowanie umiejętności interpersonalnych, pracy w zespole oraz umiejętności prezentacji,
- Kształtowanie umiejętności rozwiązywania konfliktów,
- Rozwijanie zainteresowania samozatrudnieniem.

1.4. Cele nauczania wynikające z podstawy programowej

- Przygotowanie do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym,
- Kształtowanie postaw rzetelnej pracy i przedsiębiorczości,
- Kształtowanie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się,
- Kształtowanie umiejętności krytycznej oceny otaczającej nas rzeczywistości ekonomicznej,
- Uświadomienie sobie własnych możliwości i poznanie sposobów lepszego ich wykorzystania,
- Odkrywanie swoich życiowych zadań i wyzwań,
- Kształtowanie umiejętności rozwiązywania konfliktów,
- Doskonalenie umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji,
- Poznawanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej,

- Rozwijanie zainteresowań podejmowania i prowadzeniem własnej działalności gospodarczej,
- Zapoznanie z podstawowymi zasadami podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w różnych formach,
- Zapoznanie z zasadami etycznymi obowiązującymi w życiu gospodarczym,
- Poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej,
- Poznawanie roli państwa w tworzeniu norm prawnych przeciwdziałających korupcji,
- Przedstawienie zasad funkcjonowania oraz najważniejszych problemów gospodarki europejskiej i światowej.

2. Treści/materiał nauczania

Dział/ Temat	Materiał nauczania
Dział 1. Człowiek istota przedsiębiorcza	
Poznaj siebie	<ul style="list-style-type: none"> • Pojęcie osobowości człowieka • Czynniki wpływające na rozwój osobowości • Potrzeby człowieka: piramida potrzeb wg A. Masłowa • Zmienność potrzeb • Motywy aktywności człowieka • Zachowanie się człowieka w sytuacjach trudnych • Źródła stresu • Cechy osoby przedsiębiorczej • Zachowania asertywne • Zdolność wyznaczania sobie celów • Ocena mocnych i słabych stron własnej osoby
Społeczne podstawy przedsiębiorczości	<ul style="list-style-type: none"> • Organizacja i struktura grupy społecznej • Klasyfikacja grup społecznych • Cechy dobrej grupy • Zalety pracy zespołowej • Cechy lidera • Komunikacja interpersonalna w grupie • Komunikacja werbalna i niewerbalna • Bariery komunikacyjne • Otwartość komunikacyjna
Konflikty i ich rozwiązywanie	<ul style="list-style-type: none"> • Konflikty i jego przyczyny • Rodzaje konfliktów • Metody rozwiązywania konfliktów
Negocjacje	<ul style="list-style-type: none"> • Zasady negocjacji • Rodzaje negocjacji • Techniki stosowane w czasie negocjacji
Dział 2. Obserwuj gospodarkę rynkową	
Historia pieniądza, czyli od czego się zaczęło	<ul style="list-style-type: none"> • Historia pieniądza • Początki bankowości • Współczesny system bankowy • Bank centralny i jego rola • Pojęcie pieniądza • Funkcje pieniądza • Cechy pieniądza • Formy pieniądza
Obieg okrężny	<ul style="list-style-type: none"> • Podmioty gospodarki: gospodarstwo domowe, przedsiębiorstwo i państwo • Obieg okrężny w gospodarce • Rynek i jego rodzaje • Dobra i usługi • Zasoby i ich klasyfikacja
Mechanizmy rynkowe	<ul style="list-style-type: none"> • Popyt i podaż • Czynniki kształtujące popyt i podaż • Prawo popytu i podaży • Równowaga między popytem i podażą

Budżet domowy	<ul style="list-style-type: none">• Pojęcie gospodarstwa domowego• Gospodarstwo domowe jako małe przedsiębiorstwo• Budżet gospodarstwa domowego i jego planowanie• Źródła dochodów gospodarstw domowych• Rodzaje wydatków gospodarstw domowych• Sposoby zapobiegania deficytowi budżetowemu w gospodarstwie domowym
Dział 3. System bankowy	
Funkcjonowanie banków komercyjnych	<ul style="list-style-type: none">• Rola banków komercyjnych• Zadania funkcje banków komercyjnych
Kredyt, czyli o sposobie na duże wydatki	<ul style="list-style-type: none">• Kredyt a pożyczka• Rodzaje kredytów bankowych• Kryteria wyboru kredytu• Analiza ofert banków w zakresie udzielania kredytów• Obliczanie rocznych odsetek od kredytu
Inne usługi bankowe	<ul style="list-style-type: none">• Konto osobiste• Lokaty bankowe• Czynniki wpływające na wybór banku• Oprocentowanie, kapitalizacja odsetek• Wybór najkorzystniejszych ofert świadczonych przez banki w postaci lokat bankowych• Obliczanie zysku z lokat
Inwestowanie, czyli jak pomnożyć pieniądze	<ul style="list-style-type: none">• Oszczędzanie• Inwestowanie i jego formy• Charakterystyka inwestycji rzeczowych• Charakterystyka inwestycji finansowych• Inwestowanie w siebie i własne przedsiębiorstwo jako nietypowa forma inwestycji• Zależność między ryzykiem a zyskiem
Giełda Papierów Wartościowych	<ul style="list-style-type: none">• Rodzaje giełd• Struktura rynku kapitałowego• Charakterystyka Giełdy Papierów Wartościowych• Papiery wartościowe• Notowania giełdowe• Indeksy giełdowe• Inwestowanie na giełdzie papierów wartościowych
Dział 4. Ubezpieczenia i podatki	
Ubezpieczenia i ich rodzaje	<ul style="list-style-type: none">• Istota ubezpieczenia• Rodzaje ubezpieczeń
System ubezpieczeń społecznych w Polsce	<ul style="list-style-type: none">• System ubezpieczeń• Ubezpieczenia społeczne
Ubezpieczenia majątkowe i osobowe	<ul style="list-style-type: none">• Ubezpieczenia osobowe• Ubezpieczenia majątkowe• Polisa ubezpieczeniowa
System emerytalny w Polsce	<ul style="list-style-type: none">• Rodzaje systemów emerytalnych• Trzy filary ubezpieczeń• Otwarte Fundusze Emerytalne
Polityka fiskalna państwa	<ul style="list-style-type: none">• System podatkowy w Polsce• Funkcje budżetu państwa
Rodzaje podatków	<ul style="list-style-type: none">• Różnice między podatnikiem a płatnikiem• Rodzaje podatków• Obliczanie podatku VAT (wypełnianie faktur)

PIT – czyli każdy z nas płaci podatek od dochodów	<ul style="list-style-type: none"> • Podatek dochodowy • Przychody, koszty uzyskania, dochody • Rodzaje deklaracji podatkowych PIT • Wypełnianie deklaracji podatkowej PIT
Dział 5. Zakładam przedsiębiorstwo	
Moje małe przedsiębiorstwo	<ul style="list-style-type: none"> • Poszukiwanie pomysłu na własną działalność gospodarczą • Zalety i wady prowadzenia własnej działalności gospodarczej • Małe i średnie przedsiębiorstwa • Fundusze na działalność • Formalności związane z założeniem przedsiębiorstwa • Wypełnianie druków niezbędnych przy zarejestrowaniu działalności gospodarczej
Majątek w firmie	<ul style="list-style-type: none"> • Podział aktywów trwałych i obrotowych w przedsiębiorstwie • Podział pasywa w przedsiębiorstwie • Analiza przykładowego bilansu w przedsiębiorstwie
Opłacalność działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none"> • Przychody w przedsiębiorstwie • Koszty w przedsiębiorstwie • Próg rentowności i zysk • Obliczanie prognozy rentowności
Rozliczenia finansowe	<ul style="list-style-type: none"> • Formy rozliczania się z podatku • Podatkowa księga przychodów i rozchodów oraz zasady jej wypełnienia
Inne przedsiębiorstwa w gospodarce rynkowej	<ul style="list-style-type: none"> • Rodzaje przedsiębiorstw • Charakterystyka spółek osobowych • Charakterystyka spółek kapitałowych
Biznesplan	<ul style="list-style-type: none"> • Istota biznesplanu • Elementy biznesplanu • Uproszczony biznesplan • Tworzenie uproszczonego biznesplanu
Menedżer w firmie	<ul style="list-style-type: none"> • Kierownicy na różnych szczeblach zarządzania • Umiejętności kierownicze • Style zarządzania
Dział 6. Jestem pracownikiem	
Sztuka autoprezentacji	<ul style="list-style-type: none"> • Mocne i słabe strony – analiza SWOT • Metody wywierania wrażenia na innych • Elementy autoprezentacji • Autoprezentacja uczniów • Samoakceptacja • Fazy cyklu rozwoju osobistego
CV i list motywacyjny	<ul style="list-style-type: none"> • Proces rekrutacji • Zasady pisania CV • Zasady pisania listu motywacyjnego • Pisanie listu motywacyjnego i CV
Rozmowa kwalifikacyjna	<ul style="list-style-type: none"> • Przygotowanie do rozmowy kwalifikacyjnej • Wygląd zewnętrzny • Przebieg rozmowy kwalifikacyjnej • Prezentacja rozmowy kwalifikacyjnej przygotowana przez uczniów • Analiza ofert pracy
Formy zatrudniania i wynagradzania	<ul style="list-style-type: none"> • Formy zatrudnienia wynikające z Kodeksu Pracy • Formy zatrudnienia wynikające z Kodeksu Cywilnego • Wady i zalety form zatrudnienia

	<ul style="list-style-type: none">• Formy wynagradzania pracownika• Obliczanie wynagrodzenia brutto pracownika• Wypełnianie umowy o pracę
Prawa i obowiązki pracodawcy i pracownika	<ul style="list-style-type: none">• Prawa i obowiązki pracownika• Prawa i obowiązki pracodawcy• Regulamin pracy• Umowa – prawo czy obowiązek• Związki zawodowe
Dział 7. Jestem etyczny	
Etyczny pracownik	<ul style="list-style-type: none">• Etyka i wartości etyczne• Etyczny pracownik• Etyczne i nieetyczne zachowania• Odpowiedzialność za podejmowanie działań
Etyczne przedsiębiorstwo	<ul style="list-style-type: none">• Obszary problemów etycznych dotyczących przedsiębiorstwa• Odpowiedzialność wobec pracowników• Odpowiedzialność wobec klientów• Przykłady etycznych działań przedsiębiorstwa
Mobbing	<ul style="list-style-type: none">• Zjawisko mobbingu• Fazy mobbingu• Przykłady działań mobbingowych• Ochrona przed mobbingiem• Sposoby przeciwdziałania mobbingu
Etyczne państwo	<ul style="list-style-type: none">• Regulacje prawne w gospodarce• Etyczne państwo• Obszary działalności etycznego państwa• Propagowanie wartości etycznych• Szara strefa i przyczyny jej powstania• Rola i znaczenie społeczeństwa obywatelskiego
Problemy etyczne	<ul style="list-style-type: none">• Zjawisko korupcji• Formy korupcji• Skutki korupcji dla jednostki przedsiębiorstwa i państwa• Metody walki z korupcją
Dział 8. Prawa konsumenta	
Prawa konsumenta	<ul style="list-style-type: none">• Ochrona konsumenta• Prawo do bezpieczeństwa i ochrony zdrowia• Prawo do informacji• Prawo do ochrony interesu ekonomicznego• Instytucje wspierające konsumentów
Reklamacje	<ul style="list-style-type: none">• Uprawnienia konsumenta wynikające z niezgodności towaru z umową• Uprawnienia konsumenta wynikające z gwarancji• Składanie reklamacji• Pisanie reklamacji
Dział 9. Widzę problemy ekonomiczne państwa	
Rola państwa w gospodarce	<ul style="list-style-type: none">• Pojęcie państwa• Funkcje państwa• Zewnętrzne i wewnętrzne funkcje państwa• Funkcje samorządów terytorialnych
Budżet państwa	<ul style="list-style-type: none">• Funkcje budżetu państwa• Źródła finansowania budżetu państwa• System podatkowy : podatki pośrednie i bezpośrednie• Wydatki państwa

Inflacja	<ul style="list-style-type: none">• Pojęcie inflacji• Rodzaje inflacji• Metody ograniczenia inflacji
Bezrobocie	<ul style="list-style-type: none">• Uczestnicy rynku pracy• Przyczyny bezrobocia• Osoba bezrobotna• Rodzaje bezrobocia• Metody aktywne i pasywne walki z bezrobociem
Rozwój gospodarczy państwa	<ul style="list-style-type: none">• Wzrost gospodarczy• Rozwój gospodarczy• Wskaźniki wzrostu gospodarczego
Dział 10. Dostrzegam światowe tendencje gospodarcze	
Handel międzynarodowy	<ul style="list-style-type: none">• Eksport i import• Korzyści z handlu zagranicznego
Globalizacja	<ul style="list-style-type: none">• Integracja gospodarcza• Łączenie przedsiębiorstw• Korzyści i koszty gospodarki globalnej

3. Procedury osiągnięcia celów

3.1. Postulaty metodyczne

Na realizację zajęć dydaktycznych z „Podstaw przedsiębiorczości” w technikum ekonomicznym – zgodnie z obowiązującymi przepisami i ustaleniami szkole przeznaczone jest 2 godziny w cyklu kształcenia.

Zajęcia te mogą być realizowane:

- po jednej godzinie tygodniowo w kolejnych dwóch latach szkolnych lub po dwie godziny w tygodniu w jednym roku szkolnym.

W roku szkolnym 2009/2010 zostanie wdrożony niniejszy program w klasie I technikum ekonomicznym w wymiarze 1 godziny tygodniowo i będzie kontynuowany w roku szkolnym 2010/2011 w wymiarze 1 godziny w klasie II.

3.2. Proponowany podział godzin lekcyjnych

Program został podzielony na 10 działów tematycznych i na jednostki dydaktyczne. Ponadto przewiduje się godziny do dyspozycji nauczyciela z przeznaczeniem na utrwalenie wiadomości, a także na wycieczki programowe poza szkołę.

Dział / Temat	Liczba godzin
Dział I. Człowiek istota przedsiębiorcza	8
Dział II. Obserwuję gospodarkę rynkową	10
Dział III. System bankowy	12
Dział IV. Ubezpieczenia i podatki	8
Dział V. Zakładam przedsiębiorstwo	12
Dział VI. Jestem pracownikiem	8
Dział VII. Jestem etyczny	4
Dział VIII. Prawa konsumenta	2
Dział IX. Widzę problemy ekonomiczne państwa	8
Dział X. Dostrzegam światowe tendencje gospodarcze	3
Godziny do dyspozycji nauczyciela	5
RAZEM:	80

3.3. Metody preferowane w dydaktyce

Zajęcia z Podstaw przedsiębiorczości wiążą się z pobudzeniem aktywności poznawczej u uczniów i skłonieniem ich do przedsięwziętych i planowanych działań. Aby zostały osiągnięte cele kształcenia (umiejętności) zajęcia powinny być realizowane z przewagą zajęć aktywizujących.

W procesie kształcenia należy stosować następujące metody kształcenia:

- Metodę projektów – polegającą na opracowaniu przez uczniów projektów. Grupa uczniów powinna wybrać jeden temat projektu do opracowania w ciągu roku szkolnego. Temat projektu powinien być opracowany przez uczniów. Uczniowie

pracują nad swoim, co pewien czas robią sprawozdania z jego realizacji, a na koniec prezentują swój projekt.

- Studium przypadku – jest metodą przedstawiającą sytuację realną lub hipotetyczną, mającą na celu zaktywizowanie uczniów. Zasada pogładowości stosowana przy tej metodzie pozwala na emocjonalne podejście do sytuacji, dla której uczeń powinien znaleźć najkorzystniejsze rozwiązanie.
- Wystąpienia i prezentacje – metody pozwalające na prezentowaniu przygotowanego wcześniej zagadnienia szerokiej publiczności. Mająca na celu zaktywizowanie ucznia oraz kształtowanie w nim umiejętności prezentowania swojej wiedzy, zdania i opinii na forum publicznym.
- Portfolio – jest to metoda indywidualnej pracy ucznia, polegająca na gromadzeniu różnego rodzaju materiałów dotyczących wybranego tematu – wycinków prasowych, artykułów z prasy fachowej, informacji z Internetu, własnych opracowań. Dzięki niej uczeń uczy się odpowiedzialności oraz systematycznej pracy. Zgromadzony materiał uczeń estetycznie i systemowo porządkuje w teczce, segregatorze czy skoroszycie.
- Gra symulacyjna – różnego rodzaju gry symulacyjne pomagające zdobyć uczniom doświadczenie w zakresie wybranego tematu. Są to uproszczone wersje realnych sytuacji związanych z rynkiem dóbr i usług, rynkiem kapitałowym czy funkcjonowaniem przedsiębiorstwa.
- Gra decyzyjna – metoda ta pokazuje – w sposób zbliżony do zabawy konsekwencje podejmowanych decyzji nadające się do praktycznej ilustracji wielu procesów ekonomicznych, na przykład symulacji gry na giełdzie papierów wartościowych, funkcjonowania banków, planowania budżetu domowego.
- Analiza SWOT – to metoda, która składa się z czterech części: słabe i mocne strony oraz szanse i zagrożenia. Jest bardzo pomocna przy podejmowaniu różnego rodzaju decyzji oraz w przygotowaniu się do prezentacji zjawisk, problemów, celów.
- Dyskusja plenarna – dyskusja na forum całej klasy. Wymaga od nauczyciela przedstawienia problemu ze wskazaniem możliwych różnych rozwiązań. W trakcie dyskusji uczniowie w kolejności zgłoszeń prezentują argumenty popierające lub odrzucające określone rozwiązania.
- Burz mózgow – pełna sesja burzy mózgow składa się z czterech etapów (postanie problemu, zdefiniowanie problemu, właściwa burza mózgow, ocena propozycji), trwa od trzech kwadransów do półtorej godziny. Lider sesji udziela głosu i pilnuje przestrzegania reguł (nie wolno krytykować pomysłów na etapie ich zgłaszania, pierwszeństwo mają wypowiedzi nawiązujące do poprzedniej, etap oceny następuje po zakończeniu etapu zgłaszania pomysłów). Pomocnikiem lidera jest sekretarz zapisujący pomysły na widocznych dla wszystkich planszach lub tablicy.
- Wykład – jest metodą podającą, a więc powinna być stosowana przede wszystkim w celu przekazania nowych, teoretycznych wiadomości. Aby nie były nudne, a przede wszystkim docierały do uczniów, powinny być wzbogacone elementami wizualnymi, takimi jak: plansze, prezentacje multimedialne, przykładowe formularze, ulotki itp.
- Mapa pamięci – nazywana inaczej mapą skojarzeń czy mapą pojęć, jest metodą, która ma na celu wizualizowanie informacji na dany temat. Tworząc taką mapę, wykorzystuje się symbole rysunki, łatwe do zapamiętania hasła i zwroty, najlepiej z zastosowaniem kolorowych pisaków czy kredek. Dzięki tej metodzie doskonale porządkuje się zdobytą wiedzę. Jest to jedna z metod szybkiego uczenia się.

- Ćwiczenia praktyczne – przedsiębiorczość kojarzy się przede wszystkim z konkretnymi działaniami. Wiele z nich można przećwiczyć na zajęciach na przykład przygotowując wniosek o zezwolenie na prowadzenie działalności gospodarczej, wypełniając zeznanie podatkowe PIT, wypełniając wniosek kredytowy itp.

3.4. Środki dydaktyczne

Zajęcia Podstaw przedsiębiorczości powinny odbywać się w pracowni wyposażonej w lekkie i funkcjonalne stoliki uczniowskie i krzesła, które można dowolnie ustawiać, zależnie od planowanej formy lekcji (np. praca w grupach).

Środki niezbędne do realizacji Kluczowej Kompetencji z Przedsiębiorczości:

- Podręcznik przedmiotowy,
- Zeszyt ćwiczeń,
- Poradnik dla nauczyciela,
- Materiały edukacyjne: filmy, prezentacje multimedialne, foliogramy, roczniki statystyczne, słowniki, zbiory zadań, komputerowe programy edukacyjne,
- Testy do sprawdzania osiągnięć uczniów,
- Foliogramy,
- Rzutnik pisma,
- Komputerowe programy edukacyjna,
- Rzutnik multimedialny,
- Laptop,
- Flipcharty,
- Nośniki pamięci zewnętrznej,
- Aparat fotograficzny,
- Podręczniki uzupełniające,
- Odtwarzacz DVD.

WYPOSAŻENIE DLA UCZNIWA NIEZBĘDNE DO REALIZACJI PROGRAMU KK W ZAKRESIE NAUCZANIA INICJATYWNOŚCI I PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Lp.	Nazwa	Autor	Tytuł	Wydawnictwo i rok wydania
1.	Podręcznik	Katarzyna Garbacik Magdalena Żmiejko	Czas na przedsiębiorczość	Wydawnictwo Szkolne PWN 2008
2.	Ćwiczenia	Katarzyna Garbacik Magdalena Żmiejko	Czas na przedsiębiorczość	Wydawnictwo Szkolne PWN 2008

3.5. Spis wykorzystywanej literatury

1. Biernacka M., Korba J., Smutek Z., *Podstawy przedsiębiorczości – podręcznik*. OPERON, Gdynia 2008.
2. Garbacik K., Żmiejko M., *Czas na przedsiębiorczość podręcznik*, PWN Warszawa 2008.
3. Garbacik K., Żmiejko M., *Czas na przedsiębiorczość ćwiczenia*, PWN Warszawa 2008.
4. Gregorczyk S., Romanowska M., Sopińska A., Wachowiak P.; *Przedsiębiorczość bez tajemnic – podręcznik*. WSIP, Warszawa 2005.

5. Nojszewska E.: Podstawy ekonomii. WSIP, Warszawa 2006.
6. Kodeks Spółek Handlowych.
7. Słownik ekonomiczny.

3.6. Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości powinny odbywać się w pracowni przedmiotowej wyposażonej w funkcjonalne stoliki i krzesła uczniowskie, które można czasem ze względu na specyfikę i temat lekcji np. z komunikacji interpersonalnej, pracy grupowej, symulowanej rozmowie kwalifikacyjnej swobodnie przestawiać. Zasadnym jest aby w pracowni znajdowało się stanowisko ze stałym łączem internetowym. Umożliwi to prowadzenie zajęć z wykorzystaniem Internetu jako bardzo istotnego źródła informacji gospodarczej.

Pracownia podstaw przedsiębiorczości powinna być wyposażona:

- Rzutnik pisma,
- Stolik pod rzutnik,
- Tablice szkolną,
- Laptop,
- Rzutnik multimedialny,
- Telewizor,
- Odtwarzacz DVD,
- Odtwarzacz wideo,
- Aparat cyfrowy,
- Kamery pozwalającą na nagrywanie scenek, prezentacji, autoprezentacji,
- Flipcharty,
- Folie,
- Pisaki,
- Masa klejąca.

Ponadto w pracowni powinna znajdować się podręczna biblioteczka nauczyciela składająca się z:

- Podręcznika,
- Przewodnika dla nauczyciela,
- Podręcznej literatury fachowej(leksykony, słowniki),
- Wybranych aktów prawnych,
- Filmów edukacyjnych wideo lub DVD.

4. Opis założonych osiągnięć ucznia

4.1. Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Lp.	Jednostka dydaktyczna	Treść jednostki dydaktycznej	Wymagania podstawowe Uczeń umie:	Wymagania ponadpodstawowe Uczeń umie:
1.	Poznaj siebie	<ul style="list-style-type: none">• Pojęcie osobowości człowieka• Czynniki wpływające na rozwój osobowości• Potrzeby człowieka: piramida potrzeb wg A. Maslowa• Zmienność potrzeb• Motywy aktywności człowieka• Zachowanie się człowieka w sytuacjach trudnych• Cechy osoby przedsiębiorczej• Zdolność wyznaczania sobie celów• Ocena mocnych i słabych stron własnej osoby	<ul style="list-style-type: none">• zdefiniować pojęcie osobowości człowieka• scharakteryzować różne typy osobowości• dokonać samooceny swoich mocnych i słabych stron• posługiwać się pojęciem potrzeba• scharakteryzować hierarchię potrzeb• umówić poszczególne rodzaje potrzeb• wymienić czynniki mające wpływ na zmianę hierarchii potrzeb• wyjaśnić czym jest przedsiębiorczość• wskazać jakie cechy posiada osoba przedsiębiorcza• oszacować swój przedsiębiorczy potencjał• wymienić w jaki sposób można wzmocnić własną przedsiębiorczość	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić znaczenie pozytywnego myślenia i samoakceptacji w życiu człowieka• wyznaczyć cele i zadania do realizacji• wskazać zależność między zachowaniem człowieka a jego potrzebami• dobrać odpowiedni rodzaj aktywność zawodowej do określonego profilu osobowościowego• wskazać w najbliższym otoczeniu osoby przedsiębiorcze i scharakteryzować je

2.	Spoleczne podstawy przedsiębiorczości	<ul style="list-style-type: none">• Organizacja i struktura grupy społecznej• Klasyfikacja grup społecznych• Cechy dobrej grupy• Zalety pracy zespołowej• Cechy lidera• Komunikacja interpersonalna w grupie• Komunikacja werbalna i niewerbalna• Bariery komunikacyjne• Otwartość komunikacyjna	<ul style="list-style-type: none">• wskazać zasady skutecznej komunikacji• określić czynniki sprzyjające efektywnemu porozumiewaniu się• wykorzystać techniki komunikacji werbalnej i niewerbalnej w różnych sytuacjach życiowych• wymienić sposoby radzenia sobie ze stresem• sklasyfikować czynniki stresogenne• odróżniać zachowania asertywne od zachowań agresywnych i uległych• wymienić zasady pracy w zespole	<ul style="list-style-type: none">• tworzyć warunki sprzyjające prawidłowej komunikacji w swoim otoczeniu• przeciwdziałać zachowaniom agresywnym• radzić sobie ze stresem
3.	Konflikty i ich rozwiązywanie	<ul style="list-style-type: none">• Konflikty i jego przyczyny• Rodzaje konfliktów• Metody rozwiązywania konfliktów	<ul style="list-style-type: none">• opisać sposoby rozwiązywania konfliktów• wymienić rodzaje konfliktów	<ul style="list-style-type: none">• akceptować odmienne postawy i zachowania osób w zespole
4.	Negocjacje	<ul style="list-style-type: none">• Zasady negocjacji• Rodzaje negocjacji• Techniki stosowane w czasie negocjacji	<ul style="list-style-type: none">• zdefiniować pojęcie negocjacji• podać rodzaje negocjacji• wymienić techniki negocjujące	<ul style="list-style-type: none">• przygotować strategię negocjacji• przedstawić cechy dobrego negocjatora
5.	Historia pieniądza, czyli od czego się zaczęło	<ul style="list-style-type: none">• Historia pieniądza• Początki bankowości• Współczesny system bankowy• Bank centralny i jego rola• Pojęcie pieniądza• Funkcje pieniądza• Cechy pieniądza• Formy pieniądza	<ul style="list-style-type: none">• scharakteryzować rolę pieniądza w życiu codziennym• wymienić funkcje pieniądza• rozróżnić formy pieniądza• podać i opisać motywy popytu na pieniądz	<ul style="list-style-type: none">• wykazać, jak pieniądz ułatwia transport• wyjaśnić wpływ operacji otwartego rynku na podaż pieniądza na rynku

6.	Obieg okrężny	<ul style="list-style-type: none">• Podmioty gospodarki: gospodarstwo domowe, przedsiębiorstwo i państwo• Obieg okrężny w gospodarce• Rynek i jego rodzaje• Dobra i usługi• Zasoby i ich klasyfikacja	<ul style="list-style-type: none">• zdefiniować rynek• określić kto jest uczestnikiem rynku• określić co to są dobra, zasoby i usługi	<ul style="list-style-type: none">• omówić wykorzystanie zasobów i alokacji dóbr w różnych typach gospodarek• opisać proces działania okrężnego obiegu dochodów
7.	Mechanizmy rynkowe	<ul style="list-style-type: none">• Popyt i podaż• Czynniki kształtujące popyt i podaż• Prawo popytu i podaży• Równowaga między popytem i podażą	<ul style="list-style-type: none">• zdefiniować popyt, podaż, równowaga rynkowa• wskazać czynniki wpływające na popyt i podaż	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić jak działa mechanizm rynkowy• wyjaśnić prawo podaży i popytu
8.	Budżet domowy	<ul style="list-style-type: none">• Pojęcie gospodarstwa domowego• Gospodarstwo domowe jako małe przedsiębiorstwo• Budżet gospodarstwa domowego i jego planowanie• Źródła dochodów gospodarstw domowych• Rodzaje wydatków gospodarstw domowych• Sposoby zapobiegania deficytowi budżetowemu w gospodarstwie domowym	<ul style="list-style-type: none">• scharakteryzować gospodarstwo domowe• wymienić źródła dochodów budżetu domowego• sklasyfikować rodzaje wydatków gospodarstw domowych	<ul style="list-style-type: none">• wymienić sposoby zapobiegania deficytu w budżecie domowym• opisać zależność między potrzebami członków gospodarstwa domowego a planowaniem budżetu rodziny• zaplanować własny budżet domowy
9.	Funkcjonowanie banków komercyjnych	<ul style="list-style-type: none">• Rola banków komercyjnych• Zadania funkcje banków komercyjnych	<ul style="list-style-type: none">• podać definicję banku komercyjnego	<ul style="list-style-type: none">• wymienić zadania i funkcje banków komercyjnych
10.	Kredyt, czyli o sposobie na duże wydatki	<ul style="list-style-type: none">• Kredyt a pożyczka• Rodzaje kredytów bankowych• Kryteria wyboru kredytu• Analiza ofert banków w zakresie udzielania kredytów• Obliczanie rocznych	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić różnicę między kredytem a pożyczką• wymienić rodzaje kredytów dostępnych dla gospodarstw domowych• scharakteryzować korzyści i koszty	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić ryzyko• „pułapki zadłużenia”• wybrać najlepszy kredyt• obliczyć odsetki od kredytu

		odsetek od kredytu	związane z usługami bankowymi	
11.	Inne usługi bankowe	<ul style="list-style-type: none">• Konto osobiste• Lokaty bankowe• Czynniki wpływające na wybór banku• Oprocentowanie, kapitalizacja odsetek• Wybór najkorzystniejszych ofert świadczonych przez banki w postaci lokat bankowych• Obliczanie zysku z lokat	<ul style="list-style-type: none">• wymienić czynniki wyboru banku• wyjaśnić co to jest konto osobiste i lokaty bankowe	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić mechanizm finansowania za pomocą karty kredytowej• wybrać najkorzystniejszą ofertę lokat• obliczyć odsetki od lokat
12.	Inwestowanie, czyli jak pomnożyć pieniądze	<ul style="list-style-type: none">• Oszczędzanie• Inwestowanie i jego formy• Charakterystyka inwestycji rzeczowych• Charakterystyka inwestycji finansowych• Inwestowanie w siebie i własne przedsiębiorstwo jako nietypowa forma inwestycji• Zależność między ryzykiem a zyskiem	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić, na czym polega inwestowanie• wymienić formy lokowania oszczędności• przedstawić wady i zalety różnych form oszczędzania i inwestowania	<ul style="list-style-type: none">• ocenić ryzyko inwestowania własnych pieniędzy• wskazać najlepszą formę lokaty oszczędności
13.	Giełda Papierów Wartościowych	<ul style="list-style-type: none">• Rodzaje giełd• Struktura rynku kapitałowego• Charakterystyka Giełdy Papierów Wartościowych• Papiery wartościowe• Notowania giełdowe• Indeksy giełdowe• Inwestowanie na giełdzie papierów wartościowych	<ul style="list-style-type: none">• opisać rolę i możliwości inwestycji na GPW• wyjaśnić, na czym polega ryzyko inwestycji na rynku kapitałowym• wypełnić wskaźniki GPW• wymienić rodzaje papierów wartościowych	<ul style="list-style-type: none">• ocenić aktualne wskaźniki GPW• scharakteryzować papiery wartościowe
14.	Ubezpieczenia i ich rodzaje	<ul style="list-style-type: none">• Istota ubezpieczenia• Rodzaje ubezpieczeń	<ul style="list-style-type: none">• zdefiniować ubezpieczenie• wymienić rodzaje ubezpieczeń	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić celowość ubezpieczania się
15.	System ubezpieczeń społecznych w Polsce	<ul style="list-style-type: none">• System ubezpieczeń• Ubezpieczenia społeczne	<ul style="list-style-type: none">• wymienić ubezpieczenia społeczne	<ul style="list-style-type: none">• obliczyć składki ubezpieczenia społecznego płaconego przez pracownika i pracodawcę

16.	Ubezpieczenia majątkowe i osobowe	<ul style="list-style-type: none">• Ubezpieczenia osobowe• Ubezpieczenia rzeczowe• Polisa ubezpieczeniowa	<ul style="list-style-type: none">• wymienić ubezpieczenia osobowe i rzeczowe	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić sytuacje losowe, które mogą być objęte ubezpieczeniem
17.	System emerytalny w Polsce	<ul style="list-style-type: none">• Rodzaje systemów emerytalnych• Trzy filary ubezpieczeń• Otwarte Fundusze Emerytalne	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić pojęcie ubezpieczenia• scharakteryzować system ubezpieczeń społecznych w Polsce	<ul style="list-style-type: none">• opisać budowę systemu emerytalnego• ocenić rolę III filaru ubezpieczeń emerytalnych• przewidzieć zagrożenia systemu wynikające ze zmian demograficznych
18.	Polityka fiskalna państwa	<ul style="list-style-type: none">• System podatkowy w Polsce• Funkcje budżetu państwa	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić : dotacja, subwencja• wymienić funkcje budżetu państwa	<ul style="list-style-type: none">• ocenić system podatkowy w Polsce
19.	Rodzaje podatków	<ul style="list-style-type: none">• Różnice między podatnikiem a płatnikiem• Rodzaje podatków• Obliczanie podatku VAT (wypełnianie faktur)	<ul style="list-style-type: none">• wymienić różnice między podatnikiem a płatnikiem• wymienić rodzaje podatków	<ul style="list-style-type: none">• obliczyć fakturę• scharakteryzować podatki pośrednie i bezpośrednie
20.	PIT – czyli każdy z nas płaci podatek od dochodów	<ul style="list-style-type: none">• Podatek dochodowy• Przychody, koszty uzyskania, dochody• Rodzaje deklaracji podatkowych PIT• Wypełnianie deklaracji podatkowej PIT	<ul style="list-style-type: none">• posługiwać się pojęciem podatek• wymienić funkcje podatków• wypełnić deklaracje podatkową PIT• wymienić formy opodatkowania działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none">• wybrać i uzasadnić najkorzystniejszą formę opodatkowania dla zakładanej firmy
21.	Moje małe przedsiębiorstwo	<ul style="list-style-type: none">• Poszukiwanie pomysłu na własną działalność gospodarczą• Zalety i wady prowadzenia własnej działalności gospodarczej• Małe i średnie przedsiębiorstwa• Fundusze na działalność• Formalności	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić pojęcie ryzyka działalności gospodarczej• wskazać czynniki wpływające na szanse sukcesu oraz ryzyko niepowodzenia w działalności przedsiębiorstwa• wymienić rodzaje i źródła kryzysów w firmach	<ul style="list-style-type: none">• ocenić ryzyko związane z prowadzeniem działalności gospodarczej• uzasadnić, dlaczego działalność gospodarcza zawsze wiąże się z ryzykiem• analizować czynniki wpływające na wybór firmy

		<p>związane z założeniem przedsiębiorstwa</p> <ul style="list-style-type: none">• Wypełnianie druków niezbędnych przy zarejestrowaniu działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none">• zdefiniować pojęcie restrukturyzacja• opisać procedurę postępowania konieczną do uruchomienia działalności gospodarczej przez osoby fizyczne• wypełnić wybrane dokumenty związane z rejestracją działalności gospodarczej	<p>organizacyjno – prawnej firmy</p>
22.	Majątek w firmie	<ul style="list-style-type: none">• Podział aktywów trwałych i obrotowych w przedsiębiorstwie• Podział pasywa w przedsiębiorstwie• Analiza przykładowego bilansu w przedsiębiorstwie	<ul style="list-style-type: none">• scharakteryzować podstawowe źródła finansowania działalności gospodarczej• posługiwać się pojęciami: aktywa, pasywa• opisać bilans przedsiębiorstwa• podać przykład majątku trwałego i obrotowego przedsiębiorstwa	<ul style="list-style-type: none">• określić przydatność poszczególnych rodzajów finansowania pod kątem skali i rodzaju działalności• uzasadnić potrzebę wyceny wartości przedsiębiorstwa
23.	Opłacalność działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none">• Przychody w przedsiębiorstwie• Koszty w przedsiębiorstwie• Próg rentowności i zysk• Obliczanie progu rentowności	<ul style="list-style-type: none">• posługiwać się pojęciami: kapitał własny, obcy, rachunek zysków i strat• rozróżnić pojęcia wydatków i kosztów oraz wpływów i przychodów• obliczyć zysk netto i brutto przedsiębiorstwa• Obliczyć podstawowe wskaźniki rentowności	<ul style="list-style-type: none">• analizować opłacalność działalności gospodarczej wybranego podmiotu gospodarczego
24.	Rozliczenia finansowe	<ul style="list-style-type: none">• Formy rozliczania się z podatku• Podatkowa księga przychodów i rozchodów oraz zasady jej wypełnienia	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić pojęcia: pełna księgowość, ryczałt ewidencjonowany, karta podatkowa, podatek liniowy	<ul style="list-style-type: none">• wymień wady i zalety różnych form opodatkowania

25.	Inne przedsiębiorstwa w gospodarce rynkowej	<ul style="list-style-type: none">• Rodzaje przedsiębiorstw• Charakterystyka spółek osobowych• Charakterystyka spółek kapitałowych	<ul style="list-style-type: none">• wymienić podstawowe formy prawne działalności gospodarczej• scharakteryzować rodzaje spółek• posługiwać się Kodeksem Spółek Handlowych i ustawą o działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none">• ocenić przydatność form organizacyjno – prawnych pod kątem rodzaju działalności i wielkości przedsiębiorstwa
26.	Biznesplan	<ul style="list-style-type: none">• Istota biznesplanu• Elementy biznesplanu• Uproszczony biznesplan• Tworzenie uproszczonego biznesplanu	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić istotę biznesplanu• wymienić elementy biznesplanu• wyjaśnić zasady korzystania z biznesplanu swojej firmy	<ul style="list-style-type: none">• skonstruować biznesplan przedsięwzięcia możliwego do zrealizowania na rynku lokalnym w branży, w której uczeń uzyska kwalifikacje zawodowe
27.	Menedżer w firmie	<ul style="list-style-type: none">• Kierownicy na różnych szczeblach zarządzania• Umiejętności kierownicze• Style zarządzania	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić pojęcie menadżera• opisać umiejętności kierownicze• scharakteryzować proces podejmowania decyzji• wymienić i scharakteryzować rodzaje racjonalności decyzji	<ul style="list-style-type: none">• rozróżniać style kierowania• wymienić kryteria oceny rozwiązań problemu decyzyjnego
28.	Sztuka autoprezentacji	<ul style="list-style-type: none">• Mocne i słabe strony – analiza SWOT• Metody wywierania wrażenia na innych• Elementy autoprezentacji• Autoprezentacja uczniów• Samoakceptacja• Fazy cyklu rozwoju osobistego	<ul style="list-style-type: none">• dokonać analizy SWOT swojej osoby• wymienić elementy autoprezentacji	<ul style="list-style-type: none">• przygotować prezentację własnej osoby
29.	CV i list motywacyjny	<ul style="list-style-type: none">• Proces rekrutacji• Zasady pisania CV• Zasady pisania listu motywacyjnego• Pisanie listu motywacyjnego i CV	<ul style="list-style-type: none">• wymienić podstawowe dokumenty rekrutacyjne• przygotować życiorys zawodowy i list motywacyjny• wymienić cele rozmowy kwalifikacyjnej	<ul style="list-style-type: none">• przedstawić swoją osobę w kontekście wymagań pracodawcy• analizować zakres posiadanych kwalifikacji zawodowych

30.	Rozmowa kwalifikacyjna	<ul style="list-style-type: none"> • Przygotowanie do rozmowy kwalifikacyjnej • Wygląd zewnętrzny • Przebieg rozmowy kwalifikacyjnej • Prezentacja rozmowy kwalifikacyjnej przygotowana przez uczniów • Analiza ofert pracy 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienić cele rozmowy kwalifikacyjnej • korzystać z ofert pracy • analizować oczekiwania pracodawców 	<ul style="list-style-type: none"> • zaplanować odpowiedzi na typowe pytania zadawane podczas rozmowy kwalifikacyjnej
31.	Formy zatrudniania i wynagradzania	<ul style="list-style-type: none"> • Formy zatrudnienia wynikające z Kodeksu Pracy • Formy zatrudnienia wynikające z Kodeksu Cywilnego • Wady i zalety form zatrudnienia • Formy wynagradzania pracownika • Obliczanie wynagrodzenia brutto pracownika • Wypełnianie umowy o pracę 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienić podstawowe formy wynagrodzenia • scharakteryzować zasady wynagradzania pracowników • opisać zróżnicowanie wynagrodzeń ze względu na stanowisko, branżę i miejsce zatrudnienia • scharakteryzować wpływ różnych rodzajów wynagrodzenia na motywację pracowników 	<ul style="list-style-type: none"> • przygotować się do rozmowy o awansie i podwyżce
32.	Prawa i obowiązki pracodawcy i pracownika	<ul style="list-style-type: none"> • Prawa i obowiązki pracownika • Prawa i obowiązki pracodawcy • Regulamin pracy • Umowa – prawo czy obowiązek • Związki zawodowe 	<ul style="list-style-type: none"> • omówić rodzaje umów o pracę • scharakteryzować prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy w świetle uregulowań kodeksu pracy • opisać sposoby rozwiązywania umów o pracę • opisać rolę PP i sądy pracy 	<ul style="list-style-type: none"> • analizować wady i zalety różnych form umów o pracę z perspektywy pracownika i pracodawcy
33.	Etyczny pracownik	<ul style="list-style-type: none"> • Etyka i wartości etyczne • Etyczny pracownik • Etyczne i nieetyczne zachowania • Odpowiedzialność za podejmowanie działań 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnić pojęcia: etyka, kodeks etyczny • wymienić etyczne i nieetyczne zachowania 	<ul style="list-style-type: none"> • opisać kodeks etyczny dla ucznia swojej klasy • analizować wartości etyczne

34.	Etyczne przedsiębiorstwo	<ul style="list-style-type: none">• Obszary problemów etycznych dotyczących przedsiębiorstwa• Odpowiedzialność wobec pracowników• Odpowiedzialność wobec klientów• Przykłady etycznych działań przedsiębiorstwa	<ul style="list-style-type: none">• wymienić etyczne działania przedsiębiorstwa wobec kontrahentów	<ul style="list-style-type: none">• ocenić jakie korzyści dla przedsiębiorstwa niesie stosowanie zasad etycznych
35.	Mobbing	<ul style="list-style-type: none">• Zjawisko mobbingu• Fazy mobbingu• Przykłady działań mobbingowych• Ochrona przed mobbingiem• Sposoby przeciwdziałania mobbingu	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić: mobbing, ofiara mobbingu• wymienić fazy mobbingu	<ul style="list-style-type: none">• przedstawić przykłady mobbingu w pracy
36.	Etyczne państwo	<ul style="list-style-type: none">• Regulacje prawne w gospodarce• Etyczne państwo• Obszary działalności etycznego państwa• Propagowanie wartości etycznych• Szara strefa i przyczyny jej powstania• Rola i znaczenie społeczeństwa obywatelskiego	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić: szara strefa, utylizacja, recykling• wymień przyczyny szarej strefy	<ul style="list-style-type: none">• wskazać w jaki sposób można likwidować szarą strefę
37.	Problemy etyczne	<ul style="list-style-type: none">• Zjawisko korupcji• Formy korupcji• Skutki korupcji dla jednostki przedsiębiorstwa i państwa• Metody walki z korupcją	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić co to jest korupcja• omówić formy korupcji	<ul style="list-style-type: none">• wskazać jakie działania powinny przedsięwziąć władze państwa, przedsiębiorstw, aby zachowania korupcyjne nie występowały
38.	Prawa konsumenta	<ul style="list-style-type: none">• Ochrona konsumenta• Prawo do bezpieczeństwa i ochrony zdrowia• Prawo do informacji• Prawo do ochrony interesu ekonomicznego• Instytucje wspierające konsumentów	<ul style="list-style-type: none">• omówić prawa przysługujące konsumentom	<ul style="list-style-type: none">• wskazać w swoim środowisku organizacje zajmujące się ochroną praw konsumenta

39.	Reklamacje	<ul style="list-style-type: none">• Uprawnienia konsumenta wynikające z niezgodności towaru z umową• Uprawnienia konsumenta wynikające z gwarancji• Składanie reklamacji• Pisanie reklamacji	<ul style="list-style-type: none">• zdefiniować pojęcia: gwarancja, rękojmia, reklamacja• wymienić instytucje wspierające konsumentów• przygotować pismo z reklamacji wybranego towaru	<ul style="list-style-type: none">• opisać znaczenie informacji umieszczonych na etykietach produktów
40.	Rola państwa w gospodarce	<ul style="list-style-type: none">• Pojęcie państwa• Funkcje państwa• Zewnętrzne i wewnętrzne funkcje państwa• Funkcje samorządów terytorialnych	<ul style="list-style-type: none">• opisać funkcję państwa• wymienić instytucje państwowe, mające wpływ na życia gospodarcze	<ul style="list-style-type: none">• wymienić narzędzia za pomocą których państwo wpływa na życie gospodarcze• przedstawić wady i zalety interwencjonizmu
41.	Budżet państwa	<ul style="list-style-type: none">• Funkcje budżetu państwa• Źródła finansowania budżetu państwa• System podatkowy : podatki pośrednie i bezpośrednie• Wydatki państwa	<ul style="list-style-type: none">• wymienić źródła dochodów budżetu państwa• wyjaśnić rolę budżetu państwa w gospodarce• rozróżnić narzędzia polityki fiskalnej państwa oraz efekty ich wykorzystania	<ul style="list-style-type: none">• analizować wpływ polityki fiskalnej na gospodarkę państwa• scharakteryzować funkcje budżetu państwa
42.	Inflacja	<ul style="list-style-type: none">• Pojęcie inflacji• Rodzaje inflacji• Metody ograniczenia inflacji	<ul style="list-style-type: none">• podać definicję inflacji• wskazać przyczyny inflacji• rozróżnić rodzaje inflacji i przyczyny jej występowania• obliczyć stopę inflacji• analizować skutki inflacji i sposoby jej zwalczania	<ul style="list-style-type: none">• analizować zmiany poziomu inflacji w Polsce i innych krajach
43.	Bezrobocie	<ul style="list-style-type: none">• Uczestnicy rynku pracy• Przyczyny bezrobocia• Osoba bezrobotna• Rodzaje bezrobocia• Metody aktywne i pasywne walki z bezrobociem	<ul style="list-style-type: none">• podać pojęcie osoby bezrobotnej• rozróżnić rodzaje bezrobocia• wymienić przyczyny bezrobocia• obliczyć stopę bezrobocia	<ul style="list-style-type: none">• omówić rolę państwa w walce z bezrobociem

44.	Rozwój gospodarczy państwa	<ul style="list-style-type: none">• Wzrost gospodarczy• Rozwój gospodarczy• Wskaźniki wzrostu gospodarczego	<ul style="list-style-type: none">• posługiwać się pojęciami: PKB, PNB, koniunktura, strategia, recesja• opisać tempa wzrostu gospodarczego w Polsce• wskazać czynniki sprzyjające wzrostowi gospodarczemu• wyjaśnić różnicę między wskaźnikami PKB, PKN, PNB i produktu narodowego netto	<ul style="list-style-type: none">• scharakteryzować przyczyny zjawiska cykli koniunkturalnych
45.	Handel międzynarodowy	<ul style="list-style-type: none">• Eksport i import• Korzyści z handlu zagranicznego	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić, z czego wynika wzrost znaczenia międzynarodowej wymiany handlowej• podać przykłady korzyści płynących z handlu zagranicznego dla Polski	<ul style="list-style-type: none">• objaśnić zjawisko swobodnego przepływu kapitału
46.	Globalizacja	<ul style="list-style-type: none">• Integracja gospodarcza• Łączenie przedsiębiorstw• Korzyści i koszty gospodarki globalnej	<ul style="list-style-type: none">• zaprezentować pozytywne i negatywne efekty globalizacji na przykładzie Polski• wymienić międzynarodowe organizacje gospodarcze, których uczestnikiem jest Polska	<ul style="list-style-type: none">• omówić problemy ekonomiczne współczesnego świata• dokonać analizy wybranego zjawiska

4.2. Główne narzędzia kontroli

Podstawy przedsiębiorczości to przedmiot, w którego toku nauczania szczególny nacisk położony jest na samodzielność, logicznie wnioskowanie, działania ucznia, umiejętności i przejawianą przez niego aktywność. Ocena powinna motywować ucznia do podejmowania przedsiębiorczych działań oraz rozwoju intelektualnego.

Uczeń oceniany jest na lekcjach Podstaw przedsiębiorczości systematycznie w ciągu całego okresu nauczania przy pomocy różnorodnych narzędzi pomiaru dydaktycznego.

1. Przedmiotem kontroli i oceny ucznia są:

- Wiadomości i umiejętności oraz gotowość do ich zaprezentowania;
- Różne przejawy aktywności intelektualnej, w tym rozumienie tekstów i instrukcji, uczestniczenie w dyskusjach, praca indywidualna i w zespole, sprawne

wykonywanie ćwiczeń praktycznych i innych powierzonych zadań oraz opracowanie i realizacja projektów;

- Umiejętność gromadzenia i selekcji informacji z różnych źródeł, w tym z Internetu i oprogramowania komputerowego;
- Umiejętności komunikacyjne, z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjnych.

2. Oceny bieżące, według skali obowiązującej w wewnątrzszkolnym systemie oceniania, uczeń otrzymuje za:

- Wypowiedzi ustne za określony temat, referat, udział w dyskusji;
- Sprawdziany różnego typu: testy jednostopniowe, testy wielostopniowe, zadania z luką, krótkiej odpowiedzi, prawda – fałsz, na dobieranie;
- Prace domowe powinny być nastawione na rozwiązywanie problemów i korzystanie z różnych źródeł informacji oraz sprawdzać umiejętność formułowania krótkich wypowiedzi pisemnych na tematy ekonomiczne;
- Aktywny udział w zajęciach;
- Systematyczne prowadzenie zeszytu przedmiotowego i zeszytu ćwiczeń;
- Przygotowanie i wygłoszenie referatu;
- Przygotowanie indywidualnego projektu;
- Zdobywanie wyróżnienia w olimpiadzie wiedzy ekonomicznej.

3. Ocenę semestralną i roczną wystawia się na podstawie ocen częściowych.

4. Ocena wiedzy i umiejętności ucznia powinna być obiektywna oraz jawna.

5. Ocena powinna wspierać rozwój intelektualny i emocjonalny uczniów, zachęcać do podejmowania nowych zadań i doskonalenia własnych umiejętności.

Pisemne prace oceniane są według skali od 1 – 5 w skali procentowej:

Ocena: niedostateczny	0% - 39%,
dopuszczający	40% - 59%,
dostateczny	60% - 79%,
dobry	80% - 94%,
bardzo dobry	95% - 100%.

Przykład sprawdzianu z podstaw przedsiębiorczości :

ŻYCZĘ POWODZENIA!

1. Dumping to:

- a) podnoszenie ceny towaru
- b) poprawienie jakości produktu
- c) obniżenie ceny poniżej kosztów

2. Bank oferuje oprocentowanie lokat 8% w skali roku. Ile wyniesie twój dochód jeśli ulokujesz 5 000 zł na 7 miesięcy?

.....
.....
.....
.....
.....

3. Wyjaśnij pojęcia:

minimalne rezerwy banków komercyjnych

.....
.....

hipoteka

.....
.....

debet

.....
.....

4. Wymień podatki

bezpośrednie.....

.....
.....
.....

5. Wymień obowiązkowe ubezpieczenia społeczne płacone przez pracownika.....

.....
.....
.....
.....

6. Wymień obowiązkowe ubezpieczenia gospodarcze

.....
.....
.....

5. Procedura ewaluacji programu nauczania

Opracowany program zajęć jest dokumentem otwartym na zmiany, w związku z tym podlegać będzie systematycznej ewaluacji. Poprzez ewaluacje należy rozumieć badanie i ocenę programu w trakcie jego realizacji oraz po zakończeniu wdrożenia. Ewaluacja ma również na celu dokonać oceny efektów wdrażania tego programu w celu udoskonalenia programu i wyeliminowania niedociągnięć.

Ewaluacja programu nauczania ma odpowiedzieć na pytania: jakie czynniki sprzyjały realizacji bądź utrudniały realizację programu, co należy usprawnić, udoskonalić, w jakim stopniu oczekiwane zamierzenia zostały osiągnięte itp.

Ocena programu na celu określenie jego atrakcyjności a także przydatności w dalszej pracy. Ma pomóc w ustaleniu, które elementy programu można realizować w zmienionej wersji, które elementy programu należy zmienić, a które odrzucić, bądź dodać nowe.

Ważnym elementem jest samoocena autora programu. Aby ewaluacja była wiarygodna należy, skonstruować odpowiednie narzędzie pomiaru. Często posługujemy się w tym celu ankietami, przeprowadzamy badania, obserwację, wywiad, dokonujemy pomiaru osiągnięć ucznia, analizujemy dokumentację. Ważne jest, że podczas ewaluacji stałej czyli monitoringu dokonywać można modyfikacji na każdym etapie wdrażania programu. Wszelkie modyfikacje wymagają uzasadnienia. Inną z form ewaluacji jest również ocena innych nauczycieli wdrażających dany program lub też opinie nauczycieli czy nauczycieli metodyków a także oceny rodziców.

Niniejszy program edukacyjny będzie przy użyciu następujących narzędzi ewaluacji:

- Ankieta dla ucznia,
- Ankieta dla rodzica,
- Arkusz samooceny nauczyciela,
- Analiza SWOT programu.

Projekt ewaluacji autorskiego programu nauczania rozwijania kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości

Etap ewaluacji	Obiekt ewaluacji	Pytania kluczowe (badawcz)	Kryteria ewaluacji	Metody badawcze	Próba badawcza	Prezentacja danych / raport
Przed rozpoczęciem realizacji programu	Projekt autorskiego programu nauczania	1.Czy i w jakim stopniu projekt programu uwzględnia zasoby realizatora?	Co najmniej 50 % punktów wg. arkusza oceny programu autorskiego	Studium przypadku, analiza wyników diagnozy implementacji KK oraz danych z arkusza oceny programu	Szkoła uczestnicząca w projekcie	Raport Ewaluacyjny

		2. Czy i w jakim stopniu projekt programu uwzględnia potrzeby i ograniczenia odbiorców?	j.w.			j.w.
		3. Czy i w jakim stopniu projekt programu uwzględnia możliwości rozwijania KK z Przedsiębiorczości?	j.w.			j.w.
		4. Czy i w jakim stopniu projekt programu jest poprawnie koncepcyjnie?	j.w.			j.w.
		5. Czy projekt programu zawiera propozycję oceny jego skuteczności?	Odpowiedź „Tak”			j.w.
		6. Jaka jest poprawność sposobu proponowanej w projekcie programu oceny programu?	Co najmniej 50 % punktów wg. arkusza oceny			j.w.
W czasie realizacji programu	Skuteczność programu	1. Jakiego rzędu nakłady finansowe wykorzystano w realizacji projektu programu?	Wyższe o 20% niż ponoszone dotychczas	Analiza dokumentów		j.w.

		2.W jakim stopniu wzbogacono zestaw pomocy dydaktycznych?	Zakupienie co najmniej dwu rodzajów pomocy dydaktycznych	Analiza dokumentów		j.w
		3.Na ile realizacja projektu programu powodowała wzrost zaangażowania nauczycieli i szkoły?	Wzrost o 20% liczby hospitacji dyrektora, udział nauczyciela w doskonaleniu zawodowym	Analiza dokumentów m.in. wyników monitoringu		j.w.
		4.Jakiego rodzaju zabiegi stosował nauczyciel realizujący program?	Przewaga metod aktywizujących nad podającymi	Analiza dokumentów, obserwacja		j.w.
Na koniec realizacji projektu		5.Jak uczniowie oceniali działania nauczyciela realizującego projekt programu? 6.Jakim stopniu w wyniku realizacji projektu program wzrósł poziom osiągnięć uczniów w zakresie rozwoju KK z Przedsiębiorczości	Co najmniej przeciętne wyniki Wzrost o min. 0,30 łatwości grup zadań sprawdzających opanowanie KK z Przedsiębiorczości	Ankietytowanie uczniów Pomiar dydaktyczny „na wejściu” i „na wyjściu”		Raport Ewaluacyjny. Promocja projektu Raport Ewaluacyjny. Promocja projektu. Promocja szkoły w środowisku

Po pewnym czasie od realizacji programu		7. Na ile trwałe są zmiany w uczniach w zakresie nabytych wiadomości i postaw określonych przez KK z Przedsiębiorczości	Wzrost minimum o 20% średniego wyniku egzaminu zawodowego z części przedsiębiorczość	Analiza dokumentów (z wynikami egzaminu zawodowego)	Wszyscy uczestnicy	Raport ewaluacyjny. Promocja projektu. Promocja szkoły w regionie
---	--	---	--	---	--------------------	---

Źródło: J. Szempruch 2009, str.53 – 55.

Bibliografia

- [1] Bereźnicki F., *Dydaktyk kształcenia ogólnego*, Kraków 2007.
- [2] Biernacka M., Korba J., Smutek Z., *Podstawy przedsiębiorczości*, Gdynia 2008.
- [3] Biernacka M., Korba J., Smutek Z., *Podstawy przedsiębiorczości. Zeszyt ćwiczeń dla ucznia*, Gdynia 2008.
- [4] Bochniarz A., *Podstawy komunikacji interpersonalnej, kształtowanie umiejętności wychowawczych*, Lublin 2002.
- [5] Drucker P.F., *Innowacje i przedsiębiorczość. Praktyka i zasady*, Warszawa 1992.
- [6] Garbacik K., Żmijko M., *Czas na przedsiębiorczość*, Warszawa – Łódź 2008.
- [7] Gołębiak B.D., *Uczenie metodą projektów*, Warszawa 2002.
- [8] Gregorczyk S., Romanowska M., Sopińska A., Wachowiak P., *Przedsiębiorczość bez tajemnic*, Warszawa 2002.
- [9] *Kompetencje kluczowe*, Dyrekcja Generalna ds. Edukacji i Kultury, Eurydice, Warszawa 2008.
- [10] Makiela Z., Rachwał T., *Podstawy przedsiębiorczości*, Podręcznik dla liceum.
- [11] Nęcki Z., *Negocjacje w biznesie*, Kraków 1995.
- [12] Niemierko B., *Kształcenie szkolne. Podręcznik skutecznej dydaktyki*, Warszawa 2007.
- [13] Paszkowska – Rogacz A., *Psychologiczne postawy wyboru zawodu*, Warszawa 2003.
- [14] Stańska B., Wierzbowska B., *Bądź przedsiębiorczy. Podręcznik*, Warszawa 2005.
- [15] Szempruch J., *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, Lublin 2009.
- [16] Uhman G., *Uczenie się przez doświadczenie*, Warszawa 2000.
- [17] Zawodowe drogowskazy – Wsparcie dla modernizacji ofert szkół o profil zawodowym.

Akty prawna:

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 roku w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowawczych, przedszkolnych i programów nauczania oraz dopuszczenie do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. Nr 89 z 08.06.2009r, poz.730),
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształtowania ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. Nr 51 z 29 maja 2002 ze zmianami z dnia 06 września 2003 i 13 stycznia 2005),
- Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie 2006/962/WE.

Autor
Paulina Haja

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1
im. Ks. Stanisława Konarskiego
w Jędrzejowie**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Spis treści

Wprowadzenie.....	5
1. Cele nauczania.....	7
1.1. Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość	7
1.2. Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty	7
1.3. Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego	8
1.4. Cele nauczania wynikające z podstawy programowej	8
2. Treści nauczania	10
2.1. Dział I. Psychologiczno-socjologiczne uwarunkowani przedsiębiorczości i inicjatywności.....	10
2.2. Dział II. Otoczenie przedsiębiorcy	10
2.3. Dział III. Osoba przedsiębiorcza na rynku pracy	11
2.4. Dział IV. Umiejętności przedsiębiorcy	12
2.5. Dział V. Zachowania przedsiębiorcze w życiu codziennym	13
2.6. Dział VI. Zachowania przedsiębiorcze w sferze działań na rzecz środowiska ...	13
3. Procedury osiągnięcia celów	14
3.1. Postulaty metodyczne	14
3.2. Proponowany podział godzin lekcyjnych.....	14
3.3. Metody preferowane w dydaktyce	15
3.4. Środki dydaktyczne	16
3.5. Spis wykorzystywanej literatury	16
3.6. Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	16
4. Opis założonych osiągnięć ucznia	17
4.1. Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	17
4.2. Główne narzędzia kontroli	27
5. Procedura ewaluacji programu nauczania	30
6. Ewentualne warunki niezbędne do realizacji programu.....	32
Bibliografia.....	33

Wprowadzenie

Przedsiębiorczość to słowo, które nabrało w ostatnich latach szczególnego znaczenia. Często kojarzy się z sukcesem, pieniędzmi, gospodarką, powodzeniem na rynku pracy. Ludzie przedsiębiorczy posiadają umiejętność dostrzegania wokół siebie nie tylko zagrożeń, ale również szans, znajdują oryginalne sposoby wyjścia z trudnych sytuacji. Misją przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości” jest uświadomienie uczniowi konieczności zachowywania się w sposób innowacyjny, kreatywny, asertywny we współczesnym świecie. W niniejszym programie duży nacisk położono na kształtowanie umiejętności i postaw przedsiębiorczych, niezbędnych dla każdego człowieka w jego dorosłym życiu.

Program został opracowany na podstawie aktualnie obowiązującej podstawy programowej, oraz:

- Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz.U. Nr 89, poz. 730).
- Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. Nr 51 z 29.05.2002r. ze zmianami z dn. 6.09.2003r. i 13.01.2005r).
- Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z 18.12.2006r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (226/962/WE).
- Programu Rozwijania Umiejętności Uczniów Szkół Polski Wschodniej Projekt „SZKOŁA KLUCZOWYCH KOMPETENCJI”.

Dla potrzeb realizacji programu opracowano diagnozę implementacji Kompetencji Kluczowych w kontekście potrzeb i uwarunkowań lokalnych, regionalnych oświaty i rynku pracy w województwie świętokrzyskim. Celem diagnozy regionalnej była ocena działań szkoły w kontekście potrzeb i możliwości lokalnego rynku pracy w relacji do uwarunkowań lokalnych i regionalnych szkoły.

Niniejszy program będzie realizowany w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1 im. ks. Stanisława Konarskiego w Jędrzejowie. Do realizacji programu Kształcenia Kluczowych Kompetencji w zakresie przedsiębiorczości wybrano uczniów Technikum Nr 1 w zawodzie technik informatyk. Uczniowie ci w dużej mierze wywodzą się ze środowisk wiejskich, z rodzin dotkniętych problemem bezrobocia. Mają gorsze warunki dostępu do zajęć pozalekcyjnych, odczuwają bariery dotyczące rozwoju ich zainteresowań zarówno edukacyjnych, jak i kulturalnych.

Treści kształcenia dobrano tak, aby kształtować umiejętności wynikające z podstawy programowej, diagnozy i standardów wymagań egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zawodzie technik informatyk - symbol cyfrowy 312 [01]. Opracowując program skorzystano z programu nauczania ABC przedsiębiorczości – nr dopuszczenia MEN DPN- 5002-36/08.

Program składa się z sześciu działań:

1. Psychologiczno-socjologiczne uwarunkowania przedsiębiorczości i inicjatywności
2. Otoczenie przedsiębiorcy

3. Osoba przedsiębiorcza na rynku pracy
4. Umiejętności przedsiębiorcy
5. Zachowania przedsiębiorcze w życiu codziennym
6. Zachowania przedsiębiorcze na rzecz środowiska lokalnego

Każda z części koncentruje się na innych aspektach przedsiębiorczości i ma na celu kształtowanie postaw przedsiębiorczych i innowacyjnych w różnych sferach życia.

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych „Podstawy przedsiębiorczości” zawiera sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis założonych osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

Ogólne cele kształcenia

Głównym celem przedmiotu podstawy przedsiębiorczości jest kształtowanie takich postaw jednostki, aby odgrywała aktywną, twórczą rolę w środowisku społecznym, gospodarczym i na rynku pracy.

Cele edukacyjne dla przedmiotu sformułowane w podstawach programowych kształcenia ogólnego dla szkół ponadgimnazjalnych, to:

- 1 Przygotowanie do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym.
- 2 Kształcenie postawy rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.
- 3 Kształtowanie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się.
- 4 Kształtowanie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru.
- 5 Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej.
- 6 Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej.
- 7 Poznanie podstawowych zasad podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w różnych formach.
- 8 Poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej.
- 9 Poznanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

1 Cele nauczania

1.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość

W wyniku uczestnictwa w zajęciach uczeń będzie umiał:

- formułować swoje cele i zadania,
- sterować swoim rozwojem, szczególnie w obszarze kariery zawodowej,
- określić swoją inteligencję emocjonalną i racjonalną,
- sporządzić diagnozę swoich mocnych i słabych stron,
- wykazać związek między samoakceptacją a zdolnością do rozwoju,
- poznać warunki osobiste budujące własny potencjał,
- włączać się do współpracy w środowisku biznesowym opartym na znajomości charakterystyki danego środowiska,
- wyjaśnić istotę postaw i zachowań przedsiębiorczych, ze szczególnym uwzględnieniem inicjatywności i kreatywności,
- wykazać wagę twórczego myślenia,
- zaplanować rozwój osobisty tak, aby znaleźć swoje miejsce w społeczeństwie i pracę spełniającą oczekiwania i realizującą określone marzenia,
- wykazać się kreatywnością i skutecznością w kształtowaniu przychodów i wydatków gospodarstwa domowego,
- podkreślać rolę rzetelnej pracy i umiejętności wykorzystywania życiowych szans w prowadzeniu własnej działalności,
- zaplanować inwestowanie własnych pieniędzy,
- podjąć decyzję o wyborze sposobów zabezpieczenia emerytalnego,
- ocenić własną zdolność do zachowań asertywnych,
- dokonać autoprezentacji i samooceny,
- komunikować się z innymi z wykorzystaniem wiedzy o mowie ciała i komunikacji werbalnej, uczestniczyć w negocjacjach.

1.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

W wyniku uczestnictwa w zajęciach uczeń będzie umiał:

- charakteryzować zasady rozwoju osobistego uwzględniając środowiskowe uwarunkowania np. miasto, wieś,
- poznawać samego siebie i budować własną wartość,
- przeprowadzić analizę SWOT pracy w zawodach informatycznych w powiecie,
- analizować hierarchię potrzeb jednostkowych i społecznych oraz sposobów ich zaspokajania,
- przedstawić istotę procesu komunikowania społecznego,

- podejmować decyzje w świadomy sposób,
- dokonać samooceny wykonywanych zadań,
- określać warunki podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w środowisku lokalnym,
- określić i ocenić swoje miejsce w niszy rynkowej w branży informatycznej na rynku lokalnym i regionalnym,
- wymienić możliwe obszary działania małej firmy na rynku lokalnym,
- współpracować z instytucjami, firmami w zakresie doradztwa zawodowego branży informatycznej,
- wyjaśnić funkcje lokalnych struktur rynku pracy,
- wyjaśnić zjawisko bezrobocia, scharakteryzować bezrobocie w województwie świętokrzyskim,
- zorganizować spotkanie z lokalnym pracodawcą, który przedstawi wymagania stawiane absolwentom - przyszłym pracownikom branży informatycznej.

1.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

W wyniku uczestnictwa w zajęciach uczeń będzie umiał:

- charakteryzować różne typy osobowości człowieka akcentując predyspozycje w zawodach informatycznych,
- zaplanować przedsięwzięcie z uwzględnieniem własnych zdolności informatycznych, uwarunkowań ekonomiczno – finansowych, lokalnych i etyczno-moralnych,
- brać aktywny udział w pracy zespołu zgodnie z zasadami pracy zespołowej,
- kształtować umiejętności formułowania i identyfikowania celów własnej działalności gospodarczej w branży informatycznej, sporządzić zarys biznes planu własnej firmy,
- zaprojektować stronę internetową własnej firmy,
- sporządzić zeznanie podatkowe PIT,
- kształtować umiejętności korzystania z metod aktywnego poszukiwania pracy,
- sporządzić dokumenty (CV, list motywacyjny),
- uczestniczyć w rozmowie kwalifikacyjnej,
- pozyskiwać kapitał na otwarcie i prowadzenie działalności gospodarczej.

1.4 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej

W wyniku uczestnictwa w zajęciach uczeń będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami i terminami: potrzeba, osobowość, asertywność, kreatywność, przedsiębiorczość, stres, inicjatywność,
- wymienić cechy człowieka asertywnego, uległego, agresywnego,
- wymienić zasady i narzędzia skutecznej motywacji,
- wymieniać metody aktywnego poszukiwania pracy,
- wyjaśnić działanie mechanizmu rynkowego,
- przedstawić zasady racjonalnego gospodarowania; wyjaśnić zależności między zyskiem a ryzykiem,
- przedstawić rolę państwa w systemie gospodarki rynkowej,

- zinterpretować podstawowe mierniki poziomu sprawności gospodarki i wzrostu gospodarczego,
- rozróżnić funkcje pieniądza,
- zidentyfikować przyczyny inflacji,
- wyjaśnić wpływ inflacji na gospodarkę, na sytuację finansową przedsiębiorstw i na poziom życia ludności,
- przedstawić sposoby przeciwdziałania inflacji,
- wymienić rodzaje instytucji finansowych i scharakteryzować ich usługi,
- wyjaśnić zasady funkcjonowania giełdy papierów wartościowych,
- omówić specyfikę funkcjonowania i struktury gospodarstwa domowego,
- rozróżnić podstawowe formy organizacyjno-prawne prowadzenia działalności gospodarczej,
- sporządzić dokumenty niezbędne do podjęcia działalności gospodarczej,
- omówić istotę i funkcje budżetu państwa,
- wymienić podstawowe typy podatków pośrednich i bezpośrednich,
- wymienić formy opodatkowania dochodów,
- ocenić specyfikę i prawa rządzące rynkiem pracy w Polsce i UE,
- analizować podstawowe zagadnienia prawa pracy (nawiązywanie i rozwiązywanie stosunku pracy, prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy itp.),
- rozróżnić ekonomiczne, psychologiczne i społeczne konsekwencje bezrobocia,
- omówić zasady uczestnictwa w systemie ubezpieczeniowym i emerytalnym,
- wykazać sens międzynarodowej wymiany gospodarczej,
- wymienić korzyści i koszty wynikające dla Polski z europejskiej integracji gospodarczej,
- scharakteryzować główne problemy etyczne współczesnego świata oraz rolę środowisk gospodarczych w rozwiązywaniu tych problemów,
- przedstawić argumenty za i przeciw globalizacji,
- dochodzić praw konsumenta korzystając z porad Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz Krajowej Federacji Konsumentów.

2 Treści nauczania

2.1 Dział I. Psychologiczno-socjologiczne uwarunkowani przedsiębiorczości i inicjatywności

- Potrzeby człowieka jako motyw pobudzający do działania, rodzaje i hierarchia potrzeb, zmiana potrzeb, motywy zachowania człowieka, czynniki wpływające na motywy działalności człowieka.
- Człowiek przedsiębiorczy a przedsiębiorca, istota asertywności, kreatywności, przedsiębiorczości, innowacyjności, odpowiedzialność za własne działanie, unikanie przesadnego perfekcjonizmu, cechy osoby przedsiębiorczej, przedsiębiorca wewnętrzny.
- Poznanie samego siebie, inteligencja emocjonalna i jej definicja, elementy składowe inteligencji emocjonalnej, system wartości, warunki osobiste, przekonania, twórcze myślenie.
- Potencjał przedsiębiorczy człowieka w odniesieniu do zawodu technik informatyk, samoakceptacja, rozwój, doskonalenie się, zdolności, talenty, atuty, osobowość i zasady jej rozwoju, mocne i słabe strony własnej osobowości.
- Autoprezentacja w teorii, przygotowanie się do autoprezentacji, struktura wypowiedzi, postawa, sposób mówienia, treści przekazywane podczas autoprezentacji, zasady oceny autoprezentacji, samoakceptacja.
- Prezentacja własnej osoby, stres, sposoby radzenia sobie ze stresem, wygłaszanie prezentacji, błędy popełniane podczas prezentacji, zasady gospodarowania własnym czasem.
- Proces komunikacji interpersonalnej, komunikacja empatyczna jako jedna z podstaw komunikacji interpersonalnej, bariery komunikacji interpersonalnej, podstawy dobrego kontaktu.
- Proces podejmowania decyzji, racjonalność decyzji, sposoby podejmowania decyzji, informacja, użyteczność informacji, luka informacyjna.
- Istota negocjacji, uwarunkowania negocjacji, argumentacja, ustępstwa i skuteczność negocjacji, kompromis.

2.2 Dział II. Otoczenie przedsiębiorcy

- System gospodarki rynkowej, gospodarka rynkowa, centralnie planowana, podmioty gospodarki rynkowej, okrężny obieg dochodów, rodzaje rynków.
- Funkcjonowanie rynku, pojęcie popytu, podaży, prawo popytu i podaży, równowaga rynkowa, czynniki wpływające na popyt i podaż.
- Rola państwa w gospodarce rynkowej, instytucje państwowe, podstawowe funkcje ekonomiczne państwa, narzędzia ingerencji państwa w gospodarkę, interwencjonizm i leseferyzm.

- Budżet państwa, budżet jednostek samorządu terytorialnego, źródła dochodów budżetowych, wydatki budżetowe, sektor budżetowy, funkcja redystrybucyjna, alokacyjna, stabilizacyjna i bodźcowa budżetu, państwo opiekuńcze, państwo liberalne, deficyt budżetowy, dług publiczny.
- System podatkowy w Polsce, podatki pośrednie i bezpośrednie, obliczanie podatku VAT od towarów usług.
- Pieniądz i jego funkcje, cechy pieniądza, podaż pieniądza, popyt na pieniądz.
- System bankowy w Polsce, NBP, banki komercyjne, funkcje banku centralnego, Rada Polityki Pieniężnej, usługi banków komercyjnych.
- Gospodarowanie własnym czasem i zasobami finansowych, rodzaje zasobów: ludzkie, kapitałowe, naturalne, czas jako cenny zasób, formy inwestowania, wady i zalety różnych form inwestycji.
- Makrootoczenie przedsiębiorstwa, przedsiębiorstwo w gospodarce, otoczenie ekonomiczne, otoczenie prawne, otoczenie polityczne, otoczenie społeczne, otoczenie demograficzne, otoczenie technologiczne, otoczenie międzynarodowe.
- Wzrost gospodarczy i jego mierniki, recesja, koniunktura, eksport, import, bilans płatniczy, bilans handlowy.
- Inflacja, definicja inflacji i deflacji, mierniki inflacji, rozmiary inflacji, efekt spirali inflacyjnej, przyczyny inflacji, inflacja kosztowa i popytowa, skutki inflacji, sposoby zmniejszania inflacji, wynagrodzenie realne i nominalne.
- System finansowy gospodarki, rynek finansowy, instytucje finansowe, instrumenty finansowe, giełda papierów wartościowych, indeksy giełdowe, system notowań, sposoby inwestowania na giełdzie.
- Współpraca Polski z zagranicą, wymiana międzynarodowa, wymiana handlowa, Unia Europejska, organizacje międzynarodowe, współpraca gospodarcza Polski z zagranicą.
- Globalizacja gospodarki, globalizacja mediów i kultury, przedsiębiorstwo i konsument w gospodarce globalnej.
- Społeczna odpowiedzialność i etyka biznesu, zasady prowadzenia biznesu, społeczna odpowiedzialność biznesu, korupcja, mobbing, kreatywna księgowość, lobbings, dbałość o środowisko naturalne, rola państwa w przeciwdziałaniu korupcji.

2.3 Dział III. Osoba przedsiębiorcza na rynku pracy

- Rynek pracy, podaż pracy, popyt na pracę, równowaga na rynku pracy, zasoby siły roboczej.
- Bezrobocie, narzędzia przeciwdziałania bezrobociu, instytucje przeciwdziałające bezrobociu, stopa bezrobocia w wybranych województwach, osoba bezrobotna.
- Metody poszukiwania pracy, instytucje rynku pracy, oferta pracy, analiza lokalnego rynku pracy branży informatycznej.
- Rekrutacja i selekcja pracowników branży informatycznej, proces doboru pracowników, proces rekrutacji, selekcja pracowników, rozmowa kwalifikacyjna, rozwój zawodowy, ścieżka kariery, podnoszenie kwalifikacji i zmiana kwalifikacji, dokumentacja pracownicza, oferta pracy jako pracodawca branży informatycznej.

- Dokumenty aplikacyjne, życiorys zawodowy, list motywacyjny, referencje, świadectwo pracy, CV w branży informatycznej.
- Aktywne uczestniczenie w poszukiwaniu pracy, mobilność zawodowa, zasady dobrego kontaktu.
- Podstawowe elementy prawa pracy, stosunek pracy, rodzaje umów o pracę, obowiązki i prawa pracowników oraz pracodawców, instytucje chroniące pracowników, interpretacja przepisów kodeksu pracy, rozwiązanie stosunku pracy, samozatrudnienie.
- Wynagradzanie pracowników, rodzaje wynagrodzenia, zasady wynagradzania pracowników, motywacja pracowników, negocjowanie wynagrodzenia z pracodawcą w branży informatycznej, awans.
- Planowanie ścieżki kariery zawodowej.

2.4 Dział IV. Umiejętności przedsiębiorcy

- Planowanie własnych działań, planowanie jako element cyklu uczenia się i zarządzania, planowanie działalności gospodarczej, plan jako podstawa sprawnego działania.
- Przedsiębiorstwo w gospodarce, formy organizacyjno-prawne prowadzenia działalności gospodarczej.
- Finanse przedsiębiorstwa, bilans przedsiębiorstwa, kondycja finansowa przedsiębiorstwa, źródła finansowania działalności przedsiębiorstwa (kredyty), próg rentowności.
- Kierowanie pracownikami, istota kierowania, uwarunkowania skutecznego kierowania, funkcje, kierownicze, style kierowania, motywowanie.
- Zasady pracy zespołowej, organizacja pracy, zasady funkcjonowania zespołów, tworzenie zespołów.
- Istota biznes planu, zasady budowy i struktura biznes planu.
- Zakładanie działalności gospodarczej (spotkanie z przedsiębiorcą).
- Wybór formy opodatkowania przy prowadzeniu działalności gospodarczej.
- Pomysł na firmę w branży informatycznej dla lokalnej społeczności, analiza rynku, wybór lokalizacji, formy organizacyjno-prawnej planowanej działalności, zasady prowadzenia własnego biznesu.
- Reklama w prowadzeniu działalności gospodarczej, pojęcie reklamy, formy reklamy, projektowanie strony internetowej własnej firmy.
- Fundusze na prowadzenie działalności gospodarczej, kapitał własny, kapitał obcy, kredyty, zobowiązania, leasing, emisja papierów wartościowych, fundusze UE.
- Biznes etyczny i nieetyczny, zasady prowadzenia biznesu, zachowania etyczne, zachowania nieetyczne, korupcja, kodeks etyki.

2.5 Dział V. Zachowania przedsiębiorcze w życiu codziennym

- Podstawowe elementy matematyki finansowej, stopa procentowa i odsetki, kapitalizacja odsetek, wartość pieniądza w czasie, spłata kredytu, raty równe, raty malejące.
- Zachowanie gospodarstw domowych na rynku, gospodarstwo domowe, potrzeby rodziny, sposoby zaspokajania potrzeb, konsument, ochrona praw konsumenta, umowa kupna-sprzedaży, spory konsumenckie.
- Rodzaje dochodów rodziny, formy wynagradzania, podatki liczone od wynagrodzeń, składki na ubezpieczenia społeczne.
- Sporządzanie rocznego zeznania podatkowego – PIT-37, formy opodatkowania, podatek dochodowy od osób fizycznych, odliczenia od dochodu, podatku.
- Zabezpieczenie przyszłości, system zabezpieczenia emerytalnego, system rent.
- Dochody z kapitału, inwestowanie własnych pieniędzy, sposoby lokowania oszczędności, inwestycje kapitałowe, lokaty rzeczowe, gra na giełdzie.
- Wydatki rodziny, rodzaje wydatków, rodzaje ubezpieczeń majątkowych.
- Budżet rodziny, konstrukcja budżetu gospodarstwa domowego, zasady konstruowania budżetu, kredyty konsumpcyjne, kredyty mieszkaniowe, racjonalne gospodarowanie budżetem domowym, zmniejszanie ryzyka, opłacalność przedsięwzięć.
- Ochrona praw konsumenta, prawa konsumenta, instytucje wspierające konsumentów, obowiązki producenta i sprzedawcy, gwarancja, rękojmia, reklamacja.
- Usługi finansowe w praktyce, podstawowe produkty finansowe, usługi bankowe, formy kredytów, rzeczywiste koszty kredytów, sprzedaż ratalna, karty płatnicze, korzystanie z usług doradców i pośredników finansowych.

2.6 Dział VI. Zachowania przedsiębiorcze w sferze działań na rzecz środowiska

- Rola państwa w zaspokajaniu potrzeb społecznych, cele społeczne, prawa obywateli wynikające z Konstytucji RP, wydatki budżetu na cele społeczne.
- Zachowania przedsiębiorcze w strukturach samorządu terytorialnego, struktura samorządu terytorialnego w Polsce, zadania samorządu terytorialnego, pozyskiwanie środków unijnych.
- Organizacje pozarządowe jako obszar zachowań przedsiębiorczych, działalność organizacji pozarządowych, fundacje, stowarzyszenia, równoważenie budżetu jednostek samorządu terytorialnego.

3 Procedury osiągnięcia celów

3.1 Postulaty metodyczne

Planowanie procedur stosowanych w trakcie zajęć z podstaw przedsiębiorczości należy zacząć od rozstrzygnięcia, jak liczna będzie grupa uczniów na zajęciach. Idealem byłoby prowadzenie zajęć warsztatowych w grupie liczącej 15-17 osób. Istotne są również ramy czasowe.

Nadanie zajęciom charakteru warsztatowego możliwe jest wówczas, gdy pojedyncze spotkanie obejmuje dwie godziny lekcyjne. Jednak w praktyce nie zawsze w każdej szkole takie rozwiązanie jest możliwe.

Rolą nauczyciela jest dostosowanie szczegółowych rozwiązań dydaktycznych do warunków danej szkoły.

W realizacji programu należy uwzględnić szczególnie strategie poznawcze, problemowe, indywidualizację w procesie kształcenia, które mają na celu kształtować u uczniów inicjatywność i przedsiębiorczość.

Proponuje się prowadzenie zajęć z wykorzystaniem głównie metod aktywizujących tj. metoda projektów, debata, burza mózgów, drzewko decyzyjne, circept, dyskusja panelowa, analiza SWOT i inne. Niektóre zajęcia realizowane będą w formie wycieczek przedmiotowych, prelekcji przedstawicieli (specjalistów) instytucji finansowych, rynku pracy, firm usługowych i produkcyjnych oraz uczelni.

Należy angażować uczniów w przygotowanie lekcji, zaproponować im min. opracowanie treści w formie ciekawostek, wygłaszania referatów itp.

Treści programowe z przedmiotu podstawy przedsiębiorczości są skorelowane z innymi przedmiotami, dlatego w ich realizację należy zaangażować nauczycieli: języka angielskiego (dokumenty aplikacyjne, rynek pracy w UE), wiedzy o społeczeństwie (potrzeby człowieka, rola państwa w gospodarce), historii (transformacja gospodarcza Polski), matematyki (obliczanie odsetek od kredytów i depozytów) i technologii informacyjnej (tworzenie strony internetowej własnej firmy).

Podczas zajęć powinny obowiązywać określone zasady, które zostaną ustalone w drodze dyskusji i negocjacji z uczniami.

3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych

Na realizację celów edukacyjnych i kluczowych kompetencji z zakresu przedsiębiorczości zaplanowano następującą ilość godzin:

Tabela 1. Podział godzin

Lp.	DZIAŁY	Liczba godzin
1.	Psychologiczne-socjologiczne uwarunkowania przedsiębiorczości i innowacyjności	10
2.	Otoczenie przedsiębiorcy	17
3.	Osoba przedsiębiorcza na rynku pracy	9

4.	Umiejętności przedsiębiorcy	11
5.	Zachowanie przedsiębiorcze w życiu codziennym	10
6.	Zachowania przedsiębiorcze w sferze działań na rzecz środowiska	3
7.	Godziny do dyspozycji nauczyciela	12
8.	Razem	72

3.3 Metody preferowane w dydaktyce

W kształtowaniu umiejętności należy stosowane różne metody głównie aktywizujące, problemowe, metodę projektów, by wyzwalać ich przedsiębiorczość, inicjatywność. Poniżej przedstawiono wybrane metody prowadzenia zajęć.

Dyskusja panelowa to metoda skutecznego porozumiewania się w różnych sytuacjach, prezentacje własnego punktu widzenia, przygotowania do publicznych wystąpień. Metoda ta może być wykorzystana w realizacji tematu kierowanie ludźmi, autoprezentacja, rozmowa kwalifikacyjna, budżet państwa.

Burza mózgów służąca do poszukiwania różnych wariantów rozwiązań danego problemu i wyboru wariantu najlepszego. Uczy rozwiązywania problemów w twórczy sposób i rozwija sprawność umysłową, kreatywność, osobiste zainteresowania uczniów. Przelamuje opory przed przedstawianiem własnych pomysłów, pobudza wyobraźnię. Metoda ta powinna być stosowana do poszukiwania rozwiązań takich problemów jak: bezrobocie, inflacja, pomysł na własną firmę.

Metoda inscenizacyjna polegająca na odgrywaniu przez uczniów pewnych ról w określonej sytuacji. Metoda ta powinna być stosowana w sytuacji, gdy cele kształcenia są związane z kształtowaniem postaw wobec problemów społeczno-politycznych i gospodarczych oraz rozwijaniem umiejętności obrony własnych poglądów i rozumieniem innych. Metoda może być wykorzystana na zajęciach dotyczących asertywności.

Metoda projektów polegająca na opracowaniu przez uczniów projektów. Grupa uczniów powinna wybrać jeden temat projektu do opracowania w ciągu roku szkolnego.

Temat projektu powinien być ustalony przez uczniów. Uczniowie pracują nad swoim projektem, co pewien czas robią sprawozdania z jego realizacji, a na koniec prezentują swój projekt.

Ćwiczenia indywidualne powinny być stosowane w sytuacji, gdy podstawowym celem kształcenia jest zdobycie praktycznych umiejętności przez poszczególnych uczniów. Metoda ta może być stosowana np. przy autoprezentacji lub poszukiwaniu informacji. Zaleca się również zorganizowanie spotkań z przedstawicielami finansów, banku centralnego, banków komercyjnych, towarzystw ubezpieczeniowych, organizacji pozarządowych, przedstawicielami biura pracy, firm komputerowych działającymi na terenie powiatu i województwa, a także z menedżerami. Wskazane jest również zorganizowanie wycieczki studyjnej na sesję rady gminy, do banku oraz na Giełdę Papierów Wartościowych.

Stosowanie metod uzależnione jest od realizowanego tematu lekcji, a także od bazy dydaktycznej i poziomu intelektualnego uczniów. Dlatego w każdym przypadku nauczyciel musi podjąć decyzję, którą z metod należy zastosować.

Oprócz realizacji procesu dydaktycznego z wykorzystaniem różnych metod sugeruje się również odwoływanie do bezpośredniego otoczenia, w którym funkcjonuje uczeń, poprzez: organizowanie wycieczek przedmiotowych, zapraszanie na zajęcia przedstawicieli firm i instytucji.

3.4 Środki dydaktyczne

W realizacji programu należy wykorzystać następujące środki dydaktyczne:

- częściowo automatyzujące proces nauczania-uczenia się (rzutnik multimedialny, notebook , nośnik pamięci zewnętrznej, rzutnik pisma),
- wzrokowe (ekran, tablicę magnetyczną folie tematyczne „Ekonomia w szkole” materiały wydane przy współpracy Fundacji Młodzieżowej Przedsiębiorczości i NBP, plansze tematyczne „ Bądź przedsiębiorczy”, „ Ekonomia w szkole”, „Komunikacja interpersonalna”, „Polubić banki”, zestaw kolorowych foliogramów, zestaw pomocy do gier i zabaw dydaktycznych),
- wzrokowo-słuchowe (filmy tematyczne: Bądź asertywny, Negocjacje, Co ty wiesz o zarabianiu?, Chciałbym zainwestować, magnetowid, telewizor).

3.5 Spis wykorzystywanej literatury

Ważnym elementem realizacji programu jest podręczna biblioteczka, w której powinna znaleźć się literatura przedmiotowa:

- podręczniki - „ABC przedsiębiorczości”- autorzy: B. Majewski, A. Tomaszewski,
- „Przedsiębiorczość bez tajemnic”- autorzy: S. Gregorczyk, M. Romanowska, A. Sopińska, P. Wachowiak,
- przewodnik dla nauczyciela „ Przedsiębiorczość bez tajemnic",
- uzupełniająca literatura fachowa, np. niezbędna podczas przygotowywania się uczniów do Olimpiady Przedsiębiorczości lub innych konkursów tematycznych,
- wybrane akty prawne tj. ustawa o swobodzie działalności gospodarczej, ustawa kodeks spółek handlowych, ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, ustawa kodeks pracy,
- prasa, np. Życie gospodarcze, Gazeta Prawna,
- bieżące roczniki statystyczne.

3.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości powinny odbywać się w pracowni wyposażonej w funkcjonalne stoliki uczniowskie i krzesła, które można dowolnie ustawiać, zależnie od planowanej formy organizacyjnej lekcji (np. praca w grupie). Wybrane zajęcia należy prowadzić w pracowni wyposażonej w komputery podłączone do Internetu. Umożliwi to prowadzenie zajęć z wykorzystaniem Internetu, jako źródła informacji (np. zbieranie danych o formach i warunkach uzyskania kredytów oferowanych przez banki, wyszukiwanie przepisów z zakresu prawa pracy, podatków, ubezpieczeń społecznych, zakładania działalności gospodarczej itp.).

Do realizacji programu przydatne byłyby takie pomoce jak: kamera wideo, która umożliwi nagrywanie prezentacji i wybranych zajęć grupowych, rzutnik multimedialny, laptop, tablica interaktywna, prezentacje multimedialne, w które pracownia przedsiębiorczości nie jest wyposażona.

Wskazany byłby zakup aktualnych roczników statystycznych w wersji książkowej lub multimedialnej, testy do sprawdzenia osiągnięć uczniów i prasy ekonomicznej tj. „Ekonomista”, „Parkiet”.

4 Opis założonych osiągnięć ucznia

Istotną częścią programu podstaw przedsiębiorczości jest określenie wymagań programowych w postaci kompetencji, jakie uzyskują uczniowie, a także wskazanie sposobu ich oceniania i pomiaru.

Tabela nr 1 Wymagania programowe na poszczególne oceny

Zakres wymagań				Stopień
Konieczne	Podstawowe	Rozszerzające	Dopełniające	
-	-	-	-	Niedostateczny: 1
+	-	-	-	Dopuszczający: 2
+	+	-	-	Dostateczny: 3
+	+	+	-	Dobry: 4
+	+	+	+	Bardzo dobry: 5
Wymagania wykraczające				Celujący: 6

Źródło: Szkolny System Oceniania

4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Tabela nr 2 Wymagania edukacyjne i zakres celów na poszczególne stopnie

Treści kształcenia	Zakres wymagań	Wymagania edukacyjne i zakres celów	Stopień
Dział I. Psychologiczno - socjologiczne uwarunkowania przedsiębiorczości i innowacyjności	Konieczne	Uczeń potrafi: Wyjaśnić pojęcia osobowość, przedsiębiorca, przedsiębiorstwo, potrzeba, innowacyjność, przedsiębiorczość, kreatywność, stres, wymienić typy osobowości, rodzaje potrzeb, role i ich rodzaje, narzędzia motywacyjne	Dopuszczający
	Podstawowe	rozdzielić typy osobowości, potrzeby, przedsiębiorcę od osoby przedsiębiorczej, wyjaśnić cechy osobowości, zinterpretować sposoby zachowania się, dokonać autoprezentacji, wymienić sposoby radzenia sobie ze stresem, określić swój potencjał przedsiębiorczy i przedsiębiorcy branży informatycznej	Dostateczny
	Rozszerzające	porównywać różne typy osobowości człowieka	Dobry

		akcentując predyspozycje zawodach informatycznych, wyznaczać swoje cele i zadania, scharakteryzować sylwetkę przedsiębiorcy, potrzeby człowieka w pracy, cele kierownicze, wyjaśnić wpływ cech osobowościowych na rozwój człowieka, analizować swoje mocne i słabe strony, odpowiadać w prawidłowy sposób na pytania zadawane w trakcie publicznych prezentacji	
	Dopełniające	analizować postępowanie uległe, asertywne i agresywne, dokonywać trafnej samooceny i autoprezentacji uzasadnić zależność między zachowaniem człowieka a potrzebami, przewidzieć potrzeby człowieka w pracy, sporządzić diagnozę swoich mocnych i słabych stron, ocenić własną zdolność do zachowań asertywnych, dobierać narzędzia motywacyjne do indywidualnych cech osób, uzasadnić, że skuteczniejsze jest nagradzanie niż karanie, oceniać efektywność w zarządzaniu,	Bardzo dobry
	Wykraczające	opracowywać projekty i konkursy, artykuły na tematy dotyczące postaw przedsiębiorczych, wskazać praktyczne przełożenie znajomości ludzkich potrzeb na motywowanie do działania	Celujący
Treści kształcenia	Zakres wymagań	Wymagania edukacyjne i zakres celów	Stopień
Dział II. Otoczenie przedsiębiorcy	Konieczne	Uczeń potrafi: wymienić-podmioty gospodarcze, elementy makrootoczenia i otoczenia ekonomicznego, rodzaje inflacji, rynków, funkcje	Dopuszczający

		pieniądza, banku centralnego, giełdy papierów wartościowych, Unii Europejskiej, zdefiniować pojęcia: gospodarowanie, zasady gospodarowania, rynek, popyt, podaż, pieniądź, podmiot gospodarczy, inflację, lobbying, kreatywność księgową	
	Podstawowe	wyjaśnić treści: zasady gospodarowania, funkcje pieniądza, mechanizm rynkowy, obieg okrężny w gospodarce, makroekonomiczne, mierniki wzrostu gospodarczego tj. dochód narodowy, PKB, stopa inflacji, określić wpływ elementów otoczenia makro i otoczenia konkurencyjnego przedsiębiorstwa, wyjaśnić wpływ inflacji na sytuację finansową przedsiębiorstw i na poziom życia ludności, wskazać cechy rynku, pieniądza	Dostateczny
	Rozszerzające	klasyfikować czynniki wytwórcze, rynki, inflację, papiery wartościowe, obliczać według wzoru: stopę inflacji, PKB na jednego mieszkańca, wyszukiwać informacje o gospodarce w prasie, telewizji, Internecie, określać zależności między podmiotami gospodarczymi, przedsiębiorstwem a otoczeniem, państwem a gospodarką, bankami a innymi podmiotami, NBP a innymi bankami, określić przyczyny i skutki: inflacji, współpracy międzynarodowej, globalizacji, umie stosować samodzielnie zdobyte wiadomości w sytuacjach podobnych do ćwiczeń na zajęciach lekcyjnych	Dobry

	Dopełniające	analizować czynniki wpływające na popyt i podaż, podmioty gospodarcze, inflację, banki komercyjne, wpływ różnych elementów otoczenia na przedsiębiorstwo, zaproponować własne sposoby rozwiązywania głównych problemów makroekonomicznych tj. inflacji, opracować referaty na wybrany temat związany z makrootoczeniem, zaplanować inwestowanie własnych pieniędzy	Bardzo dobry
	Wykraczające	wskazywać rozwiązania dotyczące problemów makroekonomicznych, posiada wiadomości i umiejętności wykraczające poza wymagania programowe	Celujący
Treści kształcenia	Zakres wymagań	Wymagania edukacyjne i zakres celów	Stopień
Dział III. Osoba przedsiębiorcza na rynku pracy.	Konieczne	Uczeń potrafi: zdefiniować pojęcia: osoba bezrobotna, praca, zasoby siły roboczej, ludność aktywna zawodowo, podaż pracy, popyt na pracę, wymienić rodzaje bezrobocia, aktywne i pasywne narzędzia przeciwdziałania bezrobociu	Dopuszczający
	Podstawowe	wyjaśnić pojęcia: zasoby siły roboczej, ludność aktywna zawodowo, bierna zawodowo, współczynnik aktywności zawodowej, podaż pracy, popyt na pracę, stopa bezrobocia, bezrobotny, uczestniczyć w prowadzonej rozmowie kwalifikacyjnej	Dostateczny
	Rozszerzające	zinterpretować bezrobocie, obliczyć stopę bezrobocia, współczynnik aktywności zawodowej, porównać metody poszukiwania pracy i narzędzia przeciwdziałania bezrobociu, określić	Dobry

		przyczyny i skutki bezrobocia, sporządzić dokumenty aplikacyjne (CV, list motywacyjny) na ofertę lokalnego rynku pracy w branży informatycznej	
	Dopełniające	nawiązać współpracę z lokalnymi przedsiębiorcami branży informatycznej, wyjaśnić dlaczego przedsięwzięcia ryzykowne są bardziej opłacalne i dlaczego ryzyko w gospodarowaniu jest nieuniknione, samodzielnie opracować referaty, twórczo podchodzić do poznanych problemów, analizować czynniki mające wpływ na bezrobocie, lokalny rynek pracy, zaproponować własne sposoby rozwiązywania głównych problemów makroekonomicznych tj. bezrobocia, zredagować rozmowę kwalifikacyjną w zawodzie technik informatyk, ocenić różne metody walki z bezrobociem, sposoby poszukiwania pracy, przeprowadzić symulację negocjacji wynagrodzenia z pracodawcą w branży informatycznej	Bardzo Dobry
	Wykraczające	zorganizować spotkanie z lokalnym pracodawcą, który przedstawi wymagania stawiane absolwentom-przyszłym pracownikom branży informatycznej, samodzielnie i w sposób nowatorski rozwiązywać zaistniałe problemy	Celujący

Treści kształcenia	Zakres wymagań	Wymagania edukacyjne i zakres celów	Stopień
Dział IV. Umiejętności przedsiębiorcy	Konieczne	Uczeń potrafi: wyjaśniać pojęcia: plan, motywacja, ryzyko, spółka, spółdzielnia, kapitał własny, kapitał obcy, kredyty, koszt, wydatek, przychód,	Dopuszczający

		bilans, biznes plan, leasing, rachunek ekonomiczny, wyjaśnić skróty- NIP, REGON, ZUS, PIN	
	Podstawowe	wymienić i charakteryzować uczestników otoczenia firmy, formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw, składniki bilansu, sporządzić podstawową dokumentację własnej firmy z branży informatycznej, wymienić i charakteryzować podstawy dobrej komunikacji, zasady organizacji pracy zespołu, czynniki wpływające na sukces i niepowodzenia w działalności przedsiębiorstwa, sposoby finansowania działalności, scharakteryzować, czym powinien wyróżniać się dobry pomysł na biznes	Dostateczny
	Rozszerzające	wymienić i scharakteryzować czynniki wpływające na: proces decyzyjny, objaśnić i ocenić przydatność bilansu i rachunku zysków i strat, scharakteryzować formy organizacyjno – prawne w zależności od rodzaju i wielkości przedsiębiorstwa, style kierowania, opracować biznes plan lokalnej firmy branży informatycznej	Dobry
	Dopełniające	udowodnić: dlaczego przedsiębiorca powinien badać otoczenie, ocenić skuteczność kierownika w organizacji, ocenić poprawność podjętej decyzji, sytuację przedsiębiorstwa na podstawie bilansu i rachunku zysków i strat, wystąpić w procesie negocjacji,	Bardzo dobry

		posługiwać się informacjami z literatury fachowej, prasy, poszukiwać informacji na rynku pracy o zawodach deficytowych	
	Wykraczające	dokonać samooceny siebie jako przedsiębiorcy, opracować stronę internetową własnej firmy branży informatycznej, przeprowadzić analizę SWOT własnej firmy i analizę rynku firm informatycznych w powiecie jędrzejowskim	Celujący
Treści nauczania	Zakres wymagań	Wymagania edukacyjne i zakres celów	Stopień
Dział V. Zachowania przedsiębiorcze w życiu codziennym	Konieczne	Uczeń potrafi: posługiwać się pojęciami: stopa procentowa, odsetki, kapitał lokata, dywidenda, obligacja, akcja, budżet, reklamacja, składka, szkoda, odszkodowanie, zdefiniować pojęcia: konsument, płaca netto, brutto, lokata bankowa, rzeczowa, budżet rodzinny, racjonalne gospodarowanie budżetem, równowaga budżetowa	Dopuszczający
	Podstawowe	identyfikować potrzeby członków rodziny, dobra konsumpcyjne i dobra produkcyjne, wydatki stałe i okresowe, źródła oszczędzania i zwiększania dochodów gospodarstwa domowego, posługiwać się prawidłowo pojęciami: kapitał, dywidenda, akcja, obligacja, scharakteryzować decyzje podejmowane przez konsumenta, wymieniać rodzaje ubezpieczeń gospodarczych	Dostateczny

		i społecznych wymienić potrzeby indywidualne i wspólne rodziny, źródła dochodów rodziny, rodzaje wydatków	
	Rozszerzające	klasyfikować potrzeby rodziny, objaśnić na czym polega racjonalne gospodarowanie budżetem gospodarstwa domowego, rozróżnić płacę netto i brutto, scharakteryzować formy wynagrodzeń, systemy pomocy społecznej, zasady funkcjonowania I, II, III filaru, różne formy oszczędzania, cechy dobrej lokaty, wybrać najlepszą formę lokowania pieniędzy, a także ubezpieczenia osobowego i majątkowego, dokonać obliczeń według wzorów poznanych w szkole	Dobry
	Dopełniające	określić potrzeby poszczególnych członków rodziny, potrzeby wspólne i przyszłościowe, rolę państwa w zakresie świadczeń, ocenić budżet własnego gospodarstwa domowego, system zabezpieczenia emerytalnego, korzyści wynikające z różnych typów ubezpieczeń, scharakteryzować postawy przedsiębiorcze w rodzinie, sporządzić zrównoważony budżet gospodarstwa domowego, zaplanować wydatki gospodarstwa domowego, dokonać analizy: budżetu domowego, kosztów i korzyści wynikających z różnych form ubezpieczenia, wypełnić z pomocą nauczyciela deklarację rocznego zeznania podatkowego PIT-37, PIT-38	Bardzo dobry

	Wykraczające	opracować strukturę budżetu własnej rodziny, zaproponować sposoby racjonalizacji budżetu rodziny, porównać strukturę budżetu rodzin w krajach UE, przygotować samodzielnie referaty	Celujący
Treści kształcenia	Zakres wymagań	Wymagania edukacyjne i zakres celów	Stopień
Dział VI. Zachowania przedsiębiorcze w sferze działań na rzecz środowiska lokalnego	Konieczne	Uczeń potrafi: zdefiniować pojęcia: fundacja, subwencja, zasiłek, samorząd terytorialny, budżet firmy, podział administracyjny, sponsor, organizacje, pozarządowe, działalność charytatywna, wymienić instytucje świadczące pomoc społeczną, rodzaje świadczeń, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe funkcjonujące w Polsce	Dopuszczający
	Podstawowe	wymienić cele społeczne w państwie, zadania samorządu terytorialnego, podstawowe dochody i wydatki gminy, cele organizacji pozarządowych i źródła ich finansowania, podać przykłady działalności organizacji pozarządowych i władz samorządowych, wskazać sposoby pozyskiwania pieniędzy na rozpoczęcie działalności gospodarczej, wymienić organizacje pozarządowe działające w województwie świętokrzyskim	Dostateczny

	Rozszerzające	wskazać powiązania między poszczególnymi wydatkami na cele społeczne, wymienić sposoby pozyskiwania dochodów przez samorząd terytorialny, rodzaje wydatków samorządu terytorialnego, źródła finansowania działalności organizacji pozarządowych, scharakteryzować zachowania przedsiębiorcze organizacji pozarządowych, rodzaje działań przedsiębiorczych władz samorządowych na rzecz lokalnych społeczności,	Dobry
	Dopełniające	wyjaśnić rolę budżetu państwa w zaspokajaniu potrzeb społecznych, wykazywać znaczący wpływ działalności samorządu terytorialnego na funkcjonowanie lokalnej społeczności, uzasadnić konieczność realizacji przez państwo celów społecznych określonych w Konstytucji R P, a także potrzebę aktywnego włączania się każdego mieszkańca danej społeczności w jej rozwój, uzasadnić potrzebę istnienia organizacji pozarządowych, zidentyfikować i scharakteryzować organizacje pozarządowe działające w środowisku lokalnym	Bardzo dobry

	Wykraczające	współpracować z organizacjami pozarządowymi, dokonać analizy funkcjonowania organizacji samorządowych na terenie gminy, powiatu i wykonywać zadania powierzone przez organizacje pozarządowe z którymi szkoła współpracuje	Celujący
--	--------------	--	----------

4.2 Główne narzędzia kontroli

Istotną częścią programu podstaw przedsiębiorczości jest określenie spodziewanych rezultatów w postaci kompetencji, jakie uzyskują uczniowie, a także wskazanie sposobu ich pomiaru.

W toku nauczania tego przedmiotu i kształtowania Kluczowej Kompetencji Przedsiębiorczość i Inicjatywność szczególny nacisk położony jest na samodzielność, logiczne wnioskowanie, działania ucznia i przejawianą przez niego aktywność. Zasadne zatem jest, aby podczas oceny brać pod uwagę nie tylko zdobyte wiadomości, ale także zachowania przedsiębiorcze ucznia.

Do pomiaru osiągnięć ucznia w zakresie kompetencji przedsiębiorczości proponuje się następujące narzędzia kontroli:

Test pisemny jest typową formą pomiaru sprawdzającego zarówno bieżące osiągnięcia, jak i osiągnięcia z zakresu całego programu.

Test pisemny jednostopniowy – obejmujący jeden podstawowy poziom wymagań (np. wymagania podstawowe) – jest bardzo dobry do przeprowadzenia diagnozy wiedzy i umiejętności z zakresu gimnazjum (moduł wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym).

Test pisemny wielostopniowy – obejmujący kilka poziomów wymagań (np. wymagania podstawowe, rozszerzające, dopełniające) – może stanowić podstawę do oceny osiągnięć uczniów z zakresu wiedzy ekonomicznej, czyli działu I, II, III, IV, V, VI. Forma zadania w teście może być zróżnicowana, proponuje się zadania: z luką, wielokrotnego wyboru, krótkiej odpowiedzi, prawda – fałsz.

Odpowiedzi ustne są formą, która może sprawdzić zrozumienie podstawowych pojęć w odniesieniu ich do rzeczywistości. Polecenia dla ucznia powinny być tak formułowane, by uczeń mógł się wykazać umiejętnością myślenia analitycznego i syntetycznego.

Pisemne prace domowe powinny być nastawione na rozwiązywanie problemów i korzystanie z różnych źródeł informacji oraz sprawdzać umiejętność formułowania krótkich wypowiedzi pisemnych na tematy ekonomiczne. Uczeń może wtedy się wykazać swoją aktywnością, przedsiębiorczością i innowacyjnością.

Projekt edukacyjny wykonywany w zespołach - wskazane jest, aby uczniowie wykonali chociaż jedno, ponieważ daje ono możliwość sprawdzenia – prócz wiedzy – umiejętności pracy w grupie i korzystania z różnych źródeł informacji, samodzielności, przedsiębiorczości oraz prezentacji. Tematy projektów powinny być ostatecznie sformułowane przez uczniów i mieć charakter problemowy.

Kartkówki - maksymalny czas trwania 15 min. materiał z 2, 3 lekcji.

Aktywne uczestnictwo w zajęciach lekcyjnych – wskazane jest, by zwrócić uwagę na indywidualizację w procesie kształcenia.

Referaty na wybrany temat – uczniowie poszerzają wiedzę korzystając z różnych źródeł informacji

Bieżące ocenianie zapamiętanych treści lekcji – obejmuje zakres tematyczny jednostki lekcyjnej, sprawdza rozumienie treści i umiejętność radzenia sobie w sytuacjach problemowych.

Arkusze oceny – obejmuje wykonanie określonego zadania.

Ocenę semestralną i roczną wystawia się na podstawie ocen cząstkowych, zgodnie z procedurą obowiązującą w Wewnątrzszkolnym Systemie Oceniania.

**Przykładowy test sprawdzający zakres wiadomości z działu I
„Psychologiczno-socjologiczne uwarunkowania przedsiębiorczości i inicjatywności”**

Polecenie: Zaznacz X właściwą odpowiedź. Za każdą poprawną odpowiedź uzyskasz 1p.

1. Osoba depresyjna, która nie wie co chce w życiu osiągnąć jest:
A sangwinikiem
B cholerykiem
C melancholikiem
2. „Nie pójdę z tobą dzisiaj do sklepu, ponieważ muszę pomóc w domu”. Podana wypowiedź świadczy o zachowaniu:
A uległym
B asertywnym
C agresywnym
3. Potrzeba uznania to potrzeba:
A wyższego rzędu
B niższego rzędu
4. Narzucanie ludziom pozycji jaką zajmują oni w społeczeństwie to:
A rola organizacyjna
B potrzeby wyższego rzędu
C rola informacyjna
D odpowiedzi A, B, C są błędne
5. Na czym polega motywacja?
A na skłanianiu ludzi za pomocą różnych działań do chętnego i dobrego wykonywania powierzonych im zadań
B poszukiwaniu nowych doświadczeń
C na stabilizacji emocjonalnej.
6. Które z podanych stwierdzeń jest prawdziwe?
A samotność to potrzeba uznania
B potrzeba to stan braku czegoś
C osobowość to cecha wrodzona
7. Które z podanych stwierdzeń jest prawdziwe?
A osobowość to tylko cecha wrodzona
B potrzeba to stan braku czegoś
8. Komunikacja werbalna to:
A gesty
B mowa egocentryczna

- C kontakt wzrokowy
D udzielanie poleceń i instrukcji.
- 9.** Bariery komunikacyjne zewnętrzne to:
A brak znajomości tematu
B różnica w poglądach na dany temat
C brak czasu
D zazdrość
- 10.** Zasady rozwoju osobowości to:
A poszukiwanie nowych doświadczeń
B kompromis
C dążenie za wszelką cenę do celu
- 11.** Cechy osoby przedsiębiorczej to:
A kreatywność i umiejętność radzenia sobie ze stresem
B brak odporności na stres
C brak pomysłu na rozwiązanie problemu
- 12.** Zaznacz poprawne stwierdzenie:
A przedsiębiorczym człowiekiem jest ten, kto potrafi wykorzystywać szanse i unikać zagrożeń.
B najmniejszy wpływ na to, jak jesteśmy postrzegani wywiera efekt pierwszego wrażenia
C umiejętność wygłaszania prezentacji nie pomaga w odniesieniu sukcesu

Źródło własne

Test oceniony jest zgodnie ze Szkolnym i Przedmiotowym Systemem Oceniania

Punktacja

30-50% - 4 – 6 p. ocena dopuszczająca

51-66% - 6 – 8 p. ocena dostateczna

67-83% - 9 – 10 p. ocena dobra

84-99% - 11p. ocena bardzo dobra

100% - 12 p. ocena celująca

5 Procedura ewaluacji programu nauczania

Podstawowym zadaniem ewaluacji programu kształcenia kluczowych kompetencji w zakresie przedsiębiorczości jest badanie efektów programu, ocena jego skuteczności, trafności i użyteczności. Istotna jest tu weryfikacja założonych celów programu oraz sprawdzenie stopnia ich realizacji. Aby ewaluacja spełniła swoje zadania powinny być właściwie dobrane narzędzia ewaluacyjne (wywiad, ankieta) oraz metoda ewaluacji. Jako narzędzie ewaluacji do realizacji niniejszego programu będzie stosowana ankieta przeprowadzona na próbie celowo dobranej – uczniów klasy 2 w zawodzie technik informatyk.

O skuteczności narzędzi ewaluacji decyduje właściwa ich konstrukcja.

Badaniom ankietowym stawiane są następujące wymagania:

- celowość,
- odpowiednia forma i treść pytań (pytania jasne, na temat, nie mogą być sugestywne, forma grzecznościowa),
- prawidłowa kolejność pytań (chronologia od ogółu do szczegółu),
- właściwy sposób przeprowadzania badań (starannie wydrukowane formularze, odpowiednie miejsce i czas),
- krytyczna ocena zebranego materiału.

W pierwszych tygodniach września przeprowadzona będzie:

Ewaluacja diagnozująca (wstępna), mająca na celu zdiagnozowanie wiedzy i umiejętności w zakresie podstaw przedsiębiorczości ze szczególnym uwzględnieniem kluczowych kompetencji przedsiębiorczości i inicjatywności, przyswojonej w trakcie kształcenia w gimnazjum. Pozwoli to nauczycielowi realizującemu program na zweryfikowanie treści kształcenia, wprowadzenie indywidualizacji nauczania czy zajęć wyrównawczych.

Ewaluacja formatywna będzie przeprowadzona anonimowo w trakcie realizacji programu – przed wystawieniem oceny semestralnej. Celem jej będzie sprawdzenie prawidłowości doboru przez nauczyciela metod i środków dydaktycznych do realizacji zamierzonych celów, treści kształcenia, poziomu osiągnięć uczniów.

Ewaluacja sumatywna (końcowa) będzie przeprowadzona anonimowo po zakończeniu realizacji programu. Jej celem będzie ocena stopnia realizacji założonych celów, sprawdzenie nabytych kluczowych umiejętności uczniów oraz stopnia ich wykorzystania na lokalnym rynku pracy.

Ewaluacja programu będzie również prowadzona według modelu SWOT czyli klasycznej, ekonomicznej analizy stanowiącej opis i ocenę oraz prognozowanie zjawisk, jakie mogą pojawić się w przyszłości w programie nauczania podstaw przedsiębiorczości i klasycznego modelu ewaluacyjnego ukierunkowanego na wyniki nauczania uzyskiwane w pracy z danym programem. Pozwoli to na empiryczne sprawdzenie i praktyczny pomiar osiągnięć uczniów.

Ewaluacji programu może dokonywać:

1. przedstawiciel projektu „Szkoła Kluczowych Kompetencji”

2. dyrektor szkoły na podstawie analizy dokumentów: dziennika lekcyjnego, rozkładu materiału, prac uczniowskich, ankiety dla uczniów,
3. nauczyciel na podstawie wywiadu, testu, ankiety dla uczniów – przykładowy wzór ankiety (wzór 1)

Wzór 1

Karta oceny udziału w projekcie „Szkoła Kluczowych Kompetencji”

Imię i nazwisko ucznia.....

1.	Co zrobiłem/am podczas realizacji projektu?	
2.	Jaki był mój udział w planowaniu działań?	
3.	Jak współpracowałem z innymi?	
4.	Czy wywiązywałem/am się z zadań?	
5.	Jaki był mój udział w przygotowaniu prezentacji?	
7.	Jak oceniam swoją pracowitość?	
8.	Jak oceniam swoją kreatywność?	
9.	Co dało mi najwięcej satysfakcji podczas realizacji zadań?	
10.	Co było dla mnie szczególnie trudne?	
11.	Z czym sobie nie poradziłem/am?	
12.	Czego dowiedziałem/am się o sobie?	
13.	Czego dowiedziałem się o pracy w grupie?	
14.	Jakie nowe umiejętności zawdzięczam pracy przy realizacji projektu?	

Źródło: Opracowania własne.

4. Uczniowie na podstawie karty samooceny – przykładowy wzór karty samooceny (wzór 2)

Wzór 2

Karta samooceny kompetencji przedsiębiorczości ucznia

Lp.	WYSZCZEGÓLNIENIE	SKALA OCEN (OD 1 DO 6)					
		1	2	3	4	5	6
1.	Sposób mediacji						
2.	Argumentowanie podjętych decyzji						
3.	Selekcjonowanie informacji						
4.	Formułowanie wniosków						
5.	Dostrzeganie współzależności pomiędzy zleceniami						
6.	Współdziałanie w zespole						
7.	Udział w przygotowaniu materiałów do realizacji tematu						

Źródło: Trybuchowska, Bałazy-Kuczka, Sosnowiec 2007

6 Ewentualne warunki niezbędne do realizacji programu

Niniejszy program ma kształtować kluczowe kompetencje uczniów w zawodzie technik informatyk. Aby program mógł być w pełni zrealizowany muszą być zapewnione odpowiednie warunki. Zostały one szczegółowo mówione w poszczególnych punktach programu.

Reasumując powyższe należy stwierdzić, iż pełnej realizacji celów programu służyć będzie stworzeniu niezbędnej bazy dydaktycznej w postaci zgromadzonej literatury podstawowej, uzupełniającej, prasy zawierającej informacje gospodarcze i finansowe, dzienników ustaw i środków dydaktycznych. Zajęcia odbywać się będą w pracowni przedsiębiorczości. Niezbędnym warunkiem do realizacji programu jest prowadzenie wybranych zajęć w sali komputerowej z dostępem do Internetu. Aby zwiększyć efekty wdrażanego programu zajęcia lekcyjne powinny odbywać się z podziałem na grupy

Przykładowy akapit tekstu – pisać treść programu podmieniamy ten akapit i piszemy tak formatowanym tekstem, jak poniżej.

Bibliografia

- [1] Belka R. (red.), *Ekonomia stosowana*, FMP, Warszawa 2005.
- [2] Brudnik E., Moszczyńska A., Owczarska B., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, SFS, Kielce 2000.
- [3] Filar D., Rzońca A., Wójtowicz G., *Ekonomia po polsku*, CeDeWu, Warszawa 2007.
- [4] Garstka T., Marszałek J., *Nauczyciel na starcie*. CODN, Warszawa 2000.
- [5] Gierszewska G., Romanowska M., *Analiza strategiczna przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa 2002.
- [6] Glen F., Taylor D., *Narzędzia do przeprowadzania rekrutacji i selekcji pracowników*, Impuls, Kraków 2004.
- [7] Goźlińska F. (red.), *Reforma kształcenia zawodowego 1. Umiejętności uniwersalne (kluczowe)*, CODN, Warszawa 1997.
- [8] Król-Fijewska M., *Stanowczo, łagodnie, bez lęku, czyli 13 wykładów o asertywności*, INTRA, Warszawa 1993.
- [9] Makita A., *Metoda projektów w kreowaniu przedsiębiorczych postaw uczniów. Poradnik nauczyciela nie tylko dla przedsiębiorczości*, WSiP, Warszawa 2007.
- [10] Paszkowska-Rogacz A., *Psychologiczne podstawy wyboru zawodu*. KOWEZiU, Warszawa 2003.
- [11] Próchniak P., *Rozwój decyzji zawodowej u młodzieży*, Uczelniane Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Pedagogicznej, Słupsk 2001.
- [12] Siempiński W., *Współdziałanie gminą. Rada i zarząd gminy we wspólnocie samorządowej*, Zachodnie Centrum Organizacji, Warszawa-Zielona Góra 1999.
- [13] Socha J., *Rynek – giełda - inwestycje*. Olimpus, Warszawa 1998.
- [14] Szempruch J., *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, WSEI, Lublin 2009.
- [15] Szmidt K.J., *Porządek i przygoda. Lekcje twórczości. Przewodnik metodyczny dla nauczycieli*, WSiP, Warszawa 1995.
- [16] Zawajska A., Daniłowska A., Mossakowska E., *ABC Ekonomii*, CIM, Warszawa 2002.
- [17] Wachowiak P., *Profesjonalny menadżer. Umiejętność pełnienia ról kierowniczych*, Difin, Warszawa 2001.

Autor
Renata Gola

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2
im. Stefana Roweckiego „Grota”
w Jędrzejowie**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Spis treści

Wstęp.....	5
1 Cele nauczania.....	8
1.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji – inicjatywność i przedsiębiorczość	8
1.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty	8
1.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego	9
1.4 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej	9
2 Materiał nauczania.....	11
3 Procedury osiągnięcia celów.	33
3.1 Metody pracy z uczniem.....	34
3.2 Proponowany podział godzin	37
3.3 Postulowane wyposażenie pracowni.	37
4 Kontrola i ocena osiągnięć ucznia.	39
4.1 Główne narzędzia kontroli	39
4.2 Kryteria wymagań na poszczególne oceny z przedmiotu	40
4.3 Najważniejsze osiągnięcia ucznia	41
5 Procedura ewaluacji programu nauczania	44
Bibliografia.....	46

Wstęp

Edukacja ekonomiczna jest ważnym elementem kształcenia we współczesnej szkole. Znajomość praw rządzących życiem gospodarczym, różnych ról, jakie ludzie w nich odgrywają, wiedza o polityce gospodarczej państwa ułatwia młodym ludziom odnalezienie miejsca na rynku pracy, założenie i prowadzenie własnego przedsiębiorstwa, inwestowanie swoich oszczędności, korzystanie z usług bankowych, czy świadome włączenie się w życie społeczności lokalnej i całego kraju.

Niezbędne jest również poznanie samego siebie, swoich właściwości psychicznych i predyspozycji, a także umiejętności komunikowania się z innymi i pracy w zespole.

Przedmiot Podstawy przedsiębiorczości łączy w sobie elementy wiedzy ekonomicznej, psychologicznej, socjologicznej. Ma dać uczniowi podstawy teoretyczne dla zrozumienia zjawisk ekonomicznych oraz kształtować innowacyjność i przedsiębiorczość, a więc zdolność do:

- planowania przedsięwzięć i doprowadzania ich do zamierzonego celu,
- rozwoju osobistego w kierunku znalezienia sobie miejsca w społeczeństwie i pracy spełniającej oczekiwania oraz realizującej określone marzenia,
- bycia kreatywnym i skutecznym w działaniu,
- uświadomienia sobie kontekstu pracy i zdolności wykorzystania szans.

Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2 im. Stefana Roweckiego Grota w Jędrzejowie bierze udział w programie rozwijania umiejętności uczniów szkół Polski Wschodniej: Szkoła Kluczowych Kompetencji. Stąd powstała potrzeba modyfikacji istniejących programów nauczania. Niniejszy program powstał jako modyfikacja programu nauczania podstaw przedsiębiorczości – „Czas na przedsiębiorczość” Katarzyny Garbacik i Magdaleny Żmiejko, Wydawnictwo Szkolne PWN, nr dopuszczenia DKOS 5002 75/07 w oparciu o podstawę programową zgodną z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 6 listopada 2003r. (Dz.U.2000r nr210, poz. 2041).

Program uwzględnia podstawę programową, założenia projektu „Szkoła Kluczowych Kompetencji”, kompetencja inicjatywność i przedsiębiorczość, diagnozę lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty oraz profil zawodowy: technik mechatronik.

Program będzie realizowany w ZSP Nr 2 w Jędrzejowie w klasie II i III Technikum Nr 2, w zawodzie: technik mechatronik.

Program jest zgodny z aktami prawnymi:

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 8 czerwca 2009r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania o użytku szkolnego podręczników.
- Rozporządzenie MENIS w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół DZ.U. Nr51 z 29.05.2002 ze zmianami z dn. 06.09.2003 i 13.01.2009.
- Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dn. 18.12.2006 w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE).

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych „Podstawy przedsiębiorczości” zawiera sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania

z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis założonych osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

Charakterystyka programu nauczania.

Program nauczania jest zgodny z podstawą programową podstaw przedsiębiorczości – jej celami, treściami i osiągnięciami oraz z założeniami programu kształtowania kluczowych kompetencji w zakresie przedsiębiorczości i innowacyjności.

Program ujęto ośmiu działach:

Dział 1: Obserwuję gospodarkę rynkową.

Celem działu jest przybliżenie uczniom terminologii ekonomicznej oraz podstaw wiedzy ekonomicznej. Młodzież poznaje mechanizmy zachodzące w gospodarkach wolnorynkowych, tj. obieg okrężny i równowaga rynkowa oraz zagadnienia związane z historią i formami pieniądza oraz systemem bankowym.

Dział 2: Żyję w gospodarstwie domowym.

W dziale 2 wprowadza się uczniów w tematykę psychologiczną omawiając mechanizmy zaspakajania potrzeb ludzkich oraz typy osobowości. Zostaje przełamany stereotyp przedsiębiorczości jako cechy wrodzonej. Młodzież zdobywa wiedzę o funkcjonowaniu gospodarstwa domowego, planowaniu budżetu domowego, inwestowaniu oszczędności, korzystaniu z produktów finansowych, rozliczaniu i wypełnianiu PIT oraz prawach konsumenckich.

Dział 3: Jestem pracownikiem.

Celem działu 3 jest przygotowanie ucznia do aktywnego wzmocnienia swojej pozycji na rynku pracy. Uczniowie otrzymują praktyczną wiedzę dotyczącą przygotowania dokumentów aplikacyjnych oraz prowadzenia rozmowy kwalifikacyjnej. Poznają mechanizm rekrutacji i selekcji pracowników, zagadnienia dotyczące wynagradzania oraz podstawowe elementy prawa pracy.

Dział 4: Zakładam przedsiębiorstwo

Dział ten przybliży najważniejsze umiejętności przedsiębiorcy przydatne w przypadku prowadzenia własnej działalności gospodarczej (dokumenty, zasady rozliczeń finansowych, opłacalność biznesu) oraz w szerszym kontekście, do wykorzystania w wielu innych sytuacjach zawodowych, formy organizacyjno – prawne przedsiębiorstwa, marketing i inne.

Dział 5: Zarządzam przedsiębiorstwem

Dział piąty zawiera wiadomości dotyczące kierowania ludźmi w firmie, prowadzenia negocjacji oraz pracy zespole.

Dział 6: Jestem etyczny.

W tym dziale mówi się o etyce w płaszczyźnie: ja, firma, państwo. Akcent kładzie się z jednej strony na uczciwość, a drugiej na konsekwencje jej braku: mobbing, korupcja, szara strefa.

Dział 7: Widzę problemy ekonomiczne państwa.

Zostają tutaj poruszone zagadnienia makroekonomiczne: budżet, inflacja, bezrobocie, wzrost i rozwój gospodarczy państwa.

Dział 8: Dostrzegam światowe tendencje ekonomiczne.

Dział ósmy dotyczy wymiany międzynarodowej i korzyści z niej płynących oraz porusza problem globalizacji gospodarki.

Po zakończeniu nauki przedmiotu Podstawy przedsiębiorczości i po realizacji programu kształcenia kluczowych kompetencji w zakresie przedsiębiorczości i inicjatywności, uczeń powinien:

1. Dokonać trafnej samooceny oraz umiejętność autoprezentacji.
2. Umieć stosować podstawowe zasady pracy w zespole i prowadzić negocjacje.
3. Planować budżet gospodarstwa domowego.
4. Rozróżniać formy inwestowania.
5. Umieć przewidywać opłacalność przedsięwzięcia gospodarczego w kontekście wydatków i przychodów, zysku i ryzyka. Obliczać wynik finansowy przedsiębiorstwa na prostych przykładach.
6. Identyfikować podstawowe formy własności oraz formy organizacyjno prawne przedsiębiorstw.
7. Przygotować dokumenty do założenia i prowadzenia przedsiębiorstwa oraz stosować wymagane procedury w celu podjęcia działalności gospodarczej przez osobę fizyczną.
8. Obliczać na prostych przykładach wynik finansowy przedsiębiorstwa.
9. Przygotować podstawowe dokumenty niezbędne w ubieganiu się o pracę oraz prowadzić rozmowę kwalifikacyjną z pracodawcą w warunkach symulowanych.
10. Znać podstawowe przepisy prawa dotyczące zatrudnienia oraz praw i obowiązków pracowników i pracodawców.
11. Rozróżniać zachowania etyczne i nieetyczne w roli pracodawcy i pracownika.
12. Identyfikować podstawowe wskaźniki makroekonomiczne (PKB, PNB nominalny i realny oraz w przeliczeniu na jednego mieszkańca, inflacja, bezrobocie).
13. Rozumieć wpływ polityki fiskalnej i monetarnej na życie gospodarcze kraju.
14. Wskazywać korzyści i zagrożenia wynikające ze współpracy międzynarodowej, w tym z integracją Polski z Unią Europejską oraz globalizacją gospodarki.

1 Cele nauczania

1.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji – inicjatywność i przedsiębiorczość

W wyniku uczestnictwa w zajęciach uczeń będzie umiał:

- formułować swoje cele i zadania,
- sterować swoim rozwojem, szczególnie w obszarze kariery zawodowej,
- określić swoją inteligencję emocjonalną i racjonalną,
- sporządzić diagnozę swoich mocnych i słabych stron,
- wykazać związek między samoakceptacją a zdolnością do rozwoju,
- poznać warunki osobiste budujące własny potencjał,
- włączać się do współpracy w środowisku biznesowym opartym na znajomości charakterystyki danego środowiska,
- wyjaśnić istotę postaw i zachowań przedsiębiorczych, ze szczególnym uwzględnieniem inicjatywności i kreatywności,
- wykazać wagę twórczego myślenia,
- zaplanować rozwój osobisty tak, aby znaleźć swoje miejsce w społeczeństwie i pracę spełniającą oczekiwania i realizującą określone marzenia,
- wykazać się kreatywnością i skutecznością w kształtowaniu przychodów i wydatków gospodarstwa domowego,
- podkreślać rolę rzetelnej pracy i umiejętności wykorzystywania życiowych szans w prowadzeniu własnej działalności,
- zaplanować inwestowanie własnych pieniędzy,
- podjąć decyzję o wyborze sposobów zabezpieczenia emerytalnego,
- ocenić własną zdolność do zachowań asertywnych,
- dokonać autoprezentacji i samooceny,
- komunikować się z innymi z wykorzystaniem wiedzy o mowie ciała i komunikacji werbalnej, uczestniczyć w negocjacjach.

1.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

W wyniku uczestnictwa w zajęciach uczeń będzie umiał:

- scharakteryzować zasady rozwoju osobistego uwzględniając środowiskowe uwarunkowania np. miasto, wieś,
- dokonać analizy swoich słabych i mocnych stron,
- ocenić swoje predyspozycje pod kątem oferty pracy dla mechatronika,
- wyszukać i weryfikować oferty rynku pracy dla mechatroników,
- określać warunki podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w środowisku lokalnym,

- określić i ocenić swoje miejsce w niszy rynkowej w branży mechatronicznej na rynku lokalnym i regionalnym,
- wymienić możliwe obszary działania małej firmy na rynku lokalnym,
- współpracować z instytucjami, firmami w zakresie doradztwa zawodowego branży mechatronicznej,
- wyjaśnić funkcje lokalnych struktur rynku pracy,
- wyjaśnić zjawisko bezrobocia, charakteryzować bezrobocie w województwie świętokrzyskim,
- rozpoznać potencjalne miejsca pracy,
- zorganizować spotkanie z lokalnym pracodawcą, który przedstawi wymagania stawiane absolwentom przyszłym pracownikom branży mechatronicznej.

1.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

W wyniku uczestnictwa w zajęciach uczeń będzie umiał:

- ocenić własne predyspozycje w zawodzie: technik mechatronik,
- zaplanować własną karierę zawodową,
- dostrzec znaczenie egzaminu zawodowego potwierdzającego kwalifikacje zawodowe mając na uwadze perspektywę zatrudnienia,
- łączyć wiedzę z różnych dziedzin,
- brać aktywny udział w pracy zespołu zgodnie z zasadami pracy zespołowej,
- kształtować umiejętności formułowania i identyfikowania celów własnej działalności gospodarczej w branży mechatronicznej,
- sporządzić zarys biznes planu dla własnej firmy,
- zorganizować własny warsztat pracy,
- sporządzić zeznanie podatkowe PIT,
- kształtować umiejętności korzystania z metod aktywnego poszukiwania pracy, m.in. sporządzanie dokumentów (CV, list motywacyjny), umiejętność zachowania się w trakcie rozmowy kwalifikacyjnej, rozwiązywania testów kwalifikacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem zawodu – technik mechatronik,
- pozyskiwać kapitał na otwarcie i prowadzenie działalności gospodarczej.

1.4 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej

W wyniku uczestnictwa w zajęciach uczeń będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami i terminami: potrzeba, osobowość, asertywność, kreatywność, przedsiębiorczość, stres, inicjatywność,
- wymienić cechy człowieka asertywnego, uległego, agresywnego,
- wymienić zasady i narzędzia skutecznej motywacji,
- wymieniać metody aktywnego poszukiwania pracy,
- scharakteryzować gospodarkę rynkową,
- wyjaśnić działanie mechanizmu rynkowego,
- przedstawić zasady racjonalnego gospodarowania; wyjaśnić zależności między zyskiem a ryzykiem,
- przedstawić rolę państwa w systemie gospodarki rynkowej,
- zinterpretować podstawowe mierniki poziomu sprawności gospodarki i wzrostu gospodarczego,

- rozróżnić funkcje pieniądza,
- zidentyfikować przyczyny inflacji,
- wyjaśnić wpływ inflacji na gospodarkę, na sytuację finansową przedsiębiorstw i na poziom życia ludności,
- przedstawić sposoby przeciwdziałania inflacji,
- wymienić rodzaje instytucji finansowych i scharakteryzować ich usługi,
- wyjaśnić zasady funkcjonowania giełdy papierów wartościowych,
- omówić specyfikę funkcjonowania i struktury gospodarstwa domowego,
- rozróżnić podstawowe formy organizacyjno prawne prowadzenia działalności gospodarczej,
- wymienić procedury związane z podejmowaniem działalności gospodarczej,
- sporządzić dokumenty niezbędne do podjęcia działalności gospodarczej,
- omówić istotę i funkcje budżetu państwa,
- wymienić podstawowe typy podatków pośrednich i bezpośrednich,
- wymienić formy opodatkowania dochodów,
- ocenić specyfikę i prawa rządzące rynkiem pracy w Polsce i UE,
- analizować podstawowe zagadnienia prawa pracy (nawiązywanie i rozwiązywanie stosunku pracy, prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy itp.),
- rozróżniać ekonomiczne, psychologiczne i społeczne konsekwencje bezrobocia,
- omówić zasady uczestnictwa w systemie ubezpieczeniowym i emerytalnym,
- wykazać sens międzynarodowej wymiany gospodarczej,
- wymienić korzyści i koszty wynikające dla Polski z europejskiej integracji gospodarczej,
- scharakteryzować główne problemy etyczne współczesnego świata oraz rolę środowisk gospodarczych w rozwiązywaniu tych problemów,
- przedstawić argumenty za i przeciw globalizacji,
- dochodzić praw konsumenta korzystając z porad Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz Krajowej Federacji Konsumentów.

2 Materiał nauczania

Szczegółowe cele kształcenia i wychowania wynikające z kluczowej kompetencji – inicjatywność i przedsiębiorczość, diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty, z profilu zawodowego: technik mechatronik, podstawy programowej oraz proponowane metody osiągnięcia celów.

Dział/Temat	Materiał nauczania	Szczegółowe cele kształcenia i wychowania	Metody osiągnięcia celów
Dział 1: Obserwuję gospodarkę rynkową			
1. Historia pieniądza.	<ul style="list-style-type: none"> historia pieniądza, wymiana barterowa, placido, pieniądz kruszcowy, papierowy elektroniczny, początki bankowości, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> opowiada historię pieniądza, definiuje pojęcia: barter, bank, wyjaśnia, dlaczego powstały banki, charakteryzuje rolę pieniądza w codziennym życiu, podaje przykłady placido, pieniądza kruszcowego, papierowego i elektronicznego, 	<ul style="list-style-type: none"> wprowadzenie do tematyki zajęć, mini wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej, panel dyskusyjny ćwiczenia utrwalające, podsumowanie zajęć.
2. Funkcje banku centralnego.	<ul style="list-style-type: none"> współczesny system bankowy bank centralny i jego rola. banki komercyjne, polityka pieniężna, narzędzia polityki monetarnej, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcie bank centralny podaje definicję banku komercyjnego, wymienia rolę banku centralnego w gospodarce, objaśnia funkcje banku centralnego, wymienia elementy systemu bankowego, wie, który bank jest bankiem centralnym w Polsce, omawia kwestię niezależności banku centralnego, opisuje rolę rezerw obowiązkowych, wyjaśnia wpływ operacji otwartego rynku na podaż pieniądza na rynku, wyjaśnia wpływ stóp procentowych na gospodarkę narodową, charakteryzuje ekspansywną i restrykcyjną politykę monetarną, 	<ul style="list-style-type: none"> wprowadzenie do tematyki zajęć, mini wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej, burza mózgów, ćwiczenia utrwalające, podsumowanie zajęć.
3. Pieniądz w gospodarce rynkowej.	<ul style="list-style-type: none"> pojęcie pieniądza, funkcje pieniądza, cechy pieniądza, formy pieniądza. motywy popytu na pieniądz, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: pieniądz, pieniądz gotówkowy, pieniądz elektroniczny, pieniądz bezgotówkowy, podaje różnicę pomiędzy kartą płatniczą a kredytową, wymienia i objaśnia funkcje pieniądza, wymienia cechy pieniądza, 	<ul style="list-style-type: none"> wprowadzenie do tematyki zajęć, pogadanka z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej, spotkanie z przedstawicielem banku, burza mózgów,

		<ul style="list-style-type: none">• charakteryzuje używane dziś formy pieniądza,• przedstawia znaczenie pieniądza w życiu człowieka.• podaje i charakteryzuje motywy popytu na pieniądz,	<ul style="list-style-type: none">• mapa pamięci,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
4. Pojęcie i klasyfikacja rynku.	<ul style="list-style-type: none">• rynek i jego rodzaje: rynek czynników produkcji, pracy, dóbr i usług,• dobra i usługi,• zasoby i ich klasyfikacja.• ograniczenie zasobów,• alokacja dóbr,• podmioty gospodarki: gospodarstwa domowe, przedsiębiorstwa, państwo,	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: gospodarstwo domowe, przedsiębiorstwo, dobra, rynek dóbr i usług, rynek zasobów,• posługuje się pojęciami konsument i producent,• omawia zasady funkcjonowania rynku,• klasyfikuje rodzaje zasobów,• charakteryzuje zasoby występujące w gospodarce,• określa rodzaje zasobów niezbędne do produkcji określonych dóbr,• omawia kwestię wykorzystania zasobów i alokacji dóbr w gospodarce rynkowej oraz centralnie planowanej,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• mini wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej,• dyskusja,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
5. Obieg okrężny w gospodarce	<ul style="list-style-type: none">• obieg okrężny w gospodarce: strumień pieniądza, strumień dóbr i usług,	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia różnice między dobrami i zasobami,• przedstawia zależności pomiędzy podmiotami gospodarki w obiegu okrężnym,• charakteryzuje proces okrężnego obiegu dochodów,• omawia przepływ strumienia pieniężnego oraz strumienia dóbr i usług w obiegu okrężnym.	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• mini wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej,• dyskusja,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć
6. Mechanizm równowagi rynkowej.	<ul style="list-style-type: none">• wielkość popytu i czynniki kształtujące popyt,• wielkość podaży i czynniki kształtujące podaż,• prawo popytu i podaży.• ustalanie cen.• gospodarka rynkowa,• gospodarka centralnie planowana,	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• opisuje podmioty na rynku i ich rolę w gospodarce,• definiuje pojęcia: popyt, podaż, cena i równowaga rynkowa,• wyjaśnia rolę rynku w gospodarce,• dostrzega różnicę między popytem a wielkością popytu, podażą a wielkością podaży.• wskazuje czynniki wpływające na popyt i podaż,• wyjaśnia mechanizm „niewidzialnej ręki rynku”,• wyjaśnia proces ustalania ceny rynkowej,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• pogadanka z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej,• dyskusja,• ćwiczenia utrwalające.• podsumowanie zajęć.
7. Równowaga	<ul style="list-style-type: none">• wielkość popytu	Uczeń:	<ul style="list-style-type: none">• burza mózgów,

rynkowa – ćwiczenia.	<ul style="list-style-type: none">i czynniki kształtujące popyt,wielkość podaży i czynniki kształtujące podaż,prawo popytu i podaży.ustalanie cen.	<ul style="list-style-type: none">rysuje i interpretuje wykresy: popytu, podaży oraz ustala punkt równowagi rynkowej,wymienia czynniki wpływające na popyt i podaż,dostrzega powiązania między swoimi działaniami a funkcjonowaniem rynku,wyraża swój pogląd na temat zachowań, z którymi spotyka się na rynku.	<ul style="list-style-type: none">ćwiczenia utrwalające,
8. Sprawdzian wiadomości z działu 1.			
Dział 2: Życie w gospodarstwie domowym			
9. Osobowość człowieka jako układ niepowtarzalny.	<ul style="list-style-type: none">klasyfikacja typów osobowości,czynniki sprzyjające rozwojowi osobowości,inteligencja racjonalna i emocjonalna,	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: osobowość, inteligencja emocjonalna,wyjaśnia znaczenie rozwoju osobowości dla własnej kariery zawodowej,wymienia i charakteryzuje typy osobowości zgodnie z ich klasyfikacją,określa cechy charakterystyczne dla danego typu osobowości,odnosi się do kolegów i koleżanek z szacunkiem, niezależnie od typu ich osobowości,pracuje nad rozwojem własnej osobowości,określa motywy własnego działaniadokonuje analizy SWOT własnej osoby,dobiera odpowiedni rodzaj aktywności zawodowej do określonego profilu osobowościowego,	<ul style="list-style-type: none">wprowadzenie do tematyki zajęć,pogadanka,odgrywanie ról,ćwiczenia utrwalające,podsumowanie zajęć.
10. Potrzeby ludzkie; rozwój i zmienność potrzeb.	<ul style="list-style-type: none">potrzeby człowieka: piramida potrzeb wg A. Masłowa,zmienność potrzeb,potrzeby ludzkie a wiek człowieka,przełożenie hierarchii potrzeb na mechanizm motywacji z uwzględnieniem sytuacji w pracy,	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">odróżnia potrzeby niższego i wyższego rzędu,klasyfikuje potrzeby zgodnie z hierarchią A. Masłowa,objaśnia zjawisko zmienności potrzeb i ich rozwoju, i analizuje z czego ono wynika,opisuje własne potrzeby,wyznacza swoje cele i działania,wskazuje praktyczne przełożenie znajomości ludzkich potrzeb na motywowanie do działania,	<ul style="list-style-type: none">wprowadzenie do tematyki zajęć,pogadanka,odgrywanie ról,ćwiczenia utrwalające,podsumowanie zajęć
11. – 12. Budżet domowy.	<ul style="list-style-type: none">pojęcie gospodarstwa domowego,	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: gospodarstwo domowe, budżet gospodarstwa	<ul style="list-style-type: none">wprowadzenie do tematyki zajęć,wykład

	<ul style="list-style-type: none">• budżet gospodarstwa domowego i jego planowanie,• źródła dochodów i wydatków gospodarstw domowych• plan dochodów,• wydatki stałe i zmienne,• rezerwa na nieprzewidziane wydatki,• sposoby racjonalnego gospodarowania pieniędzmi,• deficyt w budżecie domowym i sposoby zapobiegania „dziurze budżetowej”.• spirala zadłużenia,	<p>domowego, nadwyżka budżetowa, deficyt budżetowy, dochody gospodarstwa domowego, wydatki gospodarstwa domowego,</p> <ul style="list-style-type: none">• określa dochody i wydatki budżetu domowego w różnych okresach,• opisuje zależność między potrzebami członków gospodarstwa domowego a planowaniem budżetu rodziny,• wymienia źródła dochodów gospodarstw domowych,• klasyfikuje rodzaje wydatków gospodarstw domowych,• wymienia sposoby zapobiegania deficytowi w budżecie domowym.• charakteryzuje proces spirali zadłużenia,• identyfikuje ryzyko związane z wpadnięciem w spiralę zadłużenia,• podaje przykłady, jak zarządzać budżetem domowym przy wykorzystaniu prostych narzędzi informatycznych,	<p>z wykorzystaniem foliogramów,</p> <ul style="list-style-type: none">• dyskusja,• gra symulacyjna (np. Kasa Nowa dostępna w portalu www.nbpor.tal.pl),• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
13. – 14. Kredyty i ich rodzaje.	<ul style="list-style-type: none">• podstawowe produkty finansowe,• kredyt a pożyczka,• rodzaje kredytów: studencki, mieszkaniowy, hipoteczny, konsumpcyjny,• kryteria wyboru kredytu.• rzeczywiste koszty kredytów,	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: kredyt, pożyczka, zdolność kredytowa, żyrant,• określa różnicę między kredytem i pożyczką,• charakteryzuje różne rodzaje kredytów,• wymienia rodzaje kredytów dostępnych dla gospodarstw domowych,• przedstawia czynniki wpływające na wybór kredytu,• podejmuje decyzje związane z wyborem najkorzystniejszego dla siebie kredytu.• charakteryzuje składniki rzeczywistych kosztów kredytu konsumpcyjnego,• charakteryzuje cechy kredytu hipotecznego,• wymienia zasady bezpiecznego korzystania z produktów kredytowych,• wyjaśnia ryzyko związane z „pułapką zadłużenia”,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej,• studium przypadku,• gra symulacyjna,• dyskusja,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
15. – 16. Inne usługi bankowe.	<ul style="list-style-type: none">• konto osobiste,• lokaty bankowe,	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• identyfikuje usługi świadczone przez	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,

	<ul style="list-style-type: none">• karty płatnicze,• czynniki wpływające na wybór banku,• oprocentowanie, kapitalizacja odsetek.• sprzedaż ratalna,• korzystanie z usług doradców i pośredników finansowych,	<p>banki komercyjne,</p> <ul style="list-style-type: none">• wymienia produkty finansowe wykorzystywane w życiu codziennym,• charakteryzuje korzyści i poziom kosztów związanych z korzystaniem podstawowych usług bankowych,• wymienia różnice między kartami płatniczymi: debetową i kredytową,• opisuje mechanizm finansowania za pomocą karty kredytowej,• rozpoznaje prawidłowy numer rachunku bankowego,• oblicza kapitalizację odsetek,• wymienia czynniki wpływające na wybór banku,• wskazuje różnicę między kontem osobistym a lokatą bankową,• jest przekonany, że może świadomie funkcjonować na rynku usług bankowych,• podejmuje decyzję związaną z wyborem najkorzystniejszej dla siebie oferty bankowej• ocenia wiarygodność rekomendacji finansowych zamieszczanych w mediach i szacuje w jaki sposób mogą wpłynąć na zachowania rynku,	<ul style="list-style-type: none">• prezentacja przygotowana przez ucznia,• dyskusja,• studium przypadku,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
17. Inwestowanie własnych pieniędzy	<ul style="list-style-type: none">• oszczędzanie,• inwestowanie i jego formy,• charakterystyka inwestycji rzeczowych,• charakterystyka inwestycji finansowych,• inwestowanie w siebie i własne przedsiębiorstwo jako nietypowe formy inwestycji,• przesłanki podejmowania decyzji dotyczących inwestowania,• zyskowość i ryzyko inwestycji.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: inwestowanie, oszczędzanie, inwestycje rzeczowe i finansowe, spekulacja, obligacje, akcje, waluty obce, jednostki funduszy inwestycyjnych,• opisuje zależność pomiędzy zyskiem a ponoszonym ryzykiem,• odróżnia oszczędzanie od inwestowania,• opisuje zależność pomiędzy zyskiem a ponoszonym ryzykiem• przedstawia wady i zalety różnych form inwestowania,• podaje przykłady inwestycji finansowych• charakteryzuje ryzyko różnych form lokowania oszczędności,• określa rodzaje funduszy inwestycyjnych,• wybiera najkorzystniejszą formę inwestowania,• wskazuje najbardziej efektywne formy lokowania pieniędzy w ostatnim roku i charakteryzuje ryzyko wskazanych inwestycji,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• mapa pamięci na podstawie przygotowanego tekstu,• praca w grupie,• gra symulacyjna (np. Gotówka dostępna w portalu www.nbpportal.pl),• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.

		<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia konieczność inwestowania w siebie,• ocenia możliwość inwestowania poprzez założenie i prowadzenie własnego przedsiębiorstwa,• chętnie i aktywnie pracuje w grupie,• prezentuje wyniki pracy grupy na forum klasy	
18. Giełda Papierów Wartościowych.	<ul style="list-style-type: none">• rodzaje giełd,• struktura rynku kapitałowego,• rynek finansowy i jego uczestnicy,• instrumenty dostępne na rynku finansowym,• Giełda Papierów Wartościowych,• akcja, obligacja,• opcja, kontrakty terminowe,• notowania giełdowe,• indeksy giełdowe,• hossa i bessy,• inwestowanie na giełdzie papierów wartościowych.• ryzyko inwestycji,	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: giełda papierów wartościowych, papiery wartościowe, rynek podstawowy i równoległy, kurs akcji, indeks giełdowy, dywersyfikacja portfela, rachunek inwestycyjny, zlecenie, hossy, bessy,• określa zasadę ustalania kursu akcji,• charakteryzuje instytucje rynku kapitałowego,• charakteryzuje rynek finansowy,• wymienia instytucje systemu finansowego,• czyta informacje zawarte w cedule giełdowej,• wymienia wskaźniki GPW• omawia kolejne działania, które należy podjąć, aby zainwestować na giełdzie papierów wartościowych,• wyszukuje informacji niezbędnych do wyboru spółki giełdowej w przypadku zakupu jej akcji,• wyjaśnia na czym polega ryzyko inwestycji na rynku kapitałowym,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• film edukacyjny np. Chciałbym zainwestować przygotowany przez GPW,• wykład z wykorzystaniem foliogramów lub plansz,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
19. Podatek dochodowy PIT.	<ul style="list-style-type: none">• podatek dochodowy• przychody, koszt uzyskania, dochody,• rodzaje deklaracji podatkowych PIT,• wypełnianie deklaracji podatkowej PIT,• źródła informacji o zasadach rozliczania PIT.• działalność urzędów skarbowych,	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: PIT, przychody, koszt uzyskania, dochód, odliczenia podatkowe, skala podatkowa,• oblicza kwotę podatku dochodowego PIT na podstawie skali podatkowej,• podaje aktualne stawki podatkowe i możliwości odliczeń,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• wykład z wykorzystaniem foliogramów lub plansz,• podsumowanie zajęć.

20. Wypełnianie deklaracji PIT – ćwiczenia.		Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• wybiera odpowiedni rodzaj deklaracji podatkowej PIT,• poprawnie wypełnia deklarację podatkową PIT,• oblicza kwotę podatku dochodowego PIT na podstawie skali podatkowej,• wyjaśnia konieczność rzetelnego wypełniania deklaracji PIT.	<ul style="list-style-type: none">• spotkanie z doradcą podatkowym,• ćwiczenia utrwalające,
21. Prawa konsumenta.	<ul style="list-style-type: none">• ochrona konsumenta,• prawo do bezpieczeństwa i ochrony zdrowia,• prawo do informacji,• prawo do ochrony interesu ekonomicznego.• prawo do reprezentowania,• instytucje wspierające konsumentów.• obowiązki producenta i sprzedawcy,	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: prawo do bezpieczeństwa, prawo do ochrony zdrowia, prawo do informacji, prawo do ochrony interesu ekonomicznego, prawo do reprezentowania,• wyjaśnia konieczność ochrony konsumenta.• wymienia instytucje wspierające konsumenta i określa zakres ich działania,• rozpoznaje informacje umieszczone na opakowaniach towarów,• wymienia i charakteryzuje obowiązki sprzedawcy i producenta,• wyjaśnia, co oznacza prawo do ochrony interesu ekonomicznego,• określa rolę Miejskiego Rzecznika Konsumentów oraz Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów,• podaje prawa jakie przysługują konsumentowi,• wyjaśnia wagę ochrony konsumenta,• wyjaśnia konieczność odpowiedzialnego zachowania sprzedawcy oraz producenta.	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• studium przypadku,• debata,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
22. Korzystanie ze swoich praw. Asertywność.	<ul style="list-style-type: none">• uprawnienia konsumenta wynikające z niezgodności towaru z umową,• rękojmia i gwarancja,• uprawnienia konsumenta• wynikające z gwarancji,• składanie reklamacji,• asertywny	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: reklamacja, niezgodność towaru z umową, gwarancja, asertywność,• potrafi określić, kiedy towar jest niezgodny z umową,• opisuje znaczenie informacji umieszczanych na etykietach produktów,• wyjaśnia różnicę pomiędzy uprawnieniami z tytułu niezgodności towaru z umową a gwarancją,• przygotowuje i składa pisemną	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• studium przypadku,• odgrywanie ról,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.

	<p>konsument.</p> <ul style="list-style-type: none">• instytucje wspierające konsumentów,	<p>reklamację,</p> <ul style="list-style-type: none">• rozpoznaje zachowania uległe, agresywne i asertywne,• przejawia asertywną postawę w różnych aspektach życia• poprawnie argumentuje swoje racje podczas dochodzenia swoich praw.• wyjaśnia rolę Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz Rzecznika Praw Konsumentów,	
23. Pojęcie i rodzaje ubezpieczeń.	<ul style="list-style-type: none">• ubezpieczenia osobowe,• ubezpieczenia majątkowe,• ubezpieczenia społeczne,	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia pojęcie ubezpieczenia i opisuje jego funkcje,• opisuje cele i wymienia rodzaje ubezpieczeń,• wyjaśnia celowość ubezpieczania się,• wskazuje alternatywne możliwości zabezpieczenia przyszłości,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej,• spotkanie z brokerem ubezpieczeniowym,• debata,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
24. System emerytalny w Polsce.	<ul style="list-style-type: none">• ubezpieczenia emerytalne• trzy filary polskiego systemu emerytalnego• ZUS, OFE	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• charakteryzuje system ubezpieczeń społecznych w Polsce i założenia polskiego systemu emerytalnego,• opisuje rolę ZUS i OFE w systemie emerytalnym,• opisuje rolę trzeciego filaru ubezpieczeń emerytalnych oraz Pracowniczych Programów Emerytalnych i Indywidualnych Kont Emerytalnych,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć
25. Sprawdzian wiadomości z działu 2.			
Dział 3: Jestem pracownikiem			
26. Moje mocne i słabe strony.	<ul style="list-style-type: none">• mocne i słabe strony analiza SWOT,• metody wywierania wrażenia na innych,	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: mocne i słabe strony, analiza SWOT, autoprezentacja,• określa swoje mocne i słabe strony za pomocą analizy SWOT,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• pogadanka,• analiza SWOT,• prezentacje uczniowskie,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
27. Sztuka autoprezentacji.	<ul style="list-style-type: none">• elementy autoprezentacji,• zarządzanie czasem autoprezentacji• praca nad głosem w trakcie	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia konieczność dokonywania autoprezentacji w określonych sytuacjach,• definiuje rodzaje autoprezentacji,• określa metody stosowane	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• pogadanka,• prezentacje uczniowskie,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.

	autoprezentacji,	w autoprezentacji, <ul style="list-style-type: none">• dobiera odpowiednie zachowanie do autoprezentacji,• dokonuje autoprezentacji na forum klasy,• dokonuje samooceny własnej autoprezentacji,.• wskazuje najczęściej popełniane błędy w publicznych wystąpieniach,	
28. – 29. Dokumenty towarzyszące procesowi poszukiwania pracy.	<ul style="list-style-type: none">• proces rekrutacji,• proces doboru pracowników,• selekcja pracowników,• zasady pisania CV,• zasady pisania listu motywacyjnego,	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• wymienia podstawowe dokumenty rekrutacyjne,• opisuje zasady rekrutacji pracowników,• charakteryzuje proces selekcji pracowników,• definiuje pojęcia: CV, list motywacyjny, Europass CV,• wyjaśnia rolę CV i listu motywacyjnego,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• pogadanka,• odgrywanie ról,• wykonywanie portfolio,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
30. Redagowanie dokumentów aplikacyjnych – ćwiczenia.	<ul style="list-style-type: none">• przygotowanie Europass, CV, listu motywacyjnego,	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• przygotowuje CV i list motywacyjny w odpowiedzi na ofertę pracy,• wypełnia formularz Europass CV,• opisuje rolę firm rekrutacyjnych,• wyjaśnia konieczność planowania swojej kariery zawodowej,• wyjaśnia znaczenie zdobywania doświadczeń zawodowych na etapie szkoły ponadgimnazjalnej.	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• wykonywanie portfolio,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
31. Komunikacja interpersonalna.	<ul style="list-style-type: none">• komunikacja interpersonalna,• schemat wysyłania komunikatu,• komunikacja werbalna i niewerbalna,• skuteczna komunikacja,• techniki aktywnego słuchania,• udzielanie informacji zwrotnej,• rodzaje słuchania,• empatia,	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: komunikacja interpersonalna, komunikacja werbalna i niewerbalna, „mowa ciała”, parajęzyk,• identyfikuje elementy komunikacji werbalnej i niewerbalnej,• omawia proces komunikacji interpersonalnej,• wskazuje zasady skutecznej komunikacji,• udziela informacji zwrotnej,• tworzy warunki sprzyjające prawidłowej komunikacji w swoim otoczeniu,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• mapa pamięci,• odgrywanie ról,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
32. Bariery komunikacyjne.	<ul style="list-style-type: none">• bariery komunikacyjne.	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcie: bariery komunikacyjne	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• mapa pamięci,

		<ul style="list-style-type: none">• określa bariery komunikacyjne w symulowanych i rzeczywistych sytuacjach oraz niweluje je,• sprawnie komunikuje się z innymi,• wyjaśnia znaczenie komunikacji niewerbalnej w życiu codziennym.• przeciwdziała barierom komunikacyjnym w swoim otoczeniu,• konstruktywnie krytykuje,	<ul style="list-style-type: none">• odgrywanie ról,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
33. Rozmowa kwalifikacyjna.	<ul style="list-style-type: none">• przygotowanie do rozmowy kwalifikacyjnej,• wygląd zewnętrzny,• przebieg rozmowy kwalifikacyjnej.• rekrutacja, firmy headhunterskie• podnoszenie kwalifikacji i zmiana kwalifikacji,	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: rozmowa kwalifikacyjna, portfolio,• charakteryzuje cele rozmowy kwalifikacyjnej,• przygotowuje się do rozmowy kwalifikacyjnej,• dba o wygląd zewnętrzny przed rozmową kwalifikacyjną.• właściwie przygotowuje własne portfolio,• wyjaśnia znaczenie rozmowy kwalifikacyjnej w procesie rekrutacji,• kontroluje elementy komunikacji niewerbalnej podczas rozmowy kwalifikacyjnej.• opisuje rolę firm rekrutacyjnych i headhunterów	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• burza mózgów,• odgrywanie ról,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
34. Formy zatrudnienia pracownika.	<ul style="list-style-type: none">• stosunek pracy,• rodzaje umów o pracę,• formy zatrudnienia wynikające z Kodeksu Cywilnego,• wady i zalety form zatrudnienia,• rozwiązanie stosunku pracy, Kodeks Pracy,	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• rozróżnia formy zatrudnienia ze względu na podstawę prawną,• opisuje charakterystyczne cechy form zatrudnienia,• wyjaśnia rolę legalnego zatrudnienia,• wymienia różnice pomiędzy różnymi formami zatrudnienia,• charakteryzuje sposoby zakończenia stosunku pracy,• przedstawia wady i zalety różnych form umów o pracę z perspektywy pracodawcy i pracownika,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• prezentacja przygotowana przez ucznia,• dyskusja,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
35. Systemy płac.	<ul style="list-style-type: none">• formy wynagradzania pracownika: wynagrodzenie godzinowe, prowizyjne, akordowe,	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• wymienia i definiuje różne formy wynagrodzenia,• wymienia wady i zalety różnych form zatrudnienia,• charakteryzuje zasady wynagradzania pracowników,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• prezentacja przygotowana przez ucznia,• dyskusja,

	<ul style="list-style-type: none">zadaniowe.zasady wynagradzania pracowników,motywacja pracowników,negocjowanie wynagrodzenia,awans	<ul style="list-style-type: none">opisuje zróżnicowanie wynagrodzeń ze względu na stanowisko, branżę i miejsce zatrudnienia,wyjaśnia skalę zróżnicowania wynagrodzeń,charakteryzuje wpływ różnych rodzajów wynagrodzenia na motywację pracowników,przygotowuje się do rozmowy o awansie i podwyżce,	<ul style="list-style-type: none">ćwiczenia utrwalające,podsumowanie zajęć
36. Prawa i obowiązki pracodawcy i pracownika.	<ul style="list-style-type: none">prawa i obowiązki pracownika,prawa i obowiązki pracodawcy,regulamin pracy,dress code,umowa prawo czy obowiązek,związki zawodowe.instytucje chroniące pracowników,	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">wymienia prawa i obowiązki pracownika,wymienia prawa i obowiązki pracodawcy,definiuje pojęcie: regulamin pracy,definiuje pojęcie dress code,wyjaśnia znaczenie regulaminu pracy, zarówno z punktu widzenia pracodawcy, jak i pracownika,objaśnia rolę Państwowej Inspekcji Pracy i sądu pracy,wyjaśnia rolę związków zawodowych,asertywnie reaguje w obronie swoich praw jako pracownika.	<ul style="list-style-type: none">wprowadzenie do tematyki zajęć,wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej,spotkanie z przedstawicielem Państwowej Inspekcji Pracy,dyskusja,ćwiczenia utrwalające,podsumowanie zajęć.
37. Utrwalenie wiadomości z działu 3.			
Dział 4: Zakładam przedsiębiorstwo			
38. Własna firma: od pomysłu do realizacji.	<ul style="list-style-type: none">poszukiwanie pomysłu na własną działalność gospodarczą,planowanie jako element cyklu zarządzania,zalety i wady prowadzenia własnego przedsiębiorstwa,małe i średnie przedsiębiorstwa,pozyskiwanie funduszy na działalność gospodarczą,fundusze unijne,	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcie działalność gospodarczą,klasyfikuje przedsiębiorstwa według wielkości,wymienia zalety i wady prowadzenia własnej firmy w danej branży w swoim regionie,wymienia sposoby pozyskiwania funduszy na działalność gospodarczą,wymienia zewnętrzne źródła finansowania działalności gospodarczej, w tym z UE i podaje możliwości korzystania z nich,nawiązuje kontakty ze środowiskiem biznesowym,	<ul style="list-style-type: none">wprowadzenie do tematyki zajęć,burza mózgów,wykład z wykorzystaniem foliogramów lub prezentacji multimedialnej,ćwiczenia utrwalające,podsumowanie zajęć.
39 – 40. Kroki na drodze do własnej firmy.	<ul style="list-style-type: none">formalności związane z zakładaniem	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">wypełnia formalności związanych z założeniem	<ul style="list-style-type: none">wprowadzenie do tematyki zajęć,burza mózgów,

	<p>małego przedsiębiorstwa.</p> <ul style="list-style-type: none">• NIP, Regon,• wpis do ewidencji działalności gospodarczej,	<p>jednoosobowej działalności gospodarczej,</p> <ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia rolę małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce,• ocenia szansę na pracę i rozwój zawodowy, gdy prowadzi się własne przedsiębiorstwo.• charakteryzuje, czym powinien się wyróżniać dobry pomysł na biznes,• określa informacje niezbędne do oceny pomysłu na działalność gospodarczą,	<ul style="list-style-type: none">• wykład z wykorzystaniem foliogramów lub prezentacji multimedialnej,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
41. Majątek firmy.	<ul style="list-style-type: none">• bilans,• aktywa,• pasywa.• środki własne i kredyty,	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: bilans, aktywa, pasywa, aktywa trwałe, aktywa obrotowe, kapitał własny, kapitał obcy, zysk i strata,• wymienia elementy składowe aktywów i pasywów,• podaje przykłady majątku trwałego i obrotowego,• wyjaśnia pojęcie amortyzacji,• charakteryzuje i podaje przykłady zobowiązań długoterminowych i krótkoterminowych,• wyjaśnia zasadę bilansową,• wymienia konsekwencje bilansu niezrównoważonego,• wyjaśnia konieczność rzetelnego i uczciwego wypełniania dokumentów finansowych,• wymienia konsekwencje prawne nierzetelnego prowadzenia dokumentacji.	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej,• spotkanie z pracownikiem księgowości,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
42. Opłacalność działalności gospodarczej.	<ul style="list-style-type: none">• przychody w przedsiębiorstwie,• koszty stałe, zmienne i całkowite,• próg rentowności i zysk.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• wymienia przychody możliwe do osiągnięcia przez przedsiębiorstwo,• klasyfikuje i definiuje koszty przedsiębiorstwa,• rozróżnia pojęcia wydatków i kosztów oraz wpływów i przychodów,• oblicza podstawowe wskaźniki rentowności,• określa możliwe zyski lub straty w przedsiębiorstwie,• wyjaśnia pojęcie progu rentowności oraz wyjaśnia potrzebę stosowania tego wskaźnika w przedsiębiorstwie,• wyjaśnia, na czym polega ryzyko prowadzenia działalności	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej,• studium przypadku,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.

		gospodarczej.	
43. Rozliczenia finansowe firmy.	<ul style="list-style-type: none">• formy rozliczania się z podatku,• podatkowa księga przychodów i rozchodów oraz zasady jej wypełniania.	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: podatek, pełna księgowość, zasady ogólne: ryczałt ewidencjonowany, karta podatkowa, podatek liniowy, podatek płacony wg skali podatkowej,• wymienia sposoby rozliczania się z podatku w przypadku prowadzenia jednoosobowej działalności gospodarczej,• wyjaśnia różnicę pomiędzy formami rozliczania się z podatku,• świadomie wybrać formę opodatkowania,• oblicza kwotę podatku wg zasad ogólnych,• wymienia dokumenty wykorzystywane w rozliczeniu działalności gospodarczej z instytucjami państwowymi,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• studium przypadku,• spotkanie z pracownikiem biura rachunkowego,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
44. Działania marketingowe. Marketing mix.	<ul style="list-style-type: none">• działania marketingowe,• identyfikacja klientów• marketing mix,	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• wymienia kryteria niezbędne przy tworzeniu segmentu docelowego,• wyjaśnia sens ustalania segmentu docelowego,• wymienia i charakteryzuje elementy marketingu mix,• opisuje działania składające się na promocję w firmie,• wyjaśnia istotę działań marketingowych,• podaje przykłady działań marketingowych,• wyjaśnia znaczenie działań marketingowych dla przedsiębiorstwa,• określa wpływ działań promocyjnych na wysokość ceny produktu,• podaje przykłady ofert firm dostosowanych do potrzeb wybranej grupy klientów,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej,• dyskusja,• metoda projektów,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
45. Reklama i jej oddziaływanie na klienta.	<ul style="list-style-type: none">• rodzaje reklamy,• funkcje reklamy,• oddziaływanie reklamy na konsumenta.• AIDA,	<ul style="list-style-type: none">• wymienia funkcje reklamy,• potrafi wyróżnić rodzaje reklamy,• wyjaśnia pojęcie AIDA,• ocenia, czy jest świadomym odbiorcą działań promocyjnych oraz asertywnym konsumentem.• formułuje własny sposób na poinformowanie klientów o	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• spotkanie z pracownikiem agencji reklamowej,• ćwiczenia utrwalające,• prezentacje projektów reklamowych,

		ofercie firmy i zachęcenie ich do skorzystania z tej oferty,	
46 47. Rodzaje przedsiębiorstw w gospodarce rynkowej.	<ul style="list-style-type: none">• rodzaje przedsiębiorstw: państwowe, spółdzielnie, spółki,• charakterystyka spółek osobowych,• charakterystyka spółek kapitałowych.	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• wymienia podstawowe formy prawne działalności gospodarczej,• podaje przykłady różnych rodzajów przedsiębiorstw działających na polskim rynku,• charakteryzuje poszczególne spółki osobowe i kapitałowe,• określa różnicę pomiędzy osobą fizyczną a prawną,• podejmuje decyzję o wyborze najlepszej dla siebie formy prowadzenia działalności gospodarczej.	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• mapa pamięci na podstawie przygotowanego tekstu,• praca w grupach,• wystąpienie ucznia,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
48. Biznesplan. Elementy biznesplanu.	<ul style="list-style-type: none">• pomysł na działalność biznesową,• cele wewnętrzne i zewnętrzne biznesplanu,• elementy biznesplanu,	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• wymienia sytuacje, w których niezbędne jest stworzenie biznesplanu,• podaje zasady budowy biznesplanu,• opisuje funkcje biznesplanu w przedsiębiorstwie,• wykazuje przydatność biznesplanu w określonych sytuacjach,,• wymienia źródła informacji potrzebnych do stworzenia biznesplanu,• przygotowuje prezentację pomysłu na własny biznes wraz z projektem biznesplanu,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• odcinek programu Firma,• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej,• analiza SWOT,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
49. – 50. Biznesplan uproszczony.	<ul style="list-style-type: none">• uproszczony biznesplan.	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• tworzy uproszczony biznesplan,• wyjaśnia konieczność rzetelnego sporządzania biznesplanu,• przeprowadza analizę SWOT dla sklepiku szkolnego,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,,• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej,• studium przypadku,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
51. Utrwalenie wiadomości o zakładaniu firmy.			

Dział 5: Zarządzam przedsiębiorstwem			
52. Kierownicy i ich style kierowania.	<ul style="list-style-type: none">• kierownicy na różnych szczeblach zarządzania,• umiejętności kierownicze,• style zarządzania.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• wymienia rodzaje stanowisk kierowniczych,• charakteryzuje obowiązki i umiejętności na poszczególnych szczeblach zarządzania,• opisuje różne style zarządzania,• wymienia wady i zalety poszczególnych stylów kierowania• dostrzega zależność między stylem kierowania a rodzajem przedsiębiorstwa i cechami kierownika,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• studium przypadku,• dyskusja,• gra symulacyjna (np. Football manager dostępna w portalu www.nbportal.pl),• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
53. Negocjacje jako sposób rozwiązywania konfliktów	<ul style="list-style-type: none">• definicja negocjacji i konfliktu,• uwarunkowania negocjacji,• argumentacja,• ustępstwa i skuteczność negocjacji,• kompromis,	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: konflikt, negocjacje,• wymienia cechy dobrego negocjatora,• charakteryzuje zasady negocjacji,,• określa role członków zespołu negocjacyjnego,• wymienia najczęstsze sytuacje negocjacyjne,• wymienia czynniki zwiększające szanse powodzenia negocjacji,• określa zasady efektywnej argumentacji i ustępowania,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• dyskusja,• odgrywanie ról,• ćwiczenia utrwalające,• odsumowanie zajęć.
54. Techniki negocjacyjne.	<ul style="list-style-type: none">• wybrane techniki stosowane w czasie negocjacji,	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• opisuje techniki negocjacyjne: dobry i zły policjant, wilk w owczej skórce, rosyjski front, dokręcanie śruby, uwędzony śledź,• wyjaśnia zasadność stosowania poszczególnych technik negocjacyjnych,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• dyskusja,• odgrywanie ról,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć
55. Praca indywidualna i zespołowa.	<ul style="list-style-type: none">• zasady organizacji pracy,• wady i zalety pracy indywidualnej i zespołowej,• wroźenie zespołów,• zasady funkcjonowania zespołów,• planowanie pracy zespołowej,• zakłócenia w	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• wymienia wady i zalety pracy indywidualnej,• charakteryzuje działanie zespołowe,• wymienia i charakteryzuje czynniki wpływające na efekty pracy zespołowej,• definiuje pojęcia: efekt synergii, syndrom grupowego myślenia,• wymienia przyczyny i skutki zakłóceń w procesie komunikacji między pracownikami,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• studium przypadku,• dyskusja,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.

	procesie komunikacji między pracownikami.	<ul style="list-style-type: none">• diagnozuje pracę zespołu	
Dział 6: Jestem etyczny			
56. Etyka zawodowa pracownika.	<ul style="list-style-type: none">• etyka i wartości etyczne,• etyczny pracownik• kodeks etyczny,• etyczne i nieetyczne zachowania,• odpowiedzialność za podejmowane działania.	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: etyka, kodeks etyczny,• rozpoznaje etyczne i nieetyczne zachowania w miejscu pracy,• wyjaśnia, na czym polega etyczna odpowiedzialność za podejmowane działania,• wymienia konsekwencje etycznych i nieetycznych zachowań w miejscu pracy,• podaje przykłady zachowań etycznych i nieetycznych pracownika,• charakteryzuje pojęcie odpowiedzialności etycznej pracownika,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• studium przypadku,• dyskusja,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
57. Problemy etyczne przedsiębiorstwa.	<ul style="list-style-type: none">• obszary problemów etycznych dotyczących przedsiębiorstwa,• społeczna odpowiedzialność biznesu,• odpowiedzialność wobec pracowników,• odpowiedzialność wobec klientów,• dbałość o środowisko naturalne,• przykłady etycznych działań przedsiębiorstwa.• kreatywna księgowość,• lobbying,	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: uczciwa reklama, uczciwa płaca, uczciwa praca, uczciwa konkurencja,• charakteryzuje zachowania etyczne i nieetyczne w biznesie,• wyjaśnia na czym polega odpowiedzialność etyczna przedsiębiorcy wobec innych podmiotów, ,• wymienia korzyści wynikające z etycznych działań przedsiębiorstwa,• opisuje rolę przedsiębiorcy w działaniach na rzecz ochrony środowiska naturalnego,• wyjaśnia znaczenie uczciwości w pracy i konieczność stosowania zasad etycznych w aspekcie działalności przedsiębiorstwa,• charakteryzuje pojęcia: kreatywna księgowość, lobbying,• charakteryzuje pojęcie odpowiedzialności społecznej biznesu,• prezentuje swoje poglądy na forum klasy,• czynnie uczestniczy w dyskusji i poprawnie przytacza argumenty.	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• pogadanka,• drzewko decyzyjne,• dyskusja,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.

<p>58. Mobbing i sposoby obrony przed nim.</p>	<ul style="list-style-type: none">• zjawisko mobbingu i jego fazy,• przykłady działań mobbingowych,• obrona przed mobbingiem,• sposoby przeciwdziałania mobbingowi,• instrukcje do walki z mobbingiem.• Państwowa Inspekcja Pracy,	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: mobbing, mobber, ofiara mobbingu,• rozpoznaje zachowania mobbingowe,• wyjaśnia konieczność obrony przed mobbingiem,• podaje, jak bronić się przed mobbingiem,• opisuje zależność między własnym postępowaniem a możliwością wystąpienia zjawiska mobbingu,• wykazuje postawę solidarną z ofiarami mobbingu.• wymienia instytucje chroniące ofiary lobbingu: związki zawodowe, PIP, sąd,• przygotowuje plakat ukazujący skutki mobbingu dla przedsiębiorstwa lub osoby, która jest ofiarą wrogich zachowań,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• studium przypadku,• dyskusja,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
<p>59. Etyczne państwo</p>	<ul style="list-style-type: none">• regulacje prawne w gospodarce,• etyczne państwo,• obszary działalności etycznego państwa,• propagowanie wartości społecznych,• utylizacja,• recycling,	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcie: etyczne państwo,• wskazuje obszary działalności etycznego państwa,• wyjaśnia konieczność propagowania wartości społecznych, wprowadzenia przejrzystego i prostego systemu prawnego, działań proekologicznych oraz odpowiedniej kontroli ze strony państwa,• zna znaczenie pojęć: utylizacja, recycling,• podaje przykłady działania etycznego państwa,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• wystąpienie ucznia,• burza mózgów,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć
<p>60. Problem szarej strefy</p>	<ul style="list-style-type: none">• szara strefa i przyczyny jej powstania,• rola i znaczenie społeczeństwa obywatelskiego.• biurokracja,• krzywa Laffera,	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: społeczeństwo obywatelskie, biurokracja,• wymienia przyczyny powstania szarej strefy w gospodarce• podaje przykłady szarej strefy spotykane w życiu codziennym,• proponuje sposoby likwidacji szarej strefy,• wyjaśnia konieczność budowy otwartego społeczeństwa obywatelskiego.• dostrzega zależność pomiędzy wysokością opodatkowania, a wielkością wpływów do budżetu,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• wystąpienie ucznia,• burza mózgów,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.

61. Zjawisko korupcji jego formy i skutki	<ul style="list-style-type: none">• zjawisko korupcji,• wskaźniki korupcji,• formy korupcji: łapownictwo, płatna protekcja, nadużycie władzy, nadużycie zaufania, przekupstwo,• skutki korupcji dla jednostki, przedsiębiorstwa i państwa,• rola państwa w przeciwdziałaniu korupcji,• Transparency International, CBA	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcie: korupcja,• charakteryzuje formy korupcji,• podaje przykłady różnych form korupcji spotykanych w życiu codziennym,• wymienia skutki korupcji dla jednostki, społeczeństwa i państwa,• wyjaśnia rolę własnej postawy w walce z korupcją,• wskazuje rolę państwa w przeciwdziałaniu korupcji,• wyjaśnia szkodliwość zarówno „brania”, jak i „dawania” łapówek.• objaśnia miejsce Polski na liście krajów skorumpowanych,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• debata,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
62. Utrwalenie wiadomości o zarządzaniu przedsiębiorstwami i problemach etycznych.			
Dział 7: Widzę problemy ekonomiczne państwa			
63. Rola państwa w gospodarce rynkowej	<ul style="list-style-type: none">• państwo i jego funkcje,• zewnętrzne i wewnętrzne funkcje państwa,• subwencja, dotacja, dobra publiczne,• narzędzia ingerencji państwa w gospodarkę,	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: subwencja, dotacja, wewnętrzne funkcje państwa, zewnętrzne funkcje państwa, dobra publiczne,• wymienia instytucje państwowe mające wpływ na życie gospodarcze,• charakteryzuje wewnętrzne i zewnętrzne funkcje państwa,• wymienia cele społeczne realizowane przez państwo,• opisuje wpływ polityki państwa na życie gospodarcze w Polsce,• wymienia narzędzia za pomocą których państwo wpływa na życie gospodarcze,• wyjaśnia dlaczego przedsiębiorcy skarżą się, że państwo ogranicza ich działania,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• metoda projektów,• dyskusja,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
64. Funkcje samorządów terytorialnych	<ul style="list-style-type: none">• struktura samorządu terytorialnego w Polsce,• funkcje samorządów	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: samorząd terytorialny, gmina, powiat, województwo,• wymienia źródła dochodów i kierunki wydatków jednostek	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• dyskusja,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć

	<p>terytorialnych.</p> <ul style="list-style-type: none"> • budżet jednostek samorządu terytorialnego, • subwencja, dotacja, 	<p>samorządu terytorialnego.</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia funkcje samorządów terytorialnych, • czynnie uczestniczy w dyskusji na temat oczekiwań wobec działań samorządów lokalnych i poprawnie przytacza argumenty, 	
65. Budżet państwa. Zasady budżetowania	<ul style="list-style-type: none"> • budżet państwa, • zasady budżetowania, • procedura budżetowa, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcie: budżet państwa, • wymienia zasady budżetowania, • podaje zasady procedury budżetowej, 	<ul style="list-style-type: none"> • wprowadzenie do tematyki zajęć, • wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej, • ćwiczenia utrwalające, • podsumowanie zajęć.
66. Dochody i wydatki budżetu państwa	<ul style="list-style-type: none"> • źródła dochodów budżetowych, • system podatkowy: podatki • bezpośrednie (PIT, CIT), podatki • pośrednie (akcyza, VAT) • wartość dodana, • podatek, • wydatki budżetowe, • deficyt budżetowy, • dług publiczny, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcia: podatek, wartość dodana, • wymienia najważniejsze źródła przychodów i wydatki budżetu państwa, • klasyfikuje podatki, • wyjaśnia rolę podatków w państwie, • wyjaśnia różnicę między progresywną a liniową skalą podatkową, • objaśnia pojęcie deficytu budżetowego i długu publicznego, • wskazuje źródła finansowania deficytu budżetowego, • określa aktualny poziom deficytu budżetowego i długu publicznego, • wyjaśnia istotę rzetelnego rozliczania się z podatków. 	<ul style="list-style-type: none"> • wprowadzenie do tematyki zajęć, • wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej, • burza mózgów, • ćwiczenia utrwalające, • podsumowanie zajęć.
67. Pojęcie i rodzaje inflacji	<ul style="list-style-type: none"> • pojęcie inflacji, • rodzaje inflacji • pojęcie deflacji, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcie: inflacja, deflacja, • charakteryzuje pojęcia: hiperinflacji, inflacji galopującej, kroczącej i pełzającej, • klasyfikuje rodzaje inflacji według różnych kryteriów, • wymienia przyczyny inflacji, • odnajduje informacje dotyczące aktualnego poziomu inflacji w Polsce i na świecie, 	<ul style="list-style-type: none"> • wprowadzenie do tematyki zajęć, • wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej, • debata, • ćwiczenia utrwalające, • podsumowanie zajęć.
68. Skutki i metody walki z inflacją	<ul style="list-style-type: none"> • skutki inflacji, • wynagrodzenie realne i nominalne, • metody walki z inflacją. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje skutki inflacji dla budżetu domowego i przedsiębiorców, • charakteryzuje sposoby walki z inflacją, 	<ul style="list-style-type: none"> • wprowadzenie do tematyki zajęć, • wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej,

		<ul style="list-style-type: none">• objaśnia skutki drukowania pieniędzy bez pokrycia przez władzę,• wyjaśnia wpływ inflacji na obieg okrężny i funkcjonowanie gospodarki.	<ul style="list-style-type: none">• debata,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
69. Rynek pracy. Bezrobocie	<ul style="list-style-type: none">• rynek pracy,• popyt i podaż na rynku pracy,• osoba bezrobotna,• rodzaje bezrobocia,• stopa bezrobocia,	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: rynek pracy, bezrobocie, popyt na rynku pracy, podaż na rynku pracy,• przedstawia czynniki wpływające na popyt i podaż na rynku pracy,• określa charakterystyczne cechy współczesnego rynku pracy,• charakteryzuje rodzaje bezrobocia,• wymienia przyczyny bezrobocia,• charakteryzuje bezrobocie w Polsce,• wyszukuje informacje dotyczące aktualnego poziomu bezrobocia w Polsce i na świecie,• oblicza stopę bezrobocia,• wymienia warunki, jakie musi spełnić osoba, aby otrzymać status bezrobotnego,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej,• mapa pamięci,• prezentacja wyników pracy grupy,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
70. Aktywne i pasywne metody walki z bezrobociem	<ul style="list-style-type: none">• metody walki z bezrobociem.• instytucje wspomagające walkę z bezrobociem,	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• wymienia metody walki z bezrobociem,• wymienia instytucje wspierające walkę z bezrobociem i potrafi wymienić ich zadania,• uzasadnia potrzebę aktywnej i efektywnej walki z bezrobociem,• wymienia sposoby poszukiwania pracy,• charakteryzuje rolę państwa na rynku pracy i w walce z bezrobociem,• uzasadnia konieczność stałego rozwoju własnych kompetencji, podwyższania kwalifikacji czy zmiany zawodu,• dostrzega wpływ otwarcia rynków pracy w krajach UE na poziom bezrobocia w Polsce,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej,• mapa pamięci,• prezentacja wyników pracy grupy,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
71. Mierniki wzrostu i rozwoju gospodarczego	<ul style="list-style-type: none">• wzrost gospodarczy,• rozwój gospodarczy,• wskaźniki wzrostu gospodarczego:	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: wzrost gospodarczy, rozwój gospodarczy, dobra pośrednie, dobra finalne, PKB, PKB per capita, PNB, nominalny PKB, realny PKB,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• wykład z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej,• ćwiczenia utrwalające,

	<p>PKB, PKB per capita, PNB.</p> <ul style="list-style-type: none">• dobra finalne, dobra pośrednie,	<ul style="list-style-type: none">• charakteryzuje zjawisko wzrostu i rozwoju gospodarczego,• wskazuje czynniki sprzyjające wzrostowi gospodarczemu,• wyjaśnia różnice między dobrami pośrednimi a finalnymi,• wymienia podstawowe wskaźniki wzrostu gospodarczego: PKB, PKB per capita, PNB,• wyjaśnia zasadę pomiaru PKB,• opisuje tempo wzrostu PKB w Polsce,• wyjaśnia różnicę pomiędzy PKB i PNB,• wyjaśnia, dlaczego wskaźnik PKB ma zawężone znaczenie przy porównywaniu jakości życia obywateli różnych państw.	<ul style="list-style-type: none">• podsumowanie zajęć.
Dział 8: Dostrzegam światowe tendencje gospodarcze			
72. Wymiana międzynarodowa	<ul style="list-style-type: none">• eksport i import,• cła importowe,• korzyści z handlu zagranicznego.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: handel zagraniczny, import, eksport ,cło• wymienia korzyści płynące z handlu zagranicznego,• wyjaśnia z czego wynika wzrost znaczenia międzynarodowej wymiany handlowej,• znajduje przykłady potwierdzające lub negujące zasadność wprowadzania ceł importowych,• wyszukuje informacje dotyczące aktualnego poziomu eksportu i importu w Polsce i na świecie.	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej,• studium przypadku,• burza mózgów,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.
73. Korzyści i koszty wynikające z globalizacji gospodarki	<ul style="list-style-type: none">• globalizacja, globalna wioska,• integracja gospodarcza,• łączenie przedsiębiorstw – koncerny, korporacje,• liberalizacja handlu,• swoboda przepływu kapitału,• korzyści i koszty gospodarki globalnej.• Światowa Organizacja Handlu, Bank Światowy, Międzynarodowy	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: integracja gospodarcza, globalizacja, globalna wioska, liberalizacja handlu, outsourcing, offshoring,• wymienia etapy integracji gospodarczej,• wyjaśnia celowość tworzenia firm wielonarodowych,• podaje przyczyny globalizacji,• wyjaśnia z czego wynika wzrost znaczenia międzynarodowej wymiany handlowej,• wskazuje pozytywne i negatywne efekty globalizacji na przykładzie Polski,• objaśnia zjawisko swobodnego przepływu kapitału,• opisuje obszary działalności MFW, WTO, Banku Światowego,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematyki zajęć,• studium przypadku,• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej,• ćwiczenia utrwalające,• podsumowanie zajęć.

	Fundusz Walutowy,		
74. Polska w Unii Europejskiej	<ul style="list-style-type: none">• integracja europejska,• swobodny przepływ ludzi , towarów, usług i kapitału,• wspólna waluta,• fundusze strukturalne,• Polska w UE,	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• charakteryzuje cztery swobody wspólnego rynku UE,• podaje przykłady korzyści wynikających z integracji europejskiej na podstawie codziennych doświadczeń,• podaje przykłady pomocy udzielonej przedsiębiorcom w Polsce, finansowanej ze środków unijnych,• wyjaśnia znaczenie właściwego kierowania własną karierą zawodową w zdobywaniu międzynarodowego rynku pracy,• planuje naukę i doskonalenie znajomości języków obcych,	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do tematykizując,• dyskusja,• podsumowanie zajęć,
75. Utrwalenie wiadomości o światowych tendencjach gospodarczych.			
76 Godzina do dyspozycji nauczyciela.	<ul style="list-style-type: none">• spotkanie z pracownikami np. banku, biura maklerskiego, PUP		

3 Procedury osiągnięcia celów.

Nauczanie przedmiotu Podstawy przedsiębiorczości wiąże się z pobudzeniem aktywności poznawczej u uczniów i skłonieniem ich do przedsiębiorczych oraz planowanych działań. Ważnym elementem zajęć edukacyjnych powinny być:

- spotkania z przedstawicielami środowiska lokalnego: przedsiębiorcami, pracownikami urzędu pracy, bankowcami, przedstawicielami biur maklerskich, osobami zatrudnionymi w zakładach pracy znajdujących się w najbliższej okolicy, absolwentami szkoły;
- uczestniczenie we wszystkich formach aktywności, pozwalających na zaangażowanie w pewne aspekty życia gospodarczego, takie jak: szkolenia, seminaria, warsztaty, sympozja, targi, dni otwarte, konkursy organizowane przez lokalne i ogólnopolskie instytucje (np. konkurs NBP na pracę pisemną, Szkolna Internetowa Gra Giełdowa, konkurs Gazety Wyborczej „Z klasy do kasy”, Olimpiada Przedsiębiorczości itp.), ogólnopolskie akcje wspomagające kształtowanie umiejętności praktycznego i planowego działania, (np. Dzień Przedsiębiorczości inicjatywa Fundacji Młodzieżowej Przedsiębiorczości);
- inicjowanie działań na rzecz szkoły i społeczności lokalnej: organizowanie wewnątrzszkolnych konkursów, warsztatów, prowadzenie firmy uczniowskiej, np. w formie Młodzieżowego Miniprzedsiębiorstwa (inicjatywa Fundacji Młodzieżowej Przedsiębiorczości);
- korzystanie z różnych źródeł wiedzy, takich jak: portale wiedzy ekonomicznej, codzienna prasa (Rzeczpospolita, Gazeta Prawna itp.), programy telewizyjne, (np. Firma, Puls Biznesu itp.), filmy edukacyjne, prezentacje multimedialne lub gry dydaktyczne.

Osiąganie zakładanych celów edukacyjnych powinno odbywać się według następujących etapów:

1. Wprowadzenie do tematyki zajęć:

- określenie celu lekcji,
- nawiązanie do sytuacji z życia codziennego (lektura krótkiego artykułu prasowego, przedstawienie fragmentu filmu lub audycji radiowej, opisanie sylwetki znanej postaci, zadanie pytań związanych z tematyką zajęć zawartych w podręczniku ucznia itp.).

2. Stosowanie odpowiednich metod pracy ze szczególnym uwzględnieniem metod aktywizujących.

3. Podsumowanie zajęć:

- dyskusja,
- wyjaśnienie wątpliwości uczniów,
- zwrócenie uwagi na najważniejsze pojęcia i zagadnienia,
- sporządzenie notatki w zeszycie przedmiotowym,
- praca domowa.

Taki sposób prowadzenia zajęć pozwoli uczniom na zdobycie wiedzy merytorycznej, a jednocześnie wskaże, że nie jest ona tworem abstrakcyjnym, lecz ściśle wiąże się z sytuacjami spotykanymi w życiu codziennym. Podczas pracy nad omawianymi

zagadnieniami uczniowie kształtują i zdobywają nowe umiejętności oraz przygotowują się do podejmowania działań o charakterze przedsiębiorczym.

3.1 Metody pracy z uczniem

Wykład

Wykład jest metodą podającą, a więc powinien być stosowany przede wszystkim w celu przekazania nowych, teoretycznych treści. Aby nie był nudny, a przede wszystkim, żeby docierał do uczniów, powinien być wzbogacony elementami wizualnymi, takimi jak plansze, prezentacje multimedialne, przykładowe formularze, ulotki itp. Robienie przez uczniów notatek w czasie wykładu również zwiększa prawdopodobieństwo zapamiętania większej ilości przekazywanych przez nauczyciela informacji. Wykład nie powinien być stosowany zbyt często, ponieważ jest on metodą mało efektywną na lekcjach przedsiębiorczości.

Dyskusja

Kontrolowana dyskusja powinna składać się z 5 etapów:

1. Przedstawienie zasad, które będą obowiązywały podczas dyskusji: kultura wypowiedzi, nieprzerywanie rozmówcom itp., oraz kryteriów oceny uczestników dyskusji.
2. Przedstawienie tematu przewodniego oraz celów dyskusji; zmotywowanie uczniów do wyrażania swoich konstruktywnych opinii.
3. Właściwa dyskusja nauczyciel jest jej moderatorem, pilnuje przestrzegania ustalonych wcześniej reguł, ale również wyraża swoją opinię na dany temat.
4. Zakończenie dyskusji nauczyciel prezentuje najbardziej trafne wnioski w formie krótkiego podsumowania.
5. Analiza przebiegu dyskusji oraz ocenienie jej uczestników według przekazanych wcześniej kryteriów oceny. Dyskusja jako metoda aktywizująca ma na celu nie tylko urozmaicenie zajęć, ale przede wszystkim zmobilizowanie uczniów do myślenia na zadany temat oraz nauczenie ich przekazywania w sposób zrozumiały swoich poglądów, czyli komunikowania się w grupie.

Dyskusja panelowa

Ta forma wymaga wcześniejszego przygotowania uczestników. Wytypowani uczniowie zaznajamiają się z planowanym zagadnieniem, a następnie toczą między sobą dyskusję, prezentując dwa lub więcej, różne punkty widzenia. Po pewnym czasie pozostali członkowie grupy mogą włączyć się do dyskusji, a nawet dosiadać się do członków panelu reprezentujących odpowiadający im pogląd. W trakcie dyskusji można zmieniać zdanie i przechodzić na stronę przeciwną.

Debata

Debata jest metodą aktywizującą bardzo przydatną w momencie, kiedy trzeba rozpatrzyć dany problem z dwóch różnych punktów widzenia. W zależności od tematu klasę można podzielić, zgodnie z reprezentowanymi poglądami, na tych, którzy są za, i na tych, którzy są przeciw zaproponowanej przez nauczyciela tezie. Jeśli taki naturalny podział jest niemożliwy, można przeprowadzić losowanie i przydzielić uczniów do poszczególnych drużyn. Ich zadaniem jest przygotowanie argumentów i przedstawienie ich w określonym czasie na forum klasy.

Studium przypadku

Metoda, dzięki której uczniowie zapoznają się z realną sytuacją związaną z tematem danej lekcji. Polega na analizie materiału tekstowego lub filmowego. Przypadek powinien być ogólnym przedstawieniem jakiegoś problemu i mieć kilka wariantów rozwiązań. Pod

opisem sytuacji muszą pojawić się problemowe pytania, które będą kierunkowskazami dla uczniów przy rozwiązywaniu problemu.

Studium przypadku jako metoda rozwija w uczniach umiejętność logicznego myślenia, gromadzenia i syntetyzowania informacji, weryfikuje wiedzę, pozwala postawić się w sytuacji bohatera opisywanego przypadku, a dzięki temu skonfrontować swoje wyobrażenia na określony temat.

Wystąpienia i prezentacje

Metody polegające na prezentowaniu przygotowanego wcześniej zagadnienia szerokiej publiczności. Mają na celu zaktywizowanie ucznia oraz kształtowanie w nim umiejętności prezentowania swojej wiedzy, zdania i opinii na forum publicznym.

Burza mózgów

Metoda ta stosowana jest, gdy zaistnieje potrzeba twórczego rozwiązania problemu, znalezienia dużej ilości argumentów czy różnych metod osiągnięcia założonego celu. Dzięki tej metodzie uczniowie mają możliwość swobodnego wyrażania własnych pomysłów. Pobudza ona wyobraźnię, pozwala na stworzenie wspólnego dla całej grupy stanowiska w sprawie danego problemu. Prawidłowo zastosowana burza mózgów powinna składać się z co najmniej dwóch etapów:

- I. generowanie pomysłów nauczyciel za pomocą pytań otwartych nakierowuje uczniów i pozwala na tworzenie wielu różnych rozwiązań. Ważne jest, aby wszystkie sugestie i odpowiedzi uczniów były notowane, bez różnicy czy są pomysłami trafnymi, czy nie;
- II. analizowanie zebranych pomysłów grupowanie, segregowanie i hierarchizowanie pomysłów oraz wybór najlepszego z nich. Etap ten może odbywać się z udziałem całej grupy, jak również w mniejszych podzespołach.

Mapa pamięci

Mapa pamięci, nazywana inaczej mapą skojarzeń czy mapą pojęć, jest metodą, która ma na celu wizualizowanie informacji na dany temat. Tworząc taką mapę, wykorzystuje się symbole, rysunki, łatwe do zapamiętania hasła i zwroty, najlepiej z zastosowaniem kolorowych pisaków czy kredek. Dzięki tej metodzie doskonale porządkuje się zdobytą wiedzę, tworzy notatkę. To jedna z metod szybkiego uczenia się.

Drzewko decyzyjne

Ta metoda pracy na lekcji powinna być wykorzystywana w przypadku tematów, które wymagają od uczniów podjęcia określonych decyzji. Dzięki tej metodzie kształtowane są umiejętności patrzenia na zjawisko wielowymiarowo biorąc pod uwagę zarówno aspekty pozytywne, jak i negatywne. Możliwa jest również analiza przewidywanych skutków podjętych decyzji. Wykorzystując metodę „drzewka decyzyjnego” uczeń postępuje według następującego schematu:

1. zaczyna od pnia, nazywa problem, nad którym będzie pracował, czyli tak zwany problem decyzyjny;
2. idąc ku górze, na gałęziach wypisuje różne możliwości rozwiązania problemu;
3. najwyższa korona drzewa to konsekwencje, które wynikają z rozpisanych niżej możliwości. Należy pamiętać, aby na tym etapie pracy nad problemem wypisać również cele i wartości, którymi należy się kierować, realizując poszczególne warianty.

Ćwiczenie przeprowadzone tą metodą powinno być zakończone podjęciem decyzji odnośnie jednego z wariantów realizacji problemu decyzyjnego.

Analiza SWOT

Analiza SWOT to metoda, która składa się z czterech części: słabe i mocne strony oraz szanse i zagrożenia. Jest bardzo pomocna przy podejmowaniu różnego rodzaju decyzji

oraz w przygotowywaniu się do prezentacji zjawisk, problemów, celów. Uczniowie mogą pracować tą metodą w dwojaki sposób:

- klasa dzielona jest na cztery grupy i każda grupa zajmuje się inną częścią analizy, a następnie przedstawia wyniki pracy na forum klasy;
- klasa dzielona jest na kilka grup i każda grupa przeprowadza całą analizę tego samego problemu; w czasie przedstawiania efektów pracy przez poszczególne grupy na tablicy zapisywana jest jedna wspólna analiza.

Gra symulacyjna

Różnego rodzaju gry symulacyjne pomagają zdobyć uczniom doświadczenie w zakresie wybranego tematu. Zazwyczaj są uproszczoną wersją realnych sytuacji związanych z rynkiem dóbr i usług, rynkiem kapitałowym czy funkcjonowaniem przedsiębiorstwa. Odmianą gry symulacyjnej mogą być decyzyjne gry komputerowe dostępne w internecie.

Odgrywanie ról

Metody związane z odgrywaniem ról, nazywane dramami, mają na celu pobudzenie wyobraźni ucznia, zmotywowanie go do wyrażania uczuć nie tylko w sposób werbalny. Pomagają rozbudzić kreatywność, ćwiczą umiejętność współpracy z innymi ludźmi, empatię.

Pracując tą metodą, należy pamiętać, aby tematyka zajęć była interesująca dla ucznia – wtedy zaangażuje się on w większym stopniu, a efekty pracy będą lepsze. W ćwiczeniu biorą udział wszyscy uczniowie, ale w roli „aktorów” występuje tylko kilkoro, aby przedstawiane sytuacje były przejrzyste. Nauczyciel kontroluje sprawność przebiegu ćwiczenia, ale nie komentuje, nie ocenia w trakcie odgrywania scenek. Czas na refleksje i wnioski powinien znaleźć się po zakończeniu prezentacji.

Portfolio

Jest to metoda indywidualnej pracy ucznia, polegająca na gromadzeniu różnego rodzaju materiałów dotyczących wybranego tematu wycinków prasowych, artykułów z prasy fachowej, informacji z internetu, własnych opracowań. Dzięki niej uczeń uczy się odpowiedzialności oraz systematycznej pracy. Zgromadzony materiał uczeń estetycznie i systemowo porządkuje w teczce, segregatorze czy skoroszycie.

Metoda projektów

Metoda zakładająca długookresową pracę uczniów nad zadaniem. Uczniowie, pracując grupowo lub indywidualnie, przygotowują projekt w formie referatu, warsztatów, albumu czy wystawy fotograficznej. W czasie prac konsultują się z nauczycielem, który ma za zadanie kontrolować poprawność merytoryczną i tok prac nad tematem. Projekt kończy się prezentacją na forum klasowym, międzyklasowym, szkolnym. Metoda ta pozwala kształtować u ucznia takie umiejętności, jak: praca w grupie, organizacja pracy, zbieranie i przetwarzanie informacji, planowanie działań, prezentacja efektów swojej pracy, kreatywność w poszukiwaniu nowych rozwiązań.

Sesja plakatowa

Uczniowie w zespołach 3-5 osobowych opracowują zagadnienie, a wyniki pracy przedstawiają w formie plakatów wykonanych kolorowymi pisakami na dużych arkuszach papieru. Następnie przedstawiciele zespołów zawieszają swoje plakaty w widocznym miejscu i prezentują wyniki pracy zespołu. Praca może odbywać się w zespołach równoległych (wszystkie zespoły opracowują to samo zagadnienie) lub w zespołach eksperckich (każdy zespół pracuje nad innym problemem). Sesja plakatowa może występować jako element zajęć prowadzonych z zastosowaniem studium przypadku, rozwiązywaniu problemów, dyskusji i innych metod.

Praca z tekstem

Tekst poddawany analizie może być fragmentem artykułu, książki, przepisów prawnych lub specjalnie do tego celu napisanym opracowaniem. Uczniowie mają na jego podstawie odpowiedzieć na pytania, opracować notkę graficzną, przygotować plakat itp.

3.2 Proponowany podział godzin

Dział/Temat	Liczba godzin
Dział 1: Obserwuję gospodarkę rynkową	7
Dział 2: Żyję w gospodarstwie domowym	16
Dział 3: Jestem pracownikiem	11
Dział 4: Zakładam przedsiębiorstwo	13
Dział 5: Zarządzam przedsiębiorstwem	4
Dział 6: Jestem etyczny	6
Dział 7: Widzę problemy ekonomiczne państwa	9
Dział 8: Dostrzegam światowe tendencje gospodarcze	3
Godziny do dyspozycji nauczyciela (sprawdziany, spotkania z ekspertami zewnętrznymi, itp.)	7
Razem	76

Godziny do dyspozycji nauczyciela można wykorzystać na sprawdziany wiadomości, wycieczki edukacyjne, oglądanie filmów, spotkania z pracownikami banków, biur maklerskich, PUP, itp.

3.3 Postulowane wyposażenie pracowni.

Do wyposażenia pracowni sprzyjającego sprawnemu przebiegowi zajęć należą:

- podręcznik podstawowy: K. Garbacik, M. Żmiejko: Czas na przedsiębiorczość. Podstawy przedsiębiorczości, podręcznik dla szkół ponadgimnazjalnych. Zakres podstawowy. WSzPWN 2008
- poradnik dla nauczyciela: K. Garbacik, M. Żmiejko, Czas na przedsiębiorczość. Niezbędnik nauczyciela. WSzPWN 2008
- materiały edukacyjne np. filmy, prezentacje multimedialne, foliogramy, komputerowe programy edukacyjne,
- testy do sprawdzania osiągnięć uczniów.

Pożądane wyposażenie multimedialne to:

- rzutnik pisma,
- rzutnik multimedialny,
- stanowisko komputerowe,
- odtwarzacz DVD,
- nośnik pamięci,
- telewizor HD.

Wyposażenie dla ucznia.

- podręcznik: K. Garbacik, M. Żmiejko: Czas na przedsiębiorczość. Podstawy przedsiębiorczości, podręcznik dla szkół ponadgimnazjalnych. Zakres podstawowy. WSzPWN 2008,
- zeszyt ćwiczeń: K. Garbacik, M. Żmiejko: Czas na przedsiębiorczość. WSzPWN 2008,
- zeszyt,

- długopis,
- pendrive.

4 Kontrola i ocena osiągnięć ucznia.

4.1 Główne narzędzia kontroli

Ocena poziomu postępów i osiągnięć uczniów jest integralną częścią procesu edukacyjnego. Rozpoczynając zajęcia z podstaw przedsiębiorczości w klasie kształcącej w zawodzie technik mechatronik należy zdiagnozować wiedzę i umiejętności uczniów nabyte w gimnazjum, w klasie pierwszej technikum lub wynikające z własnych zainteresowań. Można w tym celu przeprowadzić sprawdzian, ankietę, czy rozmowę z uczniami. Takie badanie wskaże, którym treściom należy poświęcić więcej czasu, a które należy tylko przypomnieć i zaktualizować. Badanie to da również podstawę do oceny przyrostu wiedzy uczniów w wyniku realizacji programu nauczania. Będzie więc materiałem do ewaluacji programu nauczania po zrealizowaniu cyklu kształcenia.

Na bieżąco należy sprawdzać postępy uczniów, aby niwelować pojawiające się problemy. Po realizacji większej części materiału należy dokonać podsumowania i sprawdzenia wiedzy i umiejętności uczniów.

Podstawą oceny ucznia powinny więc stać się:

- wypowiedzi ustne,
- systematyczna obserwacja pracy i aktywności ucznia,
- testy i sprawdziany pisemne,
- ćwiczenia i projekty wykonywane samodzielnie lub w grupie,
- prace domowe ukierunkowane na konkretne problemy,
- umiejętność gromadzenia i selekcji informacji z różnych źródeł,
- umiejętności komunikacyjne (w mowie i piśmie).

Całościowa ocena pracy ucznia składa się z samooceny, oceny grupy i oceny nauczyciela. Źródłem ocen są: obserwacja zachowań i postaw uczniów podczas wykonywania ćwiczeń i zadań (indywidualnych i zespołowych), wyniki prac, prezentacje, odpowiedzi podczas sprawdzianów ustnych i pisemnych, umiejętności poszukiwania wiadomości, umiejętności komunikowania się, postawa przedsiębiorcza, inicjatywność.

Ocenę semestralną i roczną wystawia się na podstawie ocen częściowych, zgodnie z procedurą obowiązującą w Wewnątrzszkolnym Systemie Oceniania. Szczegółowe wymagania na poszczególne oceny powinny być zawarte w Przedmiotowym Systemie Oceniania. Z zasadami oceniania uczniowie powinni być zapoznani na pierwszej lekcji podstaw przedsiębiorczości. Ocena powinna wspierać rozwój intelektualny i emocjonalny ucznia, zachęcać do podejmowania nowych zadań i doskonalenia umiejętności.

Przykład samooceny ucznia

ARKUSZ PODSUMOWUJĄCY TWOJĄ PRACĘ PODCZAS ZAJĘĆ Z PODSTAW PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Nazwisko

Imię

Klasa

Temat lekcji:

Wyraż swoją opinię dotyczącą dzisiejszych zajęć poprzez dokończenie poniższych zdań:

1. Zrozumiałam/zrozumiałem, że.....
2. Dowiedziałam/dowiedziałem się, że.....
3. Nauczyłam/nauczyłem się, że.....
4. Nowością dla mnie było
5. Nie zrozumiałam/nie zrozumiałem
6. Zainteresowało mnie.....
7. Przeszkadzało mi.....
8. Podobało mi się.....
9. Nie podobało mi się.....

Źródło: Maria Krogulec Sobowiec

4.2 Kryteria wymagań na poszczególne oceny z przedmiotu

Poziom osiągnięć koniecznych

Na ocenę dopuszczającą uczeń powinien:

- z pomocą nauczyciela rozumieć i wykonywać polecenia,
- zapamiętać wiadomości konieczne do podstawowej orientacji w treściach danego działu
- tematycznego i umieć je odtworzyć z pomocą nauczyciela,
- z pomocą nauczyciela poprawnie rozpoznawać, klasyfikować i nazywać pojęcia, procesy,
- dokumenty itp.,
- wykonywać z pomocą nauczyciela proste ćwiczenia,
- wykonywać proste zadania w pracy zespołowej,
- prowadzić zeszyt przedmiotowy.

Poziom osiągnięć podstawowych

Na ocenę dostateczną uczeń powinien:

- rozumieć polecenia i instrukcje,
- rozumieć omawiane na lekcjach zagadnienia,
- zapamiętać podstawowe wiadomości z poszczególnych działów nauczania i samodzielnie je
- zaprezentować,
- dokonywać klasyfikacji, porównania,
- samodzielnie i poprawnie wykonywać proste ćwiczenia,
- umieć wykorzystać poznaną wiedzę w sytuacjach typowych,
- uczestniczyć w pracach zespołu i wywiązywać się z przydzielonych zadań,
- systematycznie prowadzić zeszyt przedmiotowy.

Poziom osiągnięć rozszerzających

Na ocenę dobrą uczeń powinien:

- rozumieć omawiane zagadnienia,
- rozumieć polecenia i instrukcje,
- znać omawiany materiał nauczania i umieć go logicznie zaprezentować,
- uogólniać treści i formułować wnioski,
- bronić swoich poglądów, wygłaszać prawidłowe argumenty,
- poprawnie i sprawnie wykonywać ćwiczenia i rozwiązywać zadania,
- aktywnie uczestniczyć w zajęciach lekcyjnych,
- umieć poprawnie wykorzystać zdobytą wiedzę w praktyce,
- wykazywać zainteresowanie omawianymi zagadnieniami,
- systematycznie i starannie prowadzić zeszyt przedmiotowy.

Poziom osiągnięć dopełniających

Na ocenę bardzo dobrą uczeń powinien wypełniać wszystkie wymagania takie jak na ocenę dobrą i ponadto:

- posiadać bogaty zakres wiadomości na poziomie treści dopełniających,
- umieć samodzielnie wyszukiwać potrzebne informacje w różnych dostępnych źródłach,
- selekcjonować zebrane informacje,
- samodzielnie rozwiązywać nowe problemy,
- samodzielnie interpretować nowe zjawiska i sytuacje,
- wyciągać prawidłowe wnioski, dokonywać oceny,
- kierować pracą zespołu uczniów,
- umieć podejmować prawidłowe decyzje, negocjować, osiągać kompromis,
- wykazywać duże zainteresowanie omawianą problematyką,
- uczestniczyć w konkursach na etapie szkolnym.

Poziom osiągnięć ponadprogramowych

Na ocenę celującą uczeń powinien wypełniać wymagania takie jak na ocenę bardzo dobrą i ponadto:

- wykazywać szczególne zainteresowanie przedmiotem,
- uczestniczyć w konkursach i olimpiadach, osiągać w nich dobre wyniki,
- wykonywać dodatkowe zadania wykraczające poza program nauczania.

4.3 Najważniejsze osiągnięcia ucznia

Założone osiągnięcia ucznia w zakresie kształcenia.

Wiadomości – uczeń potrafi:

- zdefiniować pojęcie osobowości człowieka,
- wymienić i wyjaśnia mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka, takie jak: potrzeby, motywy,
- opisać mechanizmy zachowania się człowieka w sytuacjach trudnych,
- wymienić cechy osoby przedsiębiorczej,
- wymienić i opisać zasady pracy w zespole,
- wymienić i opisać sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie,
- uzasadnić potrzebę kompromisowego rozwiązywania konfliktów w grupie,
- wymienić i opisać środki komunikacji interpersonalnej,
- wyjaśnić uwarunkowania skutecznego komunikowania się,

- zdefiniować pojęcie gospodarstwa domowego i określić jego rolę w gospodarce rynkowej,
- zdefiniować pojęcia związane z wolnym rynkiem,
- wymienić cechy gospodarki rynkowej,
- wyjaśnić zależności pomiędzy własnością prywatną, konkurencją i systemem cen,
- wymienić formy organizacyjno prawne przedsiębiorstw,
- wymienić źródła przepisów prawa dotyczących działalności gospodarczej,
- wymienić źródła finansowania firm,
- wymienić składniki majątku firmy,
- wymienić i opisać zasady otwierania działalności gospodarczej,
- wyjaśnić znaczenie biznesplanu przy podejmowaniu działalności gospodarczej,
- wyjaśnić pojęcie bilansu i opisać jego elementy,
- wyjaśnić pojęcie rozliczeń finansowych i opisać ich formy,
- wymienić i opisać podstawowe funkcje banków,
- wyjaśnić znaczenie pieniądza w gospodarce rynkowej,
- wymienić rodzaje usług bankowych dla ludności i przedsiębiorstw,
- wyjaśnić konieczność korzystania z usług bankowych,
- wymienić i opisać formy inwestowania pieniędzy,
- wyjaśnić konieczność istnienia ubezpieczeń,
- zdefiniować pojęcie i funkcje budżetu państwa,
- wyjaśnić funkcje NBP jako banku centralnego,
- wymienić źródła finansowania budżetu państwa,
- opisać system podatkowy w Polsce,
- wymienić wydatki budżetu państwa,
- wyjaśnić pojęcia deficytu budżetowego i długu publicznego oraz opisać ich konsekwencje w życiu społecznym, politycznym i gospodarczym kraju,
- zdefiniować pojęcia: mierniki oraz czynniki wzrostu i rozwoju gospodarczego,
- opisać bariery wzrostu gospodarczego,
- wyjaśnić pojęcie cyklu koniunkturalnego,
- wyjaśnić pojęcie i rodzaje inflacji,
- wyjaśnić pojęcie i rodzaje bezrobocia,
- wyjaśnić przyczyny i skutki bezrobocia,
- wymienić instytucje ochrony konsumentów,
- wymienić prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy,
- wymienić rodzaje umów regulujących zatrudnienie,
- wyjaśnić pojęcie samozatrudnienia,
- wymienić i opisać metody poszukiwania pracy,
- wymienić dokumenty niezbędne przy ubieganiu się o pracę,
- wymienić formy międzynarodowej współpracy gospodarczej,
- wyjaśnić przyczyny integracji europejskiej,
- opisać konsekwencje procesu globalizacji.

Umiejętności – uczeń potrafi:

- podejmować decyzje w trudnych i ryzykownych sytuacjach,
- dokonywać oceny własnej osobowości,
- dokonywać autoprezentacji,
- samodzielnie wyznaczać sobie cele i zadania,

- organizować własne działanie,
- właściwie wypełniać powierzone role w grupie,
- rozwiązywać konflikty w grupie,
- przeprowadzić negocjacje,
- zaplanować budżet gospodarstwa domowego,
- określić relację między popytem a podażą,
- wyznaczyć cenę równowagi,
- wyznaczyć i przeanalizować zmiany warunków równowagi rynkowej,
- obliczyć cenę brutto i netto,
- obliczyć zobowiązanie z tytułu podatku VAT,
- wyliczyć i zinterpretować wynik finansowy,
- obliczyć zobowiązanie z tytułu innych podatków,
- wypełnić podstawowe dokumenty dotyczące podjęcia działalności gospodarczej,
- sporządzić prosty biznesplan,
- przeprowadzić analizę SWOT,
- ocenić ryzyko podjęcia działalności gospodarczej,
- wypełnić podstawowe druki urzędowe i bankowe,
- obliczyć zyski z inwestycji pieniężnych i dokonać wyboru bardziej korzystnej oferty,
- wypełnić roczne zeznanie podatkowe,
- dochodzić swoich praw jako konsument,
- ocenić własne możliwości znalezienia pracy,
- aktywnie poszukiwać pracy,
- sporządzić dokumenty niezbędne w poszukiwaniu pracy,
- przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej,
- korzystnie przedstawić własną ofertę pracy,
- obliczyć wysokość wynagrodzenia brutto i netto,
- obliczyć i zinterpretować wydajność pracy,
- określić wymiar urlopu,
- przeanalizować i ocenić procesy integracji i globalizacji gospodarki,
- określić miejsce Polski w strukturach europejskich,
- wyszukiwać informacje z różnych dostępnych źródeł,
- czytać i interpretować przepisy prawa.

Założone osiągnięcia ucznia w zakresie wychowania i kształtowania postaw – uczeń:

- w sposób tolerancyjny odnosi się do innych osób,
- ma obiektywne poczucie własnej wartości,
- wykazuje zainteresowanie otaczającym światem i dąży do ciągłego rozwoju własnych cech osobowych,
- odnosi się z szacunkiem do przełożonych i liderów grup,
- wykazuje szacunek dla pieniądza,
- ocenia potrzebę wywiązywania się ze zobowiązań wobec budżetu państwa,
- szanuje mienie własne i innych,
- wykazuje postawę patriotyczną,
- ma świadomość potrzeby uczestnictwa Polski w organizacjach międzynarodowych,
- interpretuje potrzebę integracji europejskiej,
- wykazuje właściwą postawę w różnych sytuacjach.

5 Procedura ewaluacji programu nauczania

Podczas ewaluacji programu Szkoła Kluczowych Kompetencji najistotniejsza jest odpowiedź na pytanie, jakie wymierne efekty przyniósł program jego bezpośrednim beneficjentom, a więc uczniom kształcącym się w zawodzie: technik mechatronik i szkole, a także, jak szacować wartość programu dla projektu Szkoła Kluczowych Kompetencji. Program będzie podlegał ewaluacji przez cały czas realizacji projektu Szkoła Kluczowych Kompetencji.

Ewaluację programu nauczania może przeprowadzić: nauczyciel: ewaluację osiągnięć ucznia należy przeprowadzać zarówno na każdych zajęciach, jak i na końcu cyklu. dyrektor szkoły: analiza dokumentów szkolnych, udział w lekcjach otwartych,

- uczniowie: ankieta, dokonanie samooceny,
- inny nauczyciel: uczestnictwo w lekcji otwartej,
- pomiar dydaktyczny: test na wejściu i wyjściu wykonany przez autora programu.

Ewaluacja programu nauczania może być przeprowadzona w następujących formach: ankieta, swobodna wypowiedź pisemna, dyskusja, rozmowa w kręgu.

Przykład ankiety ewaluacyjnej skierowanej do ucznia

KARTA EWALUACYJNA DLA UCZNIA

1. Oceń w skali od 1 do 5, w jakim stopniu byłeś/łaś zainteresowany zajęciami na lekcjach „Podstaw przedsiębiorczości” w ramach realizacji programu „Szkoła Kluczowych Kompetencji”.

Mało 1 2 3 4 5 Dużo

2. Oceń w skali od 1 do 5 trudność materiału omawianego na lekcjach.

Łatwy 1 2 3 4 5 Trudny

3. Oceń w skali od 1 do 5 przydatność w przyszłej karierze zawodowej wiadomości i umiejętności, które nabyłeś/łaś podczas zajęć „Podstaw przedsiębiorczości” w ramach realizacji programu „Szkoła Kluczowych Kompetencji”.

Wcale nieprzydatne 1 2 3 4 5 Bardzo przydatne

W pozostałych pytaniach wstaw X w odpowiednią kolumnę.

Pytanie	TAK	NIE	NIE WIEM
Czy zaprezentowany materiał teoretyczny był przydatny?			
Czy stosowane przez nauczyciela metody pracy pozwoliły Ci aktywnie uczestniczyć w zajęciach?			
Czy metody prowadzenia zajęć były dla Ciebie atrakcyjne?			
Czy mogłeś zapytać nauczyciela lub odnaleźć wiadomości w różnych źródłach, jeśli czegoś nie wiedziałeś lub nie rozumiałeś?			
Czy nauczyłeś się samodzielnie zdobywać wiedzę?			

Czy w oparciu o proponowane zestawy ćwiczeń mogłeś rozwijać umiejętności praktyczne?			
Czy przydzielone zadania problemowe powodowały, że musiałeś samodzielnie podejmować decyzje?			
Czy uważasz, że rozwinąłeś umiejętności logicznego rozumowania i twórczego myślenia?			
Czy materiał zrealizowany na zajęciach pomógł lub ułatwił Ci stawanie się osobą przedsiębiorczą?			

Źródło: Maria Krogulec Sobowiec

Bibliografia

- [1] Garbacik K., Żmiejko M., *Czas na przedsiębiorczość*, Podręcznik dla szkół ponadgimnazjalnych – zakres podstawowy. PWN 2008.
- [2] Kotler Ph., *Marketing*, Rebis, Poznań 2005.
Mikina A., *Jak wykonywać zadania metodą projektów. Poradnik dla ucznia*. Warszawa, WSiP 1997.
- [3] Szplit A. (red), *Encyklopedia biznesu*, Akademia Świętokrzyska, 2001.
- [4] Szempruch J., *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, Lublin 2009.

Autor
Wiesława Klubińska

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

**AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA
KOMPETENCJI KLUCZOWYCH**

**Zespół Szkół Ekonomicznych
im. Jana Pawła II
w Staszowie**

Lublin 2009

Spis treści

Notatka o autorze.....	5
Wprowadzenie.....	6
1 Cele nauczania.....	8
1.1 Ogólne cele edukacyjne.....	8
1.2 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość	8
1.3 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty .	9
1.4 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego.....	9
1.5 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej	10
1.6 Cele wychowawcze	11
2 Materiał nauczania w powiązaniu ze szczegółowymi celami edukacyjnymi	12
3 Procedury osiągania celów	28
3.1 Postulaty metodyczne.....	28
3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych.....	28
3.3 Metody preferowane w dydaktyce	30
3.4 Środki dydaktyczne	31
3.5 Spis wykorzystywanej literatury	32
3.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	32
4 Opis założonych osiągnięć ucznia.....	33
4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych	33
4.2 Główne narzędzia kontroli	36
5 Procedura ewaluacji programu nauczania.....	42
6 Ewentualne warunki niezbędne do realizacji programu.....	45
Bibliografia.....	46

Notatka o autorze

Autor programu: Wiesława Klubińska

W roku 1983 ukończyła studia wyższe magisterskie-dzienne na Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu na Wydziale Inżynieryjno-Ekonomicznym Przemysłu w zakresie ekonomiki i organizacji przemysłu spożywczego. Trzy lata później Studium Pedagogiczne zorganizowane przez Oddział Doskonalenia Nauczycieli w Rzeszowie i uzyskała kwalifikacje pedagogiczne. Od 1983 roku pracuje w Zespole Szkół Ekonomicznych im. Jana Pawła II w Staszowie, jako nauczycielka przedmiotów ekonomicznych. W roku 2001 ukończyła kwalifikacyjny kurs edukatorski „Nowa Szkoła Zawodowa” zorganizowany przez Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej w Warszawie i uzyskała kwalifikacje przygotowujące do pracy edukatorskiej. Ukończyła także kurs „Pomiar dydaktyczny” zorganizowany przez ŚCDN w Kielcach.

Pełniła funkcję doradcy metodycznego nauczyciela przedmiotów ekonomicznych w Świętokrzyskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach przez rok a w następnym roku w Powiatowym Zespole Doradców Metodycznych w Staszowie. Przeprowadziła w tym okresie kilkanaście szkoleń i warsztatów dla nauczycieli macierzystej szkoły, szkół powiatu staszowskiego oraz szkolenie dla dyrektorów szkół podstawowych i gimnazjów powiatu buskiego. W roku 2005 uzyskała stopień nauczyciela dyplomowanego. Jest egzaminatorem dla zawodu technik ekonomista. Dla wzbogacenia własnego warsztatu pracy uczestniczyła w licznych formach szkolenia i doskonalenia zawodowego w formie kursów, warsztatów, szkoleń zewnętrznych i w ramach WDN.

Pracując z młodzieżą podejmuje szereg działań dotyczących podwyższania jakości pracy placówki, z którą zawodowo jest związana. Jest autorką programu do nauczania specjalizacji Podatki.

Przez kilka lat pełniła funkcję lidera Zespołu Przedmiotów Zawodowych oraz opiekuna stażu dla nauczycieli stażystów i kontraktowych.

Prowadziła również lekcje otwarte dla nauczycieli odbywających staż na stopień nauczyciela mianowanego i nauczyciela kontraktowego oraz dla studentów, których była opiekunem.

Przygotowuje uczniów do uczestnictwa w olimpiadach i konkursach o tematyce ekonomicznej – np. Olimpiada Przedsiębiorczości, Ogólnopolski Konkurs Wiedzy o Gospodarce i Turystyce. Bardzo istotnym działaniem służącym podniesieniu jakości pracy szkoły jest również udział w napisaniu projektów unijnych w ramach Leonardo da Vinci Program „Uczenie się przez całe życie” dotyczących praktyk zagranicznych dla młodzieży. Dzięki pozyskanym funduszom unijnym, w praktyce zagranicznej uczestniczyło 15 uczniów ZSE w ramach projektu, a kolejna grupa będzie uczestniczyć w następnym roku.

Za znaczący wkład pracy w realizację zadań dydaktyczno – wychowawczych w swojej szkole otrzymała szereg nagród Dyrektora Szkoły, Nagrodę Starosty Staszowskiego, Medal Komisji Edukacji Narodowej w 2004 r.

Wprowadzenie

Wychodząc naprzeciw zaleceniom Unii Europejskiej szkoła przystąpiła do realizacji Projektu: „SZKOŁA KLUCZOWYCH KOMPETENCJI - Program rozwijania umiejętności uczniów szkół Polski Wschodniej”, współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Projektem zarządza i koordynuje Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie.

Program powstał w oparciu o:

- Podstawę programową zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002r (Dz. U. Nr.51, poz.458) z późniejszymi zmianami z dnia 06.09.2003r i 13.01.2005r, tj. Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 6 listopada 2003 r.(Dz. U. z 2003 r. nr 210 poz. 2041): Podstawy przedsiębiorczości.
- Diagnozę regionalną implementacji Kompetencji Kluczowych w kontekście potrzeb uwarunkowań lokalnych, regionalnych, oświaty oraz rynku pracy w województwie świętokrzyskim oraz Diagnozę implementacji Kompetencji Kluczowych w kontekście potrzeb i uwarunkowań lokalnych i regionalnych oświaty i rynku pracy. Zespół Szkół Ekonomicznych im. Jana Pawła II w Staszowie.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół Dz. U. Nr 51 z 29.05.2002 r. ze zm. z dnia 6.09.2003 r. i 13. 01.2005 r.
- Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dnia 18.12. 2006 r.w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE).

Program nauczania przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości” może być zrealizowany przez nauczycieli z minimum 72 godzinami lekcyjnymi w ciągu całego etapu edukacyjnego (jedna lekcja tygodniowo w ciągu 2 lat). Realizowany będzie w ramach Projektu Szkoła Kluczowych Kompetencji w klasie technikum w zawodzie technik hotelarstwa.-symbol cyfrowy 341[04]. Przystosowany jest do potrzeb: klasy, możliwości szkoły oraz rynku pracy, wynikających z dokonanej Diagnozy.

Modyfikacje dotyczą treści nauczania, doboru technik pracy oraz sposobu wystawiania ocen. Zaznaczam jednak, iż aby w pełni zrealizować cele programu, zakres treści nauczania może być pogłębiany i poszerzany, ale nie powinien być redukowany.

Głównym celem nauczania przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości” jest uświadomienie uczniowi konieczności zachowywania się w sposób przedsiębiorczy – gdy chce on realizować własne cele w życiu prywatnym i zawodowym oraz pokazanie uwarunkowań bycia innowacyjnym i przedsiębiorczym człowiekiem. Cele programowe pozwalają kształcić takie umiejętności ucznia, które lepiej przygotowują go do działania

we współczesnym świecie i do podejmowania ryzyka. Uczeń powinien nabyć umiejętności związane z: planowaniem oraz realizacją przedsięwzięć, rozwiązywaniem problemów w sposób twórczy, skutecznym komunikowaniem się, poszukiwaniem informacji z różnych źródeł, podejmowaniem decyzji i na ich podstawie współdziałaniem w zespole oraz prowadzeniem negocjacji.

Zadaniem nauczyciela jest motywowanie uczniów do pracy i przygotowanie ich do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w etapie pisemnym z części II, tj. sprawdzanie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem i działalnością gospodarczą.

Zadaniem nauczyciela jest również rozbudzanie w młodzieży motywacji i determinacji w kierunku realizowania celów osobistych, wspólnych, prywatnych, jak i w pracy. Zakładamy, że absolwenci technikum będą osobami kreatywnymi, innowacyjnymi i zdolnymi do podejmowania ryzyka.

Program składa się z siedmiu działów, z których każdy pełni określoną funkcję w dobrym przygotowaniu ucznia do uczestnictwa w rynku pracy oraz w życiu gospodarczym.

Niniejszy program jest modyfikacją „Programu nauczania podstaw przedsiębiorczości dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum”. Kształcenie ogólne w zakresie podstawowym autorstwa Zbigniewa Makięły i Tomasza Rachwała. Numer dopuszczenia DKOS – 4015-76/02.

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych „Podstawy przedsiębiorczości” zawiera sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis założonych osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

1 Cele nauczania

1.1 Ogólne cele edukacyjne

Ogólny cel kształcenia w ramach przedmiotu podstawy przedsiębiorczości oraz realizacji programu Kształtowania Kompetencji Kluczowych w zakresie Inicjatywności i Przedsiębiorczości to wspomaganie wszechstronnego rozwoju młodego pokolenia, a szczególnie:

1. Przygotowanie do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym.
2. Kształcenie postawy rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.
3. Kształtowanie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się.
4. Kształtowanie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru.
5. Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej.
6. Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej. Poznanie podstawowych zasad podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w różnych formach.
7. Poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej.
8. Poznanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

1.2 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość

Uczeń potrafi:

- Określać zasady działania gospodarki oraz szanse i wyzwania stojące przed pracodawcami i organizacjami,
- Planować przedsięwzięcia i doprowadzać je do zamierzonego celu,
- Oceniać ryzyko i podejmować go w uzasadnionych przypadkach,
- Uświadomić sobie kontekst pracy i zdolności wykorzystania szans,
- Kształtować rozwój osobisty w kierunku znalezienia sobie miejsca w społeczeństwie i pracy spełniającej oczekiwania oraz realizującej określone marzenia,
- Identyfikować i oceniać własne mocne i słabe strony,
- Kształtować postawy bycia kreatywnym, innowacyjnym i skutecznym w działaniu,
- Budować poczucie własnej wartości i wykazywać dążenie do stałego rozwijania i doskonalenia swojej osobowości.,
- W sposób otwarty wyrażać własne odczucia i opinie,
- Kształtować umiejętność motywacji i determinacji w kierunku realizowania celów własnych, zarówno prywatnych, jak i w pracy,

- Kształtować umiejętność skutecznej reprezentacji i negocjacji oraz zdolności pracy indywidualnej, jak współpracy w zespołach,
- Kształtować świadomość zagadnień etycznych związanych z przedsiębiorstwami oraz tego, w jaki sposób mogą one wywoływać pozytywne zmiany (np. poprzez sprawiedliwy handel, przedsięwzięcia społeczne).

1.3 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

Uczeń potrafi:

- Wyszukiwać instytucje pomagające w znalezieniu pracy,
- Określać zasady funkcjonowania rynku pracy,
- Rozpoznawać potencjalne miejsca pracy,
- Wyszukiwać i weryfikować oferty rynku pracy,
- Dokonywać analizy swoich mocnych i słabych stron,
- Oceniać swoje predyspozycje zawodowe pod kątem oferty pracy,
- Charakteryzować zasady rozwoju osobistego uwzględniając środowiskowe uwarunkowania np. miasto, wieś,
- Przeprowadzić analizę SWOT pracy w zawodzie technik hotelarstwa w powiecie, województwie,
- Przedstawiać istotę procesu komunikowania społecznego,
- Określać warunki podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w środowisku lokalnym,
- Określać i oceniać swoje miejsce w niszy rynkowej w branży hotelarskiej na rynku lokalnym i regionalnym,
- Wymieniać możliwe obszary działania małej własnej firmy na rynku lokalnym,
- Kształtować umiejętność motywacji do podjęcia pracy lub samozatrudnienia zgodnie z kierunkiem wyuczonego zawodu,
- Współpracować z instytucjami, firmami w zakresie doradztwa zawodowego w branży hotelarskiej,
- Kształtować umiejętność motywacji do permanentnego kształcenia, systematycznej pracy, konsekwencji w działaniu oraz podejmowania wyzwań związanych ze zmianami na rynku pracy,
- Rozpoznawać konteksty gospodarcze i kulturowe w różnych regionach świata.

1.4 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

Uczeń potrafi:

- Charakteryzować różne typy osobowości człowieka akcentując predyspozycje w zawodzie technik hotelarstwa
- Oceniać własne predyspozycje zawodowe,
- Przygotować plan własnego rozwoju zawodowego z uwzględnieniem swoich możliwości i oczekiwań rynku pracy
- Kształtować umiejętność świadomego wyboru miejsca pracy zgodnie z wyuczonym zawodem
- Nawiązać kontakt z potencjalnym pracodawcą w branży hotelarskiej,

- Sporządzić list motywacyjny i curriculum vitae,
- Ukierunkować naukę na potrzeby przyszłego pracodawcy,
- Brać aktywny udział w pracy zespołu zgodnie z zasadami pracy zespołowej,
- Nawiązać kontakt ze środowiskiem biznesowym i gospodarczym (wyszukać firmy z branży hotelarskiej),
- Kształtować umiejętności formułowania i identyfikowania celów własnej działalności gospodarczej w branży hotelarskiej,
- Zaplanować przedsięwzięcie z uwzględnieniem własnych możliwości i uwarunkowań ekonomiczno-finansowych, lokalnych oraz etyczno-moralnych,
- Sporządzić prosty biznes plan dla własnej (symulacyjnej) firmy,
- Sporządzić zeznanie podatkowe PIT,
- Określić sposoby pozyskiwania kapitału na otwarcie i prowadzenie działalności gospodarczej
- Rozpoznawać uprawnienia przysługujące konsumentom na rynku i umiejętnie korzystać z nich,
- Określić możliwości inwestowania własnych pieniędzy.

1.5 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej

Uczeń potrafi:

- Dokonać trafnej samooceny oraz autoprezentacji.
- Stosować podstawowe zasad pracy w zespole i prowadzenia negocjacji.
- Planować budżet gospodarstwa domowego.
- Rozróżniać formy inwestowania.
- Przewidzieć opłacalność przedsięwzięcia gospodarczego w kontekście wydatków i przychodów, zysku i ryzyka. Obliczać wynik finansowy przedsiębiorstwa na prostych przykładach.
- Identyfikować podstawowe formy własności oraz formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw.
- Przygotować dokumenty do założenia i prowadzenia przedsiębiorstwa oraz stosować wymagane procedury w celu podjęcia działalności gospodarczej przez osobę fizyczną.
- Obliczać proste przykłady dotyczące wyniku finansowego przedsiębiorstwa.
- Przygotować podstawowe dokumenty niezbędne w ubieganiu się o pracę oraz prowadzić rozmowę kwalifikacyjną z pracodawcą w warunkach symulowanych.
- Znać podstawowe przepisy prawa dotyczące zatrudnienia oraz praw i obowiązków pracowników i pracodawców.
- Identyfikować podstawowe wskaźniki makroekonomiczne (PKB, PNB – nominalny i realny oraz w przeliczeniu na jednego mieszkańca, inflacja, bezrobocie).
- Rozumieć wpływ polityki fiskalnej i monetarnej na życie gospodarcze kraju.
- Wskazywać korzyści i zagrożenia wynikające ze współpracy międzynarodowej, w tym z integracji Polski z Unią Europejską oraz globalizacji gospodarki.

1.6 Cele wychowawcze

Wśród celów wychowawczych szczególnie ważne jest motywowanie uczniów do:

- Przyjmowania odpowiedzialności za własne życie i rozwój osobowy,
- Przyjmowania odpowiedzialności za innych członków rodziny, podwładnych, kolegów,
- Rozumienia konieczności ciągłego „inwestowania w siebie”,
- Przyjmowania pozytywnych postaw wobec ludzi i ich aktywności zawodowej,
- Przygotowania do życia w rodzinie, społeczności lokalnej, państwie, Unii Europejskiej,
- Kształtowania umiejętności rozpoznawania wartości moralnych i ich hierarchizacji,
- Kształtowania postaw dialogu, umiejętności aktywnego słuchania innych,
- Określenia swojej roli w otoczeniu lokalnym, regionalnym, krajowym, międzynarodowym,
- Ciągłego doskonalenia własnej osobowości,
- Przyjmowania postawy szacunku wobec prawa,
- Roumienia roli etyki zawodowej w kształtowaniu postaw społecznych.

2 Materiał nauczania w powiązaniu ze szczegółowymi celami edukacyjnymi

W formie tabelarycznej (tabela nr 1) ujęto materiał nauczania w powiązaniu ze szczegółowymi celami edukacyjnymi – kształcenia i wychowania oraz proponowanymi metodami osiągnięcia celów.

Przy określaniu szczegółowych celów edukacyjnych główny nacisk położono na połączenie wiedzy, umiejętności i postaw, których wszystkie osoby potrzebują do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia.

Konieczna wiedza obejmuje zdolność identyfikowania dostępnych możliwości działalności osobistej, zawodowej, gospodarczej, zagadnienia, takie jak ogólne rozumienie zasad działania gospodarki, szanse i wyzwania stojące przed pracodawcami i potencjalnymi pracownikami.

Zasadnym jest zatem, aby uczniowie sami osiągnęli założone cele przechodząc od teorii do praktyki. Ucząc się przez działanie, samodzielną pracę, nauczanie otwarte osoby nabywają umiejętności planowania, organizowania, kierowania, analizowania, komunikowania, identyfikacji i oceny własnych mocnych stron, oceny ryzyka i podejmowania go w uzasadnionych przypadkach oraz zdolność pracy indywidualnej, współpracy w zespole.

Kształtowanie postaw przedsiębiorczych u uczniów wyzwoli u nich aktywność, niezależność, innowacyjność zarówno w życiu osobistym i społecznym, jak i w pracy.

Z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy wynika, że rynek lokalny nastawiony jest na rozwój turystyki a co za tym idzie dla tego profilu zawodowego - technika hotelarstwa nabycie wiedzy, umiejętności i postaw z Kluczowej Kompetencji i podstawy programowej przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości” ułatwi przystosowanie się do szybko zmieniającego się rynku pracy i świata.

Szczegółowe cele edukacyjne - kształcenia i wychowania, materiał nauczania związany ze szczegółowymi celami edukacyjnymi oraz propozycje metod osiągnięcia celów

Dział / temat	Materiał nauczania	Szczegółowe cele edukacyjne - kształcenia i wychowania	Metody osiągnięcia celów
Dział 1. Istota funkcjonowania gospodarki			
Istota i znaczenie przedsiębiorczości	<ul style="list-style-type: none"> pojęcie przedsiębiorczości podstawowe cechy osobowości człowieka przedsiębiorczego 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcie przedsiębiorczość opisuje cechy osobowości człowieka przedsiębiorczego dokonyuje hierarchizacji cech osobowości wyjaśnia znaczenie przedsiębiorczych postaw dla funkcjonowania gospodarki określa sens kształtowania w sobie postawy „przedsiębiorczości” 	<ul style="list-style-type: none"> pogadanka burza mózgów (w grupach) dyskusja gra dydaktyczna (rozwiązywanie testu)
Mechanizm rynkowy i jego	<ul style="list-style-type: none"> wielkość popytu i czynniki 	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: rynek, popyt, podaż, równowaga rynkowa, 	<ul style="list-style-type: none"> pogadanka z wykorzystaniem

elementy	<ul style="list-style-type: none">kształtujące popytwielkość podaży i czynniki kształtujące podażprawo popytu i podażyfunkcje rynkurodzaje rynkówustalanie cen	<ul style="list-style-type: none">dostrzega różnicę między popytem a wielkością popytu, podażą a wielkością podażyokreśla proces ustalania ceny rynkowejrysuje i zinterpretuje wykresy popytu, podaży oraz ustala punkt równowagi rynkowej,wymienia czynniki wpływające na popyt i podażopisuje powiązania między swoimi działaniami a funkcjonowaniem rynku,wyraża swój pogląd na temat zachowań, z którymi spotyka się na rynku,wymienia rodzaje rynków według różnych kryteriów	prezentacji multimedialnej <ul style="list-style-type: none">dyskusjaćwiczenia
Rola państwa w gospodarce rynkowej	<ul style="list-style-type: none">państwo i jego funkcjezewnętrzne i wewnętrzne funkcje państwafunkcje samorządów terytorialnych	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: subwencja, dotacja, wewnętrzne funkcje państwa, zewnętrzne funkcje państwa, dobra publiczne, samorząd terytorialny,wymienia wewnętrzne funkcje państwa i zewnętrzne funkcje państwa,wymienia i charakteryzuje funkcje samorządów terytorialnych,wyjaśnia zależność między funkcjami państwa a wydatkami budżetowymi,	<ul style="list-style-type: none">metoda projektów,dyskusja,ćwiczenia
Podstawowe mierniki rozwoju społeczno-gospodarczego	<ul style="list-style-type: none">wzrost gospodarczyrozwój gospodarczywskaźniki wzrostu gospodarczego: PKB, PNBstagnacja gospodarczakryzys gospodarki	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: wzrost gospodarczy, rozwój gospodarczy, dobra pośrednie, finalne, PKB, PNB, nominalny PKB, realny PKB, stagnacja gospodarcza, kryzys gospodarki,wymienia różnice między wzrostem a rozwojem gospodarczym,wyjaśnia różnice między dobrami pośrednimi a finalnymi,wymienia podstawowe wskaźniki wzrostu gospodarczego: PKB, PNB,wyjaśnia zasadę pomiaru PKB,interpretuje wysokość i przyrost PKB,wyjaśnia przyczyny różnic między nominalnym a realnym PKB,wyjaśnia dlaczego wskaźnik PKB ma zawężone znaczenie przy porównywaniu jakości życia obywateli różnych państw,wyjaśnia przyczyny kryzysu gospodarki	<ul style="list-style-type: none">wykład z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej,ćwiczeniapraca z danymi statystycznymi
Budżet państwa i jednostek samorządu	<ul style="list-style-type: none">dochody państwa i jednostek samorządu terytorialnego,	<ul style="list-style-type: none">wymienia źródła dochodów budżetu państwa,wymienia źródła dochodów budżetu jednostek samorządu terytorialnego	<ul style="list-style-type: none">pogadanka,burza mózgów,ćwiczenia

terytorialnego	<ul style="list-style-type: none">wydatki państwa i jednostek samorządu terytorialnego,zasady konstrukcji budżetu	<p>poszczególnych szczebli,</p> <ul style="list-style-type: none">wymienia kierunki wydatków budżetu państwa,wymienia kierunki wydatków budżetu jednostek samorządu terytorialnego poszczególnych szczebli,wymienia i wyjaśnia podstawowe zasady konstrukcji budżetu państwa,wyjaśnia pojęcia: dług publiczny, deficyt budżetowycharakteryzuje zasady konstruowania budżetu państwawyszukuje w dostępnych źródłach założenia budżetowe na bieżący rok i sprawozdania z wykonania budżetu za lata ubiegłeuzasadnia konieczność decentralizacji finansów państwa	
Podstawowe podmioty w gospodarce rynkowej	<ul style="list-style-type: none">rodzaje przedsiębiorstw: państwowe, spółdzielnie, spółkirodzaje przedsiębiorstw: mikro, małe, średnie, duże	<ul style="list-style-type: none">wymienia podstawowe podmioty gospodarki rynkowej,określa ich znaczenie i funkcjeklasyfikuje przedsiębiorstwa według kryteriów własnościowych, prawno-organizacyjnych, wielkości i rodzaju działalnościwyjaśnia pojęcia: budżet, dochód, zysk, spółdzielnia, spółkaokreśla, dlaczego własność jest głównym filarem gospodarki rynkowej	<ul style="list-style-type: none">elementy pogadanki i wykładupraca w grupach,ćwiczenia
Giełda papierów wartościowych	<ul style="list-style-type: none">rodzaje giełdstruktura rynku kapitałowegoGiełda Papierów Wartościowychpapiery wartościowenotowania giełdoweindeksy giełdoweinwestowanie na giełdzie papierów wartościowych	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: giełda papierów wartościowych, papiery wartościowe, rynek podstawowy i równoległy, kurs akcji, indeks giełdowy, hossa, bessy, akcja, obligacja,określa zasadę ustalania kursu akcji,czyta ze zrozumieniem tabele z notowaniami giełdowyminazywa i charakteryzuje podstawowe indeksy giełdowe,wymienia kolejne działania, które należy podjąć, aby zainwestować na giełdzie papierów wartościowych,wyszukuje informacji niezbędnych do wyboru spółki giełdowej w przypadku zakupu jej akcjiokreśla ryzyko inwestowania na giełdzie papierów wartościowych	<ul style="list-style-type: none">film edukacyjny np. Chciałbym zainwestować przygotowany przez GPWwykład z wykorzystaniem foliogramów lub plansz,ćwiczeniapraca z komputerem,
II Komunikacja interpersonalna			
Osobowość i poczucie własnej wartości człowieka przedsiębiorczego	<ul style="list-style-type: none">klasyfikacja typów osobowościczynniki sprzyjające rozwojowi osobowościocena swojej osobowości	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcie osobowościwyjaśnia znaczenie rozwoju osobowości dla własnej kariery zawodowejrozdziela typy osobowości według J. Hollanda	<ul style="list-style-type: none">pogadankaodgrywanie rólćwiczeniaburza mózgów

		<ul style="list-style-type: none">• rozróżnia typy osobowości według Hipokratesa• określa cechy charakterystyczne dla danego typu osobowości• charakteryzuje własny typ osobowości• wyznacza cel własnych działań• odnosi się do kolegów i koleżanek z szacunkiem, niezależnie od typu ich osobowości• pracuje nad rozwojem własnej osobowości• określa motywy własnego działania	
Moje potrzeby a potrzeby grupy	<ul style="list-style-type: none">• potrzeby człowieka• piramida potrzeb według A. Masłowa• zmienność potrzeb	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcie potrzeba• klasyfikuje potrzeby zgodnie z hierarchią A. Masłowa• objaśnia zjawisko zmienności potrzeb i potrafi wyjaśnić z czego ono wynika• określa własne potrzeby i możliwości ich zaspokojenia• bierze pod uwagę potrzeby i oczekiwania innych np. kolegów, członków rodziny	<ul style="list-style-type: none">• pogadanka• burza mózgów• dyskusja
Budżet domowy	<ul style="list-style-type: none">• pojęcie gospodarstwa domowego• budżet gospodarstwa domowego i jego planowanie• źródła dochodów gospodarstw domowych• rodzaje wydatków w gospodarstwach domowych• sposoby racjonalnego gospodarowania pieniędzmi• deficyt w budżecie domowym i sposoby „łatania” dziury budżetowej	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: gospodarstwo domowe, budżet gospodarstwa domowego, nadwyżka budżetowa, deficyt budżetowy, dochody gospodarstwa domowego wydatki gospodarstwa domowego• opisuje zależność między potrzebami członków gospodarstwa domowego a planowaniem budżetu rodziny• wymienia źródła dochodów gospodarstwa domowego• klasyfikuje rodzaje wydatków gospodarstwa domowego• wymienia sposoby zapobiegania deficytowi w budżecie domowym• planuje budżet własnego gospodarstwa domowego z uwzględnieniem potrzeb wszystkich członków rodziny• podaje powody konieczności planowania własnych wydatków	<ul style="list-style-type: none">• praca z komputerem• dyskusja• gra symulacyjna• ćwiczenia
Znaczenie i rodzaje komunikacji społecznej. Bariery komunikacji	<ul style="list-style-type: none">• komunikacja werbalna i niewerbalna• rodzaje wypowiedzi• formy komunikacji niewerbalnej• cechy przekazu werbalnego• bariery komunikacji	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: komunikacja werbalna, niewerbalna, „mowa ciała”, parafraza, aktywne słuchanie bariery komunikacyjne,• wymienia rodzaje wypowiedzi i formy komunikacji niewerbalnej oraz określa ich znaczenie• odczytuje podstawowe komunikaty niewerbalne• wymienia najważniejsze cechy przekazu werbalnego• określa bariery w komunikacyjne w symulowanych i rzeczywistych	<ul style="list-style-type: none">• dyskusja• odgrywanie ról• ćwiczenia• burza mózgów

		<p>sytuacjach oraz niweluje je</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia typowe zniekształcenia informacji oraz przyczyny, które je powodują wskazuje czynniki sprzyjające porozumiewaniu się sprawnie komunikuje się z innymi wskazuje czynniki sprzyjające porozumiewaniu się dokonuje prezentacji własnego stanowiska stosując różne środki komunikacji niewerbalnej i werbalnej 	
Rodzaje zachowań, postawa asertywna	<ul style="list-style-type: none"> rodzaje zachowań: agresywne, asertywne, manipulacyjne, uległe empatia 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, na czym polega postawa asertywna, odróżnia postawę asertywną od postawy agresywnej i biernej wyjaśnia, na czym polega postawa bierna, agresywna, manipulacyjna podaje przykłady asertywnych zachowań i ich skutki reaguje asertywnie w kilku podstawowych sytuacjach problemowych w warunkach symulacyjnych wyjaśnia znaczenie pojęć: egoizm, konformizm, empatia wyjaśnia przyczyny i skutki różnych postaw wobec problemów wymienia prawa asertywności przyjmuje postawę szacunku wobec prawa przy zachowaniu krytycyzmu 	<ul style="list-style-type: none"> pogadanka praca w grupach inscenizacja
Radzenie sobie ze stresem	<ul style="list-style-type: none"> symptomy, przyczyny, koszty stresu 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia psychiczne fizyczne skutki stresu wymienia i stosuje podstawowe sposoby zapobiegania stresowi rozumie, że stres jest nieodłącznie związany ze wszystkimi rodzajami działalności: uczenie się, praca, prowadzenie firmy, życie codzienne 	<ul style="list-style-type: none"> pogadanka burza mózgow metoda waloryzacyjna – spotkanie z psychologiem
III Praca			
Praca, jako wartość w życiu człowieka	<ul style="list-style-type: none"> wielkość popytu i podaży czynniki kształtujące popyt i podaż na rynku pracy struktura lokalnego rynku pracy 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia rolę pracy w gospodarce i postrzega pracę jako wartość wyjaśnia funkcjonowanie mechanizmu popytu i podaży na rynku pracy oraz analizuje przyczyny nierównowagi na krajowym i lokalnym rynku pracy analizuje strukturę lokalnego rynku pracy 	<ul style="list-style-type: none"> pogadanka burza mózgow ćwiczenia
Bezrobocie, sposoby przeciwdziałania bezrobociu	<ul style="list-style-type: none"> osoba bezrobotna przyczyny bezrobocia rodzaje bezrobocia metody walki z bezrobociem 	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: bezrobocie, osoba bezrobotna zasoby siły roboczej, bierni zawodowo, aktywni zawodowo, stopa bezrobocia charakteryzuje rodzaje bezrobocia wymienia przyczyny bezrobocia wyszukuje informacje dotyczące aktualnego poziomu bezrobocia 	<ul style="list-style-type: none"> wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej ćwiczenia burza mózgow

		<p>w Polsce i na świecie,</p> <ul style="list-style-type: none">• oblicza stopę bezrobocia,• wymienia warunki, jakie musi spełnić osoba, aby otrzymać status bezrobotnego,• wymienia i ocenia metody przeciwdziałania bezrobociu• uzasadnia potrzebę aktywnej i efektywnej walki z bezrobociem• wyjaśnia konieczność ciągłego rozwoju własnych kompetencji	
Sztuka autoprezentacji	<ul style="list-style-type: none">• mocne i słabe strony – analiza SWOT• metody wywierania wrażenia na innych• elementy autoprezentacji	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: mocne i słabe strony, analiza SWOT, autoprezentacja• wyjaśnia konieczność dokonywania autoprezentacji w określonych sytuacjach• określa swoje mocne i słabe strony za pomocą analizy SWOT,• definiuje rodzaje autoprezentacji,• określa metody stosowane w autoprezentacji,• dokonuje autoprezentacji na forum klasy,• świadomie ocenia własne możliwości potrafi je zaprezentować	<ul style="list-style-type: none">• pogadanka,• analiza SWOT,• prezentacje uczniowskie,• ćwiczenia
Sens inwestowania w siebie, poszukiwanie pracy	<ul style="list-style-type: none">• plan własnego rozwoju osobowego• fazy cyklu rozwoju osobistego• instytucje pomagające w znalezieniu pracy	<ul style="list-style-type: none">• przygotowuje plan własnego rozwoju zawodowego z uwzględnieniem swoich możliwości i oczekiwań rynku pracy• przygotowuje własne ogłoszenie prasowe o poszukiwaniu pracy• wymienia instytucje pomagające w znalezieniu pracy• wyszukuje informacje o wolnych miejscach pracy (również w Internecie)• efektywnie prowadzi pierwszą wstępną symulacyjną rozmowę telefoniczną z potencjalnym pracodawcą (z elementami języka angielskiego)	<ul style="list-style-type: none">• pogadanka,• debata,• inscenizacja,• praca z komputerem
Przygotowanie dokumentów osoby ubiegającej się o pracę	<ul style="list-style-type: none">• proces rekrutacji• zasady pisania CV• zasady pisania listu motywacyjnego	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia rolę CV i listu motywacyjnego,• poprawnie pisze CV i list motywacyjny w odpowiedzi na konkretne ogłoszenie• wyszukuje typowe błędy w życiorysach oraz w listach motywacyjnych• projektuje odpowiednią formę graficzną przygotowanych dokumentów• modyfikuje dokumenty w zależności od charakteru pracy i stanowiska• wykorzystuje komputer do tworzenia dokumentacji	<ul style="list-style-type: none">• pogadanka,• odgrywanie ról,• wykonywanie portfolio,• ćwiczenia utrwalające,• praca z komputerem,• praca z zeszytem ćwiczeń, podręcznikiem

		<ul style="list-style-type: none">• posługuje się edytorem tekstu i przesyła dokumenty pocztą elektroniczną• wyjaśnia konieczność planowania własnej kariery zawodowej• wyjaśnia znaczenie zdobywania doświadczeń zawodowych na etapie szkoły ponadgimnazjalnej	
Rozmowa kwalifikacyjna	<ul style="list-style-type: none">• przygotowanie rozmowy kwalifikacyjnej• wygląd zewnętrzny• przebieg rozmowy kwalifikacyjnej	<ul style="list-style-type: none">• przygotowuje się merytorycznie do rozmowy kwalifikacyjnej (zdobywa informacje o potencjalnym pracodawcy),• przewiduje pytania, które mogą być zadane podczas rozmowy i planuje odpowiedzi na nie• sporządza listę przedmiotów, które należy zabrać na rozmowę i dobrać odpowiedni rodzaj ubrania• dba o wygląd zewnętrzny przed rozmową kwalifikacyjną• przeprowadza symulowaną rozmowę kwalifikacyjną (jako pracownik i jako pracodawca)• sporządza profil pracodawcy i wybiera najlepszą ofertę pracy w warunkach symulacyjnych• wyjaśnia znaczenie rozmowy kwalifikacyjnej w procesie rekrutacji• kontroluje elementy komunikacji niewerbalnej podczas rozmowy kwalifikacyjnej	<ul style="list-style-type: none">• inscenizacja• dyskusja z elementami burzy mózgów• odgrywanie ról
Podstawy prawne zatrudnienia	<ul style="list-style-type: none">• formy zatrudnienia wynikające z Kodeksu Pracy• typy umów o pracę• wady i zalety form zatrudnienia• sposoby rozwiązania umów o pracę	<ul style="list-style-type: none">• rozróżnia poszczególne typy umów o pracę• wymienia wady i zalety poszczególnych umów o pracę z punktu widzenia pracownika i pracodawcy• wymienia warunki, jakie musi spełniać poprawnie sporządzona umowa o pracę• charakteryzuje inne formy zatrudnienia – umowa o dzieło, umowa zlecenia• omawia sposoby rozwiązania umów o pracę• określa drogę postępowania w przypadku roszczeń z tytułu nieprawidłowego rozwiązania umowy o pracę• wymienia cechy prawidłowo napisanego świadectwa pracy	<ul style="list-style-type: none">• dyskusja• prezentacja przygotowana przez ucznia• ćwiczenia
Prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy	<ul style="list-style-type: none">• prawa i obowiązki pracownika• prawa i obowiązki pracodawcy• bezpieczeństwo i higiena pracy• regulamin pracy	<ul style="list-style-type: none">• wymienia podstawowe obowiązki pracodawcy• wymienia prawa pracodawcy• wymienia obowiązki pracodawcy w odniesieniu do różnych grup zawodowych• wymienia podstawowe obowiązki	<ul style="list-style-type: none">• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej• spotkanie z pracownikiem

		<p>pracownika</p> <ul style="list-style-type: none">• określa podstawowe prawa pracownika• wskazuje przykłady przepisów prawa pracy w odniesieniu do kobiet, pracowników młodocianych lub niepełnosprawnych• poprawnie zinterpretuje podstawowe przepisy Kodeksu Pracy• wymienia i stosuje (podczas zajęć w szkole) zasady bhp	<p>odpowiedzialnym za bhp</p> <ul style="list-style-type: none">• dyskusja• burza mózgów
<p>Płaca, jako dochód z tytułu pracy</p>	<ul style="list-style-type: none">• funkcje płac• formy wynagradzania pracownika: czasowa, akordowa, prowizyjna, premiowa	<ul style="list-style-type: none">• wymienia funkcje płacy• wskazuje formy wynagradzania pracownika• wymienia niepieniężne korzyści wynikające z pracy i dokonuje ich hierarchizacji• wyszukuje informacje o przeciętnym wynagrodzeniu na danym stanowisku pracy• negocjuje podwyżkę wynagrodzenia w warunkach symulacyjnych	<ul style="list-style-type: none">• pogadanka• praca w grupach• dyskusja• inscenizacja (gra symulacyjna)
<p>Etyczny pracownik czyli o uczciwości w pracy</p>	<ul style="list-style-type: none">• etyka i wartości etyczne• etyczny pracownik• etyczne i nieetyczne zachowania• odpowiedzialność za podejmowanie działania	<ul style="list-style-type: none">• rozpoznaje etyczne i nieetyczne zachowania w miejscu pracy• wyjaśnia, na czym polega etyczna odpowiedzialność za podejmowane działania• wymienia konsekwencje etycznych i nieetycznych zachowań w miejscu pracy• prezentuje swoje poglądy na forum klasy• czynnie uczestniczy w dyskusji i poprawnie przytacza argumenty	<ul style="list-style-type: none">• studium przypadku• dyskusja• ćwiczenia
IV Przedsiębiorstwo			
<p>Cele i rodzaje działalności gospodarczej</p>	<ul style="list-style-type: none">• rodzaje działalności gospodarczej• fazy rozwoju gospodarczego• zysk a ryzyko	<ul style="list-style-type: none">• wymienia i omawia podstawowe cele działalności gospodarczej• wyjaśnia znaczenie pojęć: przedsiębiorca i przedsiębiorstwo• wymienia fazy rozwoju gospodarczego• kwalifikuje wybrane kraje (w tym Polskę) do odpowiedniej kategorii, uwzględniającej fazę rozwoju• ocenia, że zysk jest podstawowym celem działalności gospodarczej i wyjaśnia zależność między zyskiem a ryzykiem	<ul style="list-style-type: none">• mapa mentalna• pogadanka• ćwiczenia
<p>Formy prawno-organizacyjne przedsiębiorców</p>	<ul style="list-style-type: none">• rodzaje przedsiębiorstw: jednoosobowy przedsiębiorca, spółki• charakterystyka spółek osobowych• charakterystyka spółek kapitałowych	<ul style="list-style-type: none">• wymienia wszystkie typy spółek• klasyfikuje spółki, jako osobowe lub kapitałowe• scharakteryzuje spółki: cywilną, jawną, partnerską, komandytową, spółkę akcyjną• określa kwestie odpowiedzialności za ich zobowiązania	<ul style="list-style-type: none">• pogadanka• praca w grupach• studium przypadku• elementy burzy mózgów• dyskusja• ćwiczenia

		<ul style="list-style-type: none">poprawnie określa pojęcia: dywidenda, holding, korporacja, monopol, koncern	
Moje małe przedsiębiorstwo czyli od pomysłu do realizacji	<ul style="list-style-type: none">poszukiwanie pomysłu na własną działalność gospodarczązalety i wady prowadzenia własnego przedsiębiorstwapozyskiwanie funduszy na działalność gospodarcząformalności związane z zakładaniem małego przedsiębiorstwa	<ul style="list-style-type: none">wymienia zalety i wady prowadzenia własnego przedsiębiorstwawymienia sposoby pozyskiwania funduszy na działalność gospodarcząokreśla formalności związane z założeniem jednoosobowej działalności gospodarczejprzygotowuje niezbędne dokumenty do zarejestrowania i rozpoczęcia działalności (organ rejestrujący, Urząd Statystyczny, ZUS, Urząd Skarbowy, bank)wyjaśnia, co oznaczają skróty NIP, REGON, wie do czego służą numery i kto je otrzymujeplanuje własną działalność gospodarczą i wie, że nie należy kopiować cudzych pomysłówocenia szansę na pracę i rozwój zawodowy, gdy prowadzi się własne przedsiębiorstwo	<ul style="list-style-type: none">burza mózgówwykład z wykorzystaniem foliogramów lub prezentacji multimedialnejćwiczenia
Biznesplan czyli plan działania mojego przedsiębiorstwa z uwzględnieniem zawodu i lokalnego rynku pracy	<ul style="list-style-type: none">elementy i zasady sporządzania biznesplanuuproszczony biznesplan	<ul style="list-style-type: none">wymienia sytuacje, w których niezbędne jest tworzenie biznesplanuwymienia podstawowe elementy i zasady sporządzania biznesplanusporządza prosty biznesplanwyjaśnia, jak rozpoznać rynek i gdzie w najbliższym otoczeniu najkorzystniej zlokalizować firmęwymienia źródła finansowania działalności firmyokreśla przewidywane koszty uruchomienia działalnościwyjaśnia znaczenie pojęć: nisza rynkowa, potencjalny rynek, lokalizacja	<ul style="list-style-type: none">burza mózgów w grupachstudium przypadkumetoda projektów
Działania marketingowe	<ul style="list-style-type: none">cele marketinguelementy marketingu mix :marka produktu, cena, dystrybucja reklamarodzaje reklamyfunkcje reklamy	<ul style="list-style-type: none">wyjaśnia znaczenie pojęcia marketing i wymienia cele marketinguwymienia podstawowe zasady tworzenia strategii marketingowejwyjaśnia znaczenie marki firmy i produktuprojektuje logo wymyślonej firmy zgodnie z poznanymi zasadamiwymienia zasady prowadzenia polityki cenowejcharakteryzuje sposoby reklamowania towarów i usługwyjaśnia, na czym polegają działania public relationswyjaśnia znaczenie działań marketingowych dla przedsiębiorstwa	<ul style="list-style-type: none">pogadankadyskusjametoda projektówćwiczenia

		<ul style="list-style-type: none">• ocenia, czy jest świadomym odbiorcą działań promocyjnych oraz asertywnym konsumentem	
Aktywa i pasywa przedsiębiorstwa	<ul style="list-style-type: none">• aktywa trwałe• aktywa obrotowe• źródła finansowania aktywów (pasywa)• formy kapitałów własnych• bilans	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: aktywa, aktywa trwałe, aktywa obrotowe, pasywa, kapitały własne, kapitały obce, bilans,• wymienia składniki aktywów trwałych i aktywów obrotowych,• wymienia elementy składowe pasywów• wyjaśnia zasadę bilansową• sporządza uproszczony bilans symulacyjnej firmy	<ul style="list-style-type: none">• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej• spotkanie z pracownikiem księgowości• ćwiczenia
Źródła finansowania działalności firmy	<ul style="list-style-type: none">• kapitał własny• kredyty i pożyczki• leasing• fundusze strukturalne Unii Europejskiej	<ul style="list-style-type: none">• wymienia źródła kapitałów własnych nowo powstałej firmy• wymienia sposoby zdobycia kapitałów obcych• wyjaśnia na czym polega leasing, i jakie korzyści z niego wynikają• wymienia rodzaje kredytów i pożyczek, jakie można otrzymać na uruchomienie działalności• wymienia rodzaje funduszy strukturalnych Unii Europejskiej• wymienia cele realizowane za pomocą funduszy strukturalnych	<ul style="list-style-type: none">• pogadanka• burza mózgów• metoda projektów
Obsługa konsumenta i jego prawa	<ul style="list-style-type: none">• obowiązki sprzedawcy wobec klienta• formy obsługi klienta• ochrona konsumenta• prawo do bezpieczeństwa i ochrony zdrowia• prawo do informacji• prawo do ochrony interesu ekonomicznego• prawo do reprezentowania• instytucje wspierające konsumentów	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: prawo do bezpieczeństwa i ochrony zdrowia, prawo do informacji, prawo do ochrony interesu ekonomicznego, prawo do reprezentowania• wyjaśnia znaczenie obsługi klienta• obsługuje klienta (w warunkach symulacyjnych np., hotel, pensjonat, ośrodek wypoczynkowy)• wyjaśnia konieczność ochrony konsumenta• wymienia instytucje wspierające konsumenta i określa zakres ich działania• rozpoznaje informacje umieszczone na opakowaniach towarów• wymienia obowiązki ciążące na sprzedawcy i producencie do rzetelnej informacji, wynikające z praw konsumenta• wyjaśnia, co oznacza prawo do ochrony interesu ekonomicznego• wyjaśnia konieczność odpowiedzialnego zachowania sprzedawcy i producenta	<ul style="list-style-type: none">• gra symulacyjna• studium przypadku• debata• ćwiczenia
Reklamacja czyli korzystanie ze swoich praw	<ul style="list-style-type: none">• uprawnienia konsumenta wynikające z niezgodności towaru lub usługi z umową	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: reklamacja, niezgodność towaru lub usługi z umową, gwarancja,• określa, kiedy towar jest niezgodny z umową	<ul style="list-style-type: none">• studium przypadku• odgrywanie ról• ćwiczenia

	<ul style="list-style-type: none">• uprawnienia konsumenta wynikające z gwarancji• składanie reklamacji	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia różnicę pomiędzy uprawnieniami z tytułu niezgodności towaru z umową a gwarancją• przygotowuje i składa pisemną reklamację• poprawnie argumentuje swoje racje podczas dochodzenia swoich praw	
Opłacalność działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none">• przychody w przedsiębiorstwie• koszty w przedsiębiorstwie• próg rentowności, zysk	<ul style="list-style-type: none">• wymienia przychody możliwe do osiągnięcia przez przedsiębiorstwo• klasyfikuje i definiuje koszty przedsiębiorstwa• oblicza próg rentowności• określa możliwe zyski lub straty w przedsiębiorstwie• wyjaśnia pojęcie progu rentowności oraz wyjaśnia potrzebę stosowania tego wskaźnika w firmie• wyjaśnia na czym polega ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none">• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej• studium przypadku• ćwiczenia
Zarządzanie personelem	<ul style="list-style-type: none">• dobór i rekrutacja personelu• organizacja pracy• kierownicy na różnych szczeblach zarządzania• umiejętności kierownicze• style zarządzania	<ul style="list-style-type: none">• wymienia zasady doboru pracowników i przeprowadza ich rekrutację (w warunkach symulacyjnych)• organizuje pracę personelu – odpowiednio rozdziela stanowiska, kompetencje, zadania i czas pracy• wymienia rodzaje stanowisk kierowniczych• charakteryzuje obowiązki i umiejętności na poszczególnych szczeblach zarządzania• opisuje różne style kierowania• wymienia formy motywowania pracowników• ocenia zastosowanie różnych stylów kierowania zależności od rodzaju przedsiębiorstwa i przedmiotu działalności• ocenia wydajność pracy• opisuje znaczenie uczciwego, zgodnego z prawem profesjonalnego zarządzania personelem	<ul style="list-style-type: none">• studium przypadku• dyskusja• inscenizacja• ćwiczenia
Praca zespołowa	<ul style="list-style-type: none">• wady i zalety pracy indywidualnej i zespołowej• zakłócenia w procesie komunikacji między pracownikami	<ul style="list-style-type: none">• wymienia zalety i wady pracy zespołowej• charakteryzuje rosnące znaczenie pracy zespołowej i wyjaśnia rolę lidera zespołu• wyjaśnia role innych członków zespołu• podaje przykłady, w których praca zespołowa jest niepożądana• wymienia przyczyny i skutki zakłóceń w procesie komunikacji między pracownikami	<ul style="list-style-type: none">• dyskusja• inscenizacja• studium przypadku• ćwiczenia
Rozwiązywanie konfliktów	<ul style="list-style-type: none">• konflikt i jego rodzaje	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia pojęcia: perswazja, manipulacja, kompromis	<ul style="list-style-type: none">• burza mózgów• odgrywanie ról

	<ul style="list-style-type: none">• zasady rozwiązywania konfliktów• strategie rozwiązywania konfliktów	<ul style="list-style-type: none">• wymienia podstawowe zasady niedopuszczania do konfliktu bez całkowitej rezygnacji z własnych interesów• wymienia podstawowe zasady i stosuje podstawowe metody rozwiązywania konfliktów• wymienia podstawowe błędy (zachowania, wypowiedzi) – prowadzące do nasilania a nie rozwiązania konfliktu• stosuje w sytuacjach symulowanych metody rozwiązywania konfliktów• ocenia skuteczność metod rozwiązywania konfliktu	<ul style="list-style-type: none">• dyskusja• ćwiczenia
Prowadzenie negocjacji	<ul style="list-style-type: none">• zasady negocjacji• wybrane techniki stosowane w czasie negocjacji• cechy i zachowanie twardego i miękkiego negocjatora	<ul style="list-style-type: none">• wymienia podstawowe zasady prowadzenia negocjacji oraz błędy negocjacyjne• opisuje różne techniki negocjacji• prowadzi negocjacje w typowych sytuacjach symulacyjnych• określa role członków zespołu negocjacyjnego• prezentuje efekty własnej pracy na forum klasy• rozróżnia cechy i zachowanie „twardego” oraz „miękkiego” negocjatora	<ul style="list-style-type: none">• dyskusja• odgrywanie ról• ćwiczenia
Mobbing czyli o terrorze w pracy	<ul style="list-style-type: none">• zjawisko mobbingu i jego fazy• przykłady działań mobbingowych• obrona przed mobbingiem• sposoby przeciwdziałania mobbingowi• instrukcje do walki z mobbingiem	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: mobbing, ofiara mobbingu,• rozpoznaje zachowania mobbingowe• wyjaśnia konieczność obrony przed mobbingiem• wymienia sposoby przeciwdziałania mobbingowi• opisuje zależność między własnym postępowaniem a możliwością wystąpienia zjawiska mobbingu• prezentuje postawę solidarności wobec ofiar mobbingu	<ul style="list-style-type: none">• studium przypadku• dyskusja• ćwiczenia
Księgowość firmy	<ul style="list-style-type: none">• zasady prowadzenia dokumentacji firmy• podstawowe dokumenty rachunkowości firmy• podatkowa księga przychodów i rozchodów• zasady prowadzenia ewidencji sprzedaży	<ul style="list-style-type: none">• wymienia zasady prowadzenia rachunkowości firmy• wymienia podstawowe dokumenty rachunkowości firmy (dowody wewnętrzne, dowody zewnętrzne, dowody operacji pieniężnych, dowody ruchu składników aktywów)• wyjaśnia, do czego służy podatkowa księga przychodów i rozchodów• wypełnia księgę przychodów i rozchodów na podstawie typowych dokumentów• wystawia (wypełnia) fakturę VAT• wyjaśnia rolę właściwego wypełniania dokumentów księgowych• charakteryzuje konieczność rzetelnego prowadzenia księgowości	<ul style="list-style-type: none">• spotkanie z pracownikiem biura rachunkowego• ćwiczenia

Etyczne przedsiębiorstwo czyli o uczciwości wobec kontrahentów	<ul style="list-style-type: none">• obszary problemów etycznych dotyczących przedsiębiorstwa• odpowiedzialność wobec pracowników• odpowiedzialność wobec klientów• przykłady etycznych działań przedsiębiorstwa	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: uczciwa reklama, uczciwa płaca, uczciwa praca, uczciwa konkurencja• wymienia rodzaje problemów etycznych w skali przedsiębiorstwa• podaje przykłady etycznych działań przedsiębiorstwa względem kontrahentów• wymienia korzyści wynikające z etycznych działań przedsiębiorstwa• rozpoznaje etyczne i nieetyczne działania• wyjaśnia znaczenie uczciwości w pracy i konieczność stosowania zasad etycznych w aspekcie działalności przedsiębiorstwa• prezentuje swoje poglądy na forum klasy• czynnie uczestniczy w dyskusji i poprawnie przytacza argumenty	<ul style="list-style-type: none">• pogadanka• drzewko decyzyjne• dyskusja• ćwiczenia
V Pieniądz i bankowość			
Pieniądz jako zjawisko historyczne. Funkcje pieniądza	<ul style="list-style-type: none">• historia pieniądza• funkcje pieniądza• cechy pieniądza• formy pieniądza• współczesny system bankowy	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: pieniądz, pieniądz gotówkowy, 0 pieniądz elektroniczny, pieniądz bezgotówkowy• charakteryzuje krótko historię pieniądza• charakteryzuje funkcje pieniądza• wymienia cechy pieniądza• opisuje obecnie używane formy pieniądza• wskazuje zabezpieczenia banknotów• wyjaśnia znaczenie pojęć: barter, aprecjacja, deprecjacja, dewaluacja, denominacja,• wymienia elementy systemu bankowego	<ul style="list-style-type: none">• miniwykład z wykorzystaniem• plansz lub prezentacji• multimedialnej• burza mózgów• ćwiczenia
Inflacja i jej skutki	<ul style="list-style-type: none">• pojęcie inflacji• rodzaje inflacji• metody walki z inflacją	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia na czym polega inflacja• klasyfikuje rodzaje inflacji według różnych kryteriów• wyszukuje informacje dotyczące aktualnego• poziomu inflacji w Polsce i na świecie• wymienia skutki inflacji• określa wpływ inflacji na obieg okrężny• i funkcjonowanie gospodarki	<ul style="list-style-type: none">• miniwykład z wykorzystaniem• plansz lub prezentacji• multimedialnej• gra planszowa• rybi szkielet – schemat przyczyn i skutków• praca w grupach• burza mózgów
Funkcje banku centralnego i banków komercyjnych	<ul style="list-style-type: none">• funkcje banku centralnego,• funkcje banków komercyjnych,	<ul style="list-style-type: none">• rozróżnia funkcje banku centralnego• charakteryzuje wpływ banku centralnego na sytuację• finansową kraju(m.in. na kształtowanie inflacji)• wymienia i omawia funkcje banków komercyjnych• wymienia nazwy kilku banków komercyjnych ze wskazaniem ich	<ul style="list-style-type: none">• wykład z prezentacją• drzewko decyzyjne z elementami dyskusji• ćwiczenia terenowe -• wizyta w banku

		<p>siedziby</p> <ul style="list-style-type: none">wymienia adresy kilku banków internetowych (e- banków)wyjaśnia na czym polega bankowość elektroniczna	<p>lub praca z komputerem</p>
<p>Kredyt bankowy-rodzaje i ich zaciąganie</p>	<ul style="list-style-type: none">kredyt a pożyczkarodzaje kredytów: studencki, mieszkaniowy, hipoteczny, konsumpcyjny, konsolidacyjnykryteria wyboru kredyturodzaje zabezpieczenia kredytuetapy postępowania przy zaciąganiu kredytu	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: kredyt, pożyczka, zdolność kredytowa żyrantokreśla różnicę między kredytem a pożyczką,charakteryzuje różne rodzaje kredytówprzedstawia czynniki wpływające na wybór kredytu,wymienia etapy postępowania przy zaciąganiu kredytuwyjaśnia zasadę działania zastawu bankowego i hipoteki określa rodzaje zabezpieczenia kredytu wypełnia wniosek kredytowy w warunkach symulacyjnych	<ul style="list-style-type: none">wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnejstudium przypadkugra symulacyjnadyskusjaćwiczenia
<p>Rachunek i lokata bankowa</p>	<ul style="list-style-type: none">konto osobistelokaty bankowekarta płatniczahomebanking	<ul style="list-style-type: none">porównuje oferty banków w zakresie prowadzenia rachunków osobistych oraz lokat bankowychczyta ze zrozumieniem umowę rachunku i lokaty oraz wyciągi bankoweodszukuje w swoim miejscu zamieszkania oddział banku lub wyszukuje w Internecie adresy banków internetowychzbiera informacje, porównuje i ocenia oferty banków w zakresie prowadzenia rachunków osobistych oraz lokat terminowychwyjaśnia, jak założyć rachunek bankowy i podstawową lokatę w banku tradycyjnym lub internetowymwyjaśnia znaczenie terminu homebankingrozdziela rodzaje kart kredytowychwypełnia polecenie przelewu i bankowy dowód wpłatyposługuje się czekiem i kartą płatniczą	<ul style="list-style-type: none">gra symulacyjnaobserwacja i pomiarpraca w grupachćwiczenia terenowe (wizyta w banku) lub praca z komputerem
<p>VI Podatki i ubezpieczenia</p>			
<p>Rodzaje podatków i sens ich płacenia</p>	<ul style="list-style-type: none">sens płacenia podatkówfunkcje podatkówrodzaje podatków	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: podatek, płatnik podatnik, przedmiot opodatkowania, podstawa opodatkowania, stawka podatkowawyjaśnia sens płacenia podatkówokreśla podstawowe funkcje podatkówwymienia i opisuje rodzaje podatków	<ul style="list-style-type: none">praca z podręcznikiemelementy debaty „Za i przeciw”pogadanka
<p>Podatek od towarów i usług VAT</p>	<ul style="list-style-type: none">stawki podatku VATmechanizm	<ul style="list-style-type: none">wyjaśnia mechanizm funkcjonowania podatku VAT	<ul style="list-style-type: none">pogadankawykład

oraz podatek akcyzowy	funkcjonowania podatku VAT <ul style="list-style-type: none">• deklaracja VAT-7• funkcje podatku akcyzowego	<ul style="list-style-type: none">• wymienia stawki podatku VAT• oblicza podatek VAT i akcyzowy dla różnych stawek podatkowych od ceny brutto i netto• wyjaśnia funkcje podatku akcyzowego• wypełnia deklarację VAT-7	<ul style="list-style-type: none">• ćwiczenia• praca z podręcznikiem i materiałami pomocniczymi
Podatek dochodowy płacony przez firmy	<ul style="list-style-type: none">• formy opodatkowania• przedsiębiorstw• ulgi podatkowe dla firm	<ul style="list-style-type: none">• rozróżnia formy opodatkowania przedsiębiorstw: na zasadach ogólnych, ryczałtowych, karty podatkowej• wymienia przykłady ulg podatkowych dla firm• wyjaśnia mechanizm funkcjonowania podatku dochodowego od osób prawnych	<ul style="list-style-type: none">• pogadanka• praca w grupach• dyskusja• ćwiczenia• burza mózgów
Podatek dochodowy od osób fizycznych	<ul style="list-style-type: none">• podatek dochodowy• przychody, koszty uzyskania, dochody,• stawki podatku• rodzaje deklaracji podatkowych PIT• wypełnianie deklaracji podatkowej PIT	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: przychody, koszty uzyskania, dochód, odliczenia podatkowe, skala podatkowa, PIT• wymienia stawki podatku dochodowego• oblicza kwotę podatku dochodowego PIT na podstawie skali podatkowej• wybiera odpowiedni rodzaj deklaracji podatkowej PIT• wypełnia roczną deklarację podatkową z załącznikami• określa konsekwencje nie wywiązywania się z obowiązków podatkowych• przyjmuje postawę uczciwego podatnika, terminowo składającego deklaracje podatkowe i rzetelnie płaćącego podatki	<ul style="list-style-type: none">• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej• spotkanie z doradcą podatkowym lub wycieczka do urzędu skarbowego• ćwiczenia
Rodzaje ubezpieczeń. Ubezpieczenia społeczne	<ul style="list-style-type: none">• ubezpieczenia• rodzaje ubezpieczeń• system emerytalny	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcie ubezpieczenie• wymienia i charakteryzuje rodzaje ubezpieczeń• wyjaśnia celowość ubezpieczania się• wymienia składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne od danego wynagrodzenia• wyjaśnia, kto finansuje poszczególne składki na ubezpieczenia społeczne• oblicza składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne od danego wynagrodzenia• wyjaśnia zasady funkcjonowania systemu emerytalnego w Polsce• opisuje budowę systemu emerytalnego• dostrzega znaczenie uczestnictwa w systemie ubezpieczeń społecznych, gwarantujący bezpieczeństwo socjalne	<ul style="list-style-type: none">• pogadanka• dyskusja panelowa• praca z podręcznikiem i materiałami pomocniczymi• burza mózgów
Ubezpieczenia majątkowe i osobowe	<ul style="list-style-type: none">• ubezpieczenia majątkowe• ubezpieczenia	<ul style="list-style-type: none">• rozróżnia obowiązkowe i dobrowolne ubezpieczenia majątkowe oraz osobowe	<ul style="list-style-type: none">• pogadanka• wycieczka do zakładu

	<p>osobowe</p> <ul style="list-style-type: none">• polisa ubezpieczeniowa• ubezpieczenia obowiązkowe i dobrowolne	<ul style="list-style-type: none">• wymienia przykłady obowiązkowych ubezpieczeń np. ubezpieczenia związane z wykonywaniem niektórych zawodów• sporządza umowę ubezpieczenia polisy na życie w warunkach symulowanych• określa znaczenie ubezpieczeń majątkowych i osobowych firmy oraz rodziny	<p>ubezpieczeń np. PZU</p> <ul style="list-style-type: none">• ćwiczenia
VII Współpraca międzynarodowa			
Wymiana gospodarcza z zagranicą	<ul style="list-style-type: none">• eksport i import• korzyści z wymiany międzynarodowej• finansowanie handlu zagranicznego	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: handel zagraniczny, eksport, import, kurs walutowy, bilans handlowy• wymienia korzyści wynikające z handlu zagranicznego• wyszukuje informacje dotyczące aktualnego poziomu eksportu i importu w Polsce i na świecie• przelicza walutę krajową na walutę obcą i walutę obcą na walutę krajową	<ul style="list-style-type: none">• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej• studium przypadku• burza mózgów• ćwiczenia
Integracja europejska	<ul style="list-style-type: none">• cele i założenia Unii Europejskiej• korzyści wynikające z członkostwa w UE	<ul style="list-style-type: none">• określa najważniejsze cele i założenia Unii Europejskiej• wymienia korzyści i zagrożenia wynikające z integracji Polski z Unią Europejską	<ul style="list-style-type: none">• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej• dyskusja• ćwiczenia
Procesy globalizacji	<ul style="list-style-type: none">• integracja gospodarcza• łączenie przedsiębiorstw-koncerny, korporacje• korzyści i koszty gospodarki globalnej	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia pojęcia: globalizacja, outsourcing, offshoring• wymienia etapy tworzenia integracji gospodarczej• wyjaśnia celowość tworzenia firm wielonarodowych• wymienia korzyści wynikające z globalizacji• wyjaśnia znaczenie właściwego kierowana własnym rozwojem i karierą zawodową w zdobywaniu międzynarodowego rynku pracy• planuje naukę i doskonalenie znajomości języków obcych	<ul style="list-style-type: none">• studium przypadku• wykład z wykorzystaniem plansz lub prezentacji multimedialnej• ćwiczenia

3 Procedury osiągnięcia celów

Przedmiot podstawy przedsiębiorczości ma przygotowywać uczniów do życia w nowych warunkach społeczno - gospodarczych, pobudzać w nich aktywność poznawczą, skłaniać do przedsiębiorczych i planowanych działań oraz uczyć samodzielności i podejmowania decyzji. Między innymi z tego powodu przywiązuje się wielką wagę do kształtowania u młodzieży różnorodnych umiejętności niezbędnych w dorosłym życiu oraz prowadzeniu działalności gospodarczej, a także przekonań, nawyków, zachowań i postaw.

3.1 Postulaty metodyczne

Do pełnego poznania, opisanie i zrozumienie zagadnień podstaw przedsiębiorczości potrzebne jest całościowe przedstawienie problemów.

Pełną realizację celów edukacyjnych w zakresie kształcenia kompetencji przedsiębiorczości można osiągnąć przez integrację międzyprzedmiotową. Życie gospodarcze jest powiązane z życiem społecznym, kulturalnym, politycznym, dlatego konieczna jest integracja treści kształcenia podstaw przedsiębiorczości z przedmiotami: wiedza o społeczeństwie (potrzeby człowieka, rola państwa w gospodarce), historia (transformacja gospodarcza Polski), matematyka (obliczanie odsetek od kredytów i depozytów), język angielski (dokumenty aplikacyjne, przygotowanie i przeprowadzenie rozmowy kwalifikacyjnej, jako pracownik i jako pracodawca w zależności od możliwości i potrzeb- zdolniejsi uczniowie). Korelacja międzyprzedmiotowa umożliwi pełniejszą realizację i rozumienie zagadnień dotyczących prezentacji finansów państwa i samorządów, integracji europejskiej, problemów współczesnego świata, prawnych uwarunkowań działalności gospodarczej, wzorców osób przedsiębiorczych. Ważna jest także integracja wokół kompetencji, polegająca na koordynowaniu działań nauczyciela przedsiębiorczości z nauczycielami innych przedmiotów w celu kształtowania u ucznia kompetencji: korzystanie z Internetu, słowników, encyklopedii, map, planowanie i organizowanie własnego warsztatu pracy, komunikowanie i współdziałanie w zespole, definiowanie problemów i ich rozwiązywanie itp.

Realizację celów kształcenia znacznie może ułatwić i uatrakcyjnić współpraca ze środowiskiem lokalnym (np. przedsiębiorcami, bankami, instytucjami ubezpieczeniowymi, biurem pracy, jednostkami samorządu terytorialnego, absolwentami szkoły). Współpraca taka może polegać na organizowaniu wycieczek edukacyjnych do tych instytucji lub zapraszaniu ich przedstawicieli na lekcje w szkole. Uczniowie mogą również przeprowadzać wywiady, obserwować pracę na różnych stanowiskach. Działania takie stwarzają możliwość konfrontacji wiedzy zdobytej w szkole z praktyką gospodarczą.

3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych

Na realizację celów edukacyjnych i kluczowych kompetencji z zakresu przedsiębiorczości zaplanowano następującą ilość godzin lekcyjnych (tabela):

Lp	Dział/temat	Liczba godzin
1	Dział I. Istota funkcjonowania gospodarki	8
2	Istota i znaczenie przedsiębiorczości	1
3	Mechanizm rynkowy i jego elementy	1
4	Rola państwa w gospodarce rynkowej	1
5	Podstawowe mierniki rozwoju społeczno-gospodarczego	1
6	Budżet państwa i jednostek samorządu terytorialnego poszczególnych szczebli	2
7	Podstawowe podmioty w gospodarce rynkowej	1
8	Giełda papierów wartościowych	1
9	Dział II. Komunikacja interpersonalna	6
10	Osobowość i poczucie własnej wartości człowieka przedsiębiorczego	1
11	Moje potrzeby a potrzeby grupy	1
12	Budżet domowy	1
13	Znaczenie i rodzaje komunikacji .społecznej. Bariery komunikacji	1
14	Rodzaje zachowań, postawa asertywna	1
15	Radzenie sobie ze stresem	1
16	Dział III Praca	12
17	Praca, jako wartość w życiu człowieka	1
18	Bezrobocie, sposoby przeciwdziałania bezrobociu	1
19	Sztuka autoprezentacji	2
20	Sens inwestowania w siebie, poszukiwanie pracy	1
21	Przygotowanie dokumentów osoby ubiegającej się o pracę	1
22	Rozmowa kwalifikacyjna	2
23	Podstawy prawne zatrudnienia	1
24	Prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy	1
25	Płaca, jako dochód z tytułu pracy	1
26	Etyczny pracownik czyli o uczciwości w pracy	1
27	Dział IV Przedsiębiorstwo	26
28	Cele i rodzaje działalności gospodarczej	1
29	Formy prawno-organizacyjne przedsiębiorców	2
30	Moje małe przedsiębiorstwo czyli od pomysłu do realizacji	2
31	Biznesplan czyli plan działania mojego przedsiębiorstwa z uwzględnieniem zawodu i lokalnego rynku pracy	2
32	Działania marketingowe	2
33	Aktywa i pasywa przedsiębiorstwa	1
34	Źródła finansowania działalności firmy	2
35	Obsługa konsumenta i jego prawa	2
36	Reklamacja czyli korzystanie ze swoich praw	1
37	Opłacalność działalności gospodarczej	1
38	Zarządzanie personelem	2
39	Praca zespołowa	1
40	Rozwiązywanie konfliktów	1
41	Prowadzenie negocjacji	2
42	Mobbing czyli o terrorze w pracy	1
43	Księgowość firmy	2
44	Etyczne przedsiębiorstwo czyli o uczciwości wobec kontrahentów	1
45	Dział V. Pieniądz i bankowość	5
46	Pieniądz jako zjawisko historyczne. Funkcje pieniądza	1
47	Inflacja i jej skutki	1
48	Funkcje banku centralnego i banków komercyjnych	1
49	Kredyt bankowy- rodzaje i ich zaciąganie	1
50	Rachunek i lokata bankowa	1
51	Dział VI Podatki i ubezpieczenia	8
52	Rodzaje podatków i sens ich płacenia	1
53	Podatek od towarów i usług VAT oraz podatek akcyzowy	2

54	Podatek dochodowy płacony przez firmy	1
55	Podatek dochodowy od osób fizycznych	2
56	Rodzaje ubezpieczeń. Ubezpieczenia społeczne	1
57	Ubezpieczenia majątkowe i osobowe	1
58	Dział VII. Współpraca międzynarodowa	3
59	Wymiana gospodarcza z zagranicą	1
60	Integracja europejska	1
61	Procesy globalizacji	1
62	Godziny do dyspozycji nauczyciela	4
63	Razem	72

Tabela 2 – Proponowana liczba godzin lekcyjnych na realizację treści programowych

3.3 Metody preferowane w dydaktyce

Ważnym elementem zajęć edukacyjnych w procesie kształcenia Kompetencji Kluczowej „Inicjatywność i Przedsiębiorczość” oraz przedmiotu Podstawy przedsiębiorczości powinny być:

- spotkania z przedstawicielami środowiska lokalnego, przedsiębiorcami, pracownikami urzędu pracy, bankowcami, pracownikami urzędu skarbowego, absolwentami szkoły, wywiady, wycieczki dydaktyczne, obserwacje uczestniczące. Dzięki wykorzystaniu tych metod uczeń ma możliwość zapoznania się z procesami gospodarczymi zachodzącymi w rzeczywistości. Metody te dają możliwość konfrontacji zdobytej wiedzy z praktyką gospodarczą.
- uczestniczenie w różnych formach aktywności pozwalających na zaangażowanie w pewne aspekty życia gospodarczego, takie jak: dni otwarte, konkursy organizowane przez lokalne i ogólnopolskie instytucje np. Olimpiada Przedsiębiorczości, Ogólnopolski Konkurs Wiedzy o Gospodarce i Turystyce, konkurs NBP na pracę pisemną, konkurs Gazety Wyborczej „Klasy do kasy”, konkurs Staszowskiej Izby Gospodarczej „Arystoteles Senior” w kategorii „Wiedza o gospodarce kraju i regionu”;
- korzystanie z różnych źródeł wiedzy, takich jak: portale finansowe, portale prawne, strony internetowe organów władzy i administracji publicznej, codzienna prasa (Rzeczpospolita, Gazeta Prawna itp.), programy telewizyjne, filmy edukacyjne, prezentacje multimedialne, gry dydaktyczne;
- stosowanie odpowiednich metod pracy ze szczególnym uwzględnieniem metod aktywizujących: metoda projektów, dyskusja, burza mózgów, metoda sytuacyjna, studium przypadku, debata szkolna, analiza SWOT, symulacyjna. Dzięki zastosowaniu tych metod uczniowie mogą aktywnie uczestniczyć w lekcjach i nabywać umiejętności, które będą im potrzebne w przyszłym życiu zawodowym np. umiejętności krytycznego myślenia, aktywnego słuchania, współpracy, uczestnictwa w dialogu, prezentacji własnego stanowiska i jego obrony, korzystania z różnych źródeł informacji. Metody te rozwijają również umiejętności jasnego i kulturalnego prezentowania swoich poglądów, krytycyzmu, tolerancji, doskonałą kompetencje komunikacyjne.
- stosowanie tradycyjnych metod nauczania np. wykładu, rozmowy, pracy z tekstem. Dzięki zastosowaniu pracy z tekstem u uczniów można ukształtować umiejętność wyszukiwania i korzystania z różnych źródeł informacji (encyklopedii, słowników, roczników statystycznych, prasy, Dzienników Ustaw). Stosując w trakcie procesu edukacyjnego pracy z tekstem, uczniowie powinni korzystać również z mediów elektronicznych.

- stosowanie metod praktycznych np. ćwiczenia. Umożliwiają one kształcenie umiejętności radzenia sobie w konkretnych sytuacjach (np. napisanie listu motywacyjnego, wypełnienie formularza PIT, obliczenie podatku, obliczenie składki ZUS).

3.4 Środki dydaktyczne

Do realizacji Programu Kształtowania Kluczowej Kompetencji w zakresie Inicjatywności i Przedsiębiorczości oraz osiągnięcia celów ogólnych i szczegółowych celów edukacyjnych – kształcenia i wychowania określonych w programie autorskim niezbędne są następujące środki dydaktyczne:

Lp	Środki dydaktyczne niezbędne do realizacji programu Kształtowania Kompetencji Kluczowych w zakresie Inicjatywności i Przedsiębiorczości
1	Podręcznik: Zbigniew Makiela, Tomasz Rachwał Podstawy przedsiębiorczości z płytą CD-ROM wyd. Nowa Era Nr dopuszczenia 212/02
2	Zbigniew Makiela, Tomasz Rachwał Podstawy przedsiębiorczości Zeszyt ćwiczeń
3	Zbigniew Makiela, Tomasz Rachwał Podstawy przedsiębiorczości Poradnik metodyczny
4	Scenariusze zajęć edukacyjnych wyd. Nowa Era
5	Nowy słownik ekonomiczny przedsiębiorcy Wyd. PWN
6	Prezentacje multimedialne
7	Szkolna tablica biała magnetyczna suchocieralna
8	Filmy o tematyce związanej z przedsiębiorczością
9	Komputerowe programy edukacyjne
10	Sprzęt multimedialny: rzutnik multimedialny, ekran, notebook, skaner, rzutnik pisma, nośnik pamięci zewnętrznej
11	Flipcharty, komplety pisaków, folie, masa mocująca, komplet markerów
12	Stanowiska komputerowe dla uczniów
13	Plansze i foliogramy

Tabela 3 – Środki dydaktyczne

Wyposażenie dla ucznia niezbędne do realizacji
Programu Kształtowania Kompetencji Kluczowych w zakresie
Inicjatywności i Przedsiębiorczości

Lp	Nazwa	opis			Uwagi
1	Podręcznik	Zbigniew Makiela, Tomasz Rachwał	Podstawy przedsiębiorczości z płytą CD-ROM	Nowa Era najnowsze wydanie 2008 lub 2009	
2	Zeszyt ćwiczeń	Zbigniew Makiela, Tomasz Rachwał	Podstawy przedsiębiorczości	Nowa Era najnowsze wydanie 2008 lub 2009	
3	Stanowisko komputerowe		Z dostępem do Internetu		

Tabela 4 – Wyposażenie dla ucznia

Materiały dla ucznia

LP	Nazwa	Opis
1	Zeszyt	W kratkę, 100 stron
2	Długopis	Komplet długopisów w kilku kolorach
3	Papier do ksero	1 ryza dla ucznia
4	Marker	komplet
5	Notatnik	W kratkę A4 100 stron

Tabela 5 – Materiały dla ucznia

3.5 Spis wykorzystywanej literatury

Ważnym elementem realizacji programu jest podręczna biblioteczka, w której powinna się znaleźć literatura przedmiotowa:

- Zbigniew Makieła, Tomasz Rachwał, *Podstawy przedsiębiorczości Podręcznik z płytą*, CD-ROM wyd. Nowa Era Nr dopuszczenia 212/02,
- Zbigniew Makieła, Tomasz Rachwał, *Podstawy przedsiębiorczości Zeszyt ćwiczeń*,
- Zbigniew Makieła, Tomasz Rachwał, *Podstawy przedsiębiorczości. Poradnik metodyczny*,
- Scenariusze zajęć edukacyjnych wyd. Nowa Era,
- Dzienniki ustaw zawierające niezbędne akty prawne lub ich publikacje książkowe np. Kodeks cywilny, Kodeks spółek handlowych, Kodeks pracy, Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej, Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych, Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych itp.,
- Prasa, np. Rzeczpospolita, Gazeta Prawna,
- Bieżące roczniki statystyczne,
- Uzupełniająca literatura fachowa, niezbędna podczas przygotowywania się uczniów do Olimpiady Przedsiębiorczości lub innych konkursów tematycznych.

3.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości powinny odbywać się w pracowni, wyposażonej w funkcjonalne stoliki uczniowskie i krzesła, które można dowolnie ustawiać. Jest to ważne ze względu na możliwość zastosowania różnych metod pracy z uczniami, np. praca w grupach wymaga stworzenia większego stanowiska pracy niż jedna tylko ławka. Wybrane zajęcia należy prowadzić w pracowni wyposażonej w komputery podłączone do Internetu.

Umożliwi to przeprowadzenie niektórych lekcji z wykorzystaniem Internetu, jako źródła informacji (np.wyszukiwanie przepisów z zakresu prawa pracy, podatków, ubezpieczeń społecznych, formularzy PIT, itp.)

Do realizacji programu przydatne byłyby takie pomoce jak: rzutnik multimedialny, laptop, ekran, rzutnik pisma, nośniki pamięci zewnętrznej, folie, pisaki, masa mocująca, papier ksero itp.

Wskazany byłby zakup aktualnych roczników statystycznych w wersji książkowej lub multimedialnej, testy do sprawdzenia osiągnięć uczniów i prasy ekonomicznej tj. „Ekonomista”, „Życie Gospodarcze”.

4 Opis założonych osiągnięć ucznia

Istotną częścią programu podstaw przedsiębiorczości jest określenie spodziewanych rezultatów w postaci kompetencji, jakie uzyskują uczniowie, a także wskazanie sposobu ich pomiaru.

Operacjonalizacji, czyli przełożeniu na konkretną wiedzę i umiejętności, wymagają cele ogólne i szczegółowe. W programie należy zaprezentować techniki kontroli bieżącej i okresowej, które będą służyły pomiarowi efektów kształcenia.

W toku nauczania tego przedmiotu i kształtowania Kluczowej Kompetencji Inicjatywność i Przedsiębiorczość szczególny nacisk położony jest na samodzielność, logiczne wnioskowanie, działania ucznia i przejawianą przez niego aktywność. Zasadne zatem jest, aby podczas oceny brać pod uwagę nie tylko zdobyte wiadomości, ale także zachowania przedsiębiorcze ucznia.

4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Założone osiągnięcia ucznia w zakresie kształcenia:

Wiadomości – uczeń potrafi:

- wymienić cechy osoby przedsiębiorczej
- wymienić podstawowe podmioty gospodarki rynkowej, określić ich znaczenie i funkcje
- wymienić źródła finansowania budżetu państwa
- wyjaśnić pojęcia deficytu budżetowego i długu publicznego oraz opisać ich konsekwencje w życiu społecznym, politycznym i gospodarczym kraju
- zdefiniować mierniki oraz czynniki wzrostu i rozwoju gospodarczego
- wymienić i opisać podstawowe sposoby lokowania i inwestowania oszczędności
- zdefiniować pojęcie gospodarstwa domowego i określić jego rolę w gospodarce rynkowej
- podać źródła dochodów i kierunki wydatków gospodarstw domowych
- zidentyfikować bariery w komunikacji
- zdefiniować pojęcie osobowości
- wyjaśnić, na czym polega postawa bierna, agresywna, manipulacyjna
- wyjaśnić cechy postawy asertywnej
- wymienić i opisać zalety i wady pracy zespołowej
- wyjaśnić znaczenie rozwoju osobowości dla własnej kariery zawodowej
- wymienić i stosować podstawowe sposoby zapobiegania stresowi
- wymienić i ocenić metody przeciwdziałania bezrobociu
- wyjaśnić konieczność ciągłego rozwoju własnych kompetencji
- wyjaśnić konieczność dokonywania autoprezentacji w określonych sytuacjach
- wyjaśnić konieczność planowania własnej kariery zawodowej
- wyjaśnić znaczenie zdobywania doświadczeń zawodowych na etapie szkoły ponadgimnazjalnej

- wymienić podstawowe obowiązki i prawa pracodawcy w odniesieniu do różnych grup zawodowych
- wymienić podstawowe obowiązki i prawa pracownika
- wymienić niepieniężne korzyści wynikające z pracy i dokonać ich hierarchizacji
- wyjaśnić, na czym polega etyczna odpowiedzialność za podejmowane działania
- wymienić konsekwencje etycznych i nieetycznych zachowań w miejscu pracy
- wymienić zalety i wady prowadzenia własnego przedsiębiorstwa
- wymienić sposoby pozyskiwania funduszy na działalność gospodarczą
- wymienić źródła finansowania działalności firmy
- wyjaśnić znaczenie marki firmy i produktu
- wyjaśnić znaczenie działań marketingowych dla przedsiębiorstwa
- wymienić składniki aktywów trwałych i aktywów obrotowych
- wymienić elementy składowe pasywów
- wymienić źródła kapitałów własnych nowo powstałej firmy
- wymienić sposoby zdobycia kapitałów obcych
- wyjaśnić na czym polega leasing, i jakie korzyści z niego wynikają
- wymienić rodzaje kredytów i pożyczek, jakie można otrzymać na uruchomienie działalności
- wymienić rodzaje funduszy strukturalnych Unii Europejskiej
- wymienić cele realizowane za pomocą funduszy strukturalnych
- wyjaśnić konieczność ochrony konsumenta
- wymienić instytucje wspierające konsumenta i określić zakres ich działania
- wymienić obowiązki ciężące na sprzedawcy i producencie do rzetelnej informacji, wynikające z praw konsumenta
- wyjaśnić pojęcie progu rentowności oraz wyjaśnić potrzebę stosowania tego wskaźnika w firmie
- wyjaśnić na czym polega ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej
- wymienić zasady doboru pracowników i przeprowadzić ich rekrutację (w warunkach symulacyjnych)
- wymienić podstawowe zasady i stosować podstawowe metody rozwiązywania konfliktów
- wymienić podstawowe zasady prowadzenia negocjacji oraz błędy negocjacyjne
- wymienić podstawowe dokumenty rachunkowości firmy (dowody wewnętrzne, zewnętrzne, operacji pieniężnych, ruchu składników aktywów)
- wyjaśnić na czym polega inflacja
- wymienić skutki inflacji
- wymienić i omówić funkcje banków komercyjnych
- wyjaśnić czym polega bankowość elektroniczna
- wymienić etapy postępowania przy zaciąganiu kredytu
- wyjaśnić, jak założyć rachunek bankowy i podstawową lokatę w banku tradycyjnym lub internetowym
- wymienić i opisać rodzaje podatków
- wyjaśnić mechanizm funkcjonowania podatku VAT
- wymienić stawki podatku VAT
- rozróżnić formy opodatkowania przedsiębiorstw: na zasadach ogólnych, ryczałtowych, karty podatkowej

- wymienić i charakteryzować rodzaje ubezpieczeń
- wyjaśnić celowość ubezpieczania się
- wymienić składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne od danego wynagrodzenia
- wyjaśnić, kto finansuje poszczególne składki na ubezpieczenia społeczne
- wyjaśnić zasady funkcjonowania systemu emerytalnego
- wymienić przykłady obowiązkowych ubezpieczeń np. ubezpieczenia związane z wykonywaniem niektórych zawodów
- wymienić korzyści wynikające z handlu zagranicznego
- wymienić korzyści i zagrożenia wynikające z integracji Polski z Unią Europejską
- wymienić korzyści wynikające z globalizacji

Umiejętności – uczeń potrafi:

- określić relację między popytem a podażą
- podejmować decyzje w trudnych i ryzykownych sytuacjach
- dokonywać oceny własnej osobowości
- dokonać autoprezentacji
- samodzielnie wyznaczać sobie cele edukacyjne i zawodowe
- zorganizować własne działanie edukacyjne
- właściwie wypełniać powierzone role w grupie
- rozwiązywać konflikty w grupie
- przeprowadzić negocjacje w typowych sytuacjach symulacyjnych
- dokonać autoprezentacji na forum klasy
- świadomie ocenić własne możliwości i zaprezentować je
- dokonać prezentacji własnego stanowiska, stosując różne środki komunikacji werbalnej i niewerbalnej
- opracować plan własnego rozwoju zawodowego z uwzględnieniem swoich możliwości i oczekiwań rynku pracy
- ocenić własne możliwości znalezienia pracy
- aktywnie poszukiwać pracy
- sporządzić dokumenty niezbędne przy ubieganiu się o przyjęcie do pracy
- przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej
- korzystnie przedstawić własną ofertę pracy
- przeprowadzić rozmowę kwalifikacyjną z potencjalnym pracodawcą
- zaplanować budżet gospodarstwa domowego
- sporządzić prosty biznesplan
- ocenić ryzyko podjęcia działalności gospodarczej
- wypełnić podstawowe dokumenty dotyczące podjęcia działalności gospodarczej
- sporządzić uproszczony bilans symulacyjnej firmy
- wypełnić podstawowe druki urzędowe i bankowe
- wyliczyć i zinterpretować wynik finansowy
- obliczyć podatek VAT dla różnych stawek podatkowych od ceny brutto i netto
- obliczyć zobowiązanie z tytułu podatku VAT
- obliczyć kwotę podatku dochodowego PIT na podstawie skali podatkowej
- wypełnić roczne zeznanie podatkowe PIT
- obliczyć wysokość wynagrodzenia brutto i netto

- obliczyć składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne od danego wynagrodzenia
- obliczyć i zinterpretować wydajność pracy
- określić wymiar urlopu
- obliczyć zyski z inwestycji pieniężnych i dokonać wyboru bardziej korzystnej oferty
- dochodzić swoich praw jako konsument
- przeanalizować i ocenić procesy integracji i globalizacji gospodarki
- określić miejsce Polski w strukturach europejskich
- przeliczyć walutę krajową na walutę obcą i walutę obcą na walutę krajową
- wyszukiwać informacje z różnych dostępnych źródeł,
- czytać i interpretować przepisy prawa

Założone osiągnięcia ucznia w zakresie wychowania i kształtowania postaw uczeń:

- odnosi się do kolegów i koleżanek z szacunkiem, niezależnie od typu ich osobowości
- bierze pod uwagę potrzeby i oczekiwania innych np. kolegów, członków rodziny
- przyjmuje postawę szacunku wobec prawa przy zachowaniu krytycyzmu
- ocenia, czy jest świadomym odbiorcą działań promocyjnych oraz asertywnym konsumentem
- jest odpowiedzialny za siebie i innych
- przyjmuje postawę uczciwego podatnika, terminowo składającego deklaracje podatkowe i rzetelnie płacącego podatki
- odnosi się z szacunkiem do przełożonych i liderów grup
- wykazuje szacunek dla pieniądza
- szanuje mienie własne i innych
- ma świadomość potrzeby uczestnictwa Polski w organizacjach międzynarodowych

4.2 Główne narzędzia kontroli

Do pomiaru osiągnięć ucznia w zakresie kompetencji przedsiębiorczości mogą być wykorzystane:

- wypowiedzi ustne ucznia;
- prace pisemne przygotowane w domu i na lekcji;
- aktywność ucznia na lekcji;
- testy (otwarte, zamknięte, jednokrotnego i wielokrotnego wyboru i inne);
- kartkówki (materiał z 3 ostatnich lekcji);
- przygotowane indywidualnie i grupowo ćwiczenia;
- przygotowane indywidualne projekty;
- opracowanie i wygłoszenie referatu na temat z zakresu programu nauczania lub wykraczającego poza niego;
- przygotowanie prezentacji na zadany temat;
- zdobycie wyróżnienia w olimpiadzie przedsiębiorczości, konkursach wiedzy o gospodarce kraju i regionu (na szczeblu okręgu, udział w finale krajowym).

Formy sprawdzające osiągnięcia uczniów w zakresie umiejętności praktycznych powinny być stosowane sukcesywnie, tj. odpowiednio do realizowanego materiału nauczania.

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny szkolne z przedmiotu podstawy przedsiębiorczości. można przedstawić w następujący sposób:

Poziom osiągnięć koniecznych

Na ocenę dopuszczającą uczeń powinien:

- zapamiętać wiadomości konieczne do podstawowej orientacji w treściach danego działu programowego;
- z pomocą nauczyciela poprawnie rozpoznawać, nazywać i klasyfikować poznane pojęcia, procesy, dokumenty itp.;
- wykonywać samodzielnie lub z pomocą nauczyciela proste ćwiczenia i polecenia;
- współpracować w zespole w trakcie wykonywania zadań;
- prowadzić zeszyt przedmiotowy i zeszyt ćwiczeń.

Poziom osiągnięć podstawowych

Na ocenę dostateczną uczeń powinien:

- rozumieć polecenia i instrukcje;
- zapamiętać podstawowe wiadomości do danego działu tematycznego i samodzielnie je prezentować;
- rozumieć podstawowe omawiane na lekcjach zagadnienia;
- dokonywać klasyfikacji, selekcji i porównania poznanych zjawisk;
- samodzielnie i poprawnie wykonywać proste ćwiczenia i zadania;
- umieć wykorzystać poznaną wiedzę w sytuacjach typowych;
- uczestniczyć w pracach zespołu i wywiązywać się z przydzielonych zadań;
- systematycznie prowadzić zeszyt przedmiotowy i zeszyt ćwiczeń

Poziom osiągnięć rozszerzających

Na ocenę dobrą uczeń powinien:

- rozumieć polecenia i instrukcje;
- znać omawianą na zajęciach problematykę na poziomie rozszerzonym oraz w sposób logiczny i spójny ją zaprezentować;
- rozumieć omawiane treści i umieć wyjaśnić je innym;
- uogólniać treści i formułować wnioski;
- bronić swoich poglądów, wygłaszać prawidłowe argumenty na forum klasy;
- aktywnie uczestniczyć w zajęciach lekcyjnych;
- poprawnie i sprawnie wykonywać ćwiczenia i rozwiązywać zadania;
- umieć poprawnie wykorzystać zdobytą wiedzę w praktyce;
- wykazywać zainteresowanie omawianymi zagadnieniami na zajęciach lekcyjnych;
- systematycznie i starannie prowadzić zeszyt przedmiotowy i zeszyt ćwiczeń.

Poziom osiągnięć dopełniających

Na ocenę bardzo dobrą uczeń powinien:

- wypełnić wszystkie wymagania takie jak na ocenę dobrą, a ponadto:
- posiadać bogaty zakres wiadomości na poziomie treści dopełniających;
- umieć samodzielnie wyszukiwać potrzebne informacje w różnych dostępnych źródłach;
- selekcjonować zebrane informacje;

- właściwie interpretować nowe zjawiska i sytuacje;
- w sposób twórczy rozwiązywać problemy;
- samodzielnie interpretować nowe zjawiska i sytuacje;
- kierować się dobrem ogółu przy podejmowaniu negocjować stanowisko, osiągać kompromis;
- kierować pracą zespołu rówieśników;
- wykazywać duże zainteresowanie omawianą problematyką;
- uczestniczyć w konkursach i olimpiadach właściwych dla przedmiotu i uzyskiwać wyróżniające wyniki na poziomie szkolnym.

Poziom osiągnięć ponadprogramowych

Na ocenę celującą uczeń powinien wypełnić takie wymagania, jak na ocenę bardzo dobrą, a ponadto:

- wykazywać szczególne zainteresowanie przedmiotem;
- uczestniczyć w konkursach i olimpiadach właściwych dla przedmiotu i uzyskiwać wyróżniające wyniki, godnie reprezentując szkołę;
- wykonywać dodatkowe zadania (indywidualnie lub w zespole) wykraczające poza podstawy programowe.

Szczegółowe wymagania edukacyjne na poszczególne oceny szkolne przedstawiane są w odniesieniu do poziomu podstawowego i ponadpodstawowego. W Przedmiotowym Systemie Oceniania określone są następujące normy wymagań (przyjęta norma ilościowa 75%)

- dopuszczający – uczeń spełni, co najmniej 50% wymagań podstawowych,
- dostateczny – uczeń spełni, co najmniej 75% wymagań podstawowych,
- dobry – uczeń spełni, co najmniej 75% wymagań podstawowych i 50% wymagań ponadpodstawowych,
- bardzo dobry – uczeń spełni, co najmniej 75% wymagań podstawowych i 75% wymagań ponadpodstawowych,
- celujący – może otrzymać uczeń, którego wiadomości i umiejętności „znacznie wykraczają poza program nauczania”

Uwzględnia się w równych proporcjach oceny częściowe za:

- udział w różnych formach sprawdzianów wiadomości i umiejętności,
- odpowiedzi ustne,
- pracę nad projektami edukacyjnymi i ich prezentację,
- inną aktywność w klasie i na forum społeczności szkolnej np. udział w OWE, konkursach wiedzy ekonomicznej, dyskusja itp.

Ocenę semestralną i roczną wystawia się na podstawie ocen częściowych, zgodnie z procedurą obowiązującą w Wewnątrzszkolnym Systemie Oceniania. Szczegółowe wymagania na poszczególne oceny powinny być zawarte w Przedmiotowym Systemie Oceniania. Z zasadami oceniania uczniowie powinni być zapoznani na pierwszej lekcji podstaw przedsiębiorczości. Ocena powinna wspierać rozwój intelektualny i emocjonalny ucznia, zachęcać do podejmowania nowych zadań i doskonalenia umiejętności.

Wymagania szczegółowe na poszczególne oceny szkolne przedstawiono w tabeli nr 6.

Wymagania podstawowe: uczeń potrafi	Wymagania ponadpodstawowe: uczeń potrafi
Dział 1. Istota funkcjonowania gospodarki	
opisać cechy osobowości człowieka przedsiębiorczego, wymienić rodzaje rynków według różnych kryteriów, wymienić wewnętrzne	wyjaśnić znaczenie przedsiębiorczych postaw dla funkcjonowania gospodarki, dostrzec różnicę między popytem a wielkością popytu, podażą

<p>i zewnętrzne funkcje państwa, zdefiniować pojęcia: wzrost gospodarczy, rozwój gospodarczy, dobra pośrednie, finalne, PKB, PNB, nominalny, PKB, realny PKB, stagnacja gospodarcza, kryzys gospodarki, wymienić źródła dochodów budżetu państwa, wymienić źródła dochodów i kierunki wydatków budżetu państwa, wymienić podstawowe podmioty gospodarki rynkowej oraz określić ich znaczenie i funkcje, sklasyfikować przedsiębiorstwa według kryteriów własnościowych, prawno-organizacyjnych, wielkości i rodzaju działalności, zdefiniować pojęcia: giełda papierów wartościowych, papiery wartościowe, rynek podstawowy i równoległy, kurs akcji, indeks giełdowy, hossa, bessa, akcja, obligacja, wymienić kolejne działania, które należy podjąć, aby zainwestować na giełdzie papierów wartościowych</p>	<p>a wielkością podaży, określić proces ustalania ceny rynkowej, wyjaśnić zależność między funkcjami państwa a wydatkami budżetowymi, wyjaśnić zasadę pomiaru PKB, zinterpretować wysokość i przyrost PKB, wyjaśnić przyczyny różnic między nominalnym a realnym PKB, scharakteryzować zasady konstruowania budżetu państwa, wyszukać w dostępnych źródłach założenia budżetowe na bieżący rok i sprawozdania z wykonania budżetu za lata ubiegłe, uzasadnić konieczność decentralizacji finansów państwa, określić, dlaczego własność jest głównym filarem gospodarki rynkowej, określić zasadę ustalania kursu akcji, odczytać ze zrozumieniem tabelę z notowaniami giełdowymi, scharakteryzować podstawowe indeksy giełdowe, wyszukać informacji niezbędnych do wyboru spółki giełdowej w przypadku zakupu jej akcji</p>
<p>Dział 2. Komunikacja interpersonalna</p>	
<p>zdefiniować pojęcie osobowość, rozróżnić typy osobowości według J. Hollanda, rozróżnić typy osobowości według Hipokratesa, sklasyfikować potrzeby zgodnie z hierarchią A. Maslowa, określić własne potrzeby i możliwości ich zaspokojenia zdefiniować pojęcia: gospodarstwo domowe, budżet gospodarstwa domowego, nadwyżka budżetowa, deficyt budżetowy, dochody gospodarstwa domowego, wydatki gospodarstwa domowego, wymienić źródła dochodów i kierunki wydatków gospodarstwa domowego, wymienić rodzaje wypowiedzi i formy komunikacji niewerbalnej oraz określić ich znaczenie, odczytać podstawowe komunikaty niewerbalne, wymienić najważniejsze cechy przekazu werbalnego, wyjaśnić, na czym polega postawa asertywna, wyjaśnić, na czym polega postawa bierna, agresywna, manipulacyjna, asertywna, podać przykłady asertywnych zachowań i ich skutki, wyjaśnić znaczenie pojęć: egoizm, konformizm, empatia,</p>	<p>wyjaśnić znaczenie rozwoju osobowości dla własnej kariery zawodowej, określić cechy charakterystyczne dla danego typu osobowości, scharakteryzować własny typ osobowości, wyznaczyć cel własnych działań, zaplanować budżet własnego gospodarstwa domowego z uwzględnieniem potrzeb wszystkich członków rodziny, określić bariery komunikacyjne w symulowanych i rzeczywistych sytuacjach oraz niwelować je, wskazać czynniki sprzyjające porozumiewaniu się, reagować asertywnie w kilku podstawowych sytuacjach problemowych w warunkach symulacyjnych, wymienić prawa asertywności, wymienić i stosować podstawowe sposoby zapobiegania stresowi,</p>
<p>Dział 3. Praca</p>	
<p>wyjaśnić funkcjonowanie mechanizmu popytu i podaży na rynku pracy, zdefiniować pojęcia: bezrobocie, osoba bezrobotna zasoby siły roboczej, bierni zawodowo, aktywni zawodowo, stopa bezrobocia, wymienić przyczyny bezrobocia, określić swoje mocne i słabe strony za pomocą analizy SWOT, określić metody stosowane w autoprezentacji, przygotować plan własnego rozwoju zawodowego z uwzględnieniem swoich możliwości i oczekiwań rynku pracy, wymienić instytucje pomagające w znalezieniu pracy, wyszukać informacje o wolnych miejscach pracy (również w Internecie), poprawnie napisać CV i list motywacyjny w odpowiedzi na konkretne ogłoszenie, przygotować się merytorycznie do rozmowy kwalifikacyjnej (zdobyć informacje o potencjalnym pracodawcy), sporządzić listę przedmiotów, które należy zabrać na rozmowę i dobrać odpowiedni rodzaj ubrania, rozróżnić poszczególne typy umów o pracę, wymienić podstawowe obowiązki pracodawcy, wymienić</p>	<p>zanalizować przyczyny nierównowagi na krajowym i lokalnym rynku pracy zanalizować strukturę lokalnego rynku pracy, scharakteryzować rodzaje bezrobocia, wyszukać informacje dotyczące aktualnego poziomu bezrobocia w Polsce i na świecie, obliczyć stopę bezrobocia, wymienić i ocenić metody przeciwdziałania bezrobociu, wyjaśnić konieczność dokonywania autoprezentacji w określonych sytuacjach, dokonać autoprezentacji na forum klasy, przygotować własne ogłoszenie prasowe o poszukiwaniu pracy, efektywnie przeprowadzić pierwszą wstępną symulacyjną rozmowę telefoniczną z potencjalnym pracodawcą, wyjaśnić konieczność planowania własnej kariery zawodowej, przeprowadzić symulowaną rozmowę kwalifikacyjną (jako pracownik i jako pracodawca), sporządzić profil pracodawcy i wybrać najlepszą ofertę pracy w warunkach symulacyjnych, scharakteryzować sposoby rozwiązania umów o pracę, określić drogę postępowania w przypadku roszczeń z tytułu</p>

<p>podstawowe obowiązki i prawa pracownika, wskazać formy wynagradzania pracownika, rozpoznać etyczne i nieetyczne zachowania w miejscu pracy, wymienić konsekwencje etycznych i nieetycznych zachowań w miejscu pracy,</p>	<p>nieprawidłowego rozwiązania umowy o pracę, wymienić prawa pracodawcy, obliczyć wymiar urlopu, wymienić niepieniężne korzyści wynikające z pracy i dokonać ich hierarchizacji, wyjaśnić, na czym polega etyczna odpowiedzialność za podejmowane działania, wymienić konsekwencje etycznych i nieetycznych zachowań w miejscu pracy,</p>
<p>Dział 4. Przedsiębiorstwo</p>	
<p>wymienić podstawowe cele działalności gospodarczej, sklasyfikować spółki, jako osobowe lub kapitałowe, wymienić zalety i wady prowadzenia własnego przedsiębiorstwa, wymienić sposoby pozyskiwania funduszy na działalność gospodarczą, wymienić podstawowe elementy i zasady sporządzania biznesplanu, wyjaśnić znaczenie marki firmy i produktu, wymienić zasady prowadzenia polityki cenowej, wymienić składniki aktywów trwałych i aktywów obrotowych, wymienić elementy składowe pasywów, wymienić źródła kapitałów własnych nowo powstałej firmy, wymienić sposoby zdobycia kapitałów obcych, wymienić rodzaje kredytów i pożyczek, jakie można otrzymać na uruchomienie działalności, wymienić przychody możliwe do osiągnięcia przez przedsiębiorstwo, sklasyfikować i zdefiniować koszty przedsiębiorstwa, wymienić zasady doboru pracowników i przeprowadzić ich rekrutację (w warunkach symulacyjnych), wymienić zalety pracy zespołowej, wymienić podstawowe zasady prowadzenia negocjacji, wymienić podstawowe dokumenty rachunkowości firmy (dowody wewnętrzne, zewnętrzne, operacji pieniężnych, ruchu składników aktywów), zdefiniować pojęcia: uczciwa reklama, płaca, praca, konkurencja,</p>	<p>scharakteryzować spółki: cywilną, jawną, partnerską, komandytową, z o.o. spółkę akcyjną, określić formalności związane założeniem jednoosobowej działalności gospodarczej, przygotować niezbędne dokumenty do zarejestrowania i rozpoczęcia działalności, sporządzić prosty biznesplan, zaprojektować logo wymyślonej firmy zgodnie z poznanymi zasadami, scharakteryzować sposoby reklamowania towarów i usług, sporządzić uproszczony bilans symulacyjnej firmy, wyjaśnić na czym polega leasing, i jakie korzyści z niego wynikają, wymienić rodzaje funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, obsłużyć klienta (w warunkach symulacyjnych np., hotel, pensjonat, ośrodek wypoczynkowy), wyjaśnić konieczność ochrony konsumenta, obowiązki ciążące na sprzedawcy i producencie do rzetelnej informacji, wynikające z praw konsumenta, obliczyć próg rentowności, zorganizować pracę personelu, opisać różne style kierowania, wymienić wady pracy zespołowej, wymienić odstawowe zasady i stosować podstawowe metody rozwiązywania konfliktów, przeprowadzić negocjacje w typowych sytuacjach symulacyjnych, sporządzić podatkową księgę przychodów i rozchodów na podstawie typowych dokumentów, wystawić fakturę VAT, wymienić korzyści wynikające z etycznych działań przedsiębiorstwa, rozpoznać etyczne i nieetyczne działania</p>
<p>Dział 5. Pieniądz i bankowość</p>	
<p>scharakteryzować funkcje pieniądza, opisać obecnie używane formy pieniądza, wyjaśnić na czym polega inflacja, wymienić skutki inflacji, wymienić funkcje banków komercyjnych, wymienić etapy postępowania przy zaciąganiu kredytu, określić rodzaje zabezpieczenia kredytu, wyjaśnić, jak założyć rachunek bankowy i podstawową lokatę w banku tradycyjnym lub internetowym, rozróżnić rodzaje kart kredytowych,</p>	<p>wskazać zabezpieczenia banknotów, sklasyfikować rodzaje inflacji według różnych kryteriów, wyszukać informacje dotyczące aktualnego poziomu inflacji w Polsce i na świecie, rozróżnić funkcje banku centralnego, scharakteryzować różne rodzaje kredytów, wypełnić wniosek kredytowy w warunkach symulacyjnych, porównać oferty banków w zakresie prowadzenia rachunków osobistych oraz lokat bankowych, wypełnić polecenie przelewu i bankowy dowód wpłaty</p>
<p>Dział 6. Podatki i ubezpieczenia</p>	
<p>określić podstawowe funkcje podatków, wymienić rodzaje podatków, wymienić stawki podatku VAT, wymienić stawki podatku dochodowego, obliczyć kwotę podatku dochodowego PIT na podstawie skali podatkowej, wymienić składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne od danego wynagrodzenia, opisać budowę systemu emerytalnego, wymienić przykłady obowiązkowych ubezpieczeń np. ubezpieczenia związane z</p>	<p>wyjaśnić sens płacenia podatków, wyjaśnić mechanizm funkcjonowania podatku VAT, obliczyć podatek VAT dla różnych stawek podatkowych od ceny brutto i netto, wypełnić deklarację VAT-7, rozróżnić formy opodatkowania przedsiębiorstw: na zasadach ogólnych, ryczałtowych, karty podatkowej, wypełnić roczną deklarację podatkową z załącznikami, wyjaśnić, kto</p>

wykonywaniem niektórych zawodów,	finansuje poszczególne składki na ubezpieczenia społeczne, obliczyć składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne od danego wynagrodzenia, sporządzić umowę ubezpieczenia polisy na życie w warunkach symulowanych
Dział 7. Współpraca międzynarodowa	
zdefiniować pojęcia: handel zagraniczny, eksport, import, kurs walutowy, bilans handlowy, wymienić korzyści i zagrożenia wynikające z integracji Polski z Unią Europejską, wyjaśnić pojęcia: globalizacja, outsourcing, offshoring,, wymienić korzyści wynikające z globalizacji	wymienić korzyści wynikające z handlu zagranicznego, przeliczyć walutę krajową na walutę obcą i walutę, określić najważniejsze cele i założenia Unii Europejskiej, wyjaśnić celowość tworzenia firm wielonarodowych, wyjaśnić znaczenie właściwego kierowana własnym rozwojem i karierą zawodową w zdobywaniu międzynarodowego rynku pracy

Tabela 6 – Wymagania szczegółowe na poszczególne oceny szkolne

5 Procedura ewaluacji programu nauczania

Proces ewaluacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości ma na celu:

- określenie, czy program ma być prowadzony dalej czy przerwany,
- ulepszenie struktury lub wdrożenie programu,
- dodanie lub usunięcie pewnych technik pracy,
- skierowanie programu do wdrożenia w nowych klasach, w których realizowany był program konkurencyjny stosowany w różnych typach szkół i w innych zawodach.

W procesie ewaluacji należy prowadzić ewaluację formatywną - prowadzoną w toku wdrożenia programu. Pozwoli ona na zmianę pewnych technik pracy w trakcie realizacji programu. Zasadne jest również przeprowadzenie ewaluacji sumatywnej tj. podsumowującej całość wdrożenia programu. Stworzy ona podstawę, by ostatecznie ocenić, zaakceptować lub odrzucić filozofię programu.

Ewaluacja wdrożonego przez mnie programu nauczania zostanie przeprowadzona metodą klasycznego modelu ewaluacyjnego ukierunkowanego na wyniki nauczania uzyskiwane w pracy z danym programem.

Podstawowym akcentem badawczym są tu cele kształcenia jako podstawa programu, ich zinterpretowanie i doprecyzowanie. Uwaga koncentruje się też na postępach uczących się według danego programu nauczania. Metoda tego modelu pozwoli również na dokonanie praktycznego pomiaru osiągnięć uczniów.

Program będzie podlegał ewaluacji przez cały czas realizacji projektu Szkoła Kluczowych Kompetencji.

Ewaluację może przeprowadzić:

- nauczyciel realizujący program za pomocą np. karta oceny efektów pracy (w załączeniu),
- dyrekcja szkoły poprzez analizę dokumentów szkolnych – zapisy w dzienniku lekcyjnym, udział w lekcjach otwartych, analizę prac uczniowskich,
- uczniowie za pomocą karty samooceny kompetencji przedsiębiorczości ucznia (w załączeniu),
- osoby wyznaczone przez organ nadzorujący realizację projektu Szkoła Kluczowych Kompetencji,
- nauczyciel uczestniczący w lekcji otwartej lub uczący podstaw przedsiębiorczości w równoległej klasie,
- autor programu poprzez dokonanie pomiaru dydaktycznego w formie testu na wejściu, po zrealizowaniu działu określonego w treściach nauczania, na koniec realizacji programu oraz po egzaminie potwierdzającym kwalifikacje zawodowe w etapie pisemnym z części II tj. sprawdzanie wiadomości i umiejętności związane z zatrudnieniem i działalnością gospodarczą.

Karta oceny efektów pracy uczniów

Wyszczególnienie	Sposób mediacji	Argumentowanie podjętych decyzji	Selekcjonowanie informacji
Grupa I 1. 2. 3.			
Grupa II 1. 2. 3.			
Grupa III 1. 2. 3.			

Źródło: Trybuchowska, Bałazy-Kucza, Surowiec 2007

Karta samooceny kompetencji przedsiębiorczości ucznia

Lp.	Wyszczególnienie	Skala ocen (od 1 do 6)					
		1	2	3	4	5	6
1	Sposób mediacji						
2	Argumentowanie podjętych decyzji						
3	Selekcjonowanie informacji						
4	Formułowanie wniosków						
5	Dostrzeganie współzależności pomiędzy zleceniami						
6	Współdziałanie w zespole						
7	Udział w przygotowaniu materiałów do realizacji tematu						

Źródło: Trybuchowska, Bałazy-Kucza, Surowiec 2007

6 Ewentualne warunki niezbędne do realizacji programu

Przedmiot podstawy przedsiębiorczości powinien rozwijać kluczowe kompetencje uczniów, wyzwalać ich kreatywność, wdrażać do samokształcenia. Aby program ten mógł być zrealizowany muszą być zapewnione odpowiednie warunki do jego realizacji.

Pełnej realizacji celów programu służyć będzie stworzenie niezbędnej bazy dydaktycznej w postaci zgromadzonej literatury: podręcznika, materiałów do ćwiczeń, materiałów dla nauczyciela, dzienników ustaw, kodeksów pracy, spółek handlowych, prasy zawierającej informacje gospodarcze i finansowe, bieżących roczników statystycznych.

Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości powinny odbywać się w pracowni przedsiębiorczości wyposażonej w odpowiednie środki np. rzutnik multimedialny, laptop, rzutnik pisma, stanowiska komputerowe dla uczniów z dostępem do Internetu itp..

Bardzo ważnym elementem realizacji programu jest również zaangażowanie uczniów i przygotowanie merytoryczne nauczyciela.

Wybrane treści programowe należy realizować w formie wycieczek i spotkań z przedstawicielami różnych instytucji i firm. Aby zwiększyć efekty wdrażanego programu zajęcia lekcyjne powinny odbywać się z podziałem na grupy.

Bibliografia

- [1] Brudnik E., Moszyńska A., Owczarska B., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Zakład wydawniczy SFS, Kielce 2000.
- [2] Drętkiewicz–Więch J., *Nauczycielski system oceniania*, zeszyt nr 68, *ABC nauczyciela szkoły zawodowej*, CODN Pracownia Edukacji Zawodowej, Warszawa 1999.
- [3] Drętkiewicz–Więch J., *Operacyjne cele kształcenia*, zeszyt nr 32, *ABC nauczyciela szkoły zawodowej*, CODN Pracownia Edukacji Zawodowej, Warszawa 1999.
- [4] Kędracki-Feldman E., *Aktywizować? Ależ to całkiem Proste*, zeszyt nr 65, *ABC Nauczyciela szkoły zawodowej*, CODN Pracownia Edukacji Zawodowej, Warszawa 1999.
- [5] Kurkowska A., *Rozwiązywanie problemów*, zeszyt nr 72, *ABC Nauczyciela szkoły zawodowej*, CODN Pracownia Edukacji Zawodowej, Warszawa 1999.
- [6] Makiela Z. Rachwał T., *Pakiet do nauczania podstaw przedsiębiorczości w liceum ogólnokształcącym i technikum – kształcenie ogólne w zakresie podstawowym w składzie:*
 - a. *Program nauczania nr dopuszczenia DKOS-4015-76/02*,
 - b. *Podręcznik*
 - c. *Zeszyt ćwiczeń*,
 - d. *Poradnik dla nauczyciela*,
 - e. *Scenariusze zajęć edukacyjnych*,
 - f. *Obudowa multimedialna CD- ROM*,Nowa Era, Warszawa 2006.
- [7] Szempruch J., *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości.*, WSEI, Lublin 2009.
- [8] SZKOŁA KLUCZOWYCH KOMPETENCJI –
 - a. *Program rozwijania umiejętności uczniów szkół Polski Wschodniej współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.*
 - b. *Diagnoza regionalna implementacji Kompetencji Kluczowych w kontekście potrzeb i uwarunkowań lokalnych, regionalnych, oświaty oraz rynku pracy w województwie świętokrzyskim.*
 - c. *Diagnoza implementacji Kompetencji Kluczowych w kontekście potrzeb i uwarunkowań lokalnych i regionalnych oświaty i rynku pracy. Zespół Szkół Ekonomicznych im. Jana Pawła II w Staszowie*, Lublin 2009.
- [9] Szlosek F., *Dyskusja wielokrotna i burza mózgów*, zeszyt nr 22 i 33 , *ABC Nauczyciela szkoły zawodowej*, CODN Pracownia Edukacji Zawodowej, Warszawa 1999.